

KUKA OTTAA VASTUUN?

NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA JA
IHMISOIKEUSVELVOITTEIDEN TOTEU-
TUMINEN

Satu Lidman

AMNESTY
INTERNATIONAL

Kuka ottaa vastuun?

Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen

Amnestyn kuntaselvitys 2016.

Laatinut FT Satu Lidman yhteistyössä Amnestyn Suomen osaston asiantuntijoiden kanssa.

Amnesty International, Suomen osasto, Helsinki 2017.

SISÄLLYSLUETTELO

I JOHDANTO	4
1.1 Selvityksen taustaa	4
1.2 Tutkimusasetelma.....	5
1.3 Metodit, lähteet ja tutkimusetiikka	6
1.3.1 Vertaileva kyselytutkimus	7
1.3.2 Kyselyn vastaukset maantieteellisesti	9
1.3.3 Syventävät haastattelut	11
1.3.4 Haastattelukunnat pähkinänkuoressa.....	13
II NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA ILMIÖNÄ.....	17
2.1 Väkivallan muodot ja erityispiirteet	17
2.2 Pettävät ja paljastavat tilastot	19
2.2.1 Viranomaistilastot ja EU-tutkimukset	20
2.2.2 Kansalliset uhritutkimukset ja asiakastiedot	21
2.3 Velvoitteita ja ratkaisumalleja.....	22
2.3.1 Istanbulin sopimus	23
2.3.2 Uhridirektiivi ja vainoamisen kriminalisointi	24
2.3.3 Lähisuhdeväkivallan sovittelu.....	25
2.3.4 Valtakunnalliset toimenpideohjelmat ja väkivaltatyön koordinointi	25
2.3.5 Moniammatilliset MARAK-työryhmät	26
2.3.6 Turvakodit	28
2.3.7 Väkivaltatyön lomakkeista.....	28
2.3.8 Sote-Suomen suunta.....	29
III NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN YLEISYYS JA BUDJETOINTI	31
3.1 Millä nimellä ilmiöstä puhutaan?.....	31
3.2 Onko ongelman laajuus tiedossa?	33
3.3 Budjetit ja naisiin kohdistuvan väkivallan näkymättömyys	37
3.4 SOTE – kauas palvelut karkaavat?.....	40
IV TAVOITTEENA NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMINEN	45
4.1 Ylhäältä annetut instrumentit: sote, Istanbulin sopimus ja uhridirektiivi	45
4.1.1 Sote ja kuntalaisten hyvinvointi.....	45
4.1.2 Istanbulin sopimuksen tunnettuus.....	47
4.1.3 Uhridirektiivin tunnettuus	48
4.2 Vastuunkanto ja koordinointi kuntatasolla.....	50
4.2.1 Poliittiset toimintaohjelmat	50
4.2.2 Väkivaltatyön vastuu- tai yhdyshenkilöt	54
4.3 Viranomaisten, kuntapäätäjien ja järjestöjen yhteistyöstä	56
V NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ	60
5.1 Näkykö väkivallan moninaisuus palveluissa?.....	60
5.1.1 Naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaisuus.....	60

5.1.2 Terveyskeskuspäivystys osana väkivaltatyötä	63
5.1.3 Käytetäänkö väkivaltatyön lomakkeita?	64
5.2 Moniammatillisuudessa on voimaa	67
5.3 Katkeamaton palveluketju vai hajonnut helminauha?	73
5.4 Selviytymisvaiheen palvelut ja asiakastyytyväisyys	77
5.5 Lähisuhdeväkivallan sovittelu jakaa mielipiteitä	81
VI VÄKIVALLAN ERITYISET RISKIRYHMÄT	84
6.1 Seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset	85
6.2 Tytöt ja nuoret naiset	86
6.3 Vammaiset naiset	88
6.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt	89
6.5 Heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset	90
6.6 Maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset	92
6.7 Turvapaikanhakijanaiset	94
6.8 Kulttuurisiin kunniakäsitelmiin liittyvä väkivalta	95
6.9 Vanhempansa menettäneet tai huostaan otetut lapset	98
6.10 Ikääntyvät naiset	100
6.11 Erityiset avuntarpeet ja yhdenvertaisuus.....	101
VII VÄKIVALLASTA TIEDOTTAMINEN JA KOULUTTAMINEN	103
7.1 Miten hyvin kuntalaiset tunnistavat väkivaltailmiöitä?	103
7.2 Riittääkö työntekijöiden koulutus?	107
7.3 Vainoamisriikoksen tunnettuus.....	110
VIII NYT JA TULEVAISUUDESSA	112
8.1 Erityisiä onnistumisia ja haasteita haastattelukunnissa	112
8.2 Johtopäätöksiä ja suuntaviivoja tulevaan	118
8.2.1 Toteutuivatko vuoden 2006 suositukset?	121
8.2.2 Vuoden 2016 kuntaselvityksen tiivistelmä ja johtopäätökset	122
8.3 Amnestyn suositukset kunnille vuonna 2017	126
LIITTEET	127
9.1 Vuoden 2016 kuntakysely saatekirjeineen	127
9.2 Kuntakyselyn kommenttiosiot.....	134
9.3 Vuoden 2016 kyselyyn vastanneet kunnat	139
9.4 Amnestyn suositukset kunnille vuonna 2006.....	141
9.5 Luettavaa.....	142

”Kun lähetään siitä, että siellä kotona on se Matti ja Maija. Se Matti hakkaa sitä Maijaa. Ja siellä on se pikku Teppo, joka näkkee sen. Niin se Teppo sitte omaksuu sen toimintamallin ja se jatkaa sitte sitä etteenpäin. Että siihen ois olemassa oikeesti se raha, että millä se saatas estettyä. Kun kyllähän naiseen kohistuva väkivalta aiheuttaa monella osa-alueella kustannuksia. Meidän kustannuksia ei voi sillä lailla laskea, että tämän naisen pahoinpitely on maksanut tämän, että kun mun tuntipalkka on tämä [...] Mut siinä on kaikki sairaspöissaolot ja sitten saattaa tulla vammoja, joutuu muuttaa jonnekin muualle ja siitä tulee kustannuksia. Kaikki nää tämmöset. Näitä on niin paljon näitä, että mitkä siinä lopun viimein kustantaa. Ja sehän on ihan äärettömästi sitä rahhaa, että mitä siihen mennee. Et jos siihen asiaan niinkun oikeesti puututtais ja siihen annettais sitä rahhaa, että miten esmerks niitä tukipalveluita ja niitä voitais järjestää, niin joku päivä se varmaan maksaa siitä osan takasin.” – haastateltu poliisi.

I JOHDANTO

1.1 Selvityksen taustaa

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin Suomen osasto toteutti vuosina 2005–2006 laajan selvityksen naisiin kohdistuvasta lähisuhdeväkivallasta kunnissa.¹ Tämä oli luonteva osa Amnestyn vuonna 2004 käynnistynyttä maailmanlaajuista naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista kampanjaa. Suomea koskevassa selvityksessä kartoitettiin muun muassa naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan laajuutta, väkivallan ehkäisemiseen ja uhrien auttamiseen tähtäävää poliittista sitoutumista ja viranomaisyhteistyötä sekä olemassa olevia palveluja. Kirjalliseen kyselyyn saatiin tuolloin vastauksia 129 kunnasta.

Kyselymateriaaliin määrällisen analyysin perusteella laadittiin suosituksia kunnille, valtioneuvostolle ja lääninhallituksille. Keskeinen viesti oli naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan toimintaohjelmien kehittämisen ja toteuttamisen tärkeys kuntatasolla. Vuoden 2006 kuntaselvityksessä todettiin, että yhdessä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa Suomen lainsäädäntö antoi selkeät mahdollisuudet väkivallan vastaisen toiminnan tehostamiseen.

Vuonna 2017 vietetään itsenäisyyden satavuotisjuhlaa ja pidetään kuntavaalit. Miltä näyttää silloin naisiin kohdistuvan väkivallan tilanne ja ihmisoikeuksien infrastruktuuri? Tämän selvittämiseksi Amnestyn Suomen osasto teetti uuden selvityksen, joka heijastelee ajankohtaista yhteiskunnallista ja poliittista tilannetta. Vuoden 2016 kuntaselvityksessä korostuu määrällisen analyysin lisäksi laadullinen tutkimusote.

Kymmenessä vuodessa moni asia on muuttunut, mutta naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyys ja siihen liittyvien palvelujen tarve ei ole poistunut. Tämä väkivalta ei vaikuta ainoastaan uhriin² vaan säteilee laajalle hänen lähipiiriinsä. **Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja väkivaltaa kokeneiden auttaminen on tärkeää yhteiskunnan kaikkien jäsenten hyvinvoinnin kannalta.** Sen tunnistamista, kohtaamista ja käsittelyä voidaan pitää yhtenä mittarina sille, millainen ihmisoikeusvaltio Suomi on.

Vuodesta 2015 Euroopan neuvoston *Naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva yleissopimus* (jatkossa Istanbulin sopimus) on velvoittanut valtiota huolehtimaan sopimuksen alaan kuuluvien väkivaltailmiöiden erityiskysymyksistä. Lisäksi kiristynyt taloustilanne ja asenneilmapiiri, muuttunut puoluepoliittinen kartta, sosiaali- ja terveystalouden uudelleenjärjestelyt sekä maahan muuttaneiden kasvanut määrä raamittavat osaltaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin.

¹ Ks. perustelut naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteen käyttämiselle luvusta 2.1.

² Uhri-sanalla käyttöä kritisoitu, etenkin mikäli kyse ei ole puhtaasti rikosoikeudellisesta asiayhteydestä. Amnestyn linjan mukaisesti kuntaselvityksessä käytetäänkin ensisijaisesti termiä ”väkivaltaa kokenut”. Ks. aiheesta lisää: Lidman 2015, s. 15–16.

Vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta on viime kädessä valtiolla, mutta kunnat on veloitettu ”edistämään” asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia.³ Tällä hetkellä on mahdotonta sanoa, miltä sote-uudistus tulee näyttämään väkivaltatyön asiakkaan näkökulmasta. Meneillään olevat, erittäin laajat sosiaali- ja terveyssektorin muutokset huomioiden Amnestyn seuraava, mahdollisesti vuonna 2026 toteutettava naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva tutkimus saattaakin olla nimeltään maakuntaselvitys.

Vuoden 2016 kuntaselvityksen laati väkivaltatutkija FT Satu Lidman yhdessä Amnestyn Suomen osaston asiantuntijoiden kanssa.⁴

1.2 Tutkimusasetelma

Vuoden 2016 kuntaselvityksen lähtökohtana on, että naisiin kohdistuva väkivalta on erityiskysymys, joka vaatii omanlaisiaan ratkaisuja. Tämä ei tarkoita muunlaisen väkivallan väheksymistä. Samalla on muistettava, että naisiin kohdistuva väkivalta on kattokäsite: väkivaltaa kokeneet naiset ovat moninainen ryhmä, joten hyvä palvelujärjestelmä huomioi sukupuolen lisäksi myös niitä risteäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat väkivallalle uhriutumiseen ja siitä selviämiseen (ikä, maantieteellinen alue, suomen kielen taito, vammaisuus jne.).

Viime vuosina naisiin kohdistuva väkivalta on noussut aiempaa näkyvämmiin keskusteluihin kansainvälisen oikeuskehityksen ja turvapaikanhakijatilanteen vuoksi. Ongelmat ovat silti pohjimmiltaan vanhoja ja pääosin kotoperäisiä. Väkivaltaa ehkäisevää ja torjuvaa työtä on voitava tehdä niin, että tämä palvelee kaikkia naisia kansalaisstatuksesta huolimatta – ja kärjistämättä yhteiskunnallisia ristiriitoja. Väkivaltailmiöiden ja väkivaltaa kokeneiden moninaisuuden entistä laajempi tunnistaminen onkin yksi tämän kuntaselvityksen tärkeitä tavoitteita.

Kuntaselvitys ei pyri olemaan opas naisiin kohdistuvan väkivallan teemaan sinänsä, sillä siitä on kuluneen kymmenen vuoden aikana kirjoitettu verrattain paljon. Sen sijaan keskeisenä tavoitteena on selvittää, miten naisiin kohdistuvan väkivallan ihmisoikeusveloitteet toteutuvat Suomessa yhtäältä kunnallispoliittisessa päätöksenteossa ja toisaalta käytännön toimissa. Vastauksia etsitään sekä vertaamalla tilannetta vuoden 2006 kuntaselvityksen tuloksiin että tarkastelemalla ajankohtaisia erityisteemoja.

Tarkastelun kohteena ovat kunnalliset naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen tähtäävät poliittiset ohjelmat ja rahoitus, sote-uudistuksen haasteet kuntien näkökulmasta, tietoisuus tuoreista oikeudellisista muutoksista, moniammatillinen väkivaltatyö, kuntien palveluketjut, naisiin kohdistuvasta väkivallasta tiedottamisen ja kouluttamisen taso sekä erityisellä tavalla riskiryhmiin kuuluvien kohtaaminen.

Kuntaselvityksen punaisen langan muodostaa vuonna 2006 kunnille annettujen suositusten toteutumisen seuranta. Tuolloin peräänkuulutettiin tehokkuutta kunnalliseen organisaatioon,

³ <http://alueuudistus.fi/maakuntauudistus/hallituksen-linjaukset>; Kuntalaki 1 §: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Kuntalaki> (vierailtu 11.1.2017).

⁴ Kirjoittaja kiittää lämpimästi Amnestyn asiantuntevaa ja innostavaa väkeä, erityisesti Pia Puu Oksasta, Tanja Noposta ja Silja Kanervaa.

palveluverkoston laadun ja kattavuuden parantamista sekä valtakunnallista koordinaatiota väkivaltatyöhön. Lisäksi kysyttiin väkivallan tilastoinnista, poliittisesta sitoutumisesta (toimenpideohjelmat) sekä naisiin kohdistuvan väkivallan koko kirjon tunnistamisesta.⁵

Verrattuna tilanteeseen kymmenen vuotta sitten viranomaistoimintaan vaikuttavat nyt esimerkiksi pahoinpitelyjä, seksuaalirikoksia ja uhrin oikeuksia koskevat tuoreet lakimuutokset. Monet kysymykset Istanbulin sopimuksen ratifiointiin liittyen ovat kuitenkin ratkaisematta tai niihin liittyvät prosessit ovat kesken. Toisaalta esimerkiksi pakkoavioliitto, tyttöjen sukuelinten silpominen ja muut kunniaan liittyvän väkivallan muodot ovat entistä tunnetumpia. Tästä on paljon kiittäminen väkivaltatyötä tekeviä järjestöjä. Lyhytaikaisella projektirahoituksella ei kuitenkaan voida luoda pysyviä väkivaltaa torjuvia rakenteita vaan tämä on valtion tehtävä.

Suomen kuntakartta on heterogeeninen niin taloustilanteen ja hallintojärjestelyiden kuin pinta-alan, väkiluvun ja ikärakenteen sekä sijainnin suhteen. Siksi myös kuntien väkivaltatyön tarve- ja palvelurakenne vaihtelevat. Käytännössä tämä tarkoittaa, että TSS-oikeuksien⁶ toteutuminen ja laatu on kirjavaa: eri kunnilla on omat vahvuusalueensa, heikkoutensa ja kompastuskivensä. **Sote-asioissa vastuunjako ja käytännön toteutus ovat muotoutumassa uudella tavalla, mutta tämä ei saa vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen.** Naisiin kohdistuvan väkivallan resursointi ja palvelujen järjestäminen on ennen kaikkea arvovalinta eikä sitä tule sekoittaa talousmatematiikkaan.

Kuntaselvitys antaa taustatietoa niille vuoden 2017 kuntavaalien sekä myöhemmin järjestettävien maakuntavaalien ehdokkaille, jotka haluavat nostaa esiin naisiin kohdistuvan väkivallan teema. Paljastamalla ihmisoikeusveloitteiden toteutumisen puutteita kunnissa sekä jakamalla hyviä käytäntöjä ja ideoita se linjaa suuntaviivoja epäkohtien korjaamiseksi. Toiveena on, että paikalliset järjestöt ja muut ihmisoikeustoimijat sekä päättäjät rohkaistuvat tarttumaan toimeen. Kuntaselvitys tiivistelmineen ja niiden perusteella laaditut konkreettiset suositukset toimivat osana Amnestyn kampanjointia naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.

1.3 Metodit, lähteet ja tutkimusetiikka

Tämä selvitys perustuu kahteen pääasialliseen lähteeseen, sähköiseen seurantakyselyyn ja henkilökohtaisissa tapaamisissa tehtyihin laadullisiin syvähaastatteluihin (tarkempi kuvaus luvuissa 1.3.1 ja 1.3.3). Näiden lisäksi tehtiin tarkentavia puhelinhaastatteluita.⁷ Selvityksen rakenne noudattelee pääosin kyselyiden ja haastatteluiden teemaosioita (luvut III–VII). Toisessa luvussa kerrataan tiivistetysti naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiön erityispiirteitä sekä olemassa olevia väkivaltatyön instrumentteja. Kahdeksannessa luvussa esitellään johtopäätökset ja Amnestyn ajankohtaiset suositukset naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.

⁵ Vuoden 2006 suositukset löytyvät myös tämän raportin liitteistä (luku 9.3).

⁶ Suomi ratifioi YK:n yleissopimuksen koskien taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia vuonna 1975. TSS-oikeudet viittaavat valtion vastuuseen huolehtia kansalaisten perustarpeista, kuten terveydenhuollosta, oikeudenmukaisista työoloista mukaan lukien minimitoimeentulon takaava palkkataso, oikeudesta asuntoon, peruskoulutukseen sekä tiedosta ja kulttuurista osalliseksi tulemiseen. Sopimusteksti luettavissa täällä: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006> (vierailtu 25.8.2016).

⁷ Kirjoittaja kiittää lämpimästi kaikkia haastateltuja ja kyselyyn vastanneita.

Kyselyaineistosta huolimatta vuoden 2016 kuntaselvitys on myös laadullinen tutkimus. Se ei pyri kattamaan kaikkia Suomen kuntia, vaikka seurantakyselyyn saatiinkin vastauksia maantieteellisesti laajalta alueelta. Haastateltavaksi valikoitui tutkittavan teeman kannalta merkityksellisiä avainhenkilöitä viidessä kunnassa, jotka ovat kaikki esimerkkejä erilaisista mahdollisuuksista ja toimintatavoista väkivallan vastaisessa työssä.

Sekä kyselyyn vastanneilta että haastelluilta saattoi virka-aseman tai toimenkuvan perusteella olettaa väkivaltakysymysten vähintään kohtuullista tuntemusta, vaikkakaan kukaan ei voi hallita aihepiiriä kaikista näkökulmista. Niinpä joillekin yhdet, toisille jotkin muut kysymykset saattoivat aluksi tuntua vierailta, mutta vastaajia rohkaistiin reagoimaan parhaan kykynsä mukaan. On ajateltava, että myös koetut vaikeudet saattoivat edistää itse asiaa – ainakin kävi ilmi, että työsarkaa on.

”Valtuuston puheenjohtajana en osaa vastata näin yksityiskohtaisiin kysymyksiin enkä ehdi ottaa asiasta selvää tällä aikataululla. Toivottavasti kunnan sosiaalitoimessa osataan vastata paremmin.” – kyselyyn vastannut kunnanvaltuuston puheenjohtaja.

Erään haastatellun mukaan “kysymyksistä on puolet sellasii, mihi en osaa sanoa yhtikäs mitää”. Alkuhämmennyksen jälkeen näkemyksiä kuitenkin löytyi. **Selvityksen yhtenä tavoitteena oli lisätä tietoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuudesta ja osoittaa näin tarve ilmiön laajemmalle tunnistamiselle ja torjumiselle.** Aineistoa ei luovuteta ulkopuolisille ja vastaajien henkilöllisyyttä suojellaan heidän tunnistettavuuttaan hämärtämällä. Kuntaselvityksen tarkoituksena on toimia rakentavassa hengessä ihmisoikeustyön välineenä.

1.3.1 Vertaileva kyselytutkimus

Suomen kuntien lukumäärä on vähentynyt kuntaliitosten seurauksena. Vuonna 2016 kuntia oli yhteensä 313, joista 107 käytti nimitystä kaupunki.⁸ Seurantakysely lähetettiin kaikkiin kuntiin, jotka vastasivat edelliseen kuntakyselyyn. Kuntaliitosten vuoksi potentiaalisten vastaajakuntien määrä oli laskenut 129 kunnasta 117 kuntaan⁹. Vastauksia saatiin lopulta yhteensä 88 kunnasta, kuntayhtymästä tai yhteistyöalueelta. Seurantakyselyn tekninen toteutus tapahtui SurveyMonkey –alustalla.

Aineiston sisäisen verrannollisuuden parantamiseksi vastauksia pyydettiin rajatulta kohderyhmältä eli ainoastaan kuntien johtavalta sosiaalityöntekijältä ja kunnan- tai kaupunginvaltuuston puheenjohtajalta. Muutamissa tapauksissa vastaus tosin saatiin johtavan sosiaalityöntekijän sijaiselta tai valtuuston varapuheenjohtajalta, mutta muissa tehtävissä toimivat henkilöt rajautuivat vastaajajoukon ulkopuolelle.¹⁰ Kysely oli anonyymi eikä raportissa identifioida vastaajia henkilöinä. Vastaajaryhmien toimenkuva (johtava sosiaalityöntekijä tai valtuuston pj) tulee ajoittain ilmi kun tämä on analyysin kannalta on oleellista.

Kysely aloitettiin 13.4. ja suljettiin 11.7. Vastausten määrä jäi aluksi vähäiseksi, mutta muistutusviestien ja –puheluiden jälkeen niitä saatiin enemmän. Osa jätti silti kokonaan vastaamatta tai

⁸ www.kunnat.net (vierailtu 3.8.2016).

⁹ Tavoiteltujen vastausten maksimimäärä oli 228, joista 117 oli kunnan/kaupunginvaltuuston puheenjohtajaa ja 111 sosiaalijohtajaa (sosiaalipuolella sama henkilö vastaa useamman kunnan tai vastaavan järjestelyalueen asioista).

¹⁰ Vuoden 2005–2006 kyselyyn vastanneet edustivat laajempaa ammatti- ja toimihenkilöiden kirjoa.

vastaukset jäivät osittaisiksi. Syitä vastaamisen keskeyttämiseen tai vastaamattomuuteen oli varmasti useita, mutta yhteydenottojen perusteella yleisimpiä olivat työtaakasta johtuva ajanpuute ja vastaajan epävarmuus omasta asiantuntemuksestaan. Muutamassa kunnassa tosin vedottiin siihen, että ”meillä ei ole väkivaltaongelmaa” tai vastaaviin argumentteihin. Toisaalta moni koki naisiin kohdistuvan väkivallan niin tärkeäksi asiaksi, että lupasi paneutua kyselyyn ”vaikka sitten illalla töiden jälkeen tai viikonloppuna”.

Ennen aineiston analyysiä sellaiset osittaiset eli keskeneräisiksi merkityt vastaukset poistettiin, joissa oli vastaus vain taustatietoihin. Muut otettiin mukaan tutkimukseen, sillä niitä voitiin hyödyntää yksittäisten kysymysten tarkastelussa. Informaatioarvoltaan hyödyttömien ja päällekkäisten osittaisten vastausten poistamisen jälkeen jäljelle jäi 23 osittaista vastausta, jotka otettiin mukaan analyysiin. Kokonaisia vastauksia oli yhteensä 95. Tästä johtuen yksittäisen kysymyksen N on enintään 118.

Taustatieto-osiossa pyydettiin valitsemaan joko ”olen kunnanvaltuuston puheenjohtaja” tai ”olen kunnan sosiaalipalvelujen johtava työntekijä tai vastaavassa toimessa” (K1, N 118). Vastaajat jakautuivat seuraavasti: 54 (46%) ilmoitti toimivansa kunnanvaltuuston puheenjohtajana ja 64 (54%) kertoi olevan sosiaalipalvelujen johtava työntekijä.¹¹ Jälkimmäisen kohdan merkinneiden tosiasiallisissa virkanimikkeissä oli jonkin verran vaihtelua kuntien eriävistä käytännöistä ja tilanteista johtuen.

Seuraavaksi pyydettiin merkitsemään kunta, jossa vastaaja työskentelee tai jonka alaisuudessa hän on tekemisissä naisin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä (K2, N 118). Kuntaliitosten ja yhteispalvelualueiden tuomien muutoksien vuoksi nämä eivät kaikilta osin vastaa vuoden 2006 kyselyn vastaajakuntia. Vastauspaikkakunnat on listattu tämän selvityksen loppuun. Kunnat, joista saatiin kokonainen vastaus sekä valtuuston puheenjohtajalta että sosiaalipuolelta on lihavoitu. Valtaosassa vastaus saatiin vain jommaltakummalta – tai toiseen vastaukseen oli merkitty laajempi yhteistoiminta-alue, jolloin vastausta ei voitu identifioida vain yhteen kuntaan.

Analyysiin sisällytettiin lisäksi kaksi kunnanjohtajien vastausta, joissa vastaajan edustama kunta jäi epäselväksi: toinen oli merkitty keskeneräiseksi ja vastaaja kirjoitti työskentelykuntaa kysyttäessä ”pensionär”, toinen oli kokonainen vastaus, jossa vastaavassa kohdassa todettiin ”som förtroende vald”. Näiden kuntien nimiä ei tästä syystä voitu listata vastanneiden joukkoon.

Taustatiedoissa kysyttiin myös, oliko henkilö vastannut Amnestyn vuoden 2005–2006 kuntakyselyyn (K3, N 118). 10% muisti vastanneensa, 70% ei ollut vastannut ja 20% merkitsi tähän ”en osaa sanoa”. Taustatietojen viimeisessä kohdassa pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5 miten hyvin vastaaja kokee olevansa perillä naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksistä kunnassaan (K4, N 118). Vastaukset asettuivat seuraavasti: en tunne lainkaan 2,5%, tunnen vähän 18,5%, tunnen jonkin verran 35%, tunnen melko hyvin 39%, tunnen erittäin hyvin 5%. Kaikissa ennen analyysivaihetta poistetuissa vastauksissa vastaajat ilmoittivat olevansa jonkin verran ellei jopa melko hyvin perillä naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksistä kunnassaan. Vastaamisen kesken jättäminen siis tuskin johtui tiedon puutteesta.

Kysymysryhmien lopussa oleviin avoimiin kommenttiosioihin kirjoitettiin melko ahkerasti. Valikoidut kommentit on sijoitettu kysymysryhmittäin laatikoihin. Lopuksi vastaaja sai vielä lähettää Amnestylle terveisiä liittyen naisiin kohdistuvasta väkivallasta kampanjoihin (K51, N 31). Tämä palauteosio

¹¹ Tekstimuotoisessa esitystavassa prosenttiluvut on pyöristetty lähimpään puoleen prosenttiin.

vahvasti käsitystä siitä, että Amnestyn ihmisoikeustyöllä on merkitystä ja sitä arvostetaan. Kolmisenkymmentä vastaajaa kirjoitti tähän kohtaan kiitoksensa tai rakentavia ehdotuksia. Kielteistä palautetta ei tullut lainkaan. Sen sijaan toivotettiin muun muassa ”menestystä tärkeässä ja arvokkaassa työssä” sekä ”tsemppiä”.

”[Naisiin kohdistuvan väkivallan] esillä pitäminen on äärimmäisen tärkeää, koska sen huomiotta jättäminen on edelleen liian helppoa”. – anonyymi kyselyvastaaja.

Asian hyväksi kampanjointia pidettiin arvokkaana, mutta siltä penättiin entistä suurempaa näkyvyyttä valtakunnallisessa julkisuudessa ja mediassa. Myös ”tarinoihin Suomen laajentuneesta monikulttuurisuudesta” toivottiin panostettavan jatkossa enemmän. Eräs vastaaja totesi, että naisiin kohdistuva väkivalta on hyvä esimerkki työstä, johon tarvitaan järjestöjen ”sinnikästä ja asiaan vihkiytynyttä” panosta. Hänen mukaansa on tärkeää kertoa ”realistisia asioita suomalaisten arjesta”.

Eräs ruotsinkielinen vastaaja totesi, että on ”hyödyllistä muistuttaa kuntia niiden vastuusta” (”Det är säkert nyttigt att påminna kommuner om vårt ansvar”). Toinen viestitti kysymysten olevan ajankohtaisia ja merkityksellisiä: kuntien tulisi tutustua kuntaselvitykseen ja sitoutua korjaamaan väkivaltatyössä ilmenneitä puutteita.¹² Yksi vastaaja toivotti yksinkertaisesti ”onnea matkaan!” Oli kommentti sitten sarkastinen tai ei, onnea tosiaan tarvitaan kun Suomessa luodaan uutta mallia väkivallan torjumiseen ja väkivaltaa kokeneiden auttamiseen. Ennen kaikkea tarvitaan kuitenkin sitkeää ja pitkäjänteistä yhteistyötä viranomaisten, kenttätöntekijöiden, järjestöjen ja kuntien kesken, sillä mikään toimija ei voi yksin saada aikaan tyydyttäviä tuloksia.

1.3.2 Kyselyn vastaukset maantieteellisesti

Kyselyyn vastanneet 88 kuntaa, kuntayhtymää tai yhteistyöaluetta sijaitsevat eri puolilla Suomea. Vaikka otoksen määrä on suhteellisen pieni, on sitä hyödyllistä hahmottaa myös alueellisesti. Raporttia kirjoitettaessa Suomen maakuntauudistus oli vielä kesken,¹³ ja kuntaselvityksessä päätettiin hyödyntää aluehallintovirastojakoa vuoden 2016 tilanteen mukaan. Alla kyselyyn vastanneet kunnat jaoteltuna kuuteen AVI-alueeseen.¹⁴

Etelä-Suomi (väkiluku 2 306 429)

Yhteensä 23 vastausta 18 kunnasta: Askola, Espoo, Hamina, Hanko, Hartola, Helsinki, Hämeenlinna, Iitti, Inkoo, Kauniainen, Kotka, Lahti, Lappeenranta, Orimattila, Raasepori, Rautjärvi, Riihimäki, Vantaa.

Länsi- ja Sisä-Suomi (väkiluku 1 225 191.)

Yhteensä 36 vastausta 30 kunnasta tai perusturvaliikelaitoksesta: Akaa, Ilmajoki, Jyväskylä, Jämsä, Kannonkoski, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Keuruu, Kokkola, Kristiinankaupunki, Kruunupyö, Lapua, Laukaa, Luoto, Maalahti, Multia, Nokia, Närpiö, Uusikaarlepyy, Pietarsaari, Pirkkala,

¹² ”Frågeställningarna är synnerligen aktuella och betydelsefulla och genom att resultatet av denna enkät sänds till kommunerna med en vädjan om information om vad man gör samt hur man skall lösa problemställningar kan säkert mycket uppnås. Tack för att ni aktualiserar de kommunala bristerna!”

¹³ <http://alueuudistus.fi/etusivu> (vierailtu 19.12.2016): <https://www.avi.fi/web/avi/-/aluehallintovirastot-vahvasti-mukana-sote-valmistelutyossa-etela-suomi-#.V6HApq5HMTI> (vierailtu 3.8.2016).

¹⁴ http://www.stat.fi/meta/luokitukset/avi/001-2016/kunta_avi.html (vierailtu 20.10.2016). Ahvenanmaan valtionvirasto-alueelta (väkiluku 28 983) ei saatu vastauksia. Väkilukutiedot vuoden 2015 tietojen mukaan (www.stat.fi).

Saarijärvi, Saarijärven, Karstulan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven perusturvaliikelaitos, Sastamala/Punkalaidun, Seinäjoki, Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä, Teuva, Vaasa, Viitasaari, Vöyri ja Äänekoski.

Lounais-Suomi (väkiluku 697 280)

Yhteensä 14 vastausta 11 kunnasta: Harjavalta, Koski, Kustavi, Masku (yhteistoiminta-alue Akseli), Nakkila, Paimio, Raisio, Salo, Sauvo, Turku, Uusikaupunki.

Itä-Suomi (väkiluku 563 189)

Yhteensä 19 vastausta 13 kunnasta tai kuntayhtymästä: Ilomantsi, Keitele, Kitee, Kuopio, Lieksa, Leppävirta, Nurmes, Rautalampi, Savonlinna, Suonenjoki, Vesanto, Vieremä ja Ylä-Savon SOTE – kuntayhtymä.

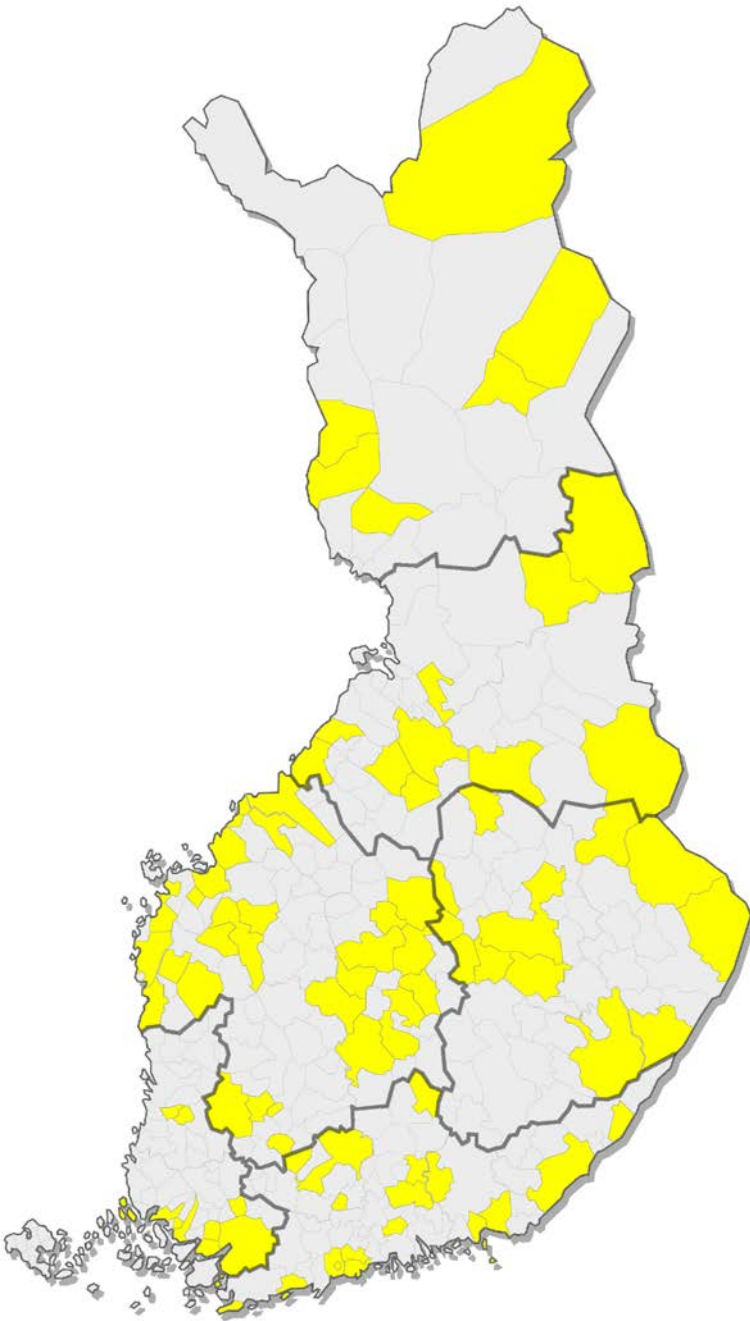
Pohjois-Suomi (väkiluku 485 378)

Yhteensä 14 vastausta 10 kunnasta: Haapavesi, Kajaani, Kalajoki, Kuhmo, Kuusamo, Kärsämäki, Muhos, Pyhäjoki, Siikalatva, Taivalkoski.

Lappi (väkiluku 180 858)

Yhteensä 10 vastausta 6 kunnasta: Inari, Pelkosenniemi, Pello, Savukoski, Tervola, Ylitornio.

Länsi- ja Sisä-Suomesta saatiin määrällisesti eniten vastauksia, mutta väkilukuun suhteutettuna Lapissa vastattiin ahkerimmin. Ruotsinkieliset vastaajat kunnostautuivat lukumääräänsä nähden erityisesti avoimiin kysymyksiin vastaamisessa. Asukasluukuun ja väkivallan vastaisten toiminnan verraten pitkiin perinteisiin nähden Etelä-Suomen vastausmäärät jäivät alhaisiksi. Kartalla esitettynä kyselyyn vastanneiden kuntien hajonta näyttää tältä:

KARTTA 1. Kyselyyn vastanneet kunnat ja AVI-alueet kartalla.

1.3.3 Syventävät haastattelut

Haastattelukunniksi valikoituivat Helsinki, Jyväskylä, Lappeenranta, Maalahti ja Tornio. Nämä poikkeavat toisistaan niin sijaintinsa, kokonsa kuin monien muidenkin tekijöiden suhteen. Jokainen haastattelukunta on siis omanlaisensa esimerkki niistä haasteista, joita Suomen kuntien moninaisuus asettaa yhdenvertaiselle, naisein kohdistuvan väkivallan kysymykset tasapuolisesti kattavalle palveluverkostolle. Laadulliset haastattelut syvensivät kuvaa väkivallan tunnistamisen, torjumisen ja auttamispalvelujen tasosta, ominaispiirteistä ja rakenteista keskenään erilaisten tapausesimerkkien kautta.

Ihmisoikeudet ovat samat kaikille, mutta niiden yhdenvertainen toteutuminen edellyttää paitsi naisiin kohdistuvan väkivallan myös kuntien erityispiirteiden huomioimista. Väkivaltaa kokeneen pitäisi saada tarvitsemaansa apua riippumatta maantieteellisestä sijainnista tai muista seikoista. Haastatteluaineisto mahdollisti myös havainnot onnistumisista, jotka nekin voivat perustua erilaisiin ratkaisuihin.

Haastateltavaksi pyydettiin kahdenlaisia avainhenkilöitä, kuntapoliitikkoja ja väkivaltatyötä käytännössä tekeviä. Heistä käytetään raportissa nimityksiä ”poliitikot” ja ”tekijät” heidän henkilönsä suojaamiseksi. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat henkilöt toimivat puheenjohtajina, varapuheenjohtajina tai jäsenenä sellaisissa kunnan tai kaupungin valtuustoissa ja lautakunnissa, joiden päätöksenteossa väkivaltakysymykset näkyvät – tai niiden voi olettaa näkyvän. Toiseen ryhmään kuuluvat olivat kunnan alueella väkivaltatyötä tekeviä henkilöitä, joiden tarkempi toimenkuva vaihteli. Heidän joukossaan oli poliiseja, sosiaalityöntekijöitä, turvakodin henkilöstöä, terveydenhoitoalan ihmisiä, väkivallan vastaisten työryhmien puheenjohtajia ja sihteereitä tai muita vastaavia henkilöitä. Heitä kutsutaan ”tekijöiksi”, koska he ovat kuntapoliitikkoja tiiviimmin tekemisissä käytännön kanssa.

Haastattelun nimi ja tarkempi toimenkuva jätettiin raportista pois. Sen sijaan oli yleensä tarkoituksenmukaista mainita kunnan nimi (”helsinkiläinen kuntapoliitikko totesi...”), jotta haastattelun sisältö asettui kontekstiinsa. Ennen haastattelua haastateltavalle selvitettiin aineiston käyttöä koskevat eettiset suuntaviivat.¹⁵ Jokaisessa haastattelukunnassa tehtiin kolme syvähaastattelua: yksi poliitikko ja kaksi eri aloilla toimivaa tekijää. Yhteensä syvähaastatteluja oli siis 15. Tekstissä haastatellut eroteltiin toisistaan numeroimalla alkaen syvähaastatteluista informanteista (poliitikko1, tekijä1 ja tekijä2). Joissakin tapauksissa käytiin lisäksi tarkentavia keskusteluja muiden toimijoiden kanssa (tekijä3 jne...).

Kukin syvähaastattelu kesti noin 60 minuuttia. Koska kuntaselvitys ei ole kielitieteellinen tutkimus voitiin litteroinnissa ottaa hieman vapauksia: kaikkia täytesanoja (niinku, tota jne.) ei siis kirjattu, mutta haastattelun käyttämät käsitteet ja sanamuodot taltioitiin tarkasti. Myös mahdolliset murreilmaisut koetettiin sisällyttää litteroituun aineistoon, vaikkakin vain pieni osa tästä mahtui mukaan selvitykseen suorina lainauksina. Ruotsinkielellä tehtyjen haastattelujen sisältö käännettiin ja kirjoitettiin neutraalin yleiskieliseksi. Kaikki syvähaastattelut olivat muodoltaan puolistrukturoituja: kysymysrunko noudatteli seurantakyselyn teemoja, mutta vapaammallekin keskustelulle jätettiin tilaa. Haastateltavat saattoivat näin tuoda esiin ja selittää tärkeinä pitämiään kysymyksiä.

Haastateltavien toimenkuvat ja perehtyneisyys väkivaltakysymyksiin vaihtelivat, joten heitä pyydettiin vastaamaan edustamansa kunnan näkökulmasta oman parhaan tietonsa ja kokemuksensa mukaisesti. Keskusteluissa painotettiin hieman eri asioita riippuen siitä, mikä oli haastateltavan oma tulokulma väkivaltakysymyksiin: poliitikoilta kysyttiin enemmän budjettiratkaisuista ja tekijöiltä palveluketjusta tai muista käytännön toimintatavoista. Haastatteluissa pyrittiin myös selvittämään onko haastattelukunnissa sellaisia hyviä käytäntöjä, joista muut Suomen kunnat voisivat ottaa mallia yksittäisten kysymysten ratkaisuihin tai kokonaisvaltaisemmin.

Haastatellut olivat pääosin motivoituneita ja kiinnostuneita keskustelemaan kuntaselvityksen teemoista. Muutama teki myös lupauksen siitä, että koettaisi omassa toimessaan kiinnittää jatkossa paremmin huomiota naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen: haastateltu sanoi esimerkiksi vievänsä asian lautakunnan keskusteluun, pyytävänsä paikallismediaa tekemään aiheesta jutun, edistävänsä

¹⁵ Aineiston säilytys, anonymiteetti ja tutkijan (Lidman) oikeus käyttää aineistoa jatkossa mahdollisiin omiin tutkimuksiinsa sovittujen eettisten periaatteiden mukaisesti.

kampanjointia kuntalaisten suuntaan tai panostavansa yhteistyöhön alueen järjestötoimijoiden kanssa. Haastattelutilanteet olivat jo itsessään vaikuttamistyötä, joka kasvatti tietoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuudesta. Toivottavasti haastatteluista seuraa konkreettisia toimia ihmisoikeuksien puolesta.

1.3.4 Haastattelukunnat pähkinänkuoressa

Haastattelukunnat poikkesivat toisistaan sekä sijaintinsa, kokonsa, taloudellisen ja poliittisen tilanteensa että monien muiden muuttujien, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan tukipalvelujen suhteen. Osittain niiden väkivaltaa torjuvissa mekanismeissa oli myös yhteneväisyyksiä. Kaikki tekijäpuolen haastatellut olivat hyvin tai erittäin hyvin perillä naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisista haasteista ja oman kuntansa toimintamalleista. He osasivat myös osoittaa niissä olevia puutteita. Kuntapoliitikkojen joukossa tietoisuus ilmiöstä ja sen laajuudesta oli vaihtelevampaa, mutta he suhtautuivat siihen pääosin vakavasti otettavana ongelmana.

Kun jotkut haastatellut näkivät erityishaasteena koulutuksen riittämättömyyden ja maantieteelliset etäisyydet, olivat toiset enemmän huolissaan palvelujen hajanaisuudesta tai riittävydestä suurelle asiakasjoukolle. Lähes kaikissa tapauksissa yhteistyö viranomaisten ja järjestöjen suuntaan sekä väkivaltatyötä tekevien kesken katsottiin pääosin toimivaksi. Sen sijaan kuntatasolla päättäjien ja kentän välinen vuorovaikutus sekä tiedonkulku koettiin puutteelliseksi.

Osa kuntapoliitikoista koki, etteivät naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen liittyvät kysymykset ole aivan heidän aluettaan ja kehotti keskustelemaan asiasta erityisesti sosiaalsektorin kanssa. Käsitys siitä, miksi poliitikkojen tulisi olla paremmin tietoisia myös väkivaltatyön kysymyksistä sai kuitenkin uutta pontta kun se liitettiin yhtäältä budjettikysymyksiin ja toisaalta kuntalaisille suunnattuun tiedotukseen: tätä kautta hahmottui, että kuntapoliitikoilla on vastuuta siitä, miten väkivalta nähdään ja miten se pystytään kohtaamaan käytännön työssä. Alle on tiivistetty haastatteluihin perustuen lyhyet kuvaukset kunkin viiden kunnan erityispiirteistä:

Helsinki on metropoli, jolla on pisimmät kattavat perinteet sekä väkivaltaa torjuvassa työssä että monikulttuurisuuden sisällyttämisessä palvelujärjestelmään. Tästä ei kuitenkaan väistämättä seuraa, että näissä olisi onnistuttu muuta maata paremmin. Suuri väkiluku ja pirstaloituminen eri alueisiin aiheuttaa katkonaisuutta ja muita puutteita auttamispalveluissa. Väkivaltatyöhön vaikuttavia päätöksiä tekevät eivät aina ole tietoisia toisistaan. Toisaalta pääsy tiedon äärelle koulutuksissa ja väkivaltatyöhön perehtyneiden pitkäaikaisten asiantuntijoiden hyvä verkostoituminen sekä moniin muihin paikkakuntiin verrattuna kohtuulliset resurssit luovat mahdollisuudet valtakunnallisena väkivaltatyön moottorina toimimiselle. Itä-Helsingistä vuonna 2010 alkanut MARAK-toiminta loppui vuonna 2015, mutta kaupungissa toimii moniammatillinen lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmä. Väkivallan moninaisuus ja erityispiirteet tunnustetaan pääosin hyvin. Valtakunnallisesti katsottuna pääkaupungilta odotetaan erityistä panostamista ja esimerkillisyyttä väkivallan vastaisessa työssä. Helsingistä saatiin yksi vastaus kyselyyn.

Jyväskylä voidaan luonnehtia Keski-Suomen väkivaltatyön moottoriksi muun muassa vuonna 2014 päättyneen Keski-Suomen sairaanhoitopiirin läheisväkivalta-hankkeen ansiosta. Työtä väkivallan torjumiseksi on tehty pitkään ja se on ollut tyypillisesti moniammatillista. MARAK-malli otettiin käyttöön 2012. Yhteistyö järjestöjen ja muiden toimijoiden sekä päättäjien välillä toimii pääosin hyvin.

Palveluketjumalli on kirjattu ylös, mutta asiantuntemus on toisinaan sidoksissa yksittäisten työntekijöiden kokemukseen ja motivaatioon eikä välttämättä siirry eteenpäin tai laajene riittävästi työyhteisöissä. Yleistä ja yksittäiskysymyksiin liittyvää väkivaltatyön koulutusta järjestetään säännöllisesti. Pitkäkestoiseen avohoitotyöhön kaivataan parannusta, jotta väkivaltaa kokeneiden jälkihoito voitaisiin taata. Väkivallan moninaisuuden ja väkivaltatyön ongelmakohtien tunnistaminen on pääosin korkealla tasolla. Jyväskylästä saatiin yksi vastaus kyselyyn.

Lappeenrannassa naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuus tunnistetaan pääosin hyvin, mutta maahanmuuton mukanaan tuomat haasteet väkivaltatyölle mietityttävät ja niiden edessä koetaan keinottomuutta. Kokemukset vuonna 2012 aloittaneen MARAK-työryhmän toiminnasta ovat myönteisiä, vaikkakin sinne ohjautuu edelleen vain osa väkivaltatapauksista. Pienen paikkakunnan etuna nähdään suoruus ja välittömyys, joka helpottaa eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä. Väkivaltateemoista tiedottamisessa kuntalaisille on parantamisen varaa, samoin kuin päättäjien ja tekijöiden välisessä tiedonsiirrossa. Väkivaltatyön tekijöiden koulutusta järjestetään ja tekijöiden keskuudessa vallitsee yhdessä tekemisen meininki. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Eksoten vuoksi Lappeenrannan tilanne on muuhun Suomeen nähden omanlaisensa. Lappeenrannasta saatiin yksi vastaus kyselyyn.

Maalahti poikkeaa ruotsinkielisenä pikkupaikkakuntana monella tavalla muista haastattelukunnista. Etäisyys Vaasaan on kuitenkin vain parikymmentä kilometriä, joten suuremman keskuksen palvelut (poliisi, turvakoti jne.) ovat hyvin tavoitettavissa. Mahdollisten väkivaltatapausten tutkinta suoritetaan Vaasan poliisissa, mutta maalahtelainen nainen jää todennäköisesti ilman Vaasan MARAK-ryhmän tarjoamaa tukea. Maalahdessa on selvitetty lähisuhdeväkivallan yleisyyttä ja tähän on olemassa kirjallinen toimintamalli sekä yhteyshenkilö. Maalahdessa ei ole paikallisesti toimivia järjestöjä naisiin kohdistuvan väkivallan alalla, mutta tietoisuuden taso ja oma kouluttautuminen ovat hyvät. Kyläyhteisömentaaliteettiin kuuluu myös mutkaton viranomaisyhteistyö. Maalahti oli haastattelukunnista ainoa, josta saatiin molemmat vastaukset kyselyyn.

Tornion erityispiirteinä voidaan nähdä paitsi sen pohjoinen sijainti Ruotsin vastaisella rajalla myös pitkät välimatkat: lähimmät turvakodit sijaitsevat Rovaniemellä ja Oulussa. Turvapaikanhakijoiden saapuminen Suomeen Tornion kautta on kiristänyt paikkakunnalla asenteita, vaikka naisiin kohdistuva väkivalta tunnistetaan myös kotoperäiseksi ongelmaksi. MARAK-toiminta käynnistyi Meri-Lapin (Länsi-Pohjan) alueella 2015. Päättäjät ovat keskustelleet naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksistä vain vähän, ja yhteistyössä käytännön toimijoihin on parantamisen varaa. Tiedosta ja koulutuksesta koetaan olevan puutetta, sillä ”etelään” matkustaminen on kallista ja aikaa vievää. Naisiin kohdistuva väkivalta nähdään ensisijaisesti lapsiperheiden ongelmana tai se yhdistyy alkoholin ongelmakäyttöön, jonka suhteen palvelujärjestelmä on lähes voimaton. Tornio oli haastattelupaikkakunnista ainoa, josta ei saatu yhtään vastausta kyselyyn.

	Helsinki	Jyväskylä	Lappeenranta	Maalahti	Tornio
Maakunta	Uusimaa	Keski-Suomi	Etelä-Karjala	Pohjanmaa	Lappi
Asukasluku ¹⁶	632 577.	136 934.	72 430.	5 542.	22 164.
Äidinkieli	suomi 80,8%; ruotsi 5,8%; muut 13,5%.	suomi 95,5%; ruotsi 0,2%; muut 4,2%.	suomi 93,5%; ruotsi 0,2%; muut 6,3%.	suomi 9,8%; ruotsi 85,8%; muut 4,4%.	suomi 97,1%; ruotsi 0,5%; saame 0,1%; muut 2,4%.
Valtuuston poliittinen jakauma	85 paikkaa: Kok. 23; Vihr. 19; SDP 15; Vas. 9; PS 8; RKP 5; Kesk. 3; KD 2; SKP 1.	67 paikkaa: SDP 17; Kok. 13; Kesk. 11; PS 8; Vihr. 7; Vas. 6; KD 4; SKP 1.	59 paikkaa: SDP 14; Kok. 13; Kesk. 12; Ps. 9; Myö 5; KD 3; Vihr. 3.	27 paikkaa: RKP 18; SDP 4; Kesk. 4; KD 1.	43 paikkaa: Kesk. 19; Vas. 8; SDP 5; Kok. 4; PS 4; muut 2; Vihr. 1.
Vastaanottokeskukset ¹⁷	8 VOK (4 kpl kaupunki, 3 kpl SPR, 1 kpl Luona oy).	3 VOK (SPR).	2 VOK (valtio).	Ei, mutta turvapaikanhaki joita asuu kunnassa.	1 VOK (SPR).
Poliittisesti hyväksytty nk:n vastainen toimintaohjelma	Poliittisuus tulkinnanvaraista, lähisuhdeväkivalta.	Poliittisuus tulkinnanvaraista, lähisuhdeväkivalta.	Eksoten toimielimissä hyväksytty, lähisuhde- ja perheväkivalta.	Poliittisuus tulkinnanvaraista, lähisuhdeväkivalta.	Ei.
Turvakoti	Kyllä.	Kyllä.	Lähin Imatralla (40 km).	Lähin Vaasassa (22 km).	Lähin Rovaniemellä (124 km).
MARAK tms. moniammatillinen työryhmä	Lähisuhdeväkivallan ehkäisy – työryhmä.	MARAK.	MARAK.	Ei pysyvää työryhmää (MARAK Vaasassa).	Meri-Lapin (Länsi-Pohjan) MARAK.
Väkivaltatyön vastuu- tai yhdyshenkilö	Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmän puheenjohtaja (Olli Salin).	Kaupungin nimeämä puolipäiväinen väkivaltakoordinaattori (Merja Pihlajasaari).	Eksoten nimeämä väkivallan ehkäisyn koordinaattori, 1/3 työaika (Kaarina Vapaakallio).	Väkivallan vastaisen työn yhdyshenkilön vastuuvuoro vaihtelee (haastatteluhetkellä Madeleine Svanström).	Ei.
Väkivaltatyötä tekeviä järjestöjä paikkakunnalla (ei kattava lista)	Naisten Linja; Tukinainen; Monika-Naiset liitto; Tyttöjen talo; Ihmisoikeusliitto; Lyömätön Linja; Maria Akatemia; Ensi- ja turvakotien liitto; Rikosuhripäivystys.	Tukinainen; Kriisikeskus Mobile; Monikulttuurisuuskeskus Gloria; Ensi- ja turvakotien liitto; Rikosuhripäivystys.	Saimaan kriisikeskus; Ensi- ja turvakotien liitto; Rikosuhripäivystys.	Ensi- ja turvakotien liitto (Vaasa); Rikosuhripäivystys (Vaasa).	Kriisikeskus Turvapoiju (Kemi); Ensi- ja turvakotien liitto (Rovaniemi); Rikosuhripäivystys (Kemi).

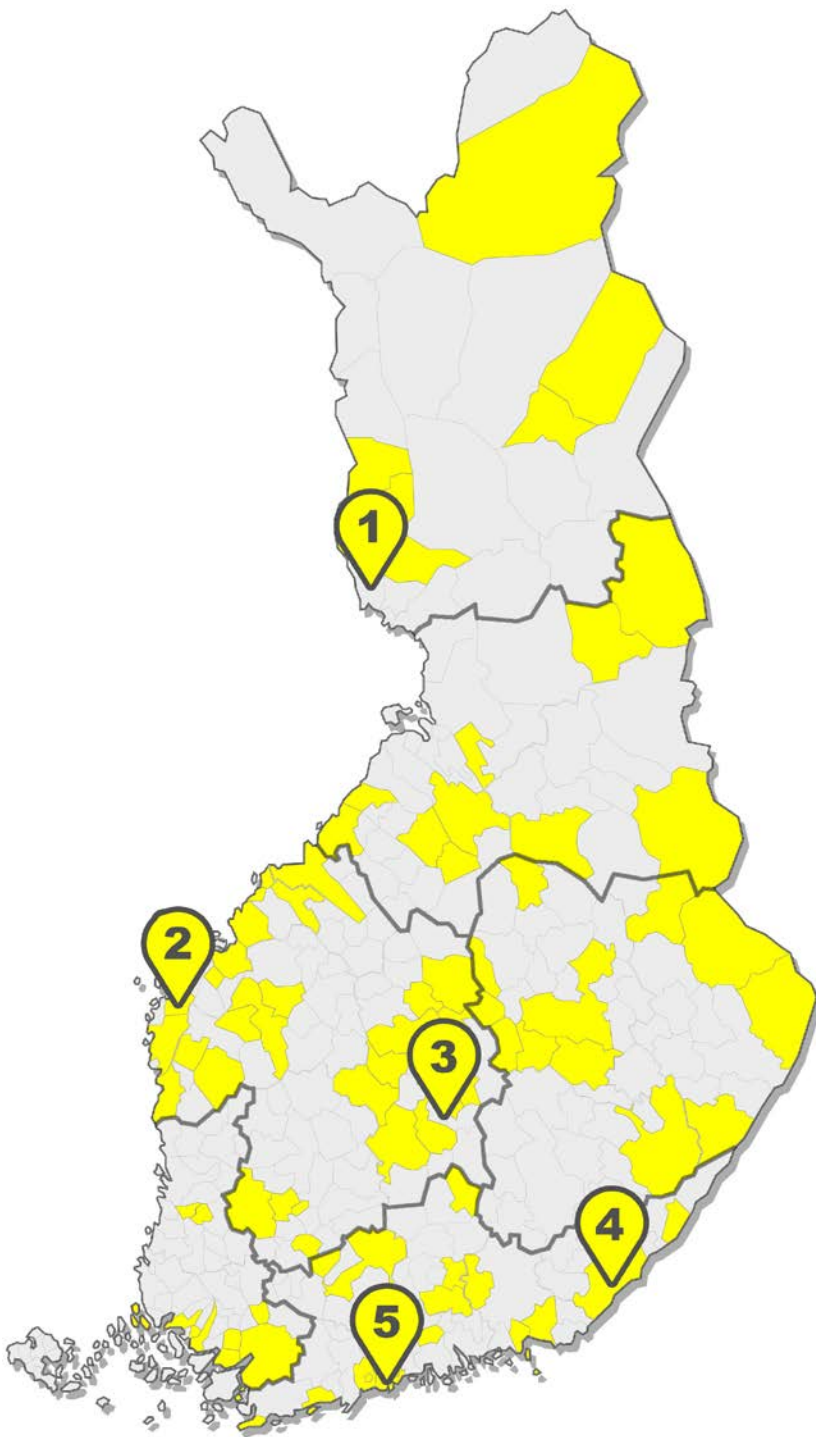
TAULUKKO 1: Haastattelukuntien erityispiirteitä

¹⁶ Tilastokeskuksen luvut heinäkuulta 2016:

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vamuu/005_vamuu_tau_101.px/?rxid=82ce39f0-3202-4b33-bfcd-3e427997ad (vierailtu 26.8.2016).

¹⁷ Maahanmuuttoviraston luvut heinäkuulta 2016:

http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastaanottokeskukset/vastaanottokeskukset_paikkakunnittain (vierailtu 26.8.2016).

KARTTA 2. Haastattelukunnat kartalla: 1. Tornio, 2. Maalathi, 3. Jyväskylä, 4. Lappeenranta, 5. Helsinki. Kyselyyn vastanneet kunnat värjätty keltaisella.

II NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA ILMIÖNÄ

2.1 Väkivallan muodot ja erityispiirteet

Naisiin kohdistuva väkivalta on globaali ihmisoikeusongelma, jolla on syvälle eri kulttuureihin ulottuvat historialliset juurensa. Eri maissa ja eri aikakausina tämä väkivalta on ilmennyt eri tavoin, mutta samalla siinä voidaan havaita jatkuvuutta. Keskeistä naisiin kohdistuvalle väkivallalle on sen kytkeytyminen valtahierarkioiden epätasapainoon niin ihmissuhteissa kuin laajemmin yhteiskunnan sosiaalisissa, taloudellisissa, oikeudellisissa ja poliittisissa rakenteissa. Tyypillisesti nainen joutuu väkivallan kohteeksi siksi, että hän on nainen, joten tämä väkivalta on voimakkaasti sukupuolittunutta.¹⁸

Naisiin kohdistuu pääosin erilaista väkivaltaa ja eri tilanteissa kuin miehiin: naiselle vaarallisin paikka on edelleen koti kun se miehelle on julkinen tila. Naisiin kohdistuva väkivalta on lähes yksinomaan miesten tekemää. Sukupuoli vaikuttaa paitsi uhriutumiseen myös siihen, miten väkivalta koetaan ja millaista apua siihen haetaan ja saadaan.

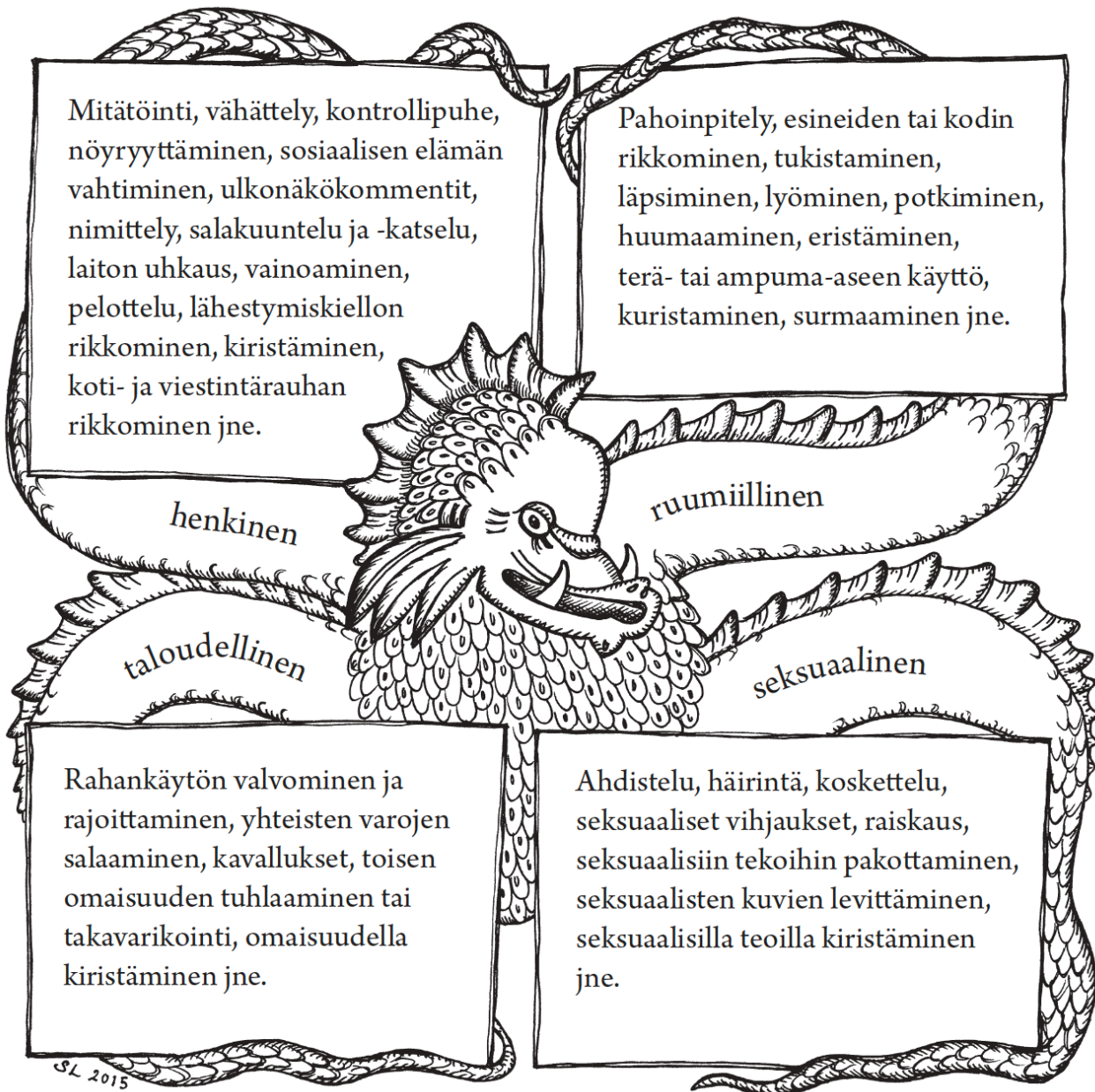
Läpi historian niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti naisiin on kohdistunut erityisesti seksuaalista ja seksuaalistunutta väkivaltaa, saman ja läheisen henkilön taholta tapahtunutta toistuvaa fyysistä ja henkistä väkivaltaa sekä kontrollia, joka voi näkyä muun muassa taloudellisena ja sosiaalisena eristämisenä. Erityisesti lähisuhteessa tapahtuvat väkivallan muodot kietoutuvat toisiinsa muodostaen kehän, jossa uhri ja tekijä eivät välttämättä kykene arvioimaan tilannettaan objektiivisesti: väkivalta normalisoituu osaksi parisuhteen arkea.

Seksuaalirikosten laajassa kirjossa aina sovinistisesta kielenkäytöstä raiskauksiin teot kohdistuvat valtaosin naisiin. Toisin kuin viime aikojen uutisoinnissa on joskus annettu ymmärtää, tekijä on pääosin suomalainen mies, ja uhrille usein ennestään tuttu. 2010-luvun Suomessa naisiin ja tyttöihin kohdistuu kuitenkin myös joitakin sellaisia väkivallanmuotoja, joihin auttamisjärjestelmämme vasta hiljalleen alkaa tottua. Pakkoavioliitot, sukuelinten silpominen ja muu kulttuurisiin kunniakäsitteisiin liittyvä väkivalta ovat olemassa olevia ongelmia, joiden ratkaisuun valtion ja kuntien on pystyttävä vastaamaan.

Kaikki naisiin kohdistuvan sukupuolittuneen väkivallan muodot ovat tyypillisesti piilorikollisuutta: liian usein rikosilmoitusta ei tehdä, prosessi jää kesken tai väkivaltaa kokenut ei hakeudu avun piiriin. Syitä tähän on monia, mutta usein väkivaltaa kokenut häpeää tilannettaan eikä halua tulla sosiaalisesti leimatuiksi. Hän pelkää ilmoituksen johtavan väkivallan lisääntymiseen tai laajenemiseen esimerkiksi lapsiin eikä luota yhteiskunnan tarjoaman avun mahdollisuuksiin – tai ei ole tietoinen oikeuksistaan saada sitä.

Alla olevassa kuvassa esitetään lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja, jotka eivät sinänsä ole sukupuolittuneita. Lista ei ole tyhjentävä mutta se osoittaa, miten moninaisesta ilmiöstä jo pelkästään lähisuhdeväkivallassa on kyse. Osa käytetyistä käsitteistä on oikeudellisia, osa yleiskieleen omaksuttua tai tutkimuksessa käytettyä väkivaltasanastoa.

¹⁸ Sukupuolittuneen naisiin kohdistuvan väkivallan pitkstä historiasta sekä kiinnittymisestä kulttuuriin ja yhteiskunnan rakenteisiin ks. Lidman 2015. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevät mm. Törmä & Pentikäinen 2016; Jokila 2011, Kainulainen 2004; Niemi-Kiesiläinen 2004; Heiskanen & Piispa 1998 jne.

Lähisuhdeväkivallan moninaisuus (julkaistu aiemmin: Lidman 2015, s. 28).

Tarve tehdä naisiin kohdistuva väkivalta näkyvämmäksi omana ilmiönään ja yksilöidä sen erityisiä haasteita on viime vuosina näkynyt kiihtyvällä tahdilla niin kansainvälisissä keskusteluissa kuin Amnestyn kampanjoinnissakin. Tämä on heijastunut myös lakimuutoksista käytyihin keskusteluihin. Rikoslakia on viime vuosina uudistettu useammassakin kohtaa seksuaalirikosten osalta ja vuonna 2011 myös lievät pahoinpitelyt tulivat Suomessa virallisen syytteen alaisiksi¹⁹. **Merkittävä virstanpylväs on Istanbulin sopimus, jossa naisiin kohdistuva väkivalta (*violence against women*) nousi ensimmäistä kertaa laajan kansainvälisen sopimuksen keskeiseksi käsitteeksi.**

Istanbulin sopimus on vahva argumentti naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteen puolesta. Myös kuntaselvityksen kyselyssä ja haastatteluissa haluttiin käyttää ensisijaisesti tätä termiä, vaikka väkivaltatyössä ja kirjallisissa lähteissä puhutaan pääasiassa perhe- tai lähisuhdeväkivallasta. Nämä

¹⁹ Poliisin toiminnasta lähisuhdeväkivallan tapauksissa ks. Fagerlund 2016.

neutraalimmat, ei-sukupuolittuneet käsitteet koetaan usein ”reilummiksi”, mikä tuli esiin myös keskusteluissa kuntaselvityksen informanttien kanssa (luku 3.1). Niiden katsotaan jopa voivan ehkäistä konflikteja, joita naisiin kohdistuvan väkivallan tunnelatautunut termi saattaa aiheuttaa. Tämä on ymmärrettävää mutta ongelmallista.

Ihmisoikeuskäsitteenä naisiin kohdistuva väkivalta pitää sisällään ymmärryksen siitä, että väkivallan sukupuolittuneisuus on yksi naisiin kohdistuvan syrjinnän ilmentymä. Naisiin kohdistuva väkivalta viittaa moniin eri väkivaltailmiöihin, jotka kytkeytyvät yhteiskunnassa vallitsevaan sukupuolittuneisuuteen.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puhuminen on perusteltua silloin, kun väkivalta tapahtuu perheenjäsenten kesken tai muussa lähisuhteessa.²⁰ Samalla se häivyttää näiden väkivallan muotojen sukupuolittuneisuutta ja jättää huomiotta ne naisiin kohdistuvan väkivallan muodot, joita ei raamita perhe- tai parisuhdekonteksti. Väkivaltailmiöistä olisikin puhuttava yksilöivillä termeillä silloin kun se on tarpeen, sillä tämä tukee väkivallan tehokasta torjumista ja väkivaltaa kokeneiden asianmukaista auttamista. Kaikki lähisuhdeväkivalta ei kohdistu naisiin eikä kaikki naisiin kohdistuva väkivalta ole lähisuhdeväkivaltaa.

Väkivalta on aina ihmisoikeusongelma, riippumatta siitä kehen se kohdistuu. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat ihmisoikeuksien luovuttamattomia lähtökohtia, mutta tämä ei tarkoita tasapäistämistä: väkivallan ehkäisy on tehokkainta silloin kun sen luonne sekä väkivallan syntymiseen ja uhriutumiseen altistava konteksti huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Erityisesti henkinen väkivalta ja pitkään jatkuva, toistuvaan uhriutumiseen johtava väkivalta lähisuhteissa jäävät helposti piiloon – tai niiden käsittelemiseksi ei ole riittäviä oikeudellisia keinoja.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen vaatii osin omanlaisiaan, tämän väkivallan ominaispiirteet huomioivia toimenpiteitä. Samalla on muistettava naisten heterogeenisyys: sukupuoli ei tee naisista yhtenäistä ryhmää väkivallan kokijoinakaan. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen ei ole vain naisten etu vaan se hyödyttää koko yhteiskuntaa. Vastaavasti tämän laiminlyöminen tulee kaikkien maksettavaksi niin henkisen pahoinvoinnin kuin taloudellisten kustannuksien muodossa.

2.2 Pettävät ja paljastavat tilastot

Väkivallan tilastointi on erittäin tärkeää. Sen avulla voidaan nähdä millaisesta työsarasta ennaltaehkäisevässä työssä ja väkivaltaa kokeneiden auttamisessa on kyse.²¹ Uhriluvut voivat parhaassa tapauksessa avata päättäjien silmät ja edistää väkivallan torjumista esimerkiksi budjettiratkaisujen muodossa. Väkivaltatyön kentällä määrällinen tieto auttaa kohdentamaan palveluita niitä eniten tarvitseville. Tietyllä tavalla rajatun väkivaltailmiön, kuten sukupuolittuneen naisiin kohdistuvan väkivallan määrällinen tutkiminen ei kuitenkaan ole ongelmaton.

²⁰ THL:n lähisuhde- ja perheväkivallan luokittelu: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/lahisuhde-perheväkivallan-ehkaisytyo/lahisuhde> (vierailtu 12.12.2016). Erilaisista uhriryhmistä ja haavoittuvuudesta ks. esim. Honkatukia 2011.

²¹ Ks. esim. Lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Keuruun toimintaohjelma (2014), s. 7.

Numeraalinen esitystapa ei kerro väkivallan dynamiikasta eikä paljasta sen koko kuvaa. Se ei näytä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan oleellisesti vaikuttavia erityispiirteitä, kuten valtakysymyksiä. Tilastoja onkin tarkasteltava lähdekriittisesti niiden synty-yhteydestä käsin: on mietittävä mikä taho väkivaltaa mittaa ja miksi, millaista aineistoa tähän käytetään, miten hyvin ja millainen väkivalta tavoitetaan – ja missä määrin piiloon jäävää osuutta voidaan arvioida. Tässä suhteessa rikosilmoitukset, uhrikyselyt, auttavien puhelinten soittajaluvut ja muu viranomaisten, tutkijoiden sekä järjestöjen tuottama tilastotieto poikkeavat toisistaan jo lähtökohtaisesti.

Erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrilukujen sukupuolijakaumasta on kiistelty pitkään.²² Tämä ”prosenttisota” jatkuu osin edelleen ja vie pontta rakentavilta ratkaisuilta. On tuskin koskaan mahdollista selvittää absoluuttista tilastollista totuutta minkään yksittäisen ryhmän uhriosuudesta, mutta eri tietoja yhdistelemällä syntyy suuntaa antava yleiskuva. Sirpaleinenkin määrällinen tieto havainnollistaa, että kyse ei ole yksittäistapauksista vaan syvälle kulttuuriin ja yhteiskuntaan juurtuneista, väkivaltaa tuottavista rakenteista.

On oleellista pohtia, miten paljon Suomessa on tässä raportissa tarkoitettua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja miten sitä voidaan tilastoida. Kun huolenaiheena on saada apu perille ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista takertua kiistelemään nais- ja miesuhrien lukumäärien suhteista. Tilastojen lisäksi tarvitaan laadullista ymmärrystä väkivallan moninaisuudesta ja kytköksistä sukupuoleen muiden risteävien tekijöiden ohella.

Edellisen selvityksen mukaan noin 80 % vastanneista kunnista ei tilastoinut lähisuhdeväkivaltatapauksia sosiaali- tai terveyssektorilla. Nyt tehdyn kyselyn ja haastatteluiden perusteella edelleen vain harvalla oli asiasta käsitystä oman kuntansa suhteen tai valtakunnallisesti. Tähän palataan tarkemmin kolmannessa pääluvussa. Seuraavaksi esitellään lyhyesti joitakin keskeisiä tilastotietolähteitä naisiin kohdistuvan väkivallan suurien linjojen hahmottamiseksi.

2.2.1 Viranomaistilastot ja EU-tutkimukset

Yksi lähtökohta väkivallan kokonaiskuvan hahmottamiseksi Suomessa on poliisin ja oikeusviranomaisten tuottama tilastotieto, vaikkakin juuri monet naisiin kohdistuvan väkivallan muodot ovat tyypillisesti piilorikollisuutta. **Rikosilmoituksiin tai tuomioaineistoon perustuva esitystapa antaa suuntaa vain siltä osin kuin väkivalta on tullut viranomaisten tietoon.** Ilmoitusalttiuden ja lainsäädännön muutokset sekä poliisin tutkintatoiminta vaikuttavat näihin lukuihin alentavasti tai korottavasti.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2015 rikollisuustilanne-katsauksen mukaan poliisin tietoon tulleista raiskausten uhreista 97% oli naisia, mikä ei poikenne edellisistä vuosista. Raiskausilmoitusten määrä on kuitenkin noussut vuosien 2011 ja 2014 lakimuutosten jälkeen.²³ Myös yksityisissä tiloissa tapahtuneiden poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyn määrä on kasvanut 2000-luvulla. Miehiin verrattuna naisten uhriosuus nykyisen tai entisen kumppanin väkivallassa on lähteestä

²² Tämä todettiin jo edellisessä kuntaselvityksessä vuonna 2006. Katsaus naisiin kohdistuvan väkivallan tilastoinnista sivuilla 8–13. Ks. myös Siltala et al. 2014.

²³ Rikollisuustilanne 2015, s. 85–86 (vertaa: Rikollisuustilanne 2006, s. 82).

riippuen kaksinkertainen tai suurempi (80–90%).²⁴ Vuoden 2016 henkirikostilaston mukaan toiseksi yleisin henkirikoksen uhri on nainen, joka menehtyy nykyisen tai entisen parisuhdekumppaninsa surmaamana.²⁵

Kansainvälisen vertailun mahdollistavat esimerkiksi Euroopan unionin tutkimuslaitosten raportit. Vuonna 2014 julkaistua EU:n perusoikeusviraston tutkimusta varten haastateltiin 42 000 naista yhteensä 28 jäsenvaltiosta. Informanttien suuri määrä lisää aineiston tilastollista uskottavuutta. Suomessa 15 vuotta täyttäneistä naisista 47% oli kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa. Puolassa saman vastauksen antoi 19% ja Saksassa 35% haastatelluista. Fyysistä väkivaltaa parisuhdekumppanin taholta oli kokenut 27% suomalaisista naisista kun vastaavat luvut olivat Puolassa 12% ja Saksassa 20%.²⁶

Suomessa tutkimus sai oikeutetusti julkisuutta, koska sen perusteella naisten tilanne on erittäin huolestuttava. Tutkimustuloksia tulkitessa on kuitenkin muistettava, että kulttuurierot todennäköisesti vaikuttivat haastateltujen väkivaltakäsityksiin ja haluun kertoa kokemuksistaan. Eri maiden verrannollisuuteen on siten suhtauduttava kriittisesti.

Loppuvuodesta 2016 puhututti Euroopan komission teettämä Eurobarometri-kysely. Raiskauksiin ja muuhun naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvät asenteet ovat väkivaltaa kokenutta syyllistäviä ja tekijän vastuuta vähätteleviä myös Suomessa.²⁷ Sukupuolittuneen väkivallan ilmiötä ja yleisyyttä EU:ssa tutkii myös Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE.²⁸ Suomen osalta tilastotiedon äärelle löytää muun muassa THL:n ja tasa-arvotiedon keskus Minnan, Tilastokeskuksen sekä Poliisiammattikorkeakoulun julkaisujen ja PolStat-järjestelmän kautta.²⁹

2.2.2 Kansalliset uhritutkimukset ja asiakastiedot

Väkivaltakokemuksia on kartoitettu myös kansallisissa uhritutkimuksissa, joita on tehty säännöllisesti vuodesta 1980 alkaen, vuodesta 2012 alkaen nimikkeellä kansallinen rikosuhritutkimus. Vuonna 2015 Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamaan kyselyyn vastasi 6 658 henkilöä.³⁰ Näiden uhritutkimuksen avulla voidaan tavoittaa ainakin joiltain osin piiloon jäävää rikollisuutta.

Haastattelutilanne tai kyselylomake eivät kuitenkaan mahdollista tarkentavia lisäkysymyksiä, joten suurella todennäköisyydellä osa koetusta väkivallasta ei tule ilmi. Lisäksi samassa kyselyssä pyritään kattamaan suuri määrä rikollisuuden eri muotoja eikä naisiin kohdistuva tai lähisuhteessa tapahtuva

²⁴ Rikollisuustilanne 2015, s. 60, 65 (vertaa: Rikollisuustilanne 2006, s. 59, 62);

http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html;

http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/vakivallan-yleisyys/ (vierailtu 13.12.2016). Ks. myös Niemi-Kiesiläinen 2004, s. 33–46.

²⁵ Lehti 2016, s. 25.

²⁶ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (vierailtu 13.12.2016).

²⁷ Asiasta uutisoi mm. HS: <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004891344.html> (vierailtu 13.12.2016). Lataa eurobarometri täältä:

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2115> (vierailtu 13.12.2016). Ks. aiheesta lisää: Lidman 2015.

²⁸ <http://eige.europa.eu/gender-based-violence> (vierailtu 13.12.2016).

²⁹ <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys-suomessa>; <http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/tki/tilastopalvelu> (vierailtu 13.12.2016).

³⁰ Danielsson & Kääriäinen 2016.

väkivalta nouse erityisesti esiin. Vertailemalla uhritutkimuksia rikosilmoitustilastoihin kuva naisiin kohdistuvasta väkivallasta voi silti monipuolistua. Puutteistaan huolimatta uhritutkimukset ovat tärkeitä myös siksi, sillä ne antavat uhreille äänen.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta on kerätty kohdennetusti tietoa naisuhritutkimuksilla. Vuoden 1997 postikyselyssä saatiin naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta muita tutkimuksia suurempia lukuja, jotka julkaistiin raportissa nimeltä *Usko, toivo, hakkaus*. Sen mukaan nykyisen puolison tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai sillä uhkailun kohteeksi oli joutunut 22% prosenttia 18–74-vuotiaista naisista.³¹ Seuraava naisuhritutkimus julkaistiin nimellä *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*, ja siinä väkivaltakokemusten määrä oli lisääntynyt edelliseen verrattuna.³² Karkeasti arvioituna nämä luvut ovat linjassa edellä mainitun vuoden 2014 EU-tutkimuksen kanssa.

Vuonna 2010 julkaistu YK:n alaisuudessa toimivan Euroopan kriminaalipoliittisen instituutin HEUNI:n tutkimus *Tuhansien iskujen maa* herätti keskustelua parisuhdeväkivaltaa kokeneiden sukupuolijakaumasta. Tutkimuksen mukaan miehet ja naiset elävät käytännössä yhtä usein väkivaltaisessa parisuhteessa.³³ Puhuttaessa naisiin ja miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta on kuitenkin oleellista huomioida, etteivät nämä väkivaltailmiöt ole symmetrisiä. **Naisiin kohdistuu parisuhteessa tyypillisesti useampia, toistuvia tekoja. Tämä tekee väkivallasta laadullisesti sukupuolittunutta.**

Tietoja naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä ja tekemuodoista keräävät myös monet järjestöt ja muut tahot. Ensi- ja turvakotien liitto ry kokoaa väkivaltakokemuksista kertovia turvakotien tilastoja ja valtakunnallinen Rikosuhripäivystys tilastoi koetun rikoksen laadun. Naisten Linja tilastoi väkivallan muotoja saamiensa puhelinsoittojen ja nettiyhteydenottojen perusteella. Myös Suomen mielenterveysseuran kriisipuhelimen, kriisikeskusten ja evankelisen kirkon auttavan puhelimen sekä raiskauskriisikeskus Tukinaisen asiakastietojen perusteella voidaan arvioida väkivallan määrää ja luonnetta. Hoitoilmoitusrekisteri HILMO sisältää tietoja sairaalahoitoon johtaneesta väkivallasta.³⁴ Loppuvuodesta 2016 avattuun auttavaan puhelimeen (Nollalinja) tulleista soitoista saataneen jatkossa myös tilastotietoja.

2.3 Velvoitteita ja ratkaisumalleja

Kymmenen vuotta sitten kunnallinen väkivaltatyö oli monelta osin vasta aluillaan. Joillakin paikkakunnilla oli kehitteillä väkivallan eri muotojen tunnistamista ja ehkäisyä helpottavia hyviä käytäntöjä sekä väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluja, mutta ne eivät olleet levinneet laajamittaisiksi tai vakiintuneiksi malleiksi. Joiltain osin tilanne on parantunut, mutta valitettavan paljon painitaan edelleen samojen vanhojen ongelmien parissa. **Naisiin kohdistuva väkivalta ei saa riittävästi painoarvoa budjettiratkaisuissa ja auttamispalvelujen saatavuus vaihtelee asuinpaikasta riippuen.** Aihetta käsitellään erityisesti luvuissa 3.3. ja 5.3.

³¹ Heiskanen & Piispa 1998.

³² Piispa et al. 2006.

³³ Heiskanen & Ruuskanen 2010.

³⁴ Ks. esim.: www.vakivalta.rikosentorjunta.fi; <https://www.tukinainen.fi/medialle>; <http://www.riku.fi/fi/palvelut/kenelle+palvelut+on+tarkoitettu/> (vierailtu 14.12.2016).

Vuonna 2016 todellista nollatoleranssia, parempaa tunnistamista ja korkeampaa ilmoitusherkkyyttä avittava asennemuutos on pahasti kesken. Sosiaalisessa mediassa ja julkisessa puheessa väkivallan vähättely ja naisviha ovat yleisiä ilmiöitä. Esiin on noussut myös uusia naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiä, kuten pakkoavioliitto. Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti joitakin keskeisiä yhteiskunnan rakenteita ja välineitä, joiden avulla väkivaltaa kohdanneen avun saantia, väkivallasta selviytymistä sekä rikosten rankaisemista voidaan edistää.

2.3.1 Istanbulin sopimus

Suomen 1.8.2015 ratifioima Euroopan neuvoston Istanbulin sopimus rakentuu ajatukselle perheväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan laajasta haavoittavuudesta ja sukupuolittuneisuudesta. Sekä kyselyssä että haastatteluissa pohdittiin, miten Istanbulin sopimus vaikuttaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen vuonna 2016 ja tulevaisuudessa. Sopimuksessa korostetaan naisten ja miesten välisen tasa-arvon merkitystä koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi todetaan, etteivät kulttuuri, tavat, uskonto, perinne tai kunniakäsitteet oikeuta mitään sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallantekoja.³⁵ Asiantuntijaryhmä Grevion tehtävänä on seurata, miten osapuolet panevat sopimusta täytäntöön.

Istanbulin sopimus sisältää monia, aiempaa huomattavasti tarkemmin yksilöityjä velvoitteita naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Kaikki näistä eivät tällä hetkellä toteudu Suomessa.³⁶

Sopimuksessa esimerkiksi kehoitetaan kiinnittämään huomiota yhtenäisiin toimintaperiaatteisiin ja tiedon koordinointiin väkivallan vastaisessa työssä. Tämä tarkoittaa muun muassa riittävää rahoitusta, sitovia toimintaohjelmia ja lainsäädännöllisiä muutoksia sekä tiivistä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa. Väkivaltaa ylläpitäviä ja piilottavia käyttäytymismalleja on purettava ja ammattihenkilöstön koulutusta lisättävä.

Erityisiä velvoitteita ovat muun muassa alueellisesti tasaisesti jakautuvat erityistukipalvelut, turvakotiverkosto ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden auttamispalvelut. Lisäksi pakkoavioliitot ja sukuelinten silpominen on säädettävä rangaistavaksi, mikä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita erilliskriminalisointia.³⁷ Joulun alla 2016 avattiin sopimusvelvoitteiden mukainen valtion rahoittama ympärivuorokautinen auttava puhelin lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille (Nollalinja³⁸). Nähtäväksi jää, millainen käyttöaste tällä tulee olemaan naisiin kohdistuvan väkivallan eri muotoja kokeneiden keskuudessa.

³⁵ Sopimusteksti luettavissa täällä: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053> (vierailtu 15.12.2016).

³⁶ Törmä & Pentikäinen 2016, s. 9–42.

³⁷ YK:n Kidutuksen vastainen komitea on kuitenkin vaatinut suosituksissaan pakkoavioliiton erilliskriminalisointia: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fFIN%2fCO%2f7&Lang=en (vierailtu 11.1.2017).

³⁸ Asiasta uutisoitiin esimerkiksi täällä: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1476498155400?jako=f2a1967b8f880115b0aaaa5c55721c9a> (vierailtu 2.11.2016).

NOLLALINJA
LÄHISUHDEVÄKIVALLALLE
JA NAISIIN KOHDISTUVALLE VÄKIVALLALLE
080 005 005
SOITA MAKSUTTA. SAAT APUA.

Kuvakaappaus sivuilta www.nollalinja.fi.

2.3.2 Uhidirektiivi ja vainoamisen kriminalisointi

Maaliskuussa 2016 tulivat Suomessa voimaan esitutkintalain uudistukset, joilla parannetaan rikoksen uhrin oikeuksia. Taustalla oli EU:n uhidirektiivi (2012/29/EU). Muutokset näkyvät muun muassa poliisin ilmoitusvelvollisuudessa koskien rikoksen uhrin oikeuksia esitutkinnassa. Poliisilla on velvollisuus tehdä rikoksen uhrista riskinarviointi, ja tälle on kerrottava mahdollisuuksista saada apua, tukea ja suojelua myös oikeudenkäynnin aikana ja sen jälkeen. Lisäksi tiettyjen vakavien rikosten uhreilla (henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneet loukkaukset sekä seksuaalirikokset) on oikeus saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Oikeudenkäynnissä voidaan käyttää näkösuojaa tai videoneuvottelua uhrin kuulemisessa.³⁹

Vainoaminen säädettiin rikolliseksi Suomessa vuonna 2014.⁴⁰ Tämä oli seurausta kansainvälisestä paineesta määritellä tarkemmin vainoväkivaltaa, johon kuuluvia tekoja käsiteltiin aiemmin muiden rikosnimikkeiden, kuten kotirauhan rikkomisen avulla. Henkilö, joka ”toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoo toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta” voidaan nyt tuomita vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi (RL 25:7a).⁴¹

Uhidirektiivin ja vainoamisen kriminalisoinnin johdosta naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä on mahdollista huomioida oikeusjärjestelmässä aiempaa laajemmin. Lakimuutokset eivät kuitenkaan sinällään takaa piiloon jäävän väkivallan parempaa tunnistamista tai viranomaisten sensitiivisyyttä ilmi tulleen väkivallan käsittelemisessä.

³⁹

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2016/01/rikoksenuhrinoikeuksiinparannuksia1.maaliskuutaletien.html>; <http://www.riku.fi/fi/ohjaa+asiakkaasi+rikun+palveluun/mika+on+rikosuhridirektiivi/> (vierailtu 15.12.2016).

⁴⁰ Ks. tarkemmin vainoväkivallasta Nikupetri 2016; <http://www.varjohanke.fi/> (vierailtu 15.12.2016).

⁴¹ Ks. lainkohta täältä: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> (vierailtu 11.2017).

2.3.3 Lähisuhdeväkivallan sovittelu

Suomessa 1.1.2006 voimaan tullut lainsäädäntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta säätelee sovittelun käyttöä. Sovittelualoitteen voi tehdä vain poliisi tai syyttäjä, mikäli kyseessä on rikoksesta epäillyn puolisoonsa kohdistama väkivalta. Sovittelijat ovat tehtävään koulutettuja vapaaehtoisia, jotka ohjaavat rikoksesta epäillyn ja rikoksen uhrin kohtaamista.

Monet tutkijat ja väkivaltatyötä tekevät järjestöt ovat kyseenalaistaneet lähisuhdeväkivallan sovittelun oikeudenmukaisuuden. Kritiikin taustalla on huoli siitä, ettei sovittelutilanteessa onnistuta huomioimaan lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan erityistä dynamiikkaa. Amnestyn mukaan sovittelu voi tarjota osapuolille mahdollisuuden keskusteluun, mutta se ei saa vaikuttaa rikoksen tutkintaan, syytteen nostamiseen tai tuomioon.

Sovittelua ei tule mieltää osaksi ”väkivaltapalveluita”, sillä niistä huolehtivat ammattilaiset, kuten sosiaalityöntekijät. Vaikka toistuvaa tai erityisen raakaa väkivaltaa ei ohjeistuksen mukaan tule sovittaa, käytännössä näin voi silti tapahtua. Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on tyypillisesti jopa vuosien ajan jatkuvaa ja sisältää henkistä kontrollia, mutta tämä voi jäädä piiloon. Sovitteluun päätyneillä tapauksilla on todennäköisesti historiansa, joka heijastuu osapuolten mahdollisuuksiin selvittää tilannettaan tasavertaisesti.

2.3.4 Valtakunnalliset toimenpideohjelmat ja väkivaltatyön koordinointi

Suomessa naisiin kohdistuvan väkivallan vakavuutta ei tunnisteta riittävän hyvin ja sitä jopa vähätellään. Tämä on näkynyt esimerkiksi uhripolitiikassa, jossa valtio ei ole ottanut selkeästi vastuuta väkivallan torjumisesta. Väkivaltaa ehkäisevien toimintojen rahoitus on ollut riittämätöntä.⁴² Väkivallan torjumista on toteutettu pitkälti paikallisina hankkeina eikä pysyviä rakenteita ole syntynyt. Naisiin kohdistuvan väkivallan laajuus ja erityispiirteet ovat nousseet esiin vaihtelevalla intensiteetillä valtakunnallisten toimenpideohjelmien muodossa.

Vuonna 2008 STM julkaisi kunnalliselle sosiaali- ja terveystoimelle suunnatut lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset (*Tunnista, turvaa ja toimi*). Aluehallintovirastot toteuttivat vuonna 2011 kyselyn näiden suositusten toteutumisen arvioimiseksi. Vuonna 2013 AVI, STM ja THL kehottivat kuntia ja yhteistoiminta-alueita nimeämään lähisuhde- ja perheväkivallan koordinaattorin huolehtimaan poikkihallinnollisen ja moniammatillisen työn toimivuudesta. Lisäksi neuvottiin perustamaan moniammatillinen työryhmä, mikäli tällaisia ei vielä ollut.⁴³ Nämä toimet eivät ole toteutunut kaikissa kunnissa.

Vuonna 2016 lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö sekä väkivaltaan liittyvien palvelujen järjestämistä vastuu oli kuntien vastuulla. Tämän tuli sisältyä kuntien hyvinvointistrategioihin ja turvallisuussuunnitelmiin omana toimintaohjelmanaan.⁴⁴ Toistaiseksi on epävarmaa, miten tilanne

⁴² Ks. esim. Ronkainen 2008. Historiallista taustaa: Lidman 2015.

⁴³ Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Aluehallintovirasto, STM & THL, 2013.

⁴⁴ https://www.thl.fi/fi/web/lapset-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ekaisytyo/kunnilla (vierailtu 29.11.2016).

muuttuu kunnissa sote-uudistuksen myötä. Vuonna 2017 toimintansa aloittaa STM:n alaisuudessa toimiva virallinen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisen toimikunta, jollaista Istanbulin sopimus edellyttää⁴⁵. Vuosina 2012–2016 vastaavia tehtäviä (koordinointi, seuranta, arviointi, toimenpide-ehdotukset) hoiti lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä.

Sisäministeriön hyväksymään sisäisen turvallisuuden ohjelmaan vuosille 2012–2015 sisällytettiin lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen. Vuosina 2010–2015 oli käytössä STM:n naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, jonka tavoitteisiin kuuluivat muun muassa ennakoivan puuttumisen ja tunnistamisen lisääminen, seksuaalista väkivaltaa kokeneiden auttamispalvelujen parantaminen sekä viranomaisten ja ammattilaisten tietotaidon kasvattaminen⁴⁶. Molempiin ohjelmiin kirjattiin yhdeksi tavoitteeksi myös MARAK-menetelmän ulottaminen koko maahan.

2.3.5 Moniammatilliset MARAK-työryhmät

MARAK eli moniammatillinen riskinarviointikokous perustuu alunperin Englannissa kehitettyyn, vakavan parisuhdeväkivallan uhreja auttavaan työmuotoon. MARAK-työryhmän kokoonpano vaihtelee hieman paikkakunnittain: siinä on edustajia muun muassa poliisista, sosiaali- ja kriisityöstä, mielenterveyspalveluista, sairaanhoidosta, turvakodista, päihdetyöstä, Rikosuhripäivystyksestä ja väkivallan uhreille suunnatuista, usein järjestöjen ylläpitämistä avopalveluista. Työryhmällä on puheenjohtaja ja sihteeri.

Keskeisenä työvälineenä on riskinarviointilomake, jonka viranomainen tai sote-alan ammattilainen täyttää asiakkaan kanssa keskustellen kun koettu väkivalta on tullut ilmi.⁴⁷ Korkean riskin tapaukset ohjataan asiakkaan suostumuksella moniammatilliseen työryhmään, jonka tapaamisiin myös väkivaltaa kokenut itse saattaa osallistua. Siellä laaditaan turvasuunnitelma ja asiakas saa tukihenkilön. MARAK-työryhmän avulla väkivaltaa kokenut ohjautuu hänen tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, muihin viranomaisiin, asumispalveluihin tai rikosprosessiin. Tavoitteena on akuutin väkivaltatilanteen loppuminen ja turvallinen elämä jatkossakin.

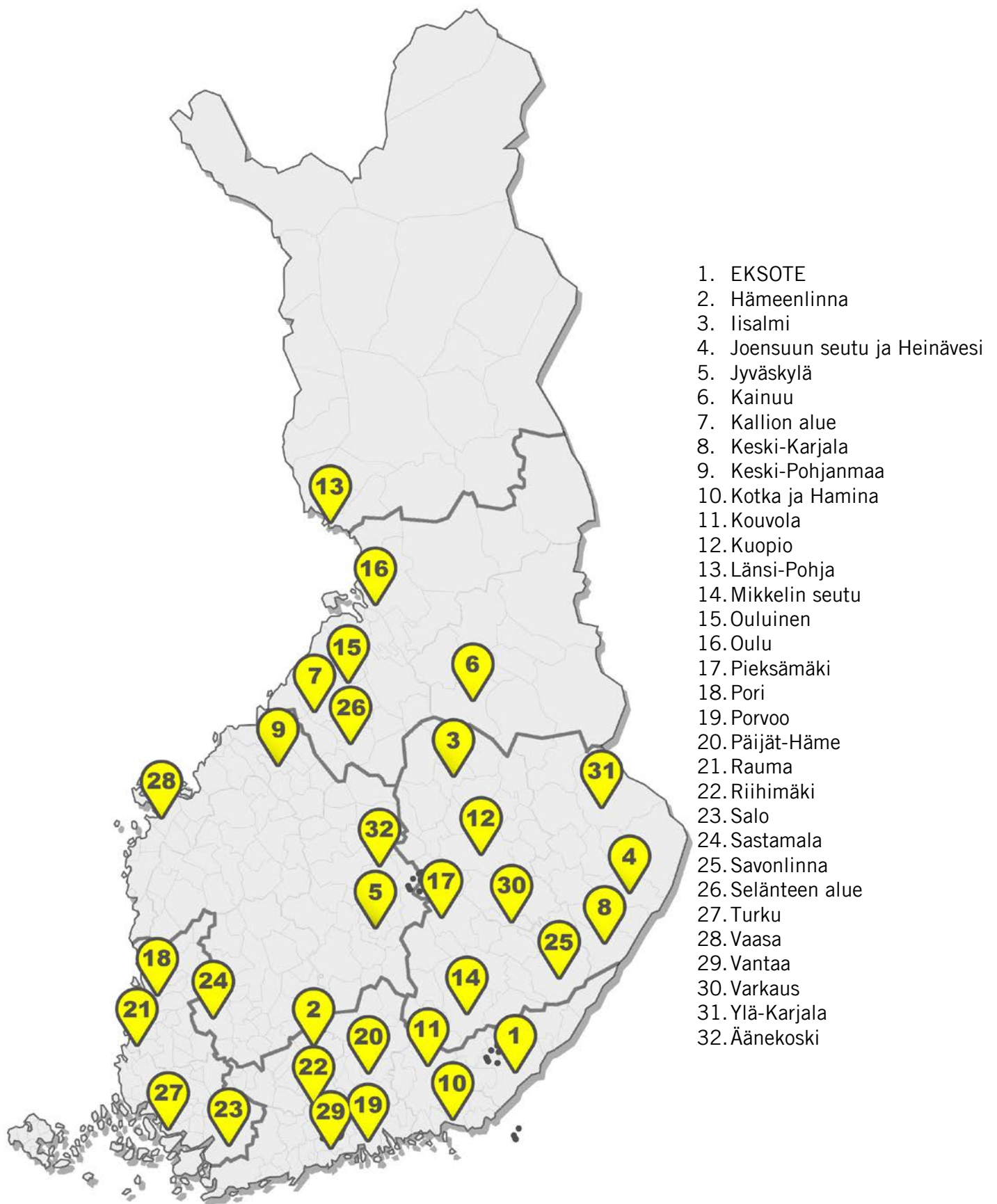
Suomessa MARAK-toiminta alkoi vuonna 2010 pilottikokeiluna kolmella paikkakunnalla (Oulu, Päijät-Häme ja Itä-Helsinki) ja vuonna 2016 toiminnassa oli jo 32 työryhmää. Kuten alla oleva kartta osoittaa, MARAK-työryhmät ovat jakautuneet maantieteellisesti varsin epätasaisesti. Toimintaa koordinoi ja siihen kouluttaa THL, mutta paikalliset työryhmät kehittävät itse työmuotojaan oman kunnan oloihin sopivaksi. **MARAK-työskentelyllä on onnistuttu vähentämään poliisin tietoon tulevan parisuhdeväkivallan määrää.**⁴⁸ Eri paikkakunnilla voi myös olla muunlaisia moniammatillisia työskentelymalleja.

⁴⁵ HE 1008/2016: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161008> (vierailtu 16.12.2016).

⁴⁶ Naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen ohjelman asiantuntija-arviointi: Törmä & Pentikäinen 2016.

⁴⁷ Riskinarviointilomake löytyy täältä: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/lomakkeet/lomakkeet-vakivallan-puheeksi-ottamiseen#marak> (vierailtu 15.12.2016).

⁴⁸ Ks. tarkemmin MARAK-työskentelystä hyötyineen: Piispa & Lappinen 2014.

KARTTA 3. MARRAK-työryhmät joulukuussa 2016.⁴⁹

⁴⁹ Kartan tiedot saatu THL:lta.

2.3.6 Turvakodit

Istanbulin sopimus velvoittaa järjestämään asianmukaiset ja riittävät turvakotipalvelut. Suomessa haasteina ovat turvakotipaikkojen alhainen lukumäärä, niukka rahoitus ja maantieteellinen sijoittuminen. Turvakotipalvelujen valtakunnallisesta koordinoinnista vastaa THL yhteistyössä turvakotipalvelujen tuottajiksi valittujen toimijoiden kanssa. Vuonna 2015 turvakodeissa asui 3055 asiakasta, joista lapsia oli 1466. Aikuisista naisia oli 93%⁵⁰. Sosiaali- ja terveysministeriö suositteli viiden miljoonan lisäystä turvakotipalveluiden määrärahoihin vuonna 2017, mutta budjettiin kirjattiin kahden miljoonan korotus.⁵¹

Istanbulin sopimuksen ratifioinnin yhteydessä turvakotien rahoitus siirtyi kunnilta valtiolle, joten asiakas ei enää tarvitse turvakotiin siirtymistä varten maksusitoumusta sosiaalipalveluista. Tämä edistää osaltaan nopeaa turvaan pääsemistä ja väkivallan kierteen katkaisua. Mikäli turvakodissa ei ole tilaa, ohjataan asiakas toiseen turvakotiin⁵². Pitkäkestoiset avopalvelut ovat kuitenkin kokonaisuudessaan riittämättömät ja turvakotijakson jälkeen väkivalta saattaa jatkua.⁵³ Lisäksi lasten koulunkäynti vaikeutuu, mikäli turvakoti sijaitsee pitkän ajomatkan päässä. Maahanmuuttajataustaisille asiakkaille suunnattuja turvakotipalveluita tarvitaan kipeästi lisää.

Euroopan neuvoston suosituksen mukaan Suomen väestöpohjan huomioiden turvakotipaikkoja tulisi olla noin 500 (yksi perhepaikka 10 000 asukasta kohti). Vuoden 2016 lopulla koko maassa oli 118 perhepaikkaa yhteensä 19 valtionavustuksen piirissä olevassa turvakodissa. Kainuussa toimi harvaan asuttujen alueiden pilottikokeiluna yhden perhepaikan etäturvakoti⁵⁴. Ensi- ja turvakotien liitto ry ylläpitää lisäksi verkossa toimivaa Nettiturvakoti-palvelua.⁵⁵ Vuonna 2017 palveluntuottajat lisääntyvät jonkin verran ja turvakotien perhepaikkamäärä nousee 143 paikkaan.

2.3.7 Väkivaltatyön lomakkeista

THL on kehittänyt lähisuhde- ja perheväkivallan ennaltaehkäisyyn, riskinarviointiin ja koetun väkivallan kirjaamiseen liittyviä lomakkeita, jotka täytetään vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. THL:n verkkosivuilta löytyvät seuraavat työvälineet: henkilökohtainen turvasuunnitelma, lomake häirinnän ja vainon kartoittamiseen, lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake, pahoinpitely- ja kehokarttalomake (PAKE), raiskatun akuuttiapua -kansio (RAP), riskinarviointilomake (MARAK), väkivaltalomake (neuvolaseula) ja väkivallan puheeksi ottamisen muistilista.⁵⁶ Lomakkeilla on mahdollista kartoittaa useita naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja, mutta niitä hyödynnetään vaihtelevasti. Asiasta lisää luvussa 5.1.3.

⁵⁰ www.thl.fi/turvakotipalvelut (vierailtu 15.12.2016).

⁵¹ <http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2017&lang=fi&maindoc=/2017/tae/valtiovarainministerionKanta/valtiovarainministerionKanta.xml&opennode=0:1:241:1123:1243:1261> (vierailtu 15.12.2016).

⁵² <http://yle.fi/uutiset/3-9009150> (vierailtu 16.12.2016).

⁵³ Ks. sosiaalihuoltolaki 11§.

⁵⁴ Ks. tarkemmin HE 186/2014: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140186> (vierailtu 16.12.2016).

⁵⁵ <https://www.turvakoti.net/site/> (vierailtu 15.12.2016).

⁵⁶ https://www.thl.fi/fi/web/lapset-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen (vierailtu 15.12.2016).

Tietoisuutta lomakkeiden mahdollisuuksista tulisi lisätä kaikkien väkivaltatyötä tekevien keskuudessa, vaikka osa lomakkeista onkin suunnattu rajatuille ammattiryhmille. Onnistunut moniammatillinen väkivallan torjuminen ja väkivaltaa kokeneiden auttaminen edellyttää, että toimijat tuntevat toistensa ammattikenttää. Vähintäänkin väkivallan puheeksi ottamisen muistilistaan tutustuminen voisi lisätä myös väkivallan torjumisesta ja auttamispalveluista kiinnostuneiden päättäjien ymmärrystä väkivaltatyöstä.

2.3.8 Sote-Suomen suunta

Sote-uudistus (jatkossa myös pelkkä ”sote”) on historiallisesti mittavin sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutos, mitä Suomessa on tehty. Sen yhteydessä perustetaan uusi julkishallinnon taso, maakuntahallinto. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirretään kunnilta 18 maakunnalle, joten kunnat eivät vastaisuudessa enää järjestä eivätkä tuota sosiaali- ja terveystaloutta.⁵⁷

Palvelujen tuottamista varten maakunnissa on palvelulaitos, joka on maakuntahallinnosta erillinen julkisoikeudellinen organisaatio. Entistä suurempi osa palveluista tulee olemaan yksityisen tai kolmannen sektorin tuottamia (ns. monituottajamalli). Valtio vastaa maakuntien toiminnan rahoituksesta ja poliittinen päätöksenteko tapahtuu vaaleilla valitussa maakuntavaltuustossa. Yksilöitä koskevat viranomaispäätökset, kuten päätökset palvelujen ja etuuksien myöntämisestä, tehdään palvelulaitoksissa. Demokraattinen kontrolli ulottuu näin vain palveluiden järjestämiseen, ei niiden tuottamiseen.

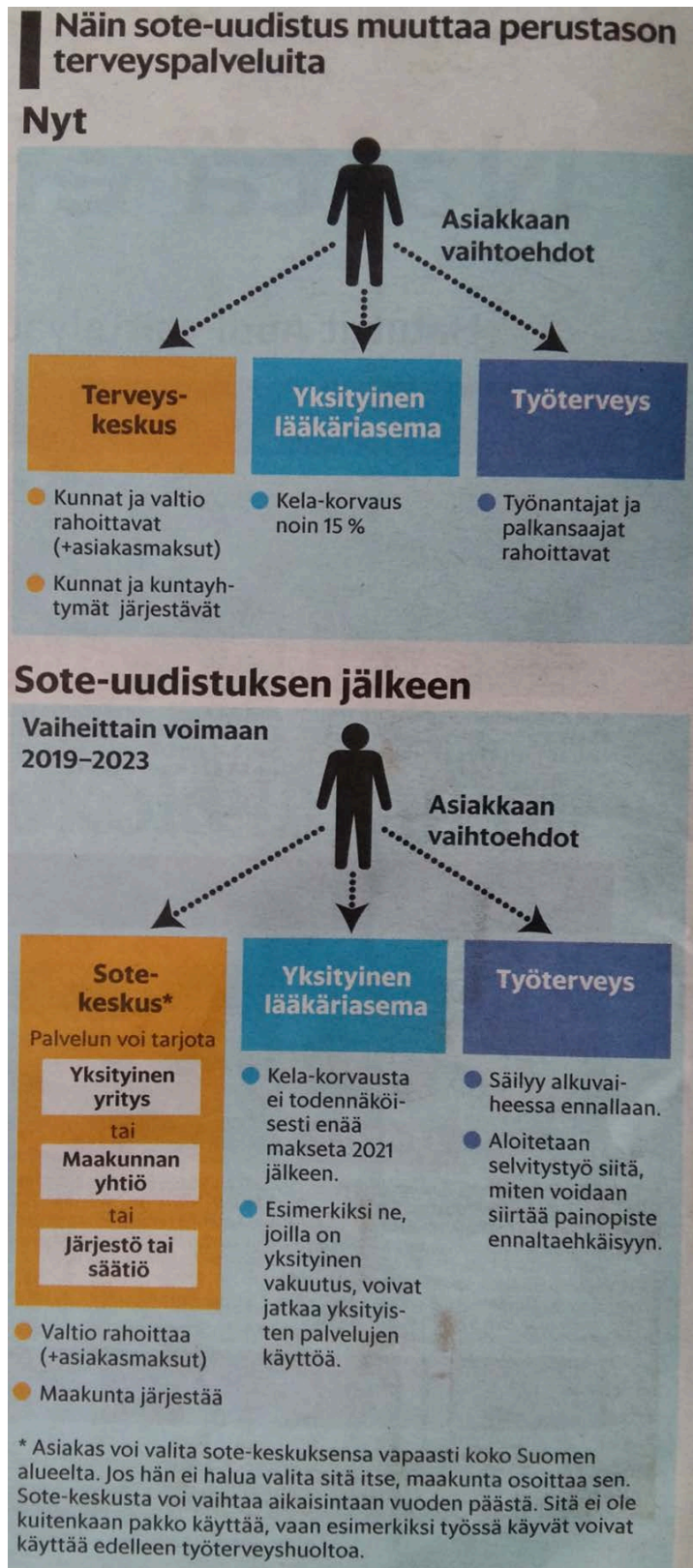
Valinnanvapaus tarkoittaa, että palvelujen käyttäjä voi itse valita palvelujensa tuottajan. Hallituksen linjausten mukaan valinnanvapauden piirissä olevat palvelut tulee yhtiöittää, joten niitä ei tuoteta maakunnan palvelulaitoksessa vaan maakunnan omistamissa ja muissa yhtiöissä. Tämä johtanee ainakin jossain määrin paikallisten, integroitujen palvelurakenteiden purkautumiseen. Järjestämisen ja tuottamisen erottaminen tosistaan saattaa näkyä esimerkiksi siten, ettei Eksoten kaltainen toimintamalli ole jatkossa mahdollinen.

On syytä kysyä, kadotetaanko nykyinen osaaminen sote-mallissa – vai voivatko hyvät käytännöt siirtyä sinne? Toisaalta kaikille valinnanvapauspalveluja tarjoaville tuottajille maksetut korvaukset ovat samat, mikä mahdollistaa kilpailemisen laadulla hinnoittelun sijaan. Käytännössä muutokset tarkoittavat sitä, ettei jatkossa ole enää olemassa julkisia perustason sosiaali- ja terveystaloutta siten kuin ne vielä vuonna 2016 ymmärrettiin. Kivuliaasti synnytetyn sote-uudistuksen keskeinen tavoite on ollut perustalouden vahvistaminen muun muassa kuntien keskinäisistä toimintatapaeroista johtuvia yhdenvertaisuusongelmia poistamalla. Tämän toteutumista varjostavat monet toistaiseksi epäselvät seikat.

Maakuntien tulisi periaatteessa olla omavaraisia eli pystyä tuottamaan tarvitsemansa palvelut itse, mutta saadaanko keskuspaikat tuottamaan riittäviä palveluita myös reuna-alueille? Maakunnat ja kunnat ovat väestöltään ja voimavaroiltaan varsin erilaisia. Yliopistollisia keskussairaaloita on vain viidessä maakunnassa ja laajan päivityksen palveluja tullaan tarjoamaan vain 12 keskussairaaloissa, jotka joutuvat mahdollistamaan palveluita muiden maakuntien asukkaille. Avoin kysymys on myös, kuka viime kädessä kantaa vastuun yksilönoikeuksien toteutumisesta: aiemmin kantelu tai muistutus voitiin

⁵⁷ Seuraa uudistuksen etenemistä täällä: <http://alueuudistus.fi/etusivu> (vierailtu 15.12.2016).

kohdistaa kuntaan, mutta jatkossa voi olla epäselvää onko ongelma sidoksissa palvelun tuottajaan vai järjestäjään.

Kuvakaappaus HS 4.1.2017.

III NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN YLEISYYS JA BUDJETOINTI

Vuoden 2006 kyselyn mukaan poliittinen sitoutuminen väkivaltatyöhön ei riipu kunnan koosta. Niiden kuntien joukossa, joissa oli poliittisesti hyväksytty naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen ohjelma tai joissa oli budjetoitu pysyvä menoerä väkivallan ehkäisyyn oli sekä yli 200 000 että alle 2000 asukkaan kuntia. Edelliseen kyselyyn vastanneista kunnista vain neljässä (3,2 %) oli osoitettu pysyvä menoerä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn kunnan tulo- ja menoarviossa (Espoo, Mikkeli, Maalahti, Lemland).⁵⁸ Kaikista edelliseen kyselyyn vastanneista kunnista vain yhdeksässä (7%) oli selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta.⁵⁹ Vuoden 2016 kyselyssä näistä teemoista tiedusteltiin otsikolla ”naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys ja budjetointi”. Haastatteluissa yleisyydestä ja budjetoinnista kysyttiin erityisesti kuntapoliitikoilta. Aluksi pohditaan informanttien suhdetta naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteen käyttöön.

3.1 Millä nimellä ilmiöstä puhutaan?

Vuoden 2016 kyselyssä operoitiin järjestelmällisesti naisiin kohdistuvan väkivallan kattokäsitteellä, joka on jo pitkään ollut elimellinen osa Amnestyn ihmisoikeustyötä. Viime aikoina tämä ilmiön sukupuolittuneisuutta kuvaava termi on ankkuroinut entistä lujemmin myös kansainväliseen oikeuskieleen. Tämän käsitteen käyttö on perusteltua monestakin näkökulmasta, joista kirjoitettiin edellisessä pääluvussa (erityisesti 2.1).

Kyselyaineiston analyysi osoitti käsitteen valinnan heijastuvan myös vastauksiin, sillä kuntien väkivaltatyössä puhutaan yleisemmin lähisuhde- ja perheväkivallasta. Samasta syystä joillakin haastateltavilla oli vaikeuksia rajata vastaustaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Toisaalta Lappeenrannan ja Tornion kuntapoliitikot eivät muistaneet kunnallispolitiikan foorumeilta lainkaan keskusteluja naisiin kohdistuvasta väkivallasta omana ilmiönään⁶⁰.

Käytettävien käsitteiden johdonmukaisuus on tärkeää, mutta samalla on ymmärrettävä väkivaltailmiöiden limittyneisyys. Väkivallan eri muotoja yhteen niputtava käsitteistö voi kaventaa ymmärrystä silloinkin, kun vilpittömästi halutaan tavoittaa väkivallan moninaisuutta. **Lähisuhde- ja perheväkivallan käsitteet ovat monin paikoin käytössä tilanteissa, joissa olisi syytä jaotella väkivaltailmiöitä paitsi sukupuolen myös muiden risteävien tekijöiden ja väkivaltatilanteiden mukaan.** Naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteen vierastaminen on toki sinänsä ymmärrettävää, mikäli kunnassa toimii nimenomaan ”lähisuhdeväkivaltatyöryhmä” tai väkivaltatematiikasta puhutaan ensisijaisesti ”perhetyön” yhteydessä.

⁵⁸ Kuntaselvitys 2006, s. 21.

⁵⁹ Kuntaselvitys 2006, s. 57.

⁶⁰ Lappeenranta, poliitikko1 & Tornio, poliitikko1.

”[M]inä en oikeen osaa puhua naisiin kohdistuvasta väkivallasta kun se on lähisuhdeväkivaltaa. Ja sen pitää niinku sisältää kaikki, ja siihen liittyy näihin lastensuojeluasioihin monta kertaa se naisiinkin kohdistuva osio.” – Jyväskylä, poliitikko1.

Erityisesti lähisuhdeväkivalta-termin kritiikitön käyttö peittää väkivallan yhteyden naisten ja tyttöjen kokemaan syrjintään yhteiskunnassa. Kuitenkin tyypillisesti juuri naiset ja tytöt joutuvat julkisilla foorumeilla sekä verkkoympäristössä jatkuvasti monenlaisen seksuaalisoinnin, seksuaalisen väkivallan ja häpäisemisen kohteeksi. Seurusteluväkivallan muodot ja seuraukset riippuvat tekijän ja kokijan sukupuolesta. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu useimmiten tyttöihin. Siksi naisiin kohdistuvan väkivallan rajaaminen vain perhe- tai lähisuhdeväkivallaksi on tämän väkivaltailmiön laajuuden vähättelyä, ja sokeutta nähdä sen yhteys naisten syrjintään yhteiskunnassa, kulttuurista riippumatta.

On selvää, ettei kaikki lähisuhdeväkivalta kohdistu naisiin. Yhtä selvää pitäisi olla, ettei kaikki naisiin kohdistuva väkivalta tapahdu lähisuhteessa tai lapsiperhekontekstissa. Moni näyttää silti ajattelevan, että ”samaahan ne käytännös katsoen tarkoittaa suurimmaks osaks”⁶¹. Henkilöllä saattaa olla kykyä erottaa väkivaltailmiöitä toisistaan hienovireisemmin, mutta käsitteellinen yksioikoisuus sisältää riskejä. Se voi estää näkemästä vaikkapa yksin eläviin tai lapsettomiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja monia seksuaalisen tai henkisen väkivallan muotoja.

Maalahdessa naisten todettiin olevan selvästi suurin lähisuhdeväkivallan uhriryhmä. Tämän käsitteen käyttöä perusteltiin kuitenkin sillä, että miehetkin voivat uhriutua lähisuhteissa tapahtuvalle väkivallalle. Kuntapoliitikko koki hankalaksi luokitella avun kohteita, koska hän katsoi olevansa vastuussa kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisestä. Pienessä kunnassa väkivaltatyön kerrottiin perustuvan ”holistiseen ihmiskuvaan” ja ”kokonaisvaltaiseen perhetyömalliin”. Tämän takia Maalahdessa ”on mahdollisuus nähdä valtarakenteita, jotka vaikuttavat siihen, että perheessä voidaan huonosti”. Valtarakenteiden ymmärrettiin vaikuttavan myös henkisesti, jolloin ne hankaloittavat väkivallan tulemistä ilmi nimenomaan naisten kohdalla: painostuksen vuoksi nainen ei ehkä ”saa ääntään kuuluviin tai tulee pakotetuksi ja pelkää”.⁶² Maalahdessa oltiin tietoisia erilaisten termien haasteista ja tärkeydestä.

”[V]äkivallan tunnistaminen on kytköksissä siihen, miten se määritellään. Usein naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on enemmän kuin olisi aluksi luullut.” – Maalahti, tekijä2.

Moni haastateltu kertoi toisaalta nimenomaan käyttävänsä naisiin kohdistuvan väkivallan käsitettä siitäkin huolimatta, että tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa kuulija, median edustaja tai työtoveri vaatii asialle perusteluja. Helsinkiläinen kuntapoliitikko sanoi ”joutuneensa selittämään” käsitevalintansa tarpeellisuutta tähdentämällä, että ei ”vastusta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhtään sen enempää kuin miehiin kohdistuvaa väkivaltaa” ja että kyseessä on omanlaisensa, leimallisesti sukupuolittunut väkivallan muoto. Pitkä kokemus väkivaltakysymysten parissa vaikutti myös siihen, miten ja missä tilanteissa naisiin kohdistuvan väkivallan termiä käytetään.

”Mutta mitä enemmän ja kauemmin olen näitten asioitten kanssa ollu silleen jos voi puhua silmästä silmään -tyylillä, niin mulle muodostunu kuva ei ole niin mustavalkonen enää mitä se on ehkä ollu mulla vaikka joskus 10 vuotta sitten. [E]ttä samalla kun mä

⁶¹ Lappeenranta, tekijä1.

⁶² Maalahti, poliitikko1 & tekijä2.

puhun naisiin kohdistuvasta väkivallasta mä huomioin myös ne muut [uhriryhmät], et se on mun myös ihan arkikokemus – ja se oli vähän yllättävääkin.” – Helsinki, tekijä2.

Väkivaltatyön ammattilaisille käsitteet olivat pääosin neutraaleja työvälineitä, joiden käyttö riippuu kulloisestakin tilanteesta. Niinpä esimerkiksi turvakodeissa saatetaan puhua lähisuhdeväkivallasta ”kun viritellään keskustelua asiakkaan kanssa”. Jos tapahtuneessa huomataan tiettyjä sukupuolittuneita piirteitä on luontevaa siirtyä käyttämään naisiin kohdistuvan väkivallan termiä. Kentällä naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhuminen nähtiin joskus välttämättömänä silläkin uhalla, että ”joku ryhmittymä saattaa närehtää”.

3.2 Onko ongelman laajuus tiedossa?

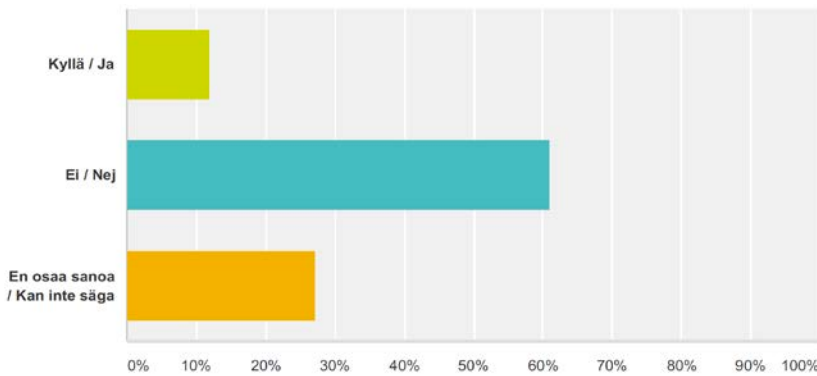
Yksikin väkivaltatapaus on liikaa huolimatta siitä kehen väkivalta kohdistuu, mutta erityisesti rakenteellinen ja määrällisesti laaja väkivalta vaatii yhteiskunnan puuttumista. Sitä on mahdollista ehkäistä ja väkivaltaa kokeneiden auttamisella on myönteisiä kerrannaisvaikutuksia esimerkiksi heidän lastensa tai muiden läheistensä hyvinvoinnin lisääntymisenä. Päätöksenteko ja poliittisin perustein tapahtuva resursointi vaativat tuekseen tietoa naisiin kohdistuvaa väkivallan esiintyvyydestä ja erityispiirteistä niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin.

Kukaan vuoden 2016 kyselyyn vastannut tai haastateltu ei pyrkinyt kieltämään naisiin kohdistuvan väkivallan olemassaoloa sinänsä. Ongelman laajuudesta sen sijaan vallitsi monenlaisia käsityksiä, joista osa oli keskenään ristiriitaisia. Tämä johtuu siitä, että informanteilla oli tiedossaan eri tavoin kerättyjä tilastoja tai heillä ei ollut lainkaan käsitystä väkivallan yleisyydestä. Naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyys ei ole edelleenkään riittävän hyvin tunnettua kaikissa kunnissa. Siitä aiheutuvia kustannuksia ei eritellä ja yhden kunnan sisällä saattaa vallita eriäviä näkemyksiä ilmiön yleisyydestä. **Kuntapäätäjät hahmottavat naisiin kohdistuvan väkivallan osin edelleen marginaaliseksi ilmiöksi.**

* * * * *

Vastaukset kysymykseen siitä, onko kunnassa selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta viimeisen viiden vuoden aikana (K5, N 118) osoittavat, että kuntien oman tilastotiedon keräämisessä on toivomisen varaa. **Vastanneista vain 12% kertoi, että kunnassa on selvitetty ilmiön laajuutta, kun taas 61% mukaan näin ei olla tehty.** Varsin korkeana voidaan myös pitää niiden määrää, jotka eivät osanneet lainkaan vastata tähän kysymykseen (vastaajaryhmästä riippuen 26,5–28%). Tulos muuttuu hieman kun vastaaja-ainesta tarkastellaan erikseen: sosiaalipuolella naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta tiedettiin selvitetyn 10 kunnassa (15,5% sosiaalipuolen vastauksista), mutta vain neljällä kunnanvaltuuston puheenjohtajalla oli tällainen tieto (7,5% valtuustupuolen vastauksista).

Molemmat vastaajaryhmät huomioiden naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta kerrottiin selvitetyn seuraavilla paikkakunnilla: Espoo, Helsinki, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kokkola, Kuopio, Lappeenranta, Luoto, Lieksa, Riihimäki, Saarijärvi, Salo ja Ylitornio. **Kuntien on ryhdyttävä tarmokkaammin keräämään tilastotietoa väkivallan esiintyvyydestä omalla alueellaan. Jos ilmiön laajuutta ei tunnusteta – tai tunnusteta – ei siihen myöskään kohdisteta resursseja.**

K5 (kaikki vastaajat): Onko kunnassa selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta viimeisen viiden vuoden aikana?

Kysyttäessä otetaanko kunnassa huomioon järjestöjen tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa, kuva tilastotiedon käytöstä muuttuu hieman myönteisemmäksi (K6, N 118).

Vastaajista 34% kertoi ottavansa järjestöjen tuottaman tilastomateriaalin huomioon. Vain 15% ei tee näin. Toisaalta 51% ei osannut vastata tähän kysymyksen lainkaan, mitä voidaan pitää varsin korkeana lukuna. Vastaajaryhmien välillä ei tässä ollut merkittäviä eroja.

Järjestöjen tuottamaa tilastotietoa kertoivat hyödyntävänsä seuraavat kunnat: Askola, Espoo, Hamina, Hanko, Ilmajoki, Ilomantsi, Jyväskylä, Kalajoki, Kauniainen, Kitee, Kokkola, Koski, Kuopio, Kuusamo, Kärämäki, Lappeenranta, Laukaa, Leppävirta, Lieksa, Maalahti, Paimio, Pyhäjoki, Raisio, Riihimäki, Saarijärvi, Salo, Sauvo, Savonlinna, Suonenjoki, Tervola, Turku, Vantaa, Vesanto ja Ylitornio.

Kyselyvastausten perusteella järjestöjen keräämää tilastotietoa naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä hyödynnetään eniten Itä-Suomessa.⁶³ Siellä myöntäviä vastauksia esiintyi suhteellisesti selvästi eniten (kymmenen vastaajaa yhteensä 13 kunnasta). Toiselle sijalle tässä vertailussa tuli Lounais-Suomi ja alhaisin suhdeluku löytyi Länsi- ja Sisä-Suomen alueelta.⁶⁴ Vastausten perusteella ei voida sanoa miksi järjestöjen tarjoamaa tietoa ei käytetä enempää, mutta ainakin osittain tämän voidaan olettaa johtuvan puutteista tiedonkulussa. Kuten haastatteluaineiston analyysissä selviää, erityisesti kuntapäätäjien keskuudessa käsitykset naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä ovat usein hataria.

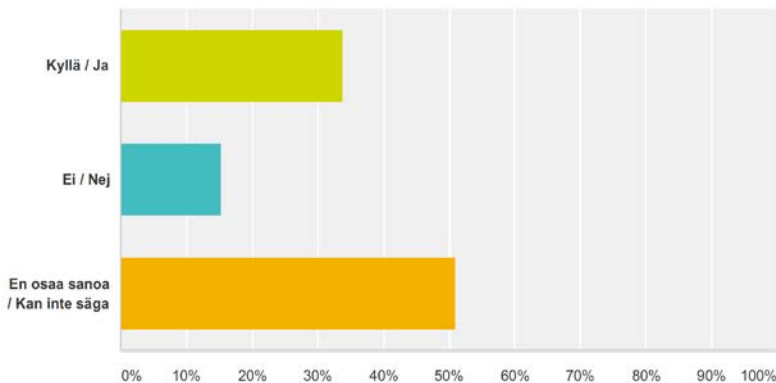
Luottamus tilastotiedon merkittävyyden ymmärtämiseen lisääntyy jonkin verran tarkasteltaessa vastauksia kysymykseen siitä, otetaanko kunnassa huomioon viranomaisten tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa (K7, N 118). Tässä tapauksessa 60% vastasi myöntävästi ja vain 6% kielsi. Asiasta tietämättömien luku pysyi edelleen korkeana (34%). Erikseen tarkasteltuina vastaukset noudattivat samansuuntaista kaavaa kuin edellisissäkin kysymyksissä. 64% sosiaalipuolen ja 55,5% valtuustopuolen vastaajista kertoi, että kunnassa huomioidaan viranomaisten tuottama tilastotieto.

Viranomaistilastojen käyttämisestä raportoitiin suhteellisesti useimmin Itä-Suomessa: jopa 14 henkilöä yhteensä 13 kunnasta vastasi tähän kysymykseen myöntävästi. Myös Lounais-Suomessa, Etelä-Suomessa ja Lapissa viranomaistilastojen käyttö oli pikemmin yleistä kuin harvinaista. Länsi- ja Sisä-

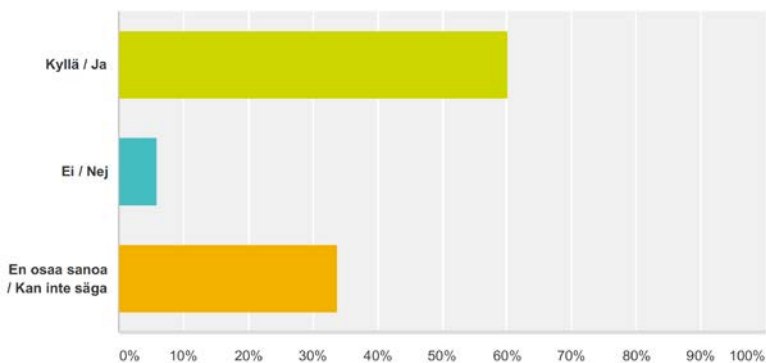
⁶³ Kyselyvastausten alueellinen tarkastelu tapahtuu jatkossa seuraavasti: ensin ilmoitetaan tarkasteltava AVI-alue, sen jälkeen sieltä saatujen, kulloinkin tarkasteltavien vastausten määrä, ja lopuksi tältä AVI-alueelta kyselyyn vastanneiden kuntien kokonaismäärä (esimerkiksi Etelä-Suomi 8/18).

⁶⁴ Etelä-Suomi 8/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 7/30, Lounais-Suomi 7/11, Itä-Suomi 10/13, Pohjois-Suomi 4/10, Lappi 2/6.

Suomessa sekä Pohjois-Suomessa tämä sen sijaan arvioitiin muita alueita vähäisemmäksi.⁶⁵ Kuntien väkivaltatyö ei suinkaan aina nojaa määrällisen tiedon varaan, vaikka sitä on saatavilla. Tätä on pidettävä puutteena.

K6 (kaikki vastaajat): Otetaanko kunnassa huomioon järjestöjen tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa?

K7 (kaikki vastaajat): Otetaanko kunnassa huomioon viranomaisten tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa?

Kyselyyn vastanneiden mukaan Helsingissä, Jyväskylässä ja Lappeenrannassa on selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta kuluneen viiden vuoden aikana. Haastatellut kuntapäättäjät järjeilivät melko lailla samansuuntaisesti, että tieto ongelman laajuudesta kasvattaisi todennäköisyyttä tehdä asialle jotakin – tai ainakin aloittaa keskustelut aiheesta. Käytännön toimijat olivat tietoisia ongelman laajuudesta, mutta kokivat vaikeaksi tai turhauttavaksi saada tätä tietoa päättäjille.

Helsingiläinen kuntapoliitikko ei ollut varma seuraako kaupunki tällä hetkellä naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta. Hän piti tilastointia sinänsä arvokkaana työkaluna, mutta näki riskejä siihen liittyvissä painotuksissa: on ”arvovalinta et mitä me priorisoitetaan, koska ei oo realistista selvittää kaikkea mitä ois tarpeellista tai hyödyllistä tietää.” Haastatellun mielestä ”ei ole oikein” panna erilaisia heikossa asemassa olevia ryhmiä ”kilpailemaan keskenään siitä, kuka saa oman tilastonsa ja oman asiansa kaikkein eniten läpi”. Tasapuolisuuden nimissä olisi pyrittävä varovaisuuteen siinä, miten suuri rooli tilastoille annetaan. Hän kuitenkin arveli monen kollegansa olevan asiasta eri mieltä.⁶⁶

⁶⁵ Etelä-Suomi 16/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 18/30, Lounais-Suomi 10/11, Itä-Suomi 14/13, Pohjois-Suomi 6/10, Lappi 5/6.

⁶⁶ Helsinki, poliitikko1.

”[P]oliitikkona vastustan tämän kaltaista ajattelua, jossa mennään siihen suuntaan jossa joku osoittaa meille tilaston ja suljetaan silmät niiltä, mistä kukaan ei osoita meille sitä tilastoa. [...] mulla on koko ajan tiedossa hirveen monta vakavaa erilaista sosiaalista ongelmaa, joille ei tehdä mitään, koska ei ole rahaa.” – Helsinki, poliitikko1.

Onko siis kyse kilpajuoksusta resursseihin, jossa äänekkäin ryhmä onnistuu saamaan oman tarpeensa parhaiten kuulluksi? Vakuuttavan tilastotiedon esittäminen voi tosiaankin kiinnittää siihen huomiota – ja juuri tätä sillä tavoitellaan. Silloin on mahdollista, että jokin muu inhimillisesti katsottuna yhtä tärkeä näkökulma unohtuu tai joutuu säästötoimenpiteiden kohteeksi. Tämä ei kuitenkaan voi olla peruste jättää naisiin kohdistuvasta väkivallasta kerättyjä tilastoja keräämättä tai käyttämättä.

Jyväskyläläisen kuntapoliitikon tietojen mukaan väkivallan esiintyvyyttä selvitetään erikoissairaanhoidossa. Tarkoituksena on luoda jatkossa entistä paremmat seurantajärjestelmät ja aiheesta on koulutettu useita eri työntekijäryhmiä.⁶⁷ Lappeenrantalainen kuntapoliitikko ei tiennyt selvitetäänkö naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyttä tällä hetkellä, mutta hän lupasi tehdä asialle jotakin. Erityisesti kaupunginvaltuuston alaisena toimivan tarkastuslautakunnan tulisi ottaa selkoa ilmiön laajuudesta, sillä ”jos ei oo villoja niin ei sitten lammastakaan keritä.”⁶⁸

Torniolainen kuntapoliitikko piti väkivallan tilastointia sinänsä hyödyllisenä, mutta ei muistanut nähneensä dokumenttia naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä alueella. Tästä voi hänen mukaansa ”päättellä, että joko sitä [väkivaltaa] peitellään tai sitten se ei olekaan oikeasti se akuutti asia”. Haastateltu pohti, onko tällaista tietoa olemassa sosiaalitoimessa tai poliisissa, ja mahtavatko nämä tahot siinä tapauksessa olla tietoisia toisistaan. Hän kaipasi selkeämpää näyttöä nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta ja lupasi huolehtia ilmiön kartoittamisesta jatkossa.⁶⁹

”Musta tavallaan se asia peittyi sellaseen tilanteeseen, että perhe, jossa tämäntyyppistä [naisiin kohdistuvaa] väkivaltaa esiintyy, niin sen perheen indikaattori ei ole se nainen vaan indikaattori ovat lapset. Ja se tulee lasten kautta, tavallaan putkahtaa esille tämmösenä, joko neuvolan kautta tai sitten suoraan lastensuojeluilmotuksena.” – Tornio, kuntapoliitikko1.

Miten suora yhteys tilastotiedolla sitten on kuntapäätäjien ratkaisuihin? Helsinkiläisen kuntapoliitikon mielestä esiintyvyystietoa on jo olemassa riittävästi: ”jokainen, joka yhtään on kiinnostunut siitä asiasta tietää, että se on vakava ongelma.” Tilastotieto palvelee hänen mielestään lähinnä käytännön työntekijöitä, mutta ei välttämättä tuo muutosta poliittiseen päätöksentekoon.⁷⁰ Helsingissä siis tunnustetaan naisiin kohdistuvan väkivallan ongelma, mutta kyse on raadollisemmin mahdollisuuksista – tai halusta – tehdä tähän liittyviä rahoituspäätöksiä.

Jyväskyläläinen kollega puolestaan uskoi, että väkivallan esiintyvyystiedot voivat hyvinkin vaikuttaa päätöksentekoon ”jos ei oo jotakin suurempaa puheenaihetta” meneillään. Väkivaltateemoja on syytä pitää jatkuvasti esillä, ja niistä onkin viime vuosina keskusteltu Keski-Suomen alueella säännöllisesti.⁷¹ Myös lappeenrantalainen kuntapoliitikko ajatteli, että naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyden selkeä

⁶⁷ Jyväskylä, poliitikko1.

⁶⁸ Lappeenranta, poliitikko1.

⁶⁹ Tornio, poliitikko1.

⁷⁰ Helsinki, poliitikko1.

⁷¹ Jyväskylä, poliitikko1.

osoittaminen tilastojen avulla voisi saada valtuuston myöntämään rahoitusta väkivaltatyöhön. Erityisesti tarkastuslautakunnan raportit ovat valtuutetuille ”hyvin hyödyllisiä” ja ne luetaan tarkkaan.⁷²

Maalahtelainen kuntapoliitikko totesi määrällisen datan olevan tärkeää. Maalahdessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei kuitenkaan nähty samalla lailla ”puhtaasti budjettikysymyksenä” kuin suuremmilla paikkakunnilla: monet palvelut sijaitsevat kunnan ulkopuolella, kuten nykyään valtiorahoitteinen turvakoti Vaasassa.⁷³ Paikalliset kunnallispoliitikot eivät siis juurikaan voi vaikuttaa niitä koskevaan päätöksentekoon tai resurssihin.

3.3 Budjetit ja naisiin kohdistuvan väkivallan näkymättömyys

Vuonna 2006 Amnesty kehotti kuntia varaamaan väkivaltatyöhön asianmukaiset resurssit, kuten riittävät tilat, työntekijät ja budjettivarat (suositus 7). Vuonna 2016 kuntaliitokset, sote-uudistus sekä kiristynyt taloustilanne asettavat vanhoille tavoitteille uusia hidasteita. Jos kyselyvastauksia tarkastellaan yksioikoisesti saattaa tilanne vaikuttaa lohduttomalta. Analyysissä on kuitenkin huomioitava kuntien mahdollisuudet käsitellä väkivaltakysymyksiä budjeteissa: naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei yleensä yksilöidä omaksi resurssihaasteekseen vaan puhutaan yleisemmin perhetyön ja lähisuhdeväkivallan tai sosiaali- ja terveystalouden menoeristä. Resurssija jaettaessa väkivaltatyö sinänsä ei ole näkymätöntä, mutta yleisluontoisia budjetteja ei kohdenneta tietyille väkivallan lajille.

Vuoden 2006 selvityksessä oli laskuesimerkki, jonka mukaan väkivaltaa kokeneiden naisten tilanteesta aiheutuneet, sosiaali-, oikeus- ja terveyssektorin yhteenlasketut kustannukset nousivat yksin Hämeenlinnassa yli miljoonaan euroon vuodessa. Koko maahan suhteutettuna kustannukset kipusivat siis noin 100 miljoonaan.⁷⁴ Kymmenessä vuodessa laskennalliset kustannukset ovat nousseet.⁷⁵

Laskutavoista riippumatta väkivallan jälkien korjaaminen on aina kallista, mutta ennaltaehkäisyyn sijoitetut summat maksavat itsensä takaisin sekä hyvinvoinnissa että euroissa.

* * * * *

Vastaukset kysymykseen siitä, vaikuttavatko arviot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä kunnan budjettiratkaisuihin (K8, N 118) olivat enimmäkseen kielteisiä tai kysymykseen ei osattu vastata.

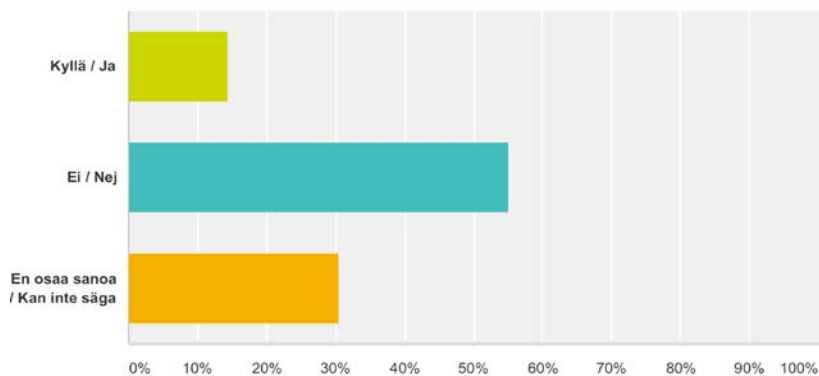
Vastaajista vain 14,5% arvioi naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä vaikuttavan budjettiratkaisuihin. Näin kerrottiin tapahtuvan yhteensä 15 kunnassa (Akaa, Espoo, Kalajoki, Koski, Kuusamo, Leppävirta, Nokia, Närpiö, Pirkkala, Pyhäjoki, Rautalampi, Savonlinna, Suonenjoki, Turku ja Vaasa). Valtuustopuolen vastaajista 59% ja sosiaalipuolen vastaajista 51,5% kertoi, että yleisyysarviot eivät vaikuta budjettiratkaisuihin. Kaikista vastaajista 30,5% valitsi kohdan ”en osaa sanoa”.

⁷² Lappeenranta, poliitikko1.

⁷³ Maalahti, poliitikko1.

⁷⁴ Kuntaselvitys 2006, s. 13.

⁷⁵ Vuoden 2014 kattavassa EU-tutkimuksessa eritellään naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan ja sukupuolittuneen väkivallan kuluja (EIGE 2014, s. 142). Laskuperusteet eivät ole samanlaisia kuin Hämeenlinnan esimerkissä, joten näitä ei voi rinnastaa toisiinsa suoraan. Raportti on ladattavissa täällä: eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414745EN2.pdf (vierailtu 20.10.2016).

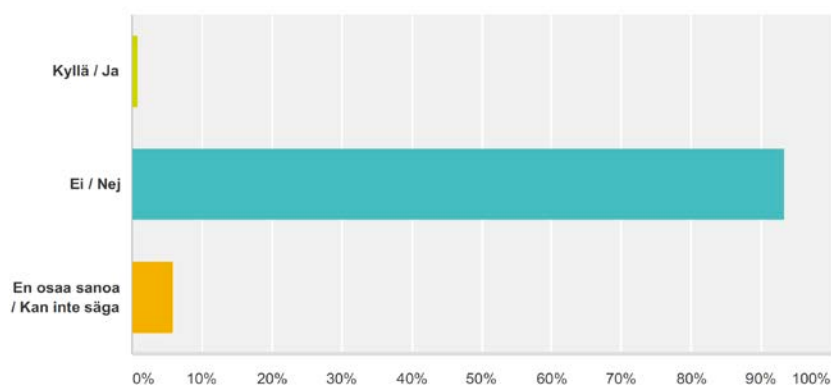

K8 (kaikki vastaajat): Vaikuttavatko arviot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä kunnan budjettiratkaisuihin?

Tämän perusteella voidaan kyseenalaistaa väkivallan prevalenssitutkimusten korrelaatio kunnallisiin rahoituspäätöksiin, etenkin kun osa vastaajista kuitenkin kertoi jollain tavoin huomioivansa olemassa olevia tilastoja (K6–7). Tulosta on kuitenkin arvioitava sen valossa, että naisiin kohdistuvan väkivalta jää budjettikeskusteluissa tyypillisesti piiloon kun väkivaltaongelmaa tarkastellaan osana koko sosiaali- ja terveyssektorin tarpeita. Näin ollen edes tiedossa olevat arviot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä eivät välttämättä voi vaikuttaa budjettiin – ovat sitten sitä laativien henkilöiden näkemykset asiasta millaisia tahansa. **Jotta naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyys saataisiin heijastumaan suoraan suunniteltuihin menoeriin, olisi kunnallisten budjettien rakenteita muutettava.**

Kysymys siitä, onko turvakotipalvelujen valtionrahoitus vaikuttanut kunnan budjettiin siten, että maksusitoumuksista vapautunut raha sijoitetaan avopalvelujen kehittämiseen (K9, N 118) koettiin hankalaksi. Vastauksissa näkyi suhteellisen paljon hajontaa. Valtuustopuolen vastauksista 18,5% oli myöntäviä ja 39% kieltäviä, kun sosiaalipuolella vastaavat luvut olivat 12,5% ja 55%. Valtuustopuolella 42,5% vastaajista ei osannut sanoa tähän mitään, sosiaalipuolella tämä luku oli alhaisempi (33%). Vuodesta 2015 väkivaltaa kokeneen oleskelu turvakodissa ei siis aiheuta kunnille kustannuksia. Vaikka muutos on tuore, voidaan silti ihmetellä, että näin suuri osa budjettien laadintaan osallistuneista ja niiden vaikutuksien kanssa työskentelevistä ei osannut kysymykseen vastata.

Seuraava kysymys (K10, N 118) tuotti puolestaan selkeitä vastauksia. **Vastaajien kiistaton enemmistö totesi, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei ole kirjattu erilliseksi menoeräksi kunnan budjettiin.** Valtuustopuolella myöntäviä vastauksia ei tullut lainkaan ja sosiaalipuolellakin niitä oli vain yksi. Tässä kysymyksessä vain 4–8% ei osannut vastata lainkaan, joten vastaajat olivat monista muista kysymyksistä poiketen varmempia näkemyksistään. Toki syyt siihen miksi naisiin kohdistuvan väkivallan ei ole erillinen menoerä kuntien budjeteissa voivat vaihdella. Tämä liittyyneen yhtäältä edellä mainituilla budjettirakenteilla ja toisaalta sillä, etteivät päättäjät hyödynnä olemassa olevaa esiintyvyystietoa.

K10 (kaikki vastaajat): Onko naisiin kohdistuva väkivalta kirjattu erilliseksi menoeräksi kunnan budjettiin?

Haastateltavilta kuntapoliitikoilta kysyttiin, ”miten huoli naisiin kohdistuvasta väkivallasta näkyy kunnan budjettiratkaisuissa”. Ensimmäinen spontaani reaktio oli kaikilla ”ei näy mitenkään” tai ”ei näy suoraan”. Syynä tähän nähtiin paitsi budjettirakenteet myös naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet. **Budjettia tehtäessä koettiin vaikeaksi yksilöidä menoeriä, sillä väkivaltaa kokeneiden naisten tiedettiin tarvitsevan monenlaisia palveluita.**

Helsinkiläisen kuntapoliitikon mielestä hallitsevana poliittisena ideologiana on leikkausajattelu, jossa sosiaali- ja terveyssektorin palvelut on ”kautta linjan alibudjetoitu”. Budjetin laatiminen on ”hirveen teknistä ja mekaanista”, sillä kaupunginvaltuusto hyväksyy sosiaali- ja terveyslautakunnan esityksen perusteella kokonaisbudjetin eikä siinä voida pohtia yksittäistä väkivallan muotoa koskevia menoeriä. Lautakunnan käyttösuunnitelmassa joitakin osa-alueita kuten lastensuojelua voidaan kyllä tarkentaa, mutta silloin budjettikatko on jo olemassa.⁷⁶

”Mutta ite mä nään et se iso kysymys, joka vaikuttaa [...] kaikkeen, on se että kuinka paljon me ylipäättään sallitaan väljyyttä siellä budjetissa sillä tavalla et meillä on kaikissa palveluissa mahdollisuus tehdä jotakin muuta kuin mieltä et miten me saadaan sieltä rahaa pois.” – Helsinki, poliitikko1.

Lappeenrannassa ei ole haastatellun kuntapoliitikon mukaan tullut esiin erityisiä tarpeita tai puutteita naisiin kohdistuvan väkivallan resursoinnissa. Helsinkiläisen kollegansa tapaan hänkin toisaalta ajatteli, etteivät tähän liittyvät budjettikysymykset näy erillisinä, sillä ”budjettimomentit ovat nykyisin kaikissa kunnissa niin isoja, että yksityiskohtaisesti ei budjetin laadinnan tai siitä päättämisen yhteydessä tällaisia asioita käsitellä”. Hän näki tämän olevan myönteisesti ajateltuna osa kehitystä, jossa paikallishallinnolle on annettu enemmän päätösvaltaa.⁷⁷ Käytännössä vaara siihen, että jokin tietty osa-alue jää vaille budjettihuomiota on olemassa.

Torniolainen kuntapoliitikko piti tärkeänä, että päättäjät voisivat tulevaisuudessa keskustella myös eritellysti naisiin kohdistuvan väkivallan resursseista. Hän kuitenkin korosti sosiaalityön ja ennalta ehkäisevän perhetyön budjetteja, jotka hänen mukaansa käytännössä tarkoittavat resursointia naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön.⁷⁸ Torniossa naisiin kohdistuva väkivalta nähtiin muutoinkin leimallisesti perheväkivallan kontekstissa.

⁷⁶ Helsinki, poliitikko1.

⁷⁷ Lappeenranta, poliitikko1.

⁷⁸ Tornio, poliitikko1.

Myös maalahtelainen kuntapoliitikko kertoi, että naisiin kohdistuva väkivalta tulee harvemmin yksilöidysti esille budjettikeskusteluissa. Maalahdessa keskustellaan kuitenkin ”päivittäin resursseista, joilla on vaikutusta näihin kysymyksiin epäsuoremmin tai osana kokonaisuutta.”⁷⁹ Jyväskyläläisen kuntapoliitikon mielestä esiintyvyystieto voi vaikuttaa talousarvioesityksiin, mutta lautakuntatasolla väkivallan resursointi tuskin nousee keskusteluun, ellei se näy erityisesti jossakin raportissa.⁸⁰ Huomiota väkivaltateemoille voi siis saada kun sitä aktiivisesti herättää – tai mikäli jokin väkivaltailmiö nousee vaikkapa julkisuudessa käsitellyn rikosepäilyn takia otsikoihin.

Helsingiläisen kuntapoliitikon mukaan olisi ainakin teoriassa mahdollista ”korvamerkitä” resursseja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön, mikäli asia nostettaisiin neuvottelukysymykseksi kaupungin valtuustoryhmien välisissä budjettikeskusteluissa. Käytännössä tämän ”detaljitason kysymystä” tuskin huomioitaisiin, sillä päättäjät keskittyvät suurempiin linjoihin: ”että lisätäänks jotain opetukseen tai lisätäänks jotain sosiaali- ja terveystalouteihin”.⁸¹

Jyväskyläläinen kollega kertoi, että ei ”ymmärrä niitä erillisiä budjetointeja”. Hänelle naisiin kohdistuva väkivalta on osa kokonaisuutta eikä sitä voi ”erittää”.⁸² Yksikään haastatelluista kuntapoliitikoista ei ollut naisiin kohdistuvan väkivallan erillisbudjetoinnin kannalla. Vaikka erillisbudjetointi ei jatkossakaan toteutuisi sopii toivoa, että tämä kysymys vastauksineen herättää pohtimaan väkivaltailmiöitä ja niiden suhdetta rahoituspäätöksiin entistä tarkemmin.

3.4 SOTE – kauas palvelut karkaavat?

Suunnitteluvaiheestaan alkaen sote-uudistus on jakanut mielipiteitä. Kyselyyn vastanneiden ja haastateltujen keskuudessa suhtautuminen vaihteli ensinnäkin sen mukaan, mihin henkilön oma toimenkuva asettuu kaavailtujen muutosten suhteen, olettaako hän tehtäviensä pysyvän samanlaisena vai pelkääkö hän esimerkiksi työmäärän lisääntyvän. Toisaalta myös kuntien yleinen tilanne ja sitä mukaan työntekijöiden sekä päättäjien näkemykset vaihtelivat: kunnan koko ja talous sekä olemassa olevat sosiaali- ja terveystalouden järjestelyt vaikuttavat siihen, näyttäytyikö sote-uudistus uhkana vai mahdollisuutena. **Kriittisesti tai huolestuneesti soteen suhtautuvien yleisin stressinaihe oli palvelujen hajaantuminen ja laadun heikentyminen.** Ne, jotka kokivat soten myönteisesti tai neutraalisti luottivat siihen, että asiat eivät joko tule kovin paljon muuttumaan – tai väkivaltatyön eri toimijoiden yhteistyö jopa parantuu tulevaisuudessa.

* * * * *

Kysymyksessä siitä, miten hyvin vastaaja kokee olevansa perillä sote-uudistuksen haasteista naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa (K11, N 118) käytettiin asteikkoa 1–5. **Sosiaalipuolella vain yksi vastaaja sanoi olevansa erittäin hyvin perillä sote-uudistuksen haasteista, valtuustopuolella ei yksikään.** Sosiaalipuolella 23,5% ja valtuustopuolella 18,5% kertoi, ettei tunne asiaa lainkaan. Tietämättömyyttä soten vaikutuksista naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiin on pidettävä suurena koko maassa.

⁷⁹ Maalahti, poliitikko1.

⁸⁰ Jyväskylä, poliitikko1.

⁸¹ Helsinki, poliitikko1.

⁸² Jyväskylä, poliitikko1.

Sekä yhdessä että erikseen tarkasteltuina noin puolet vastauksista sijoittui asteikon alapäähän eli kohtiin ”tunnen vähän” ja ”tunnen jonkin verran” (1–2). Alueellisesti nämä vastaukset painottuivat erityisesti Lounais-Suomessa, Lapissa ja Pohjois-Suomessa.⁸³ Huonosti asiaa tuntevien suurta määrää kaikilla alueilla selittää soten keskeneräisyys kyselyyn vastattaessa. Koska kyseessä on uudistus, joka ulottuu kaikkiin sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenteisiin ja totuttuihin tapoihin järjestää näitä palveluita on ymmärrettävää, etteivät tietyn aihepiirin yksittäiskysymykset ole nousseet kuntien keskusteluihin erillisinä. **Sote-uudistus tulee väistämättä vaikuttamaan myös naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen ja väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluihin, joten sen seurauksia on pohdittava jo etukäteen.**

Seuraava kysymys kuului: ”Miten ongelmallisena näet kuntien velvollisuuden ennalta ehkäistä kuntalaisten hyvinvointia heikentäviä ilmiöitä kun sote-uudistuksessa valtionosuustuloista 2/3 siirtyy itsehallintoalueille?” (K12, N 118). Vastaja sai sijoittaa näkemyksensä asteikolle 1–5, mutta hänellä oli myös mahdollisuus valita ”en osaa sanoa”. Vastaukset painottuivat selkeästi asteikon keskivaiheille eli ”neutraaliin” (3) sekä yläpäähän, jolloin asia nähtiin ”ongelmallisena” tai ”erittäin ongelmallisena” (4–5). Kaikista vastaajista noin 18,5% ei pitänyt sitä lainkaan tai kovin ongelmallisena (1–2). Yhteensä 14 vastaajan vähemmistö näki asian erittäin ongelmallisena. He edustivat seuraavia kuntia: Askola, Keuruu, Lapua, Luoto, Laukaa, Maalahti, Muhos, Nokia, Närpiö, Pello, Raasepori, Rautjärvi ja Saarijärvi. Näistä vastauksista valtaosa tuli Länsi- ja Sisä-Suomesta.

Kysymyksen koskiessa hallinnollista ja rahoitukseen liittyvää yksityiskohtaa koettiin vastaaminen sosiaalipuolella ymmärrettävästi osin vaikeaksi. Valtuustopuolen vastaajista sen sijaan jokainen osasi vastata jollakin tavalla. **Kunnissa niiden velvollisuus ehkäistä hyvinvointia heikentäviä ilmiöitä nähdään sote-uudistuksen yhteydessä merkittävänä haasteena.** Alla olevat luvut selventävät vastausten hajontaa.

1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
3,39%	15,25%	25,42%	33,90%	11,86%	10,17%
4	18	30	40	14	12

K12 (kaikki vastaajat): Miten ongelmallisena näet kuntien velvollisuuden ennalta ehkäistä kuntalaisten hyvinvointia heikentäviä ilmiöitä kun sote-uudistuksessa valtionosuustuloista 2/3 siirtyy itsehallintoalueille?

1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
4,69%	10,94%	28,13%	28,13%	9,38%	18,75%
3	7	18	18	6	12

K12 (sosiaalipuolen vastaajat).

1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
1,85%	20,37%	22,22%	40,74%	14,81%	0,00%
1	11	12	22	8	0

K12 (valtuustopuolen vastaajat).

Haastateltavien tuntemukset soten vaikutuksista naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteeseen vaihtelivat stressistä ja hämmennyksestä uskon paremmin toimivasta huomisesta. Erityisesti poliitikot toivat esiin

⁸³ Etelä-Suomi 11/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 20/30, Lounais-Suomi 10/11, Itä-Suomi 7/13, Pohjois-Suomi 8/10, Lappi 5/6.

huolen uudistuksen kokonaisuudesta, mutta yhtä lailla joillakin väkivaltatyön tekijöillä oli vaikeuksia ajatella sotea rajattuna naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiin. Huoli sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta ja laadusta oli yleistä kaikilla haastatelluilla. Samalla esiintyi turruttavaa voimattomuuden tunnetta siitä, ettei asialle voi tehdä mitään.

”Kun mää oon aatellu et en mää vielä tähän viitti perehtyä kun kukaan ei tunnu tietävän yhtään mitään et miten se vaikuttaa, niin mitä mää tähän perehdyn? Sitte kun se on ajankohtasta niin katton sitte.” – Jyväskylä, tekijä2.

Valinnanvapauslainsäädännössä nähtiin riski pirstaloitumiseen ja alueellisen epätasa-arvon kasvuun. Helsinkiläinen kuntapoliitikko arveli, että sote-palvelujen toivotun integroitumisen sijaan niitä saattaakin tulevaisuudessa tarjota ”epämääräinen verkosto” julkisen palvelun yksiköitä, järjestöjä ja yrityksiä. Hän pelkäsi, että väkivaltatyötä vuosia tehneiden järjestöjen asiantuntemus voidaan ”hukata” mikäli sote-kentälle tulee ”sellasia palveluitten tuottajia, joitten intressi on saada rahaa” sen sijaan että ne tuottaisivat mahdollisimman tehokkaasti hyviä sote-palveluita.⁸⁴ Tällä hetkellä merkittävä osa väkivaltatyön palveluista on järjestöjen asiantuntemuksen varassa myös valtakunnallisesti.

Helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä ei sen sijaan ”osannut olla kauhean huolissaan” sotesta. Hän luotti Helsingin olevan ”sen verran iso toimija tässä, että meiltä ei ihan kauheen kauas täältä nää palvelut karkaa.” Pienemmillä paikkakunnilla tällainen riski on olemassa: väkivaltatyön asiakkaalla täytyy säilyä koko maassa mahdollisuus päästä fyysisiin palvelupisteisiin ”lähellä” eikä niitä saa etäyttää keskuspaikkoihin.⁸⁵ Ainakaan Helsingin osalta hän ei nähnyt sotea peikkona vaan katsoi tulevaisuuteen toiveikkaasti, sillä

”[sote] vois tässä meidän työssä olla sellainen mahdollisuus, et voitais vielä enemmän yhtenäistää näitä käytäntöjä. Sitä, että ihmisillä olis asuinpaikasta riippumatta samanlaiset mahdollisuudet palveluihin.” – Helsinki, tekijä1.

Haastatellun väkivaltatyön ammattilaisen mielestä suomalaiset ovat asuin- ja asiointipaikkansa takia tällä hetkellä eriarvoisessa asemassa paitsi valtakunnallisesti myös Helsingin sisällä. He ovat riippuvaisia siitä, mitä heidän kohdalleen osunut työntekijä ”sattuu osaamaan tai tietämään”. Siksi hän piti hyvänä, että sote ja valtionrahoitus pakottavat yhtenäisempiin toimintamalleihin.⁸⁶ Torniolainen kollega toivoi samaan tapaan, että sote ”keventää hallintoa” ja tehostaa yhteistyötä paikallisten toimijoiden välillä. Hän suhtautui soteen luottavaisesti vaikka pitikin sitä ”epäselvänä pakettina”.⁸⁷ Toinen helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä oli kollegaansa huomattavasti huolestuneempi.

”[S]ote on iso möhkäle, josta kenelläkään ei ole mitään käsitystä – siis oikeesti, kenelläkään ei oo mitään käsitystä, ei kenelläkään! Niin se siinä voi olla, että ne palvelut tavallaan karkaa, niinku hukkuu johonkin tai menee liian kauas. Että ei oo ketään, joka koordinois niitä.” – Helsinki, tekijä2.

Haastateltua mietitytti helsinkiläisen kuntapoliitikon tapaan myös järjestöjen rooli ja toimintamahdollisuudet tarjota kilpailukykyisesti väkivaltatyön palveluita tulevassa, markkinalogiikkaan

⁸⁴ Helsinki, poliitikko1.

⁸⁵ Helsinki, tekijä1.

⁸⁶ Helsinki, tekijä1.

⁸⁷ Tornio, tekijä1.

perustuvassa järjestelmässä. Erityisenä uhkakuvana hän näki sosiaalityön kentän hajautumisen kahtia, ensinnäkin päätöksiä tekevään julkisen vallan tasoon ja toisekseen yhtiöitettyyn, ulkoistettujen ja heikosti kontrolloitujen palveluiden tasoon. Soteen liittyvät asiat tuntuivat epävarmoilta, hahmottomilta ja kuormittavilta.⁸⁸

Jyväskyläläistä kuntapoliitikkoo huolestutti erityisesti varhaisen tunnistamisen ja muun ennaltaehkäisevän työn tilanne sote-palveluiden siirtyessä niitä tuottaville yhtiöille. Hän pohti tulevaan tehtävänjakoon liittyviä ”rajapintoja” ja epätietoisuutta siitä, ”mikä sitten jää kunnan osalle, mikä jää tän sote-tuottajan osalle”.⁸⁹ Torniolaista kuntapoliitikkoo arvelutti lähipalveluiden ja ennaltaehkäisyn onnistuminen tilanteessa, jossa ”mennään suurempiin yksiköihin”. Hänen mukaansa tämä voi heijastua kielteisesti väkivallan ilmituloon: miten voidaan estää väkivaltatapausten ”piiloutuminen suuruuden ekonomian taakse?”⁹⁰

Keskusteluissa nousi esiin konkreettisempiakin kysymyksiä siitä, miten valinnanvapaus saattaa vaikuttaa väkivaltaa kokeneen pääsyyn hänen tarvitsemiensa palveluiden äärelle. Onko mahdollista, että väkivaltatilanteet jäävät jatkossa herkemmin tunnistamatta? Asioiko esimerkiksi perhe lääkärikeskuksessa, jossa tiedetään tehtävän muita vähemmän lastensuojeluilmoituksia? Usein myös naisiin kohdistuva väkivalta tulee ilmi näissä tilanteissa.

”[V]oiko olla, että jotkut perheet hakevat lääkäripalvelunsa sellasesta paikasta jossa ei tartuta tälläsiin kysymyksiin? Siis onks perheitä, joissa esimerkiks väkivaltainen puoliso pystyy määrittelemään sitä, miltä lääkäriltä ne palvelut haetaan? Ja silloin ikään kuin täs tulee mahdollisuus kilpailuttaa lääkäreitä sen mukaan kuka jättää puuttumatta.” – Helsinki, poliitikko1.

Maalahtelainen kuntapoliitikko jakoi huolen siitä, miten käy jos sote-palvelut ”kaikkoavat kauemmaksi lähialueelta ja etäisyydet kasvavat”. Tämä saattaisi alentaa väkivaltaa kokeneen naisen todennäköisyyttä ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Väkivaltatyön tekijä oli samaa mieltä: keskusvaltaistamisella voi olla kielteisiä alueellisia seurauksia etenkin pienten maaseutukuntien kohdalla. Kuten helsinkiläinen kollegansa hän katsoi toimivan väkivaltatyön edellyttävän, että sitä tekevät ovat ”lähellä asiakkaita”.⁹¹

Lappeenrannassa soteen suhtauduttiin tynesti, jopa huolettomasti. Kuntapoliitikon mukaan uudistus ei tuo Etelä-Karjalaan ”mitään ihmeempää muutosta”, koska siellä ollaan kuluneiden kuuden vuoden aikana totuttu Eksoten tuottamaan palvelumalliin. Myös väkivaltatyön tekijä arveli asioiden pysyvän tässä suhteessa aika lailla nykyisenkaltaisina.⁹² Lähitulevaisuus näyttää, meneekö Eksoten malli sittenkin remonttiin.

”[K]aikkialla muualla Suomessa ihan Kainuuta myöten tilanne on täysin toinen kuin meillä. Me ollaan ihan niinku uniikitapaus tän Eksoten ansiosta.” – Lappeenranta, poliitikko1.

⁸⁸ Helsinki, tekijä2.

⁸⁹ Jyväskylä, poliitikko1.

⁹⁰ Tornio, poliitikko1.

⁹¹ Maalahti, poliitikko1 & tekijä2.

⁹² Lappeenranta, poliitikko1 & tekijä1.

Toinen lappeenrantalainen väkivaltatyön tekijä kuitenkin painotti maalahtelaisen ja helsinkiläisen kollegansa tapaan, että käytännössä palvelujen laatu on sidoksissa toimijoiden sujuvaan yhteistyöhön. Väkivaltatyön ei tule olla henkilöön sidottua, mutta on kaikkien etu, että kenttäväki tuntee toisensa. Isossa palvelukokonaisuudessa vastuuviranhaltijan rooli ja kiinnostuneisuus ”viedä väkivallan vastaista työtä eteenpäin” korostuvat. Haastatellun mukaan sotella voi ainakin aluksi olla naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä ja väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluita heikentävä vaikutus. Nämä kysymykset eivät ole olleet kokonaisuuden kannalta ensisijaisia. Väkivaltatyö voi siis Lappeenrannassakin jäädä kriittisempinä pidettyjen asioiden jalkoihin.⁹³

Haastatellut poliisit eivät juuri ottaneet kantaa sote-kysymyksiin, sillä he odottavat työnsä jatkuvan tässä suhteessa ennallaan – ja ”resurssit on mitä on”. Totta toki onkin, ettei sote ulotu suoranaisesti poliisiorganisaatioon. Kuitenkin ne poliisit, jotka työskentelevät naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi tai siihen liittyvässä rikostutkinnassa tekevät tyypillisesti laajaa yhteistyötä muiden viranomaisten, järjestöjen ja sote-toimijoiden kanssa. Oletettavasti he tulevat jatkossa huomaamaan soten vaikutukset omaan työhönsä juuri sidosryhmissä tapahtuneiden muutosten kautta.

⁹³ Lappeenranta, tekijä2.

IV TAVOITTEENA NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMINEN

Edellisessä kuntakyselyssä kuntien sitoutumisen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön todettiin näkyvän paitsi halukkuudessa tilastoida ja laatia arvioita väkivallan esiintyvyydestä paikallistasolla myös siinä, millaisia palveluja kunta tarjoaa väkivallan uhreille ja miten se pyrkii ehkäisemään väkivaltaa. Tähän liittyi kiinteästi tavoite kunnallisten, poliittisesti hyväksytyjen toimenpideohjelmien laatimisesta.⁹⁴ Selvityksessä penättiin päättäjien vastuuta luoda raamit käytännön väkivaltatyölle.

Vuoden 2016 kyselyssä aihepiiristä kysyttiin otsikolla ”naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen tavoitteet”. Haastatteluissa teemasta keskusteltiin sekä kuntapoliitikkojen että käytännön väkivaltatyötä tekevien kanssa. Vaikuttaa siltä, että soten vaikutukset naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksiin ovat kaikkialla hämärän peitossa. Istanbulin sopimus ja osin uhridirektiivikin ovat jääneet tuntemattomiksi, vaikka ne ovat voimassa olevaa oikeutta. Poliittisesti hyväksytyt naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen toimintaohjelma on harvinaisuus, samoin kuin naisiin kohdistuvan väkivallan yhdystai vastuuhenkilö. **Aineiston perusteella naisiin kohdistuvan väkivallan vakavuutta ja vaikutuksia yleiseen hyvinvointiin ei edelleenkään kohdata asian vaatimalla vakavuudella.**

4.1 Ylhäältä annetut instrumentit: sote, Istanbulin sopimus ja uhridirektiivi

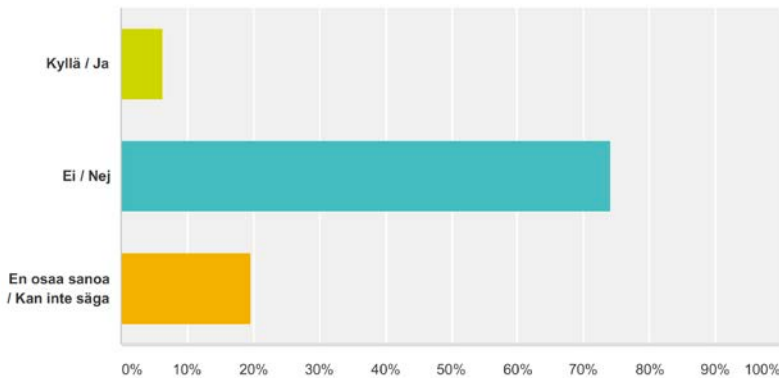
Verrattuna tilanteeseen kymmenen vuotta sitten kuntien mahdollisuudet ottaa itsenäisesti vetovastuuta naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa ovat muuttuneet. Asiaan vaikuttaa erityisesti sote-uudistus, jonka lopullisia vaikutuksia alueelliseen väkivaltatyöhön ei vielä tunneta. Valtion toimintaa ja sitä kautta myös kunnissa toteutuvaa väkivaltatyön käytäntöä ohjaa nyt myös EN:n Istanbulin sopimus. Lisäksi EU:n uhridirektiivi vaikuttaa esitutkintaviranomaisten ja heidän kanssaan läheisesti työskentelevien työhön. Tämän johdosta esitutkintalaki on uudistunut muun muassa liittyen velvollisuuteen kertoa asianomistajan oikeuksista tukipalveluihin, tulkkaukseen, korvauksiin ja suojeluun.

4.1.1 Sote ja kuntalaisten hyvinvointi

Suurin osa vastaajista ei ollut havainnut kunnassaan keskusteluja siitä, miten sote-uudistuksessa huomioidaan kunnallinen vastuu naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa (K14, N 112). Näin kertoi 69% sosiaalipuolen ja 80% valtuustopuolen vastaajista. Käydyistä keskusteluista raportoi vain seitsemän vastaajaa, joista viisi oli sosiaalipuolelta. Nämä vastaukset tulivat seuraavista kunnista: Espoo, Jyväskylä, Kuopio, Lappeenranta, Nakkila ja Vantaa sekä Saarijärven, Karstulan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven perusturvaliikelaitos.

⁹⁴ Kuntaselvitys 2006 (tiivistelmä), s. 3.

Kysymyksessä ei oletettu, että kunnissa olisi kehitelty ratkaisumalleja tai muita konkreettisia ratkaisuja vaan haluttiin ainoastaan tietää, onko teemasta virinnyt ajatustenvaihtoa. Tämän puutetta selittänee sote-uudistuksen meneillään oleva vaihe, jossa kysymykset vastuunjaosta ja palvelujen tuottamisesta hämmentävät. Tämän tyyppiset yksittäiskysymykset kunnan roolista saattavat nousta myöhemmin huomion kohteeksi. Tällä hetkellä mikään ei kuitenkaan näytä tätä takaavan, joten kyselyn tulosta on pidettävä huolestuttavana.

K14 (kaikki vastaajat): Onko kunnassa keskusteltu siitä, miten sote-uudistuksessa huomioidaan kunnallinen vastuu naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa?

Kyselyn mukaan vain kahdessa haastattelukunnassa, Jyväskylässä ja Lappeenrannassa, oli keskusteltu sote-uudistuksen vaikutuksista kunnan vastuuseen torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Kuten luvussa 3.4 huomattiin, valtaosalla haastelluista oli asiasta silti näkemyksiä. Kuntapoliitikoilta tivattiinkin, pystytäänkö kuntalaisten hyvinvointi jatkossa takaamaan sotesta huolimatta – tai sen avulla. **Kuntien vastuulle tulee jäämään kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Tämä on aktiivinen velvollisuus, vaikka sen sisällöstä ei vielä vallitse konsensusta.**

Vastauksissa korostuivat ensinnäkin talouskysymykset ja toisekseen uhkakuvat palveluverkoston hajoamisesta ja palvelujen laadun heikkenemisestä. Torniolainen kuntapoliitikko jaksoi periaatteessa uskoa kuntien mahdollisuuksiin taata hyvinvointi, mutta nosti tämän edellytykseksi erityisesti lähipalveluverkoston toiminnan. Sen tulee pysyä mahdollisimman tiiviinä, jolloin myös väkivallan ennaltaehkäisy mahdollistuu: ”mitä kauemmas palvelu keskittyy sen varmemmin jää asioita huomaamatta.”⁹⁵ Maalahdessa näkemys oli samankaltainen.⁹⁶

Helsingiläinen kuntapoliitikko näki uhkakuvina budjettikatot ja sen, että julkisen vallan kontrolli palvelun tuottajan koulutustasoon katoaa. Hänestä hyvinvoinnin taso on suoraan verrannollinen asiakaspalveluihin ja henkilökunnan kouluttamiseen käytettyyn rahaan.⁹⁷ Lappeenrannassa oltiin samoilla linjoilla rahoituskysymysten suhteen, vaikka luottamus sote-tulevaisuuteen muutoin oli hyvä.⁹⁸

”Mehän ollaan siirtymässä siihen valtiojohtoiseen tai valtion verotuksen kautta tulevaan resursointiin. Ja jos nyt haluaa sitten nostaa kissan pöydälle, niin jos siellä sitten tulee olemaan rajoitteita, että me emme saa sitä rahamäärää jota me esitämme tarpeiden

⁹⁵ Tornio, poliitikko1.

⁹⁶ Maalahti, poliitikko1.

⁹⁷ Helsinki, poliitikko1.

⁹⁸ Lappeenranta, poliitikko1.

tydyttämiseksi, niin silloin tietysti tilanne on huono. Mut että täähän nyt on dubio, joka toivottavasti ei toteudu. Siis sote-rahoitus on tietysti täysin auki edelleenkin ja nää Vehviläisen lupaukset siitä, että missään kunnassa se ei sata euroa enempää per asukas heilahda nykyisestä on tyhjiä niin kauan kunnes me nähdään mikä on totuus.” – Lappeenranta, poliitikko1.

Jyväskyläläinen kuntapoliitikko koki mahdottomaksi vastata kysymykseen tarkasti haastatteluhetkellä (kesäkuu 2016), sillä sotea vasta ”rakennetaan”. Loppuvuodesta ja 2017 alkaessa ”ruppee olemaan valtakunnallisesti selvempää käsitystä”. Riski siihen, ettei kuntalaisten hyvinvointia pystytä jatkossa takaamaan riittävästi on todellinen, mutta myös onnistumisen mahdollisuudet ovat olemassa.

Pahimmassa tapauksessa palveluntuottajana voi olla taho, jolla ei ole tarvittavaa ammattitaitoa väkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.⁹⁹ Tämä huoli on helppo jakaa. Muiden avointen kysymysten ohella se osoittaa, että poliittinen keskustelu naisiin kohdistuvasta väkivallasta suhteessa soteen on ajankohtaista ja tarpeellista.

4.1.2 Istanbulin sopimuksen tunnettuus

Kuntien tietoisuus siitä, mihin Istanbulin sopimus velvoittaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen suhteen oli pääosin heikkoa (K15, N 112). Sosiaalipuolella kolme vastaajaa ja valtuustopuolella kuusi arvioi asteikolla 1–5 mitattuna, ettei kunnassa olla lainkaan tietoisia Istanbulin sopimuksen velvoitteista (1). Ylipäätään tietoisuus arvioitiin valtuustopuolella sosiaalipuolta heikommaksi. Noin kolmasosa kaikista vastaajista arvioi tietoisuuden olevan ”erittäin vähäistä” (2) ja hieman alle kolmannes katsoi sitä olevan ”jonkin verran” (3).

Vastaajista vain 11% koki kunnan tietoisuuden ”melko hyväksi” (4) ja 2,5% ”erittäin hyväksi” (5). Kaikki jälkimmäisen vaihtoehdon valinneet olivat sosiaalipuolelta. Seuraavissa kunnissa tietoisuus Istanbulin sopimuksesta koettiin melko tai erittäin hyväksi: Espoo, Hämeenlinna, Ilmajoki, Jyväskylä, Kuopio, Luoto, Muhos, Nurmes, Paimio, Pyhäjoki, Salo, Savonlinna, Turku, Vantaa ja Vesanto. Tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että vastaajia ei pyydetty arvioimaan henkilökohtaista osaamistaan vaan kuntansa tilannetta. Istanbulin sopimuksen tunteva vastaaja saattoi suhtautui erityisen kriittisesti niihin, jotka eivät ole asiasta yhtä hyvin perillä.

Haastateltavien kanssa keskusteltiin laajemmin siitä, miten hyvin kunnassa vaikuttavat päättäjät, sote-työntekijät ja poliisi sekä muut virkamiehet ovat tietoisia naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisista ihmisoikeusvelvoitteista. Tässä yhteydessä heitä pyydettiin myös kommentoimaan Istanbulin sopimusta koskevaa tietotasoa mukaan lukien tähän mahdollisesti annettu koulutus. Muilta osin näiden keskustelujen antia käydään läpi luvussa 4.3.

Haastatellut kuntapoliitikot olivat kaikki itse jossain määrin tietoisia Istanbulin sopimuksesta, mutta yksikään heistä ei muistanut kunnallispolitiikan foorumeilta keskusteluja tästä aiheesta. He arvioivat luottamushenkilöiden ja kunnan toimijoiden asiaa koskevan tietotason yleisesti heikoksi.¹⁰⁰ Jyväskyläläinen kuntapoliitikko totesi, että ”jonkun meidän sosiaalityöntekijän tai ainakaan terveydenhuollon hatun hoitajan” ei tarvitsekaan tietää Istanbulin sopimuksen yksittäisistä

⁹⁹ Jyväskylä, poliitikko1.

¹⁰⁰ Haastatellut kuntapoliitikot.

velvoitteista.¹⁰¹ Kuntapoliitikot kokivat Istanbulin sopimuksen ilmeisesti etäisenä eikä asiasta virinnyt enempää keskustelua. Kuitenkin esimerkiksi valtiolle osoitettu velvoite huolehtia turvakotiverkoston toimivuudesta vaikuttaa suoraan kuntalaisten hyvinvointiin.

Tekijäpuolen haastattelut eivät juurikaan muuttaneet syntynyttä kuvaa. Istanbulin sopimuksen koettiin olevan yleisesti ”vielä vähän hämärän peitossa tuolla eri tahoilla, että mitä se nyt käytännössä tarkoittaa” – vaikkakin ”jossain koulutuksessa siitä on varmaan puhuttu” tai ”työntekijöille ainakin on joku tiedote tullu”. Yhtä lailla haastatelluilla poliiseilla kuin muillakin väkivaltatyötä tekeillä oli asiasta vain vähän tai ei ollenkaan tietoa: ”Nyt jos ihan rehellinen oon niin Istanbulin sopimuksesta en tiiä kyl mitään.” Sitä pidettiin ”enempi niinku poliittisena” asiana, joka ei vaikuta käytännön työhön.¹⁰² Yksi henkilö kuitenkin koki, että Istanbulin sopimusta on mahdollista hyödyntää suoraan:

”Me ollaan toki osattu löytää sieltä ne semmoset [kohdat...], jolla pystytään sitte perustelevaan omia jatkotavoitteitamme ja muuta semmosta, mutta eihän sitä monetkaan tiedä.” – Helsinki, tekijä1.

4.1.3 Uhidirektiivin tunnettuus

Käsitykset EU:n uhidirektiivin naiseen kohdistuvaa väkivaltaa koskevien velvoitteiden tunnettuudesta kunnissa (K16, N 112) olivat samansuuntaisia kuin Istanbulin sopimuksen tapauksessa. Sosiaalipuolella uhidirektiivi tunnettiin kuitenkin vielä hieman heikommin kuin Istanbulin sopimus. Siinä mielessä tämä on yllättävää, että juuri uhidirektiivillä on katsottu olevan myönteisiä vaikutuksia ennen heikosti huomioituihin lähisuhdeväkivallan uhreihin. Toisaalta sen konkreettiset vaikutukset ovat nimenomaan esitutkintalaissa eikä kyselyyn vastanneiden joukossa ollut poliiseja.

Haastatteluissa uhidirektiivin vaikutuksista väkivaltatyöhön keskusteltiin vain poliisivirassa olevien informanttien kanssa. Käytännössä muuttuneen esitutkintalain soveltaminen vaikuttaa kuitenkin myös niihin sosiaali- ja terveystieteiden tahoihin sekä järjestöihin, jotka tekevät poliisin kanssa yhteistyötä naiseen kohdistuvan väkivallan torjumiseksi esimerkiksi MARAK-työryhmissä tai paikallisissa auttamispalveluissa. **Haastatellut poliisit pitivät uhidirektiivin vaikutuksia esitutkintalakiin pääosin myönteisenä muutoksena.** Heistä oli jo aikakin saada asianomistajan oikeudet ”samalle tasolle” epäillyn oikeuksien kanssa.

”[K]un ainahan on ollu se, että rikoksesta epäilty, sen asema nostetaan korkealle ja pittää huolehtia, että sitä ei varmasti sorreta ja muuta. Niin nyt on sitä asianomistajaa ruvettu paremmin huomioimaan.”

Konkreettisemmin poliisien haastatteluissa nousivat esiin kuulustelulomakkeen muutokset sekä tulkauksen ja videoinnin järjestäminen. Poliisityön arjessa muutokset näkyvät muun muassa uudenaikaisessa ”lanketissa”, jossa määritellään entistä tarkemmin asianomaisten oikeuksia ja velvollisuuksia. Näistä pidettiin tärkeänä esimerkiksi oikeutta saada tietää vangin tai tutkintavangin vapautumisesta tietyissä tapauksissa. Asianomistajalta kysytään lisäksi ”et vaaditko rangaistusta, korvausta tai sit perusasiat et sopiiko kirjallinen menettely”.

¹⁰¹ Jyväskylä, poliitikko1.

¹⁰² Haastatellut tekijät.

Kuulustelun yhteydessä tehdään arvio suojelutoimien tarpeesta, joka kirjataan erillisellä arviointilomakkeella. Syyttäjälle lähetettävä suojelutarvelomake täytetään ”lähinnä tilanteissa, missä asianomistaja ei oikeudenkäynnissä halua olla epäillyn kanssa samassa tilassa”. Tämä koskee usein juuri lähisuhdeväkivaltaa, jolloin rikosprosessin osapuolilla on tyypillisesti pitkä yhteinen historia. Lomakkeen käyttöön kaivattiin paikoin parempaa koulutusta, koska rutiinia ei ole vielä ehtinyt muodostua.

”Mä oon muutaman kerran täyttänyt nyt sen, se on meille hirveen tuntematon edelleen, varmaan suurimmalle osalle poliiseista, me ei olla oikeen saatu siihen kunnolla koulutusta. Mutta mä oon käsittänyt, että tietoa ei oo ollu oikeen syytepuolellakaan.”

Yksi haastateltu piti uhridirektiivin tuomia muutoksia oikean suuntaisina mutta riittämättöminä. Hänen mielestään epäillyn oikeudet ovat edelleen korkeammalla tasolla, sillä hänelle esimerkiksi ”hankitaan automaattisesti puolustus” kun taas asianomistaja joutuu hankkimaan sen ”omalla riskillään”. Kritiikkiä sai myös suojelutoimikäytäntö, josta käräjäoikeus päättää.

”Jotenkin se, siin on muutamii ristiriitai miust siin et poliisi esimerkiks ei voi luvata, että käräjäoikeudessa tullaan tekemään se suojelutoimi vaikka. [S]uojelutoimet ne on jotenkin semmosia ehkä vähän teknisiä siel käräjäoikeudeskii et – ja aika varmaan vähä käytettyjä, jotkut sermin takaa [puhumiset] ja tämmöset.”

Haastatteluissa korostui poliisin kiireinen työtahti. Tämä asettaa paineita erityisesti silloin kun eteen tulee aiemmin tuntemattomia ilmiöitä, kuten kulttuurisiin kunniakäsityksiin perustuvaa väkivaltaa. Silti vain yksi poliisi totesi erityisesti, että esitutkintalain muutokset ovat lisänneet työmäärää. Kollega toisessa kaupungissa taas ajatteli, ettei asia ole vaikeuttanut esitutkinnan suorittamista, mutta uuden edessä esiintyy tyypillisesti muutosvastarintaa ja ”hämmennystä” poliisiorganisaatiossa.

”[M]ut se pitää yksinkertaistaa nää muutokset. Et kun me tehtiin videokuulusteluja jo valmiiksi niin se pitää vaan laajentaa. Toki oon kuullu myös joiltakin ehkä vähän negatiivista suhtautumista et koetaan et tää on jollain tavalla hankala muutos. Mut ei se sit kun se lähti käyntiin niin ei kukaan oo sit enää valittanu.”

Videokuulustelut ovat direktiivin myötä lisääntyneet ainakin haastateltujen toimipisteissä. Tätä pidettiin tervetulleena mahdollisuutena silloin kun asianomistaja kokee oikeudenkäyntiin menemisen ja epäillyn kohtaamisen vaikeaksi. Aiemmin poliisin on ollut pakko kertoa hänelle, ”et sinne joutuu mennä jos sinne kutsutaan”. Tyypillisesti kuulustelun videointi tulee käyttöön seksuaalirikoksissa tai muissa vakavissa väkivaltarikoksissa. Erityisehtona on se, että kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi asianomistajan terveyden tai siitä koituisi hänelle muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

”Mutta tämmösen arviointi poliisille on aika haastavaa, koska me ei olla mitään terveydenhuollon henkilöitä, niin meidän pitää luottaa siihen mitä se asiakas kertoo. Eli hän joutuu sen perustelevaan et on se vaatimus. [...] Mut ei meil oo mitään korkeeta kynnystä siihen [videoinnin myöntämiseen], et jos hän tuo esille et hän pelkää ja hän haluaa sen ja meil on tämmönen pykälä, niin kyl mä pitäisin lähtökohtana et hän sen sillon saa.”

Osa haastatelluista koki uhridirektiivin mukaisen tulkkauspalveluoikeuden tuoneen lisähaasteita. Osa ei huomannut tilanteen juuri muuttuneen, sillä lähtökohtana oli aiemminkin hankkia tulkki aina kun siihen on tarvetta. Yhden haastatellun mielestä tilanteet, joissa ”ulkomaalaiselle asianomistajalle” on tulkattava kaikki esitutkinnan eri vaiheet teettävät ”hirveesti töitä ja kustannuksiakin”. Tulkkaustilanteiden toimivuudesta ja tätä kautta saadun tiedon luotettavuudesta esiintyi kriittisiä näkemyksiä. Tulkkaus ei ole aina ongelmattonta.

”Kyllä, siis joudutaan käyttää tulkkiä usseinkin. Eilen viimeksi. Että kyllähän se pittää, että minä ja asiakas ymmärretään toisiamme. Että vaikka se ois jo asunukkin Suomessa jo pitkään niin siin on aina kuitenkin se riski, että se ei ymmärrä minua just niinku mää tarkotan. Ja kun puhutaan lakipuolen asioista niin ne on kuitenkin aika tarkkoja, että mikä se on oikeesti ollut se tapahtumien kulku.”

4.2 Vastuunkanto ja koordinointi kuntatasolla

Vuoden 2006 kuntaselvityksessä kehoitettiin kuntia luomaan poliittisesti hyväksytty toimintaohjelma naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön (suositus 1). Tuolloin saatujen vastausten mukaan tällainen oli vain kuudessa kunnassa (Helsinki, Vaasa, Oulu, Lieksa, Kärämäki, Maarianhamina). Lisäksi painotettiin tarvetta järjestää kuntiin vastuu- tai yhdysenkilö koordinoimaan naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä (suositus 2). Tehtävänä olisi muun muassa koota ajantasaisia tietoja alueella tehtävästä väkivaltatyöstä ja ylläpitää seutukuntayhteistyötä.¹⁰³ Sittemmin valtuustojen hyväksymiä ohjelmia on laadittu ja vastuuhenkilöitä nimetty joillakin paikkakunnilla. Kehitys paljastui kuitenkin osin näennäiseksi. Edes haastatellut avainhenkilöt eivät olleet varmoja ohjelmien olemassaolosta tai sisällöstä – tai he epäilivät niiden noudattamisen olevan käytännössä hyvin vähäistä. Myöskään vastuuhenkilöstä ei aina tiedetty. Poliittisen ohjelman funktiosta ja väkivaltatyön vastuu- tai yhdysenkilön toimenkuvasta ei ole olemassa jaettua ymmärrystä.

4.2.1 Poliittiset toimintaohjelmat

Vastaukset kysymykseen onko kunnassa valtuuston hyväksymä poliittinen toimintaohjelma, jossa naisiin kohdistuva väkivalta tunnustetaan omanlaisena, erityisratkaisuja vaativana ongelmana (K17, N 112) olivat enimmäkseen kieltäviä. Poliittisesti hyväksytty naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen toimintaohjelma on tällä hetkellä olemassa vain kuudessa selvitykseen osallistuneista kunnista (Espoo, Kuopio, Kuusamo, Närpiö, Salo ja Taivalkoski). Varmuus poliittisesti hyväksytyyn ohjelman olemassaolosta vaihteli vastaajan taustasta riippuen. Sosiaalipuolella 24% ja valtuustopuolella 6% ei osannut vastata kysymykseen. Valtuustopuolen vastaajista jopa 94% ja sosiaalipuolella 66% kertoi sen sijaan tietävänsä, ettei tällaista ohjelmaa ole. Päättäjien ja sosiaalipuolen vastuuhenkilöiden välisessä tiedonkulussa on siis valtakunnallisesti paljon parannettavaa.

Edellisen kysymykseen myöntävästi vastanneilta kysyttiin seuraavaksi miten onnistuneena he pitävät kuntansa naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista ohjelmaa (K18, N 14). Tuntemattomasta syystä tähän

¹⁰³ Kuntaselvitys 2006, s. 20–21. Lisäksi suositeltiin työryhmiä, jotka vastaisivat kunnan alueella tehtävän työn koordinoinnista ja kehittämisestä. Näistä ei kuitenkaan vuonna 2016 kysytty suoraan.

kohtaan tuli kuuden sijaan 14 vastausta, vaikka kysymys oli sidottu edeltävään. Tämä saattaa heijastella poliittisen ohjelman mieltämisen vaikeutta. Sosiaalipuolella vastaajia oli kahdeksan ja valtuustopuolella kuusi, vaikkakin jälkimmäisistä yhtä lukuun ottamatta kaikki merkitsivät kohdan ”en osaa sanoa”. Asteikolla 1–5 mitattuna sosiaalipuolen vastaukset ankkuroituivat selvästi asteikon keskivaiheille: kolme henkilöä ei pitänyt kuntansa (mahdollisesti olemassa olevaa) naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista ohjelmaa hyvänä eikä huonona (3) ja vain yksi piti sitä erittäin onnistuneena (5). Vastaukset tähän kysymykseen eivät tuottaneet mainittavaa tietoa.

Kun kysymysten 17 ja 18 vastauksia verrataan kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen näyttää siltä, että Helsinki, Vaasa, Lieksa ja Kärsämäki ovat luopuneet poliittisesti hyväksytystä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta ohjelmastaan. Yksikään myöntävästi vastanneista kunnista ei ollut sama kuin kymmenen vuotta sitten, tosin Oulu ja Maarianhamina eivät tällä kertaa osallistuneet kyselyyn. On myös mahdollista, etteivät kyselyyn vastanneet henkilöt olleet tietoisia ohjelmasta – tai että kunnalla on vastaava ohjelma esimerkiksi lähisuhdeväkivallan nimellä.

Edellisen kuntaselvityksen mukaan nyt haastatelluista kunnista vain Helsingissä oli poliittisesti hyväksytty naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen ohjelma. Vuoden 2016 kyselyn perusteella sitä ei ole yhdessäkään haastattelukunnassa. Haastatteluissa tämä kuva monipuolistui, mutta päälimmäisenä korostui havainto tällaisen ohjelman perimmäiseen ideaan ja käytettävyyteen liittyvien käsitysten kirjavuudesta.

Helsingissä toimii kaupunginjohtaja Jussi Pajusen kaudella perustettu lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmä, jonka olemassaolo ohjaa käsitteellisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisia toimia sukupuolineutraaliin, läheissuhteissa tapahtuvan väkivallan suuntaan.¹⁰⁴ Niinpä haastateltu kuntapoliitikkokaan ei muistanut keskustelua suoranaisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta toimintaohjelmasta. Hän kuitenkin kertoi meneillään olevan valtuustokauden alussa annetusta aloitteesta, jossa vaadittiin keskitettyä palvelupistettä väkivallan uhreille. Sosiaali- ja terveyslautakunnan lausuntoa käsiteltiin kaupunginhallituksessa, mutta tämä ”ei suoranaisesti johtanut mihinkään”.¹⁰⁵

Helsingiläinen väkivaltatyön tekijä ei spontaanisti muistanut naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista ohjelmaa, mutta ryhtyi epäilemään itseään: ”Olenko nukkunu jossain?” Olisiko sittenkin mahdollista, että ”kaupunginvaltuustossa on jossain kokouksessa jotakin päätetty?”¹⁰⁶ Toinen tekijä kertoi, että ”Helsingillä on ohjelma, joka liittyy lähisuhdeväkivaltaan, ja sitä kohtalaisen aktiivisesti päivitetäänkin”.¹⁰⁷ Molemmilla haastatelluilla oli pitkä kokemus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä, mutta heidän vastauksistaan henkivä epävarmuus saa pohtimaan poliittisesti hyväksytyyn toimintaohjelman mielekkyyttä käytännön työlle. Kuntapoliitikon mukaan poliittiset ohjelmat ovat parhaimmillaan hyviä työvälineitä, mutta ne edellyttävät johdonmukaista valmistelua, toteutusta ja seuranta.

¹⁰⁴ Ensimmäinen Terve ja turvallinen kaupunki –neuvottelukunta perustettiin 1995, mutta ainakin vuosien 2007–2008 ja 2009–2010 toimintakertomuksissa käytettiin perheväkivallan käsitettä: [www.hel.fi/.../Terve ja turvallinen kaupunki - neuvottelukunnan toimintakertomus...](http://www.hel.fi/.../Terve_ja_turvallinen_kaupunki_-_neuvottelukunnan_toimintakertomus...) (vierailtu 4.11.2016). Jälkimmäisessä mainitaan myös tarve lähisuhdeväkivaltatyöryhmän perustamiselle vuosien 2011–2014 turvallisuusohjelmaan liittyen sekä toivomusponsi lähisuhdeväkivallan vastaisen toimintaohjelman laatimiseksi.

¹⁰⁵ Helsinki, poliitikko1.

¹⁰⁶ Helsinki, tekijä2.

¹⁰⁷ Helsinki, tekijä1.

”[H]irveen paljon toimintaohjelmia tehdään siksi, että joku käskee että semmonen pitää tehdä. Ja sit sinne kirjataan jotain, kun sinne nyt täytyy kirjata jotain, ja sen jälkeen se unohdetaan ja siit ei oo mitään hyötty.” – Helsinki, poliitikko1.

Vaikka Helsingissä ei ole erikseen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista toimintaohjelmaa voidaan haastattelun mukaan silti puhua poliittisen tahon sitoutumisesta naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen.¹⁰⁸ Kaupungin lähisuhteiden väkivallan ehkäisyryhmä tekee moniammatillista työtä väkivallan torjumiseksi. Tässä ei kuitenkaan toteudu Amnestyn suositus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta ohjelmasta. Tilanne oli tältä osin samankaltainen muissakin haastattelukunnissa: naisiin kohdistuva väkivalta ei erotu omana kategorianaan vaan siihen liittyvät erityiskysymykset näyttävät hukkuvan ”yleiseen” lähisuhte- tai perheväkivalta-tematiikkaan.

Helsingiläisen kollegansa tavoin jyvaskyläläinenkin kuntapoliitikko ei muistanut keskustelua naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta toimintaohjelmasta eikä ollut varma sellaisen olemassaolosta. Hän liitti kysymyksen läheisväkivallan kansalliseen osaamiskeskukseen, jota Jyväskylään kaavailtiin vuonna 2014 päättyneessä hankkeessa. Suunniteltu toiminta ei onnistunut ”tämmösenä laajana mallina”, koska se olisi edellyttänyt erillistä rahoitusta sairaanhoitopiiriltä ja kunnilta. Näiltä osin hanke siis epäonnistui, mutta sen aikana ”luotiin verkostoja ja menettelytapoja” lähisuhteiden väkivallan torjumiseen Keski-Suomen kunnissa.¹⁰⁹

Väkivaltatyön kentällä käsitykset väkivaltaa torjuvan saati sitten naisiin kohdistuvan väkivallan käsitettä käyttävän toimintaohjelman olemassaolosta olivat vaihtelevia. Yksi haastateltu ei osannut vastata mitään ja toinen pohti, että ”eikös kaupunki oo sen tehny?” Ohjelman tosin arveltiin olevan ”enemmän semmonen, et joku on vaan pitäny tehdä”.¹¹⁰ Puhelimessa haastateltu ylimääräinen informantti kertoi työn olevan Jyväskylässä vielä kesken, mutta Keuruun osalta on julkaistu perusturvalautakunnassa hyväksytty toimintaohjelma.¹¹¹ Ajatus yhdistyi osaltaan myös byrokratian kuormittavuuteen.

”Noo, kun siellä on niitä politiikkatoimintaohjelmia tai tämmösiä toimintaohjelmia Jyväskylän kaupungissakin montakymmentä senttiä. Ja ne tuota esitellään jossakin kohtaa, niin minä sanon suoraan, että minä en muista, että onko tai ainakaan ei ole erikseen tähän [naisiin kohdistuvaan väkivaltaan], vaan se sisältyy niinku niihin terveyden edistämisen ja hyvinvoinnin osioihin.” – Jyväskylä, poliitikko1.

Lappeenrantalaisen kuntapoliitikon mukaan kaupungilla on ”toimintamalli”, mutta tätä ei ole hyväksytetty lautakuntatasolla. Lisäksi hän viittasi verkosta löytyviin ”opastuksiin”, jotka on suunnattu väkivaltaa kokeneille.¹¹² Tämä haastateltu ei ollut täysin vakuuttunut naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyydestä. Kysyttäessä, että eikö poliittisesti hyväksytty toimintaohjelma antaisi välineitä esimerkiksi budjetintekoon hän vastasi:

”Kyllä. Mutta ensin mun mielestä pitää tietää se, että onko ongelmaa ja missä laajuudessa. Mä en epäile, etteikö tällaisia tapauksia olisi – ja varmaan myös miehiin kohdistuvaa väkivaltaa, kaverit vetää toisiaan turpaan. Mut [kaupunki] päättää vain

¹⁰⁸ Helsinki, tekijä2 & tekijä4.

¹⁰⁹ Jyväskylä, poliitikko1. Läheisväkivallan ehkäisyn kansallinen osaamiskeskus –hankkeen 2012–2014 loppuraportti (2014).

¹¹⁰ Jyväskylä, tekijä1, tekijä2 & tekijä4.

¹¹¹ Jyväskylä, tekijä5. Lähisuhteiden väkivallan ehkäisy. Keuruun toimintaohjelma (2014).

¹¹² Lappeenranta, poliitikko1.

sellaisista asioista, jotka ovat tarpeellisia ja tärkeitä. Jos tää asia koetaan sellaiseksi niin sitten pitäis tietenkkin tehdä jotain.” – Lappeenranta, poliitikko1.

Toisella lappeenrantalaisella tekijällä ei ollut toimintaohjelman olemassaolosta ”mitään käsitystä”. Hän piti sellaista sinänsä tarpeellisena, sillä väkivaltaa kokeneet naiset eivät välttämättä tiedä mihin palveluihin he ovat oikeutettuja. Hän ymmärsi toimintaohjelman mahdollisuutena jakaa tietoa väkivaltatyön palveluista.¹¹³ Joillakin haastatelluilla oli vaikeuksia mieltää poliittisesti hyväksytyin toimintaohjelman ja käytännön toimintaohjeistuksen välinen ero.

Toinen lappeenrantalainen väkivaltatyön tekijä kuitenkin vastasi epäröimättä, että ”poliittisesti sitova” väkivallan vastainen toimintaohjelma on verkkosivuilla kaikkien kuntalaisten luettavissa. Hänestä paikallisen väkivaltatyön hallinnointia helpottaa, että Eksoten hallitus hyväksyy kaupunkia velvoittavan toimintaohjelman, mutta ”ovatko kaikki hahmottaneet, että kyse on poliittisesti hyväksytystä, on toinen juttu”.¹¹⁴ Tämä Eksoten toimielimissä vuonna 2013 hyväksytty ohjelma on nimeltään *Lähisuhde- ja perheväkivallan, lapsen seksuaalisen riiston ja pahoinpitelyn ehkäisyn toimintamalli*. Naisiin kohdistuvan väkivallan käsite mainitaan vain ”kunniaväkivallan” yhteydessä.

Haastateltu selitti dokumentin rakentuvan ”toimintamalliosioista” ja ”työkalupakista”. Ensimmäisessä omaa toimintaansa kuvaavat väkivaltaa kohtaavat toimijat, kuten poliisi, psykiatri, lastensuojelu, sosiaalityö, turvakoti ja sosiaalipäivystys. Työkalupakkiosio sisältää ammattilaisille suunnattuja käytännön toimintaohjeita. Tämän lisäksi on linkkejä ja yleisiä ohjeita. Samainen dokumentti siis sisältää sekä ”tiedotuspuolen” että poliittisella päätöksellä hyväksytyt toimintatavat. Toimintaohjelmasta informoidaan ja koulutetaan jatkuvasti väkivaltatyön tekijöitä lähes kädestä pitäen, mutta työntekijöiden ja etenkin esimiesten vaihtuvuuden vuoksi kaikki eivät aina ole siitä tietoisia.¹¹⁵ Hyvänkään toimintaohjelman olemassaolo ei sulje pois sen huonoa tunnettuutta.

Maalahdessa ei ole omaa eikä puhtaasti naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi laadittua toimintaohjelmaa vaan asia on ”leivottu sisään suurempaan kokonaisuuteen”.¹¹⁶ Tässä yhteydessä sekä kuntapoliitikko että haastateltu väkivaltatyön tekijä mainitsivat vuonna 2012 laaditun *Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymän tietoa lähisuhdeväkivallasta -oppaan*. Se on ”konkreettinen apuväline”, josta on apua esimerkiksi uuden työntekijän aloittaessa toimintansa tai muutenkin väkivaltatyössä. Lehtinen sisältää muun muassa tarkistuslistan siitä, mitä työntekijän tulee muistaa tietäntyyppisen väkivallan tilanteissa.¹¹⁷ Maalahdessa siis toimitaan tämän perusteella myös lähisuhdeväkivalta-käsitteen ohjaamana.

”[P]elkkä paperi ei riitä, vaan on myös jatkuvasti keskusteltava näistä kysymyksistä ja tarkistaa ovat kaikki kartalla siitä mitä pitäisi tehdä.” – Maalahti, tekijä2.

Torniolainen kuntapoliitikko piti naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen toimintaohjelman uupumista yhtäältä puutteena. Toisaalta hän korosti väkivaltaa tarkasteltavan Torniossa ”laajempaa kysymyksenä”, jolloin naisiin kohdistuva väkivalta yhdistyy erityisesti perheväkivallan käsitteeseen. Haastateltu mainitsi Lapin alueella yhteistyössä toteuttavan *Arjen turvaa kunnissa* –hankkeen, jossa

¹¹³ Lappeenranta, tekijä1.

¹¹⁴ Lappeenranta, tekijä2.

¹¹⁵ Lappeenranta, tekijä2.

¹¹⁶ Maalahti, poliitikko1.

¹¹⁷ Maalahti, tekijä2.

Torniolla on vetovastuu. Hänen mukaansa tämän puitteissa väkivalta on noussut esiin ”ensimmäisen kerran omana kategorianaan”.¹¹⁸ Haastateltujen väkivaltatyön tekijöiden mielestä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen toimintaohjelman puuttuminen kertoo asiaan liittyvän arvostuksen tasosta. Toinen heistä arveli syyn voivan olla myös se, että näitä tapauksia on alueella ”kuitenkin aika vähän” eikä toimintaohjelma välttämättä edes vaikuttaisi käytännön työhön.¹¹⁹

”Ainaki minun mielestä työntekijät ossaa niissä tilanteissa toimia ja tietää kehen ottaa yhteyttä ja tällai. Et kyllä se toimintakulttuuri täällä varmaan on, mut sitä ei oo vaan niinku kirjattu auki mihinkään.” – Tornio, tekijä1.

4.2.2 Väkivaltatyön vastuu- tai yhdyshenkilöt

Tieto siitä, toimiiko kunnassa naisiin kohdistuvan väkivallan nimetty vastuuhenkilö vaihteli huomattavasti vastaajaryhmästä riippuen (K19, N 112). Sosiaalipuolella asiasta näytti olevan enemmän varmaa tietoa, ja vain 8% vastaajista ei osannut sanoa siihen mitään. Valtuustopuolen vastauksissa tietämättömien määrä sen sijaan oli jopa 40%. Sosiaalipuolella 61% ja valtuustopuolella 56% arvioi, että kunnassa ei ole tällaista vastuuhenkilöä. Kysymyksenasettelu ei mahdollistanut sen arvioimista, onko vastuuhenkilön olemassaolosta tietoisilla itsellään yhteys kyseiseen ihmiseen tai tietävätkö he tarkemmin tämän toimenkuvasta.

Molempien vastaajaryhmien käsitykset huomioiden nimetty naisiin kohdistuvan väkivallan vastuuhenkilö on seuraavissa kunnissa: Askola, Espoo, Ilomantsi, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kuopio, Kuusamo, Lapua, Leppävirta, Lieksa, Maalahti, Masku (perusturvyhtymä Akseli), Närpiö, Pello, Raisio, Raasepori sekä Saarijärven, Karstulan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven perusturvaliikelaitos, Salo, Savonlinna, Tervola, Turku ja Äänekoski. Nämä 21 kuntaa sijoittuvat kartalle tasaisen hajanaisesti.¹²⁰ Naisiin kohdistuvan väkivallan vastuuhenkilö on edelleen olevan harvinaisuus, jollaiseen voi törmätä yhtä hyvin etelässä kuin pohjoisessa, pienellä tai suuremmalla paikkakunnalla. Ainakin joissain kunnissa kuitenkin toimii THL:n suosituksen mukaisesti sukupuolineutraalisti nimetty ”väkivallan ehkäisyn koordinaattori”, kuten haastatteluissa tuli esiin.

Amnestyn edellisen selvityksen mukaan nyt haastatelluista kunnista sekä Helsingissä että Maalahdessa oli nimetty naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn vastuuhenkilö.¹²¹ Haastateltu helsinkiläinen kuntapoliitikko ei ollut varma nykytilanteesta. Hän selitti tätä sillä, ettei ”käytännön sosiaali- ja terveyspalveluitten järjestäminen” ole hänen edustamansa poliittisen elimen suorassa hallinnassa vaan asia hoidetaan ”ikään kuin virkamiesten delegointivaltuuksilla”. Hän otti kuitenkin kantaa asian tarpeellisuuteen: Helsinkiin on perusteltua saada naisiin kohdistuvan väkivallan alaan liittyvä vastuuhenkilö, koska tämän väkivallan ”palveluketju ja palvelujärjestelmä ei oo tällä hetkellä täysin sujuva” ja asia ”vaatii erityishuomiota”.¹²²

¹¹⁸ Tornio, poliitikko1. Ks. Turvallisempi huominen – Lapin alueellinen toimeenpanosuunnitelma (2012), S. 13–14.

¹¹⁹ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

¹²⁰ Etelä-Suomi 3/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 6/30, Lounais-Suomi 4/11, Itä-Suomi 5/13, Pohjois-Suomi 1/10, Lappi 2/6.

¹²¹ Vuoden 2006 selvityksen mukaan seuraavissa kunnissa toimi naisiin kohdistuvan väkivallan vastuu- tai yhdyshenkilö tai oli sovittu tällaisen järjestämisestä: Jämsä, Keuruu, Maalahti, Pietarsaari, Vammala, Lapua, Helsinki, Riihimäki, Sysmä, Tammisaari, Hartola, Rautjärvi, Kangasniemi, Kitee, Kiuruvesi, Nilsiä, Punkaharju, Suonenjoki, Varpaisjärvi, Lieksa ja Vieremä. Kuntaselvitys 2006, s. 27, 34 & 41.

¹²² Helsinki, poliitikko1.

Haastatellut väkivaltatyön tekijät katsoivat, että koordinoititehtäviä hoidetaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmässä.¹²³ Selvityksen edetessä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmän puheenjohtaja kertoi olevansa THL:n tarkoittama vastuuhenkilö. Naisiin kohdistuvan väkivallan vastuuhenkilöä kaupunki ei kuitenkaan ole erikseen nimennyt.

Helsingiläinen haastateltu painotti, että väkivaltatyön vastuuhenkilön olisi oltava kokopäiväinen toimi. Työnkuvaan kuuluisi väkivaltatyön verkostojen hallinta ja yhteydenpito eri toimijoihin. Hän piti asiaa erittäin keskeisenä kehitystarpeena ja korosti, ettei tällaista tehtävää voi Helsingin kokoisessa kaupungissa hoitaa muun virkatyön ohessa. Lähtökohtaansa sukupuolineutraalista läheisväkivallan vastuuhenkilöstä hän perusteli sillä, etteivät resurssit riitä huomioimaan kaikkia tarvitsevia ryhmiä erillisinä.¹²⁴

”Joo, mä voisin hoitaa sellasta [vastuu- tai yhdyshenkilön] pestiä jos joku mulle sellasen antaa! Palkka kohdalleen vaan niin kyl mä voin hoitaa.” – Helsinki, tekijä2.

Jyväskyläläinen kuntapoliitikko ei ollut varma vastuuhenkilön olemassaolosta, mutta hän korosti myös lähisuhdeväkivallan näkökulmaa, sillä ”muitakin on siellä lähisuhteissa kuin naisia”.¹²⁵ Haastatellut tekijät sekä ylimääräinen informantti kertoivat, että MARAK-työryhmän koordinaattori toimii myös kaupungin nimeämänä puolipäiväisenä väkivaltakoordinaattorina.¹²⁶ Tältä osin näyttää siltä, että Jyväskylä on osittain onnistunut toteuttamaan sen, mikä Helsingissä on vasta ammattilaisten toive. Tieto vastuuhenkilöstä ei ole kuitenkaan kulkeutunut kentältä päättäjille. Tarkentavat puhelinoitot osoittivat, ettei väkivaltakoordinaattorin toimesta tiedetty myöskään kaupungin vaihteessa eikä kovin hyvin muiden väkivaltatyötä tekevien keskuudessakaan.

Lappeenrannassa kuntapoliitikko oletti, että Eksoten organisaatiossa on naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn vastuuhenkilö. Lappeenrannan kaupunkiorganisaatiossa ”tämäntyyppiset probleemat” ovat hänen mukaansa hyvinvointipalvelujen kehittämispäällikön vastuulla.¹²⁷ Koska sote-puolen järjestämistä vastuu on Lappeenrannassa kuitenkin siirtynyt Eksotelle, on myös väkivaltatyön koordinaattoria etsittävä sieltä. Kaupungin vaihteessa ei tullut hakusanalla ”väkivalta” lainkaan tuloksia.

Haastatelluista väkivaltatyön tekijöistä toinen ei osannut sanoa mitään vastuu- tai yhteyshenkilöstä.¹²⁸ Toinen sen sijaan kertoi, että Eksoten sosiaalityön kehittämiskoordinaattori ”vastaa myöskin muuten väkivallan vastaisesta työstä”. Työsarkaa ei kuitenkaan ole jaoteltu ”sillä tarkkuudella”, että olisi erikseen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn vastuuhenkilö.¹²⁹ Ylimääräinen informantti vahvisti tämän puhelimitse: Eksote on nimennyt ”väkivallan ehkäisyn koordinaattorin” THL:n suosituksen mukaisesti. Tätä työtä hoitaa noin kolmasosalla työajastaan sosiaalityön kehittämiskoordinaattori.¹³⁰ Kuten Jyväskylässä, vastuuhenkilön olemassaolo, nimi ja toimenkuva tuottivat ristiriitaista tietoa myös väkivaltatyön kentällä.

¹²³ Helsinki, tekijä1 & tekijä3.

¹²⁴ Helsinki, tekijä2.

¹²⁵ Jyväskylä, poliitikko1.

¹²⁶ Jyväskylä, tekijä1, tekijä2 (tietoja tarkistettu puhelimitse 29.11.2016) & tekijä3.

¹²⁷ Lappeenranta, poliitikko1.

¹²⁸ Lappeenranta, tekijä1.

¹²⁹ Lappeenranta, tekijä2.

¹³⁰ Lappeenranta, tekijä3 (puhelinoitto 29.11.2016). Ks. myös Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Aluehallintovirasto, STM & THL, 2013.

Torniolaisen kuntapoliitikon vastaus oli samankaltainen kuin Helsingissä: kunnallinen päätöksenteko ja väkivaltatyön toimijat, kuten sosiaalitoimi ja poliisi, ovat erillään toisistaan. Tässä kulkee ”tiedon ja tietämättömyyden rajapinta”, sillä väkivaltatapaukset ohjautuvat niille väkivaltatyön tekijöille, jotka kulloinkin ovat työvuorossa eikä kenelläkään ole nimettyä vastuuta koordinoinnista.¹³¹ Toinen tekijä arveli, että MARAK-työryhmän koordinaattoria voitaisiin pitää tällaisena yhdyshenkilönä. Toinen sanoi, että hän kyllä tietäisi vastuuhenkilöstä mikäli sellainen olisi olemassa.¹³² Ehkä Tornion tilanteeseen voisi sopia Meri-Lapin alueen vastuuhenkilö, kuten kuntapoliitikon ajatuksenjuoksu tuntui ehdottavan:

”[T]uleva sote-ratkaisu tarjoaa tähän erilaisen pohjan. Ja siinä tilanteessa tietysti on paikallaan tää Amnestyn näkökulma miettiä sitä asiaa, että ollaan laajemmalla alueella. Että kun ajatellaan vastuuhenkilöä tämmösen Tornion kokosen kaupungin kohdalla niin se saattaa olla liian pieni pelikenttä yhden henkilön työlle tai hänen osatoimenkuvalleen. Mutta sitten jos puhutaan maakunnista tai laajemmista ratkasuista niin silloin siihen saattaa ollakin eri tavalla perusteita [...]” – Tornio, poliitikko1.

Maalahdessa väkivaltatyön vastuuhenkilön nimeämistä pidettiin sikäli itsestäänselvyytenä, että tarve tähän ”on osoitettu aluehallintovirastosta”.¹³³ Tulkinnat väkivaltatyön vastuu- tai yhdyshenkilöstä päätyivät kiertämään tuttua lähisuuhdeväkivaltakeskustelun rataa eikä yhdestäkään haastattelukunnasta löytynyt nimettyä naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen koordinaattoria. Tässä yhteydessä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei hahmotettu laajana kokonaisuutena, johon kuuluvat muutkin kuin lähisuhteissa tapahtuva väkivallanteot. Etenkin kuntapoliitikoille ajatus vastuu- tai yhdyshenkilöstä oli vieras: he ajattelivat tämän tarkoittavan, että yksittäinen ihminen hoitaisi konkreettisia väkivaltatapauksia. Vain osa mielsi, että kyse on väkivaltatyön koordinoinnista eri toimijoiden välillä.

4.3 Viranomaisten, kuntapäätäjien ja järjestöjen yhteistyöstä

Edellisessä selvityksessä kehoitettiin kuntia tukemaan valtakunnallisesti toimivia järjestöjä, erityisesti mikäli kunnan omalla alueella ei ole paikallista naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista toimintaa (suositus 6). Käytännössähän sosiaalityö ohjaa väkivaltaa kokeneet järjestöjen puoleen, jos kunnasta puuttuu oma palveluntarjoaja. Vuoden 2016 kyselyssä ei ollut tämän tavoitteen toteutumiseen liittyvää kohtaa eikä asiasta kysytyt haastatteluissakaan aivan suoraan. Järjestöjen rooli nousi kuitenkin monella tapaa esille, ja siksi tätä käsitellään seuraavaksi omana lukunaan. Sekä valtakunnallisesti toimivien että paikallisten järjestöjen merkitys väkivallan torjumiseksi ja väkivaltaa kokeneiden auttamiseksi tehtävässä työssä on kiistaton – ja samalla pääsääntöisesti aliresursoitu.

* * * * *

Joidenkin haastateltavien kanssa keskustelu vei pohtimaan, miten vastuu palvelujen tuottamisessa tosiasiallisesti jakautuu viranomaisten ja järjestöjen välillä. Päävastuun ajateltiin olevan viranomaisilla jo lainsäädännöllisistäkin syistä, vaikka käytännön toiminnassa järjestöjä pidettiin kaikkialla merkittävänä ellei korvaamattomana. Lappeenrantalaisen haastatellun sanoin: ”varmaan se runko on se viranomaiset

¹³¹ Tornio, poliitikko1.

¹³² Tornio, tekijä1 & tekijä2.

¹³³ Maalahti, tekijä2.

ja sitte lyömäaseet on niitä järjestöjä”.¹³⁴ Helsinkiläinen kuntapoliitikko painotti, että ”juridinen, moraalinen ja eettinen vastuu kuuluu viranomaisille”, mutta on toinen kysymys kuka ”tosiasiallisesti pystyy kantamaan siitä vastuuta”. Helsingissä kenelläkään ei ole ”kokonaisvastuuta” väkivaltatyön palveluista, sillä asia on pirstaloitunut niin monelle toimijalle.¹³⁵

”[J]otkut järjestöt pyrkii ottamaan sellasta paikkaa, että ikään kuin ottaa enemmän kokonaisena tätä asiaa haltuun. Mut et sit toisaalta musta lähtökohtaisesti sen ei pidä olla järjestöjen tehtävä vaan viranomaisten tehtävä. Sit ei myöskään oo mitään semmosta järjestöä, joka sen koko hoitopolun pystyis ottamaan haltuun.” – Helsinki, poliitikko1.

Lappeenrantalaisen tekijän mukaan järjestöt ovat ”ketteriä keksimään uusia menetelmiä”, koska niitä eivät sido samanlaiset jäykät toimintamallit kuin viranomaisia.¹³⁶ Torniolainen kuntapoliitikko näki saman asian ongelmallisena: järjestöjen ”pelikenttä” on rajoitettu, koska niiden toimivalta poikkeaa viranomaisista. Siksi järjestöjen ja niiden kanssa yhteistyötä tekevien on jatkuvasti pohdittava toimintaansa näiden rajojen kautta. Kuitenkin ”kolmatta sektoria käytetään voimavarana hyväksi, apuna resurssipulaan” – ja paikallisten järjestöjen panosta olisi lisättävä naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä. Sote-ratkaisu tulee ohjaamaan tähän suuntaan, koska järjestöillä on asiantuntemusta. Haasteena on lyhytaikainen rahoitus.¹³⁷

”[J]os vapaaehtoisvoimin toimitaan niin ei voi aatella, että loputtomiin joku yhdistys hoitaa tätä vapaaehtoisvoimin minimikorvauksella.” – Tornio, poliitikko1.

Sekä torniolainen että helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä olivat huolissaan jatkuvan säästämisen vaikutuksista väkivaltatyöhön. Järjestötoiminnan projektiluonteinen rahoituspohja tuottaa vaikeuksia: jatkorahoitusta saadaan ani harvoin eikä ennaltaehkäisyyn ole riittäviä resursseja, vaikka pitkällä tähtäimellä juuri tämä pienentäisi kustannuksia. Kaikkien toimijoiden ja myös asiakkaiden kannalta olisi parempi keskittyä pitempiaikaisiin, esimerkiksi kolmivuotisiin hankkeisiin.¹³⁸

”[K]un sieltä RAY:tlä anotaan niitä rahoja, niin joka vuosi ne [järjestöt] elää jännityksessä joulukuussa, et tuleeko fyrkkaa ja minkä verran ja voidaanko niitä ihmisiä, jotka on pestattu tänä vuonna, niin voiko ne jatkaa ens vuonna sitä työtä.” – Helsinki, tekijä2.

Helsinkiläinen kuntapoliitikko jopa esitti, että säästösyistä viranomaiskoneistoon on ”rakennettu systeemejä, joilla yritetään blokata, että ihmiset ei sais apua mitä ne tarttee”. Järjestöillä voi olla esimerkiksi tietoja tietyyntyyppisen avun, kuten turvakotipaikkojen tarpeesta. Tämä kuitenkin synnyttää ”ristivetoa” kun päättäjät tulkitsevat tilanteita talousperusteisesti tai jos tieto ei kulje: kaupungin virkamiesjohto saattaa kuvitella totuudenvastaisesti, että paikat ovat löytäneet kaikille tarvitseville.¹³⁹

”[J]ärjestöjen eetos on, että autetaan ihmisiä ja pyritään ratkasemaan ongelmaa, ja valitettavasti julkisella sektorilla – nimenomaan tällä hetkellä – johtaminen lähtee siitä, että kaikkein tärkeintä on säästää rahaa.” – Helsinki, poliitikko1.

¹³⁴ Lappeenranta, tekijä1.

¹³⁵ Helsinki, poliitikko1.

¹³⁶ Lappeenranta, tekijä1.

¹³⁷ Tornio, poliitikko1.

¹³⁸ Tornio, tekijä1; Helsinki, tekijä2.

¹³⁹ Helsinki, poliitikko1.

Haastatteluissa keskusteltiin myös yhteistyön toimivuudesta. Helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä piti yhteistyötä viranomaisten ja järjestöjen välillä hyvänä. Esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liitolla, Jussityöllä, Rikosuhripäivystyksellä ja sosiaalipäivystyksellä on tässä pitkä ja toimivat perinteet.¹⁴⁰ Kuntapoliitikko arveli, että julkisella sote-puolella naiseen kohdistuvan väkivallan asiantuntemus on osin puutteellista – ja kun ilmiötä ei osata kohdata, jää myös väkivaltaa kokeneiden ohjaaminen järjestöjen palveluihin epävarmaksi. Sote-asioissa päätöksenteko tapahtuu koko valtavan organisaation huipulla, jolloin päättäjien käsitys kentästä voi olla hatara. Ainoa yhteys päätöksenteon ja käytännöntyön välillä ovat ”erityisesti aiheesta kiinnostuneet tai valveutuneet poliitikot”.¹⁴¹

”Päättäjähän – niinku sä ehkä huomaat näistä mun vastauksista – niin päättäjät on aika ulkona kaikesta.” – Helsinki, poliitikko1.

Torniolainen haastateltu suhtautuikin epäilevästi kuntapäättäjien tietoisuuteen naiseen kohdistuvan väkivallan ongelmasta ylipäätään, koska sitä ei ole ”kirjattu mihinkään strategiaankaan”. Asia vaatisi poliittisia aloitteita, että naiseen kohdistuvan väkivallan haitat ”oikeesti nostettaisiin pöydälle ja alettaisiin miettiä”.¹⁴² Jyväskylässä tilanne näyttäytyi erilaisena. Kuntapoliitikko korosti hyvien verkostojen olemassaoloa: kaupungissa on ”henkilö, joka kouluttaa ja trimmaa tämmösiä ketjuja, millä opastetaan millä tavalla menetellään” naiseen kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Erityisesti hän toi esiin kriisikeskus Mobilen, jonka kanssa päättäjillä on ”tiukkaa ja hyvää” yhteistyötä.¹⁴³

Lappeenrannassa viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä pidettiin pääosin toimivana. Pysyvän väkivallan vastaisen työryhmän lisäksi järjestetään noin kerran vuodessa laajempi ”foorumi”, johon osallistuu myös järjestötoimijoita. Yhteistyö Rikosuhripäivystyksen, poliisin, SPR:n ja kriisikeskuksen kanssa ”elää arjessa” ja on ”tosi hyvää”. Kuntapäättäjien suuntaan olisi kuitenkin parannettavaa. Osin kyse on rakenteiden hahmottamisesta: vaikka Eksote on toiminut jo kauan, tuntuu sen rooli ja suhde kuntaan olevan monelle päättäjälle edelleen epäselvä. **Poliitikkojen ymmärrys naiseen kohdistuvan väkivallan ilmiöstä vaihtelee: osa ei tunne asiaa, mutta osa on ollut aktiivisia esimerkiksi hyvinvointisuunnitelmien laatimisessa.**¹⁴⁴

”[M]e ollaan oltu onnellisessa asemassa siinä, että meillä on aina ollut esimiehet ja myös sitten se poliittinen päätöksenteko siellä sellasta, että he ottaa vastaan niitä tietoja. Että vaikka siinä tiedonkulussa ja näin on parannettavaa, niin ei oo missään vaiheessa ollut niin, etteikö sais tehdä ja etteikö sitä tietoa olis haluttu ottaa vastaan.” – Lappeenranta, tekijä2.

Maalhtelainen kuntapoliitikko suhtautui periaatteessa avoimesti päättäjien ja järjestöjen yhteistyömahdollisuuksiin.¹⁴⁵ Maalahdessa ei toimi väkivaltatyön järjestöjä, mutta lähimpiä yhteistyökumppaneita on listattu kunnan dokumentteihin. Sosiaalipalvelut voivat ohjata asiakkaan esimerkiksi Vaasan turvakotiin, jonka yhteydessä toimii myös avointa tukitoimintaa tuottava Avokki. Maalahden terveystieteessä työskentelee sairaanhoitajia, joilla on vastuuta naiseen kohdistuvan

¹⁴⁰ Helsinki, tekijä2.

¹⁴¹ Helsinki, poliitikko1.

¹⁴² Tornio, tekijä1.

¹⁴³ Jyväskylä, poliitikko1.

¹⁴⁴ Lappeenranta, tekijä2.

¹⁴⁵ Maalhti, poliitikko1.

väkivallan asiakkaita ja jotka tekevät yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Sosiaalitoimi taas tekee yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen kanssa ja kysyy tarvittaessa poliisilta neuvoa.¹⁴⁶

Tornion sosiaalipalveluista ohjataan Lapin alueen Rikosuhripäivystyksen palveluihin, joiden toimipiste on Kemissä. Kiristynyt rahoitustilanne näkyy Meri-Lapin alueella muun muassa Kemissä sijainneen turvakodin lopettamisensa. Tällä hetkellä asiakkaat on ohjattava Ouluun tai Rovaniemelle.¹⁴⁷ Päävastuu väkivaltapalvelujen tuottamisesta on viranomaisilla, joiden kanssa muut toimijat ovat luontevasti tekemisissä.¹⁴⁸ Pienen paikkakunnan etuna onkin mutkaton yhteistyö.

”Ja kyllä mun mielestä nää tukihenkilöhommat, Rikosuhripäivystys niin ne toimii ku tanssi. Ei siinä mitään. Mää soitan sinne tai mää laitan viestii sinne, et me saahaan sieltä sitte tukihenkilö.” – Tornio, tekijä2.

¹⁴⁶ Maalahti, tekijä2.

¹⁴⁷ Tornio, tekijä2.

¹⁴⁸ Tornio, tekijä1.

V NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TORJUMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Seuraavaksi tarkastellaan niitä käytännön työkaluja, joita kunnilla on käytettävissään naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Keskeisellä sijalla ovat palveluketjujen toimivuus, väkivaltatyön toimintatavat ja moniammatillisuus. Kyselyn tässä osiossa kysyttiin lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja väkivaltapalvelujen asiakastyytyvyydestä. Valtuustopuolen vastauksissa nämä kysymykset koettiin osin vieraaksi tai liian yksityiskohtaiseksi, joten haastatteluissa niistä keskusteltiin erityisesti käytännön väkivaltatyön informanttien kanssa. Tästä huolimatta on hyvä herättää keskustelua käytännön toimintatavoista myös niiden parissa, jotka eivät tee väkivaltatyötä kentällä.

Kymmenessä vuodessa ymmärrys naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä eri muotoineen on lisääntynyt. Ruususen uneen ei silti ole varaa tuudittautua, sillä käytännön toteutuksessa on paljon aukkoja ja laatu on valtakunnallisesti epätasaista. Suomessa ei vallitse yksimielisyyttä siitä, miten palvelut olisi parasta toteuttaa eikä siitä, miten niihin kohdennetut resurssit saataisiin riittämään. Yhteistyö ja tiedonkulku väkivaltatyön eri toimijoiden sekä kuntapäättäjien välillä on paikoin varsin puutteellista. Hyvät tulokset väkivallan torjumisessa ja väkivaltaa kokeneiden auttamisessa vaativat kiistatta monien eri ammattiryhmien yhteistyötä. Niinpä kuntapäättäjien, viranomaisten, järjestöjen ja valtakunnallisten toimijoiden kuten poliisin näkökulmat ovat kaikki saman kokonaisuuden osia.

5.1 Näkökö väkivallan moninaisuus palveluissa?

Tutkimuksessa väkivallan moninaisuus viittaa sekä kasvavaan ymmärrykseen uhriutumisen todennäköisyyksistä eri tilanteissa että tarkempaan tietoon siitä, millaisia muotoja väkivalta voi saada. Lisäksi on keskeistä pohtia, mikä ylipäätään mielletään väkivallaksi ja millaiset teot jäävät tunnistamatta. Näiden näkökulmien tulisi olla keskeisellä sijalla kun pohditaan väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluiden riittävyttä ja kattavuutta.

Monet naisiin kohdistuvan väkivallan muodot kiertyvät toisiinsa, jolloin niiden hahmottaminen ainoastaan erillisinä vääristää todellisuutta. Samalla väkivallan muotojen erillinen tarkastelu on välttämätöntä tarvittavien kohdentamiseksi ja tehostamiseksi. Esimerkiksi pitkään jatkunut henkinen väkivalta ja kontrolli muodostavat omanlaisen ongelmakenttänsä, mutta niiden kohteena oleva henkilö on saattanut kokea myös seksuaalista väkivaltaa. Hän siis tarvitsee monenlaista väkivaltatyön osaamista. Samaan tapaan päihteiden ongelmakäyttö voi viedä fokusta pahoinpitelyn uhriksi joutumiselta. Hyvä ja oikeudenmukainen palvelujärjestelmä pyrkii vastaamaan paitsi akuuttiin hätään myös asiakkaan elämän kokonaistilanteeseen.

5.1.1 Naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaisuus

Ensimmäiseksi kysyttiin asteikolla 1–5 miten hyvänä vastaaja pitää kunnan naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille tarjoamien palvelujen kokonaisuutta (K21, N 102). Kaikkien vastausten tarkastelussa

tulokset jakautuivat asteikon keskivaiheille (38% ei hyvä eikä huono = 3) ja yläpään (31% melko hyvä = 4). Erittäin hyväksi palvelukokonaisuuden arvioi vain yksi vastaaja ja 16,5% ei osannut vastata kysymykseen. Kuten alla olevat kuviot kertovat, sosiaalipuolella sekä näkemystä että kriittisyyttä oli enemmän. Ne, jotka ovat joko päivittäisessä työssään tai muuten kiinteästi tekemisissä palvelujärjestelmän kanssa arvioivat sen keskimäärin toimivammaksi kuin kuntapäätäjät. Toisaalta 15% sosiaalipuolen vastaajista piti palvelujen kokonaisuutta vain joiltain osin hyvänä (2).

1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
1,67%	15,00%	26,67%	45,00%	1,67%	10,00%
1	9	16	27	1	6

K21 (sosiaalipuolen vastaajat): Miten hyvänä pidät kunnan naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille tarjoamien palvelujen kokonaisuutta?

1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
4,76%	2,38%	54,76%	11,90%	0,00%	26,19%
2	1	23	5	0	11

K21 (valtuustupuolen vastaajat).

Tarkasteltaessa asteikon yläpään (4–5) merkintöjen jakautumista maantieteellisesti huomataan, että suhteellisesti eniten osumia oli Itä-Suomessa ja vähiten Etelä-Suomessa.¹⁴⁹ Millään alueella naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluja ei nähty varauksetta edes melko hyvinä vaan vastaajien näkemykset vaihtelivat. Parantamisen varaa on siis koko maassa.¹⁵⁰

Seuraavaksi tiedusteltiin vastaajan näkemystä siitä, huomioidaanko kunnassa riittävästi naisiin kohdistuvan väkivallan ”koko kirjo” (K22, N 102). Esimerkkeinä mainittiin henkinen, seksuaalinen, taloudellinen ja fyysinen väkivalta sekä vuosien ajan jatkuva väkivallan kierre ja vainoaminen. Sosiaalipuolen vastaajista 50% oli sitä mieltä, että kunnan palveluissa pystytään huomioimaan tämä väkivallan moninaisuus, mitä on pidettävä toivoa herättävän korkeana lukuna. Kuitenkin jopa 35% oli päinvastaista mieltä, kun taas 15% ei osannut vastata. Valtuustupuolella oltiin varauksellisempia: vastaavat luvut olivat 33,5%, 31% ja 36%. Alueellisesti tarkasteltuna väkivallan moninaisuuden huomioimiseen luotetaan eniten Lapissa. Pienin suhdeluku sen sijaan on Etelä-Suomen alueella.¹⁵¹

Monet järjestöt, viranomaiset ja kunnalliset väkivaltatyöntekijät ovat vuosia työskennelleet kysymyksessä mainittujen väkivallan muotojen paremman tunnistamisen puolesta, mutta tieto ja kokemus eivät ole siirtyneet palveluiden tasolle riittävän hyvin. Törkeät tai muuten näkyviä jälkiä jättäneet pahoinpitelyt ovat edelleen yleisimmin havaittu naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Haastateltuja väkivaltatyön tekijöitä pyydettiin pohtimaan, minkälainen väkivaltaa kokenut nainen piirtyy kunnan väkivaltatyössä ”tyypilliseksi tapaukseksi”. Puhutaanko etupäässä toistuvan parisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneista naisista tai äideistä? Tunnistetaanko muitakin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja, kuten seksuaalirikoksia tai tilanteita, joissa tekijä ei ole nykyinen tai entinen kumppani?

Helsinkiläisten väkivaltatyön tekijöiden näkemykset olivat samansuuntaisia. Heidän mukaansa naisiin kohdistuvan väkivallan kirjo tunnistetaan pääasiassa hyvin ja moninaisena. He mainitsivat esimerkkeinä muun muassa seksuaalisen väkivallan monet muodot, talousvaikeuksien ja päihteidenkäytön vaikutukset

¹⁴⁹ Etelä-Suomi 3/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 14/30, Lounais-Suomi 5/11, Itä-Suomi 7/13, Pohjois-Suomi 2/10, Lappi 3/6.

¹⁵⁰ Edellisessä kyselyssä näistä teemoista ks. Kuntaselvitys 2006, esim. s. 21–24.

¹⁵¹ Etelä-Suomi 7/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 13/30, Lounais-Suomi 6/11, Itä-Suomi 7/13, Pohjois-Suomi 4/10, Lappi 6/6.

parisuhteen konflikteihin, aikuisten lasten vanhempiinsa kohdistaman väkivallan, yksin asuviin naisiin eri tilanteissa kohdistuvan monenlaisen väkivallan, eron jälkeisen vainon sekä maahanmuuttajataustaisiin naisiin kohdistuvan taloudellisen väkivallan.¹⁵²

”[S]iinä voi olla aivan täydellinen taloudellinen riippuvaisuus siitä toisesta tai että ei ole pankkitiliä, ei ole oikeuksia omiin rahoihinsa vaikka niitä rahoja jostain tulisikin. Eikä minkäänlaista tietoa siitä et mihin on oikeutettu tai mitä tavallisesti nainen Suomessa saa omilla rahoillaan tehdä [...]” – Helsinki, tekijä1.

Työntekijän käsitys väkivallan kokonaisuudesta riippuu osittain siitä, millaisten auttamispalveluiden kanssa hän on tekemisissä – tai missä pisteessä työskentelee. Esimerkiksi valtaosalle turvakodin asiakkaista väkivalta on toistuvaa ja nimenomaan parisuhteessa tapahtunutta. Sosiaalipäivystyksessä työskentelevälle väkivalta voi näyttäytyä vastaanotettujen puheluiden valossa lähinnä heikosti toimeentulevien päihdeongelmiin kytkeytyvänä parisuhdeväkivaltana. Jos taas nainen kääntyy muunlaisten palveluiden pariin saattaa hän onnistua pitämään väkivaltakokemuksensa hahmottomampana, perheen sisäisenä asiana, joka jää piiloon viranomaisilta.¹⁵³

”Siis sehän taas, joka ei tuu ilmi mistään, jotka hoidattaa itensä jossain Eirassa tai Mehiläisessä, koska kyllähän [...] se on kaikissa yhteiskuntaluokissa se väkivalta [...]. Että ei sieltä soittele Eiran lääkäri meille vaan hän hoitaa sen vamman.” – Helsinki, tekijä2.

Lappeenrannassa naisiin kohdistuvan väkivallan kirjoja tarkasteltiin myös laajasti. Avun tarpeessa voi olla yhtä hyvin nuorehko nainen, jolla on lapsia ja toistuvaa väkivaltaa pari- tai lähisuhteessaan kuin vaikkapa nigerialaistaustainen ihmiskaupan uhri. Kyse voi olla kunniaan liittyvästä väkivallasta, raiskauksesta, vainoamisesta tai ikäihmisiin kohdistuvasta väkivallasta. Haastateltu pohti myös, että omat väkivaltakokemukset vaikuttavat usein äidin ”väkivaltaiseen vuorovaikutukseen” pienen lapsen kanssa.¹⁵⁴

”Kyl se tähän perheväkivaltaan niinku kiteytyy tavallaan, että sitä se tyypillisimmillään varmaan on. On vanhempii pareja, mut on sit kyl nuoriiki pareja, tommosii alkupään parisuhde-eläjiä, niit on kans.” – Lappeenranta, tekijä1.

Torniossa perheväkivaltanäkökulma ja tähän liittyvät alkoholiongelmat korostuivat erityisen selvästi. Toinen haastateltu arveli väkivallalle uhriutumisen olevan ”opittu toimintamalli”. Tämä näyttäytyi hänelle kierteenä: poliisi saa toistuvasti hälytyksiä samaan osoitteeseen, mutta ”sen jälkeeseen se rakkaus on taas saatu syyttymään” eikä todistusaineisto riitä syytteiden nostamiseen.¹⁵⁵ Naisiin kohdistuvalle väkivallalle altistavat erityisesti tilanteet, joissa ”valtasuhteet on siellä perheessä ihan päälallaan”. Tästä seuraa enimmäkseen henkistä väkivaltaa, joka voi ajoittain eskaloitua myös fyysiseksi tai saada taloudellisen väkivallan piirteitä. Haastateltu koki ongelmallisena, ettei tällaisesta väkivallasta uutisoida ja etteivät sitä kokeneet ole halukkaita ottamaan apua vastaan.¹⁵⁶

¹⁵² Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

¹⁵³ Helsinki, tekijä1.

¹⁵⁴ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

¹⁵⁵ Tornio, tekijä2.

¹⁵⁶ Tornio, tekijä1.

”[K]yl mie uskon, että se on aika päihteiden suurkuluttajapariskuntia, jossa molemmat juo. Ja ei välttämättä sitte ees hakeuduta hoitoon. Et otetaan siellä neljän seinän sisällä turpaan ja musta silmä on sitte. Siis ihan tapa olla ja ellää. [...] jos ei sinne kukkaan tuu, niin ei sitä kukkaan tiä. Et varmasti on semmosta piilevää, mikä ei tuu kenenkään viranomaseen tietoon.” – Tornio, tekijä1.

Samankaltainen päihteidenkäytön ja parisuhdeväkivallan jatkumo tuli esiin myös jyvaskyläläisen haastatellun näkemyksessä. Hänkin liitti naisiin kohdistuvan väkivallan samojen henkilöiden välillä erityisesti viikonloppuisin kärjistyiin parisuhderiitoihin, joihin kytkeytyy tyypillisesti alkoholin ongelmakäyttöä. Osapuolet ”ei ota vastaan sitä apua vaikka se tilanne olis tosi paha” vaan sopivat riitansa ja jatkavat samaan tavalla.¹⁵⁷ Toistuvasta, usein humalaan kytkeytyvästä parisuhdeväkivallasta puhuminen ei tarkoita, että muunlaiselta väkivallalta suljettaisiin silmät. Se kuitenkin pitää yllä yksinkertaistettua mielikuvaa naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä.

Väkivallan moninaisuuden tunnistamisen tärkeys tuli hyvin esiin Maalahdessa, jossa haastateltu kertoi oppineensa pitkällä työurallaan suhtautumaan varauksella ”tyypillisiin kertomuksiin”. Hän korosti, ettei ”pahoinpitelijä ole mikään tietty persoonallisuustyyppi” ja väkivaltaa voi kohdata kuka tahansa. Väkivaltatyötä tekevän on hylättävä ennakko-oletukset potentiaalista tekijästä tai uhrista, koska väkivalta ei kytkeydy yhteiskuntaluokkaan, koulutustasoon tai taloudelliseen asemaan.¹⁵⁸

”Meidän ei siis tule olla sinisilmäisiä, vaan väkivaltaa voi tapahtua juuri niissä tapauksissa joissa sitä ei odottaisi. Tyypillisesti väkivallan taustalla on olemassa juuri pitkä salailamisen historia, mikä on todella ikävää.” – Maalahti, tekijä2.

5.1.2 Terveyskeskuspäivystys osana väkivaltatyötä

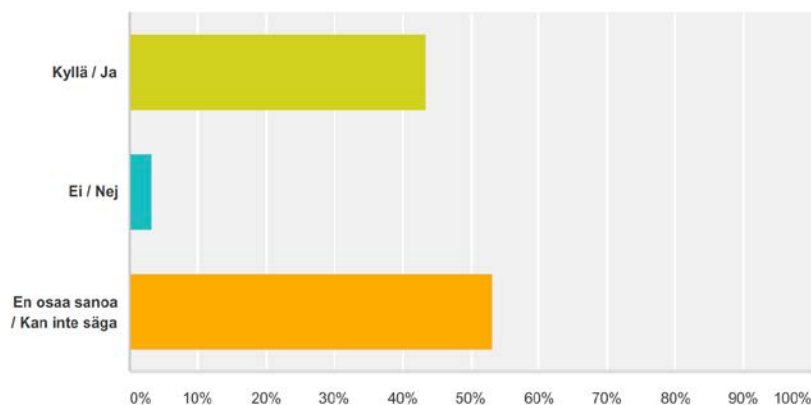
Seuraava kysymys oli varsin yksinkertainen (K23, N 102), mutta erityisesti sosiaalipuolen vastauksista huokuva epä tietoisuus yllätti. Yli puolet (53,5%) sosiaalipuolen vastaajista ei osannut sanoa, huomioidaanko kunnan terveyskeskuspäivystyksessä väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten tarpeet (valtuustopuolella 36%). Tulos on huolestuttava. Miten on mahdollista, että näin suuri joukko vastaajia ei ole tietoinen terveyskeskuspäivystyksen tilanteesta kunnassaan? Onhan terveyskeskuksessa asiointi yksi niistä strategisista tunnistamisen hetkistä, jolloin väkivaltaa kohdanneen henkilön tilanteeseen voidaan puuttua.

Samalla on kuitenkin huomattava, että 43,5% sosiaalipuolen vastaajista ja jopa 62% valtuustopuolen vastaajista arvioi kuntansa terveyskeskuspäivystyksen osaavan huomioida väkivaltaa kokeneiden tarpeet. Kieltävien vastausten määrä jäi siis erittäin alhaiseksi (sosiaalipuolella 3,5% ja valtuustopuolella 2,5%). Tässä mielessä tilanteen voi tulkita kohentuneen: edellisessä kyselyssä hieman yli puolet kaikista vastaajista ilmoitti, että väkivaltaa kokeneiden naisten avuntarpeita ei oteta huomioon terveyskeskuksissa¹⁵⁹. Vuonna 2006 Amnesty kehottikin kiinnittämään huomiota terveyskeskuspäivystysten valmiuksien lisäämiseen (suositus 5).

¹⁵⁷ Jyväskylä, tekijä1.

¹⁵⁸ Maalahti, tekijä2.

¹⁵⁹ Kuntaselvitys 2006, s. 23.

K23 (sosiaalipuolen vastaajat): Huomioidaanko kunnan terveyskeskuspäivystyksessä väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten tarpeet?

Vaikka nyt tehdyssä kyselyssä kieltävien vastausten määrä oli pieni, jää tulkinnanvaraiseksi onko tilanne tosiasiaassa parantunut. Todennäköisesti vastaukset olisivat olleet ”varmempia” mikäli kysymys olisi esitetty suoraan terveyskeskuksien henkilökunnalle. Kuitenkin, ja nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuuden huomioiden, voisi kuntien vastaavilla sosiaalityöntekijöillä olettaa olevan asiasta laajempi kokonaiskuva. Toki on myös mahdollista, että kriittinen suhtautuminen terveyskeskuspalveluiden laatuun sai vastaajat ennemmin valitsemaan ”en osaa sanoa” kuin ”kyllä”. Valtuustopuolella luottamus terveyskeskuspalveluihin oli vankempaa, mikä ei sinänsä kerro palvelujen laadusta.

Molemmat vastaajaryhmät mukaan lukien suhteellisesti myönteisin käsitys terveyskeskuspäivystyksen toimivuudesta oli Lounais-Suomessa. Vähiten luottamusta tähän oli sen sijaan Pohjois-Suomen alueella.¹⁶⁰ Terveyskeskuspäivystyksiensä osaamiseen sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisessa että avun äärelle ohjaamisessa on syytä panostaa koko maassa.

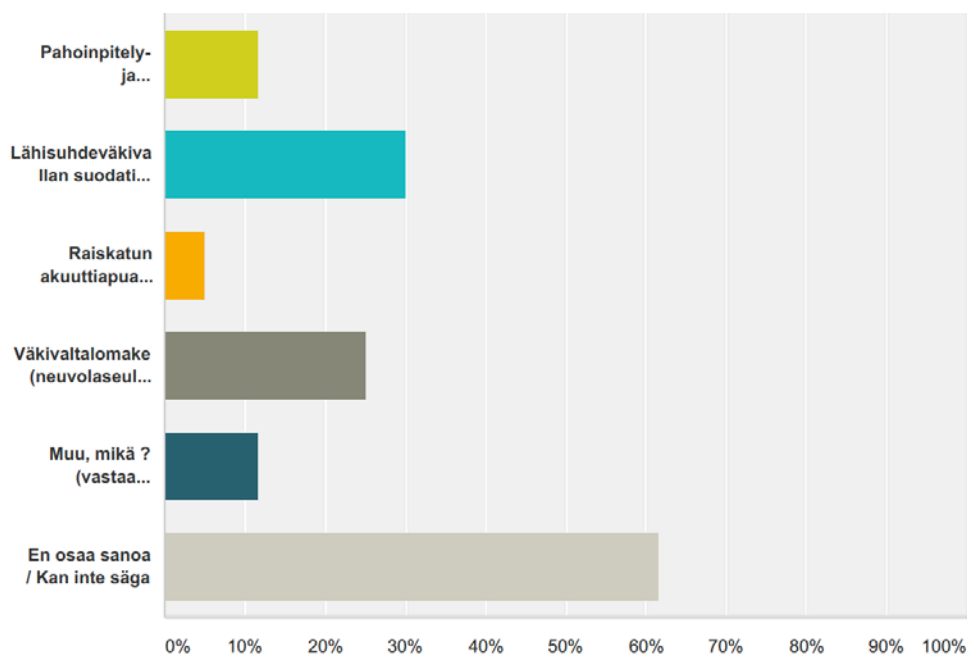
5.1.3 Käytetäänkö väkivaltatyön lomakkeita?

Väkivallan kartoittamiseen käytettäviä lomakkeita koskeva kysymys (K24, N 102) oli sen verran käytännönläheinen, että analyysissä käydään läpi vain sosiaalisektorin vastaukset (N 60). Vastaajia pyydettiin valitsemaan yksi tai useampi lomake, jotka kaikki ovat ladattavissa THL:n sivuilta kohdassa ”väkivallan puheeksi ottaminen”.¹⁶¹ Valtuustopuolella 88% ei osannut vastata tähän kysymykseen, mutta myös sosiaalipuolella tämä luku oli varsin korkea (62%). THL ei ole itse selvittänyt lomakkeiden käyttöastetta, mutta ainakin väkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen arvellaan olevan kohtuullisen yleinen työväline kautta maan¹⁶².

¹⁶⁰ Etelä-Suomi 9/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 15/30, Lounais-Suomi 9/11, Itä-Suomi 10/13, Pohjois-Suomi 4/10, Lappi 4/6.

¹⁶¹ https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen (vierailtu 23.9.2016). Lomakkeiden sisällöstä ja käytöstä on kerrottu tarkemmin edellä luvussa 2.3.7.

¹⁶² THL:n työntekijän puhelinhaastattelu 29.11.2016.

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset
Pahoinpitely- ja kehonkarttalomake PAKE / Blanketten PAKE: Misshandels- och kroppskartering	11,67%
Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake / Blankett för screening och kartläggning av närståendevald	30,00%
Raiskatun akuuttiapua -kansio (RAP) / Handboken RAP: Akuthjälp för våldtagna	5,00%
Väkivaltalomake (neuvolaseula) / Blanketten för sällning av våld (vid moderskapsrådgivningen)	25,00%
Muu, mikä? (vastaa kommenttikenttään) / Någon annan, vilken? (svara i kommentarfältet)	11,67%
En osaa sanoa / Kan inte säga	61,67%
Vastaajat yhteensä: 60	

K24 (sosiaalipuolen vastaajat): Käytetäänkö kunnassa väkivallan kartoittamiseen yhtä tai useampaa seuraavista lomakkeista (löytyvät THL:n verkkosivuilta)? Klikkaa yksi tai useampi.

Vammojen kirjaamista rationalisoivaa pahoinpitely- ja kehonkarttalomaketta (PAKE) kerrottiin käytettävän vain seitsemässä kunnassa (12%). Tämä on häkellyttävän alhainen luku, sillä PAKE-lomake on pahoinpitelyn uhrin ja hänen tilannettaan selvittävien toimijoiden kannalta tärkeä tiedonlähde. Sitä voidaan hyödyntää muun muassa rikosilmoitusta tehtäessä sekä mahdollisessa oikeudenkäynnissä käytettävän lääkärinlausunnon pohjana. Samalla kerätään tietoa paikallisesti esiintyvän, pahoinpitelynä ilmi tulleen lähisuhdeväkivallan määrästä. Toki on mahdollista, että terveydenhoitajat ja lääkärit käyttävät PAKE-lomaketta yleisemmin kuin sosiaalityön vastaavat työntekijät aavistavat.

Terveydenhuoltosektorin käyttöön tarkoitetun raiskatun akuuttiapua -kansion (RAP) arvioitiin olevan käytössä vieläkin harvemmin, sosiaalipuolen vastausten mukaan vain kolmessa kunnassa (5%). **Tulos saa miettimään tällaisten työvälineiden mielekkyyttä, mikäli niiden käyttöä tukevaan koulutukseen ei resursoida systemaattisesti.** Kyselyn perusteella ei kuitenkaan voida päätellä, miten monessa kunnassa itse asiassa välitetään vastaavat tiedot ja osataan ohjata raiskattu hänen tarvitsemiinsa palveluihin. Ei ole myöskään mahdollista arvioida syitä siihen, miksi PAKE- ja RAP-työvälineitä hyödynnetään näin heikosti.

Ennaltaehkäisevään työhön tarkoitetun lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen kerrottiin sitä vastoin olevan useammin käytössä (30%), vaikka tämänkin luvun toivoisi olevan paljon korkeampi. Ainakin joillakin kunnilla on toisaalta omia lomakkeita ja kysymisen käytäntöjä. Tulos ei siis tarkoita, että 70% vastanneista kunnista jättäisi lähisuhdeväkivallan kartoittamatta. **Neuvolatyöskentelyyn suunniteltua väkivaltalomaketta (ns. neuvolaseula) arvioitiin käytettävän vain 15 kunnassa (25%), vaikka tähän on olemassa THL:n vahva suositus.**

Kohtaan ”muu mahdollinen käytössä oleva lomake” saatiin muutamia kommentteja, joista kuudessa mainittiin MARAK-lomake. Haastatteluissa selvisi, että Helsingissä käytetään edelleen jonkin verran MARAK-lomaketta ”keskustelun tukena” vaikkei tähän liittyvää työryhmää enää ole. Muitakin lomakkeita saatetaan hyödyntää luovasti, toimipisteestä riippuen asiakkaan tilannetta kartoitettaessa, mutta niitä ei täytetä orjallisesti. Väkivaltatyötä tekeville toimijoilla on myös omia lomakkeita, jotka on kehitetty erityisesti heidän tarpeisiinsa. Toinen haastateltu toivoi, että käytännöt olisivat yhtenäisemmät sekä Helsingissä että valtakunnallisesti. Molemmat pitivät valmiiden lomakkeiden olemassaoloa ja lomaketyöskentelyä pääasiassa hyödyllisenä: ne auttavat kysymään väkivallasta entistä avoimemmin.¹⁶³

”Niin, että jokaisen kohdalla tää täytetään, että meillä on tämmönen tapa. Tää kuuluu tähän juttuun, ja sit se on asiakkaallekin helppo niellä.” – Helsinki, tekijä2.

Jyväskylässä näkemykset olivat samankaltaisia kuin Helsingissä. **Lomakkeet madaltavat väkivallan puheeksi ottamisen kynnyksiä, mutta niitä ei tule tuijottaa liian tiukasti: väkivaltatyötä tekevien on kyettävä myös itse arvioimaan asiakkaan tilanteen kokonaisuutta.** Väkivaltaa kokenut ei välttämättä vastaan suoraan vaikka kysyttäisiinkin.¹⁶⁴

”[E]i lomake korvaa keskustelua. Että pitäisi kuitenkin säilyttää se vuorovaikutellisuus eikä mennä niitten lappusten taakse.” – Jyväskylä, tekijä2.

Maalahdessa ja Lappeenrannassa lomakkeista ei virinnyt kummempaa keskustelua. Poliisin tiedettiin käyttävän pahoinpitelyrikosten esitutkimusmateriaalina lääkärinlausunnon yhteydessä tulevaa PAKE-lomaketta.¹⁶⁵ Torniolainen väkivaltatyön tekijä muisti kaapistaan löytyvän lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen, jota hän ei kuitenkaan käytä asiakastilanteissa. Sen sijaan hän kertoi hyödyntävänsä MARAK-lomaketta, joka on nyt ajankohtainen Meri-Lapin alueella. Toiselle haastatellulle PAKE-lomake oli etäisesti tuttu. Hänestä ajatus siitä, että lääkäri voi tällaisen ”kehonkarttalapun” avulla paikallistaa syntyneitä vammoja on ”hyvä ja selekee”. Hän arveli sitä käytettävän myös neuvolatyössä.¹⁶⁶

Haastatteluiden perusteella ei voi yksityiskohtaisemmin tehdä johtopäätöksiä tiettyjen väkivaltatyön lomakkeiden käytöstä paikallisesti, sillä haastatellun toimenkuva ohjasi vahvasti tähän liittyvää keskustelua. Haastattelut tukivat kuitenkin kyselyn perusteella muodostunutta käsitystä siitä, ettei lomaketyöskentely välttämättä ole kovin yleistä – tai että se on ainakin varsin vaihtelevaa.

Suhtautuminen lomaketyöskentelyyn oli pääosin myönteistä ja sitä kehittämällä olisikin mahdollista tuoda jatkossa entistä paremmin näkyviin naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuutta. Esimerkiksi kunniakäsitelyyn liittyvästä väkivallasta, vainoamisesta ja taloudellisesta väkivallasta voitaisiin keskustella lomakkeen tukemana.

¹⁶³ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

¹⁶⁴ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

¹⁶⁵ Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

¹⁶⁶ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

Vuoden 2006 tuloksiin verrattuna lomaketyöskentelyn yleisyydessä näkyy laskua. Kymmenen vuotta sitten tehdyn kuntaselvityksen mukaan PAKE-lomaketta ja RAP-kansiota käytti noin viidennes vastanneista kunnista ja neuvolaseulaa hieman yli puolet.¹⁶⁷ Vaikka vuoden 2016 kysely ei ole suoraan verrannollinen edelliseen, on lomakkeiden alhaista käyttöastetta syytä ihmetellä. Osittain kymmenen vuoden aikajänteellä saatujen tuloksien erot selittyvät kyselyn vastaaja-aineksella.

Siinä missä vuonna 2016 sosiaalipuolen vastaajaksi kelpuutettiin vain kunnan vastaava sosiaalityöntekijä, olivat aiemman kyselyn vastaajajoukon toimenkuvat kirjavampia. Heidän joukossaan oli todennäköisesti enemmän niitä, jotka täyttivät itse väkivaltalomakkeita. Toisaalta, vaikka vastaava sosiaalityöntekijä ei tekisi päivystystyötä voisi hänen olettaa tuntevan kuntansa tilanteen väkivaltalomakkeiden suhteen. Lomakkeiden käytön paikalliset erot asettavat väkivaltaa kokeneet keskenään eriarvoiseen asemaan. Avoimeksi tosin jää, kertovatko tulokset enemmän käytännöllisen ja hallinnollisen väkivaltatyön välisestä kuilusta vai lomakkeiden tosiasiallisesta käyttöasteesta.

5.2 Moniammatillisuudessa on voimaa

Kun Amnesty vuonna 2006 kehotti kuntia parantamaan terveyskeskuspäivystysten väkivaltatyön valmiuksia, haluttiin samalla rohkaista lisäämään ja kehittämään muita auttamisen tapoja, erityisesti moniammatillisia päivystysrenkaita. Moniammatillisuutta korostettiin myös kolmannessa suosituksessa, joka nosti esiin väkivallan ehkäisytyön kunnalliset koordinaatio- ja kehittämissryhmät (suositus 3). Kymmenessä vuodessa monissa kunnissa on ryhdytty kokeilemaan moniammatillisia toimintamalleja myös käytännössä. Moniammatillisuus on kiistatta noussut väkivaltatyön keskiöön. Onnistuneen moniammatillisuuden rooli ja toteutustavat voivat vaihdella kunnan koosta ja olemassa olevista väkivaltatyön rakenteista riippuen.

* * * * *

Kyselyssä tiedusteltiin toimiiko vastaajan kunnassa naiseen kohdistuvan väkivallan kysymyksiin erikoistunut moniammatillinen elin (K25, N 102), kuten MARAK-työryhmä tai ”muu vastaava työryhmä”. Asiasta tiesivät selvästikin parhaiten sosiaalipuolen henkilöt, joista vain 8,5% ei osannut vastata kysymykseen (valtuustopuolella 55% ei osannut vastata). Sosiaalipuolen vastaajista 43,5% kertoi, että kunnassa ei toimi moniammatillista ryhmää. Jatkossa keskitytään sosiaalipuolelta saatuun tietoon (N 60).

Yleisin työskentelymuoto oli MARAK, josta raportoivat seuraavat 20 paikkakuntaa: Askola, Hamina, Hämeenlinna, Jyväskylä, Kalajoki, Kitee, Kokkola, Kotka, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lieksa, Nurmes, Riihimäki, Saarijärvi, Salo, Sastamala/Punkalaidun, Savonlinna, Turku, Vaasa ja Äänekoski. Muun vastaavan moniammatillisen ryhmän kerrottiin löytyvän kahdeksalta paikkakunnalta, joita olivat: Espoo, Ilmajoki, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kauniainen, Leppävirta, Pirkkala, Raisio ja Vantaa. Sosiaalipuolen vastauksissa moniammatillinen työryhmä paikallistettiin 48,5% kyselyyn vastanneista kunnista.

¹⁶⁷ Kuntaselvitys 2006, s. 23.

Niitä, jotka ilmoittivat moniammatillisen työryhmän olemassaolosta pyydettiin seuraavaksi arvioimaan tätä toimintamuotoa naisiin kohdistuvan väkivallan kysymysten kannalta (K26, N 31) asteikolla 1–5. Vastaajien enemmistö piti moniammatillista työskentelyä erittäin tärkeänä (55%) ja reilu kolmannes arvioi sen melko tärkeäksi (35,5%). Yhtä lukuun ottamatta kukaan ei käyttänyt asteikon alapäätä ja vain kaksi vastaaja ei osannut sanoa.

Niiltä, joiden mukaan kunnassa ei toimi moniammatillista työryhmää kysyttiin, miten tärkeänä he pitävät tällaisen käyttöön ottamista tulevaisuudessa (K27, N 30). Tämänkin ryhmän vastaukset puhuvat selvästi moniammatillisuuden puolesta, sillä puolet vastaajista piti sitä melko tai erittäin tärkeänä. Myös vapaan sanan osioissa MARAK-työskentelyä kommentoineet näkivät sen ensisijaisesti hyvänä toimintamallina muun muassa asiakaslähtöisyyden takia. Sen toivottiin lisäksi edesauttavan muidenkin väkivallan torjuntaan liittyvien toimintojen kehittämistä. Haasteena nähtiin moniammatillisen työskentelyn järjestämiseen ja kehittämiseen liittyvän vastuun "hajoaminen useille toimijoille".

Verrattuna edelliseen selvitykseen moniammatillisuus on yleistynyt väkivaltatyön kentällä, sillä edellisessä selvityksessä siitä raportoi noin kolmannes vastanneista kunnista. Tuolloin moniammatillinen toiminta oli joissakin kunnissa juuri alkanut tai suunnitteilla ja käsitykset sen sisällöstä vaihtelivat.¹⁶⁸ Kymmenessä vuodessa jotkut kunnat ovat tosin luopuneet tai vähentäneet moniammatillisuuteen panostamisesta, joten kehitys ei tältä osin ole suoraviivaista saati varmaa. On kuitenkin ilmeistä, että etenkin moniammatillista työskentelyä läheltä seuraavien keskuudessa tähän toimintamuotoon suhtaudutaan huomattavan myönteisesti ja sitä halutaan edistää jatkossakin.

Kyselyssä Jyväskylä ja Lappeenranta raportoivat MARAK-työryhmistä, mutta Helsingin ja Maalahden vastauksien mukaan näillä paikkakunnilla ei ole kyselyn tarkoittamaa moniammatillista toimintaa. Tornioista ei saatu kyselyvastauksia. Haastatelluilla kuntapoliitikoilla ei pääsääntöisesti ollut tietoa moniammatillisen työskentelyn yksityiskohdista. Keskusteluissa heidän kanssaan todettiin, että tätä puutetta on syytä korjata. Kuntapäätäjät voisivat esimerkiksi kutsua paikallisen moniammatillisen työryhmän sihteerin kertomaan käytetyistä väkivaltatyön malleista. Moniammatilliset työryhmät voisivat myös itse ehdottaa tapaamista paikallisten poliittisten elinten kanssa.

Väkivaltatyön tekijöiden haastattelut syvensivät käsityksiä moniammatillisuuden eduista ja mahdollisista kompastuskivistä. Haastateltujen poliisien mukaan MARAK-työskentely on hyödyllisintä perusrikosutkinnassa, jossa käsitellään parisuhteessa tapahtuneita toistuvia vaikkakin usein rikosoikeudellisesti lieviä pahoinpitelyitä. MARAK-paikkakuntien poliisissa toimii asiaan vihkiytynyt vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on viedä soveltuvat tapaukset työryhmään. Käytännössä jokainen rikostutkija kuitenkin itse punnitsee hänelle tulleet tapaukset MARAK-lomaketta apuna käyttäen. Se, miten paljon väkivaltatapauksia ohjautuu poliisiin kautta MARAK-työryhmään, riippuu kaikkien näitä rikoksia tutkivien poliisien valvutuneisuudesta, ei yksin vastuuhenkilöstä. Haastatellut poliisit pitivät MARAK-mallia yleisesti hyvänä.¹⁶⁹

"Toimivinta on se, että siinä on useat eri viranomaiset työskentelemässä yhdessä, ja silloin pystytään maksimoimaan se tiedon määrä ja myös hyvin monialaisesti tarjoamaan sitä tukea." – MARAK-vastuuhenkilö poliisissa.

¹⁶⁸ Kuntaselvitys 2006, s. 16, 21.

¹⁶⁹ Haastatellut poliisit.

Helsingin tilanne on MARAK-työskentelyn suhteen omanlaisensa. Toiminta alkoi Itä-Helsingistä, mutta ei koskaan laajentunut koko kaupunkiin.¹⁷⁰ Tämä ”tiettyihin postinumeroihin sitominen” asetti kaupunkilaiset eriarvoiseen asemaan. Työryhmään ohjautui asiakkaita ensisijaisesti poliisiin, turvakodin tai Ensi- ja turvakotien liiton muiden palveluiden, jonkin verran myös lastensuojelun kautta, mutta tämä tapahtui viiveellä. Kun aikataulut saatiin sovittua ensimmäistä kokoontumista varten olivat naiset usein jo saaneet apua tai ainakin päässeet palveluiden piiriin.¹⁷¹

”Mä luulen, et jos haluttais et se MARAK toimis ihan oikeesti [Helsingissä] niin ensinnäkin pitäis olla pienempi popula, siis se asukasmäärä. Ja sillä lailla päästäis sit vähän niinku verekseltään niihin keisseihin.” – Helsinki, tekijä2.

Helsingin MARAK-järjestelmää pidettiin työntekijöiden kannalta periaatteessa toimivana, koska se auttoi tekemään asiakkaan tilannetta koskevan suunnitelman. Laajentuminen koko kaupunkiin olisi ollut ”ihan hyvä” mutta ei autuaaksi tekevä ratkaisu. Tämä olisi vaatinut ”semmosia pikku marakkeja vähän jokaisessa kaupunginosassa”. Haastateltujen mielestä MARAK-malli oli suurkaupungille liian jäykkä. He eivät jääneet erityisesti kaipaamaan vuoden 2015 lopussa päättynyttä MARAK-työskentelyä vaan pitivät sitä toimimattomana Helsingin olosuhteissa.¹⁷² Mikä sitten on moniammatillisen väkivaltatyön tilanne Helsingissä tällä hetkellä?

Helsingissä toimitaan vaihtelevasti moniammatillisissa työryhmissä, mikä edistää esimerkiksi turvakotien ja poliisin yhteydenpitoa. Haastateltu kuitenkin peräänkuulutti tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden välille. Tällä hetkellä moniammatillisesta työskentelystä puuttuvat ”raamit” erityisesti sosiaalitoimiston puolella: työntekijätason yhteistyön kokoaminen ei ole käytännössä helppoa. Helsingin kaupungin ”valtaisassa organisaatioissa” työntekijät vaihtuvat koko ajan, joten moniammatillisen yhteistyön toimivuus edellyttäisi jatkuvaa päivittämistä ja kouluttamista. Lisäksi palveluverkkojen pitäisi olla sellaisia, etteivät ”asiakkaat putoa niiden läpi”.¹⁷³ Kuten seuraava kommentti osoittaa, olisi jämäkästi hallinnoitu moniammatillinen malli tarpeen.

”[K]un asiakasryhmänä on vaikkapa naiset, joihin kohdistuu jokin erityinen väkivallan piirre ja he tarttis tietynlaista apua [...] ettei sitä tarvitsis aloittaa aina joka kerta alusta, soittaa sinne ja sosiaalitoimistossa kukaan ei ole kuullutkaan tällaisesta, että pitäis tehdä yhteistyötä ja että henkilö ei oo ehkä heidän asiakkaansa lainkaan [...]. Niin se voi useinkin tuottaa et sit menee ensimmäiset pari viikkoa siihen et mites tää sosiaalityöntekijälle kuuluu, tämä asia.” – Helsinki, tekijä1.

Haastatellun mukaan Helsinkiin tarvitaan nyt kipeästi useita henkilöitä, joilla olisi alueellinen vastuu naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden ohjaamisesta moniammatillisiin työryhmiin. Heidän tehtävänään olisi ”ottaa koppi” asiakastapauksista ja kertoa osapuolille, millainen prosessi käynnistyy ja mitä kenenkin tehtäviin kuuluu. Tämä tekisi väkivaltatapauksen hoitamisesta ”huomattavasti helpompaa asiakkaille ja myös työntekijöille”.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Helsinki, tekijä3.

¹⁷¹ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

¹⁷² Helsinki, tekijä1 & tekijä2..

¹⁷³ Helsinki, tekijä1.

¹⁷⁴ Helsinki, tekijä1.

Jyväskyläläisen väkivaltatyön tekijän mukaan MARAK-työskentelyssä on onnistuttu erityisen hyvin, ja valtakunnallisesti verraten tapauksia on saatu paljon käsittelyyn. Toimintaa tehostaa vuonna 2016 aloittanut ankkuripoliisi, jonka erityisvastuuna on lähisuuhdeväkivalta, vaikkakin vain puolipäiväisesti. MARAK-työskentelyn ”rikkaus on se, että on monen eri tahon ihmisiä ja näkemyksiä”. Haastatellun mielestä asia toimii Jyväskylässä pääosin hyvin ja kerran kuussa pidettävät kokoukset riittävät esiin tulleiden väkivaltatapausten käsittelyyn.¹⁷⁵

”Sehän se tarkoitus onkin, että asiakkaan asiaa voidaan ja jokainen on omista tiedoistaan kattonu sen entisyyden. Että asiakashan on antanut luvan kattoo hänen tietojaan. Ja sillai keskustellenhan mennään sitten läpi, että kuka taho vois auttaa.” – Jyväskylä, tekijä1.

Jyväskylän MARAK-työryhmä on haastattelujen perusteella toimiva, vaikkakin lääkärijäsenen uupuminen koettiin puutteeksi. Työryhmän jäsenten sitoutuneisuuden varjopuolena näyttäytyi riippuvaisuus työntekijävaihdoksista kun osallistuminen on ”yhden ihmisen varassa”. Haastateltujen mielestä suurin ongelma on se, että liian moni työryhmään soveltuva tapaus ei koskaan ohjaudu sinne. Erityisen turhauttavaa on, etteivät peruspalveluissa ja lastensuojelussa ilmi tulleet naisiin kohdistuvan väkivallan tapaukset päädy MARAK-työryhmään. Ulkomaalaistaustaisten asiakkaiden tapauksia ei ole käsitelty kertaakaan, koska työskentelymallin selittäminen tulkin avulla tuntuu ylivoimaiselta. MARAK-lomaketta hyödyntävät lähinnä ne, jotka ovat itse mukana työryhmässä: yrityksistä huolimatta lomaketta ei ole saatu leviämään ryhmän jäsenten kautta laajemmin heidän edustamiensa tahojen käyttöön.¹⁷⁶

”Ja oisko, että jos esimiehet vastuuttais omia työntekijöitään tekemään? Et se sanottais, et me ollaan tässä mukana ja nää kuuluu tehdä. Et joskushan se on, että ihmisiä pitää vähän pakottaa et ne pääsee alkuun.” – Jyväskylä, tekijä2.

Lappeenrannassa MARAK-työskentelyllä on asian tuoreuden huomioiden pitkät perinteet, sillä Eksote lähti siihen mukaan vuonna 2012. Sittemmin työryhmää on myös laajennettu. Haastatellun mukaan kokemukset viranomaisyhteistyöstä ovat olleet yksinomaan myönteisiä. Positiivista viestiä on tullut erityisesti asumisjärjestelyjen tukipalveluista, joita väkivaltaa kokenut nainen saattaa muuttuneessa elämäntilanteessaan tarvita.¹⁷⁷ Asiakas pääsee MARAK-työryhmän avulla ”palveluitten äärelle, ihan siihen ytimeen” ja saa käyttöönsä eri alojen ammattilaisten kokemuksen. Ainakin poliisissa työryhmään soveltuvat tapaukset tunnistetaan hyvin. MARAK auttaa ”kehittämään yksilöllisiä ratkaisuja”, mikä helpottaa toimimista muutoin hajallaan olevien palvelujen verkostossa.¹⁷⁸

”Et siulle tuuaan näkyville kaikki mahdollisuuet et voi itekin punnita et mikä sopis itelle. Että siinä on ite mukana siinä Marakissa ihan täysillä.” – Lappeenranta, tekijä1.

Lappeenrannassa on vuoden 2016 alusta suositeltu asiakkaalle osallistumista ainakin MARAK-työryhmän ensimmäiseen tapaamiseen, mitä on tuntunut hyvältä menettelyltä. Idea tähän saatiin Vantaalta. Haastateltu olikin sitä mieltä, että MARAK-toiminnan tulee olla jatkuvasti kehittyvää ja dynaamista, joten on tärkeää kuulla muiden hyvistä käytännöistä ja päästä vertailemaan erilaisia toteutustapoja valtakunnallisesti. Erityisenä kehittämisen tarpeena haastateltu toi esiin

¹⁷⁵ Jyväskylä, tekijä1.

¹⁷⁶ Jyväskylä, tekijä2.

¹⁷⁷ Lappeenranta, tekijä2.

¹⁷⁸ Lappeenranta, tekijä1.

jälkikäteisseurannan: kokonaisuuden arvioinnin kannalta olisi tärkeää tietää miten asiakkaan elämä jatkui MARAK-prosessin jälkeen.¹⁷⁹

Maalahdessa ei ole pysyvää moniammatillista työryhmää, jonka vastuuna olisi naiseen kohdistuva tai lähisuhdeväkivalta. Pienen kunnan toimintamalli on kuitenkin ketterä ja yhteydenpito eri toimijoihin on helppoa: tarvittavan työryhmän kokoaminen tapauskohtaisesti ei ole ongelma. Lääkäri, sosiaalityöntekijät ja muut mahdolliset toimijat kuten neuvolatyöntekijät neuvottelevat keskenään tapauksesta riippuen. Haastellun mukaan moniammatillisen avun räätälöiminen kutakin yksittäistapausten varten on Maalahdelle paljon toimivampi ratkaisu kuin pysyvän työryhmä.¹⁸⁰

Maalahtelaisen naisen pahoinpitelyn tutkinta tapahtuu Vaasan poliisissa ja periaatteessa hänet voitaisiin myös ohjata Vaasan MARAK-työryhmään. Näin ei silti välttämättä tapahdu. Maalahtelainen ja vaasalainen nainen ovat avun saamisen suhteen eriarvoisessa asemassa, vaikka heitä palvellaan samassa poliisin toimipisteessä ja vaikka heille kuuluvat samat viranomaispalvelut.

Torniossa Meri-Lapin alueella hiljattain käynnistynyt MARAK-toiminta on otettu hyvin vastaan.

Haastateltu näki myönteisenä, että työryhmään osallistuvat ”vastuutetaan” auttamaan ja tämä vähentää väkivaltaa kohdanneen taakkaa niin henkisesti kuin käytännössäkin. Hän piti tärkeänä, että yhä useampi Lapin kunta lähtisi mukaan MARAK-toimintaan. Toistaiseksi suhtautuminen on ollut vaisua, mutta ehkä kymmenessä vuodessa muutkin ”lämpiävät ajatukselle”. Haastateltu arvioi, että käynnistymisvaiheen hitaus saattaa johtua naiseen kohdistuvan väkivallan suhteellisesta vähäisyydestä pienemmissä kunnissa ja asian hoitamiseen syntyneistä omista malleista, joita pidetään riittävinä. Hän kuitenkin arvioi, että Lapissa lähisuhdeväkivallasta ilmoitetaan viranomaisille erityisen heikosti.¹⁸¹

Myös toisen torniolaisen haastatellun mielestä MARAK-työryhmään ohjautumisen tulisi olla kattavampaa, esimerkiksi terveydenhuollon parista ei juurikaan tule tapauksia. Tätä silmällä pitäen tarvitaan lisää ja jatkuvaa koulutusta, jotta tietoisuus MARAK-mahdollisuudesta ei pääse unohtumaan. Toimintaa itsessään hän piti tehokkaana, kunhan vielä A-klinikan edustaja saataisiin mukaan. Haastatteluhetkellä työryhmässä oli jäseniä ainakin poliisista, terveydenhoidosta, psykiatriasta, sosiaalitoimesta, Rikosuhripäivystyksestä ja Turvapoiju-palvelusta. Myös asiakas itse on mukana. Päinvastoin kuin helsinkiläisten haastateltujen näkemyksissä, Torniossa MARAK-mallin erityisiksi eduiksi nousivat asiakaslähtöisyys, yksilöllisyys, tehokkuus ja avun saannin nopeus.¹⁸²

”Ja ainakin ovat kokeneet, et ovat saaneet sitä apua ja herättelyä ehkä näkemään sen tilanteen vakavuus – ja pikkuhiljaa semmosta kypsyttelyä siihen muutokseen.” – Tornio, tekijä1.

Tornion väkivaltadiskurssin erityispiirteitä ovat perhenäkökulman, ylisukupolvisuuden ja

alkoholiongelmiin korostuminen. Tämä näkyi myös MARAK-mallista puhuttaessa. Haastatellun mukaan perheiden hyvinvointi on kaiken a ja o: tätä korostetaan myös meneillään olevassa *Perheelle parasta* – hankkeessa, jossa on moniammatillisen viranomaisyhteistyön osuus. Lapsettomat pariskunnat saattavat jäädä väkivaltatyön avun ulkopuolelle, etenkin jos kuvioon liittyvät päihdeongelmat. Silloin ehkä

¹⁷⁹ Lappeenranta, tekijä1.

¹⁸⁰ Maalahti, tekijä2.

¹⁸¹ Tornio, tekijä2.

¹⁸² Tornio, tekijä1.

ajatellaan ”et okei, ota apua vastaan sitte ku ite haluat” – eikä asiakkaalle välttämättä kerrota yhtä tehokkaasti palvelumahdollisuuksista.¹⁸³

”Kyllähän se pitäis jotenkin lähteä siitä vanhemmuuden tukemisesta ja semmosesta ihan alkuun, et perheet voi hyvin ja lapset kasvatetaan oikein, ettei tuu semmosta kierrettä siihen, että toistaa vanhempiensa virheitä.” – Tornio, tekijä1.

Kaikkien haastateltujen kanssa ruodittiin myös MARAK-lomakkeen käyttöä. He pitivät sitä pääosin hyvänä tai erinomaisena. MARAK-lomaketta käytetään THL:n suosituksesta myös Helsingissä, vaikka työryhmämallista on luovuttu. Se ”avaa asiaa niin monelta kantilta” ja on siksi havaittu hyödylliseksi etenkin tilanteissa, joissa naisen on vaikea tunnistaa kokemustaan väkivallaksi. Lomakkeen kysymykset ovat ”hirmu hyviä” ja ”porukka ossaa sen kyllä täyttää”. Lomake ”pakottaa puhumaan suoraan”, sillä yhtä vähän lomaketta täyttävä kuin väkivaltaa kokenutkaan ei voi ”sivistellä niit asioita”.¹⁸⁴

”[P]idän hyvänä lähtökohtana, että lomakkeen tarkoitus on laittaa myös työntekijä miettimään, että mikä tässä nyt on se juttu ja keskustelemaan. Että se on aito keskustelu sen asiakkaan kanssa eikä vaan että lähetetään [asiakas] jonnekin.” – Lappeenranta, tekijä2.

Jyväskyläläinen ja lappeenrantalainen haastateltu huomauttivat, että lomakkeen onnistunut käyttö vaatii myös sitä täyttävän asiantuntemusta: väkivaltilannetta on arvioitava kokonaisuutena eikä vain lomakkeeseen kertyneiden pisteiden näkökulmasta. Onkin hyvä, että siihen voidaan lisäksi kirjata vapaammin täydentävää tietoa.¹⁸⁵ Lomaketyöskentely aiheutti myös päänvaivaa.

”Mutta yks sellainen jatkokehittämisen asia olis, et miten siitä sais ne tiedot sitte selkeästi talteen. Nythän se tehdään paperilla ja niitä papereita säilytetään miten säilytetään. Ja niistä kootaan tietoa jos kootaan.” – Helsinki, tekijä1.

MARAK-lomakkeiden arkistoinnin haasteet mietittyivät myös Jyväskylässä: tällä hetkellä prosessi ei kirjaudu mihinkään rekistereihin eikä siihen liittyvää suostumusta tietojen keräämisestä säilytetä. Perusteena on asiakkaan turvallisuus, mutta voiko se aiheuttaa jatkossa ongelmia? **Valtakunnallisia pelisääntöjä kaivattiin erityisesti MARAK-asiakastietojen etsimiseen ja salassapitoon liittyen, jotta osattaisiin toimia lain mukaan.**¹⁸⁶

”Että ne [THL] ei selvitä silleen sitä juridista puolta ja sit antais kaikille jonkun ohjeistuksen. Että vähän sellasta kyllä kaipais, ettei meidän tarttis niitä kaikkia ite täällä paikkakunnilla miettiä.” – Jyväskylä, tekijä2.

Poliisin näkökulmasta MARAK-lomakkeen haasteena on kiire. Perusmuotoisen pahoinpitelyn epäiltyä voidaan pitää kiinni vain 24 tuntia, ja tämän aikana olisi ehdittävä kuulla myös asianomistajaa ja muita osallisia. Ajan rajallisuuden vuoksi yksityiskohtaisen lomakkeen täyttäminen kuulemisen yhteydessä ei välttämättä onnistu, jolloin asiakas ei myöskään ohjaudu MARAK-työryhmään. Tämä on strategisesti tärkeä hetki, sillä haastatellun kokemuksen mukaan parisuhdeväkivallan kierteessä oleva asiakas tuskin

¹⁸³ Tornio, tekijä1.

¹⁸⁴ Haastatellut tekijät.

¹⁸⁵ Jyväskylä, tekijä1; Lappeenranta, tekijä1.

¹⁸⁶ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

palaa täyttämään lomaketta myöhemmin. Jotkut poliisit ratkaisevat tilanteen kysymällä asiakkaan suostumusta siihen, että Rikosuhripäivystys saa ottaa häneen yhteyttä lomakkeen täyttämiseksi.¹⁸⁷

Myönteiset kokemukset MARAK-mallista tai muusta vastaavasta moniammatillisesta työskentelystä valavat luottamusta siihen, että niiden kehittäminen voi jatkossa tarjota välineitä entistä kattavammalle palvelujärjestelmälle. **Väkivaltaa torjuvan ja uhreja auttavan moniammatillisen toiminnan kehittäminen edelleen ja laajemmaksi valtakunnalliseksi verkostoksi on kannatettavaa. Samalla on pohdittava, miten hyvin nämä toimintamallit tavoittavat väkivallan koko kirjon.** Voidaanko niiden avulla esimerkiksi puuttua väkivallan uhkaan vai toimivatko ne lähinnä vain tietyn tyyppisen naisiin kohdistuvan lähisuhteväkivallan tapauksissa? Entä miten moniammatillinen työryhmätyöskentely saataisiin järjestettyä toimivammaksi myös suurkaupungeissa?

5.3 Katkeamaton palveluketju vai hajonnut helminauha?

Vuonna 2006 Amnesty kehotti kuntia kehittämään ja ottamaan käyttöön selkeät ja kokonaisvaltaiset palveluketjumallit väkivallan eri osapuolten auttamiseksi (suositus 4). Samalla korostettiin palveluketjujen kirjaamista, jotta ne eivät olisi sidoksissa työntekijävaihdoksiin. Vuoden 2016 kyselyssä aiheesta kysyttiin suppeammin, mutta haastatteluissa kuva tarkentui esimerkkikuntien osalta. Palveluketjumallien käytännöt näyttävät edelleen olevan kirjavia ja ylöskirjaaminen voi jäädä nimelliseksi. Tällöin voi syntyä harhaluuloja siitä, että asiat ovat kunnossa vaikka tieto ei tosiasiaa siirrykään eteenpäin. Palveluketjun toimivuuteen vaikuttaa paitsi erilaisten auttamisen muotojen olemassaolo ja yhteentoimivuus, myös väkivaltatyötä tekevien eri toimijoiden tietoisuus kunnan palvelumallin yksityiskohdista. Hyväkin malli on hyödytön ellei sitä sovelleta väkivaltatyön arkipäivässä.

* * * * *

Vastaajien enemmistön mukaan kunnan palveluketjumalli toimii niin, että työntekijät osaavat ohjata väkivaltaa kokeneen naisen eteenpäin hänen tarvitsemaansa palveluun (K28, N 102). Sosiaalipuolella jopa 88,5% vastaajista oli sitä mieltä, että asiakas osataan ohjata tämän tarvitsemiin väkivaltatyön palveluihin – ja vain 8,5% ei osannut vastata kysymykseen (valtuustopuolella vastaavat luvut olivat 69% ja 26%). Kussakin ryhmässä vain kaksi vastaajaa katsoi, että kunnassa ei osata ohjata väkivaltaa kokenutta naista oikeisiin palveluihin. Kieltävät vastaukset tulivat eri kunnista neljältä eri AVI-alueelta (sosiaalipuolen vastaukset Etelä- ja Pohjois-Suomesta, valtuustopuolen vastaukset Länsi- ja Sisä-Suomesta sekä Lapista), joten maantieteellinen tarkastelu ei vaikuta tulkintaan.

Kyselyn perusteella kuntien palveluketjumalleja voidaan pitää toimivina, mikä on väkivaltatyön näkökulmasta rohkaiseva, mutta todennäköisesti pettävä tulos. Kriittinen tarkastelu on paikallaan. Kyselyn tulos ei välttämättä kerro asianlaidasta sinänsä vaan ainoastaan kuntien vastaavien sosiaalityöntekijöiden käsityksistä – siitäkin huolimatta, että heitä on pidettävä asiassa hyvänä tietolähteenä. Vastaukset saattaisivat näyttää erilaisilta, jos palveluketjumallin toimivuudesta olisi tiedusteltu väkivaltaa kokeneilta naisilta itseltään tai rajoitetummalta ammattiryhmältä, kuten turvakotien henkilökunnalta tai sote-sektorin perustyöntekijöiltä. Yhden vastaajan kommentin mukaan

¹⁸⁷ Haastateltu poliisi.

hänen kunnassaan ”henkilöstö on viime-aikoina aika paljon vaihtunut” eikä ”tietoja historiasta [ole] ei lainkaan.” Palvelumallin ongelmista keskusteltiin syvemmin haastatteluissa.

Haastatteluissa palveluketjujen toimivuudesta kysyttiin suoraan vain käytännön väkivaltatyötä tekeviltä. Asia nousi kuitenkin esiin palvelujärjestelmän resursoinnin ja päätöksenteon rakenteiden näkökulmista myös joidenkin kuntapoliitikkojen kanssa. Käytännön väkivaltatyötä tekeviltä tiedusteltiin, osataanko väkivaltaa kokenut nainen ohjata hänen tarvitsemiinsa palveluihin ja onko palveluketjut kirjattu riittävällä tarkkuudella. Lisäksi kysyttiin palveluketjujen puutteista etenkin naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuuden kannalta.

Helsingin haastatellun mielestä ohjaaminen olemassa oleviin palveluihin kuten turvakotiin tai Rikosuhripäivystykseen onnistuu pääasiassa hyvin. Väkivalta on niin yleistä, että ainakin sosiaalipuolella työskentelevät tuntevat palvelumahdollisuudet ja osaavat ottaa asian puheeksi asiakkaan kanssa. Sen sijaan terveyspuolella ”varmaan on enemmän tietämättömyyttä” kokonaisuudesta. **Helsingissä on suuri tarve helposti lähestyttävälle ja palveluita monipuolisesti kattavalle, selkeämmin organisoidulle väkivaltatyölle, jossa asiakas voisi liikkua ketterästi vaikkapa sote-puolen ja lakipalveluiden välillä.**¹⁸⁸ Esimerkiksi pahoinpitelyn uhri ei välttämättä päädy terveyspuolelta tarvitsemiinsa auttaviin ja tukeviin sosiaalipalveluihin, kriisityöhön tai poliisille.

”Ihanteolotila vois olla tällöinen matalan kynnyksen paikka, missä sitä elämäntilannetta voi sitte selvittää. Semmonen yhden luokun paikka.” – Helsinki, tekijä2.

Toinenkaan haastateltu ei kokenut tunnistavansa mitään selkeää väkivaltatyön palveluketjumallia. Hän arveli kokeneiden työntekijöiden pitävän sitä ehkä niin itsestään selvänä, ettei uusille aina muisteta kertoa – tai että palveluketjumalli on jäänyt toimimattomuutensa vuoksi ”pöytälaatikkoon tai kansioon”. Pikemminkin ketju rakennetaan jokaisen asiakkaan kohdalla uudelleen. Haastatellun mukaan on paljon tilanteita, joissa palvelut jäävät puutteelliseksi tai niiden pariin ei löydetä. Samalla on myös joitakin hyvin toimivia osa-alueita kuten uuden asunnon järjestäminen turvakotiin tulleille.¹⁸⁹

Molemmat haastatellut kritisoivat avopalveluita käyttävien naisten mahdollisuuksia saada asunto, mikäli he eivät voi palata kotiinsa: he eivät saa asunnon hankkimiseen samanlaista tukea. Helsingin kaupungin kiinteistöviraston asuntojonot ovat pitkät ja SATO:n sekä VVO:n vuokrat korkeita. Väkivallan vuoksi kotinsa jättänyt voi ”jäädä jumiin” myös väliaikaiseksi tarkoitettuun Mona-kodin asuntoon.¹⁹⁰ Turvakodit ovat julkisissa osoitteissa ja joissain tilanteissa asiakkaiden kumppanien tai läheisten ei-toivottu yhteydenotto on ongelmallista. Erytisen vaikeita ovat kuitenkin tilanteet, jossa asuinpaikka on syytä salata myös turvakotijakson jälkeen.¹⁹¹ **Turvaton salaisen asumisen tulisi olla itsestään selvä osa väkivaltatyön moniammatillista palveluketjua.**

”Ja semmonen ihmisen turvaaminen niissä tilanteissa kun siihen todella on tarve ja vainon poikkisalaaminen viranomaisyhteistyönä, niin se on kyllä sellainen puute mikä on Helsingissä.” – Helsinki, tekijä1.

¹⁸⁸ Helsinki, tekijä2.

¹⁸⁹ Helsinki, tekijä1.

¹⁹⁰ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

¹⁹¹ Helsinki, tekijä1.

Kuntapoliitikko ei kokenut tuntevansa palveluketjuja ja palvelujärjestelmän kokonaisuutta riittävän hyvin voidakseen arvioida niitä tarkemmin, sillä ”nimenomaan Helsingissä sote-palveluissa on hyvin paljon valtaa delegoitu virkamiehille”. Lautakuntatasolla palveluita käsitellään laajoina kokonaisuuksina, joten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevat kysymykset eivät nouse keskusteluun ilman erillistä valtuustoaloitetta. Palveluiden laatu voi olla joissain yksiköissä tai joiltain osin, esimerkiksi kriisityön osalta hyvä, mutta samanlainen toimivuus ei läpileikkaa koko kaupunkia.¹⁹² **Helsingiläiset ovat eriarvoisessa asemassa – ei vain sen suhteen mitä palveluita he tarvitsevat vaan myös sillä perusteella, missä toimipisteessä he asioivat.**

Jyväskylässä on pääpiirteittäin ”ihan toimivat systeemit, jos vaan ihminen haluaa apua”. Tärkeitä paikallisia toimijoita ovat enemmän yksilötyötä tekevä kriisikeskus Mobile sekä turvakoti, joka voi tarvittaessa ”ottaa koko perheen” sekä toisaalta Tukinainen, perheasioiden neuvottelukeskus ja MARAK-työryhmä. Palveluketjun kirjaaminen ei kuitenkaan ollut haastatellun mielestä riittävän hyvää: kiireessä ja työpaineessa asiakkaan ja muiden työntekijöiden neuvominen jää helposti vähälle. Erityisen ongelmallisena haastateltu piti päihde- ja mielenterveyspalvelujen sekä väkivallalle uhritumisen saumakohtia. **Kun asiakkaan tilannetta ei kyetä käsittelemään kokonaisuutena, on päihteitä käyttävän tai mielenterveyspalveluita tarvitsevan väkivaltaa kokeneen henkilön vaikea päästä väkivaltatyön palvelujen piiriin.**¹⁹³

Toinenkin haastateltu piti Jyväskylän palveluketjumallia yleisesti ottaen toimivana. Tätä hän perusteli työntekijöiden hyvällä ja jatkuvalla koulutuksella. Palveluketjumallit on ”kirjattu organisaatioihin” eivätkä ne riipu yksittäisistä työntekijöistä. Myönteisenä esimerkkinä hän toi esille Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä osana vuonna 2014 päättynyttä läheisväkivaltahanketta kehitetyn palvelumallikaavion, johon on kirjattu yksityiskohtaisesti hoitopolut erilaisiin väkivaltatilanteisiin.¹⁹⁴ Kaavio on sekä sosiaali- että terveystieteiden henkilökunnan käytössä ja vuonna 2017 myös julkisesti saatavilla.¹⁹⁵

Pitempikestoiseen avutyöhön pääseminen on Jyväskylässä kuitenkin iso ongelma. RAY:n linjauksesta johtuen terapiapalveluita ei korvata, joten sekä turvakodin että kriisikeskus Mobilen maksuttomat avopuolen tapaamiset on rajattu viiteen käyntikertaan. Aikuispsykiatrian puoli on haastatellun mukaan täysin ruuhkautunut. Aikaisemmin samaa ihmistä saatettiin tavata vuosien ajan, vaikka akuutti väkivaltatilanne olikin jäänyt taakse. **Avopuolen maksusitoumuksen saa Jyväskylässä vain, jos tilanteeseen liittyy korkean huolen lastensuojelun asiakkuus. Palveluketjun katkeaminen akuuttivaiheen jälkeen nostaa väkivallan jatkumisen ja uusiutumisen riskiä kun väkivaltakokemuksia ei saada kunnolla käsiteltyä.**¹⁹⁶

”No silloinhan sehän on tietysti ihan kesken se prosessi [...]. Tai sitten jos on väkivallan uhri, joka on vaikka eronnutkin niin hänen se seuraavakin suhde on väkivaltainen, et se ei vaan lopu sit se väkivalta siinä.” – Jyväskylä, tekijä2.

¹⁹² Helsinki, poliitikko1.

¹⁹³ Jyväskylä, tekijä1.

¹⁹⁴ Jyväskylä, tekijä2.

¹⁹⁵ Jyväskylä, tekijä5. Palvelumallikaavion on kehittänyt lääkäri Anneli Kuusinen-Laukkala ja työryhmä: <http://www.ksshp.fi/fi-FI/Ammattilaiselle/Hoitoketjut> (9.12.2016).

¹⁹⁶ Jyväskylä, tekijä2.

Lappeenrannassa väkivaltatyön palveluihin ohjautumisen nähtiin parantuneen kymmenessä vuodessa, ja kuntalaisilla on hyvä tietämys esimerkiksi turvakotimahdollisuudesta. Keskeiset toimijat, kuten sote-päivystys ja poliisi, ovat nyt tietoisempia eri palveluista ja niihin ohjaamisesta eikä tiedon siirtyminen ole henkilösidonnaista. Uhridirektiivi on tehostanut poliisin ja muiden väkivaltatyön toimijoiden yhteistyötä, erityisesti Rikosuhripäivystykseen ohjaamista. Viranomaistoimijoilla on mahdollisuus saada nopeasti kontakti toisiinsa ja kynnys yhteydenottoon on matala. Tämä edistää asiakkaan ohjautumista palvelujärjestelmään ja sen sisällä. Palveluketjumallia koetetaan pitää avoimesti luettavana myös kuntalaisten suuntaan.¹⁹⁷

”Ja se on siis Lappeenrannan kaupunginkin tahtotila, että kuntalaisille mahdollisimman moni viranomaisten ohjeistus olisi avoin, luettavissa ja sama Eksotessa. Mutta siinä on vielä työsarkaa.” – Lappeenranta, tekijä2.

Palvelujärjestelmää on kehitetty yksilöllisempään suuntaan: asiakkaan tarvitsemista palveluista keskustellaan eikä valikoimaan rajata ennalta.¹⁹⁸ Erityisenä haasteena tuli Lappeenrannassa esiin maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden sekä muiden ulkomaalaistaustaisten naisten pääsy palvelujärjestelmään. Piiloon jäävän väkivallan määrä arvioitiin heidän kohdallaan muita väestöryhmiä korkeammaksi, koska luottamus viranomaisiin on alhainen. Haastateltu oli huolissaan puutteellisesti suomea puhuvista ja vailla vertaisverkoston tukea elävistä naisista, jotka eivät tunne omia oikeuksiaan.¹⁹⁹

”[E]i oo mitään Itäkeskuksen tyylisii ulkomaalaisten naisten ryhmiä [...] semmosten rakentaminen on kyl vaikeeta täällä syrjäseudulla. Jos siel on yksi yhen maalainen, toinen toisen maalainen, kolmas kolmannen maalainen, välimatkat on sata kilometrii.” – Lappeenranta, tekijä1.

Lappeenrantalainen kuntapoliitikko totesi, että vuosittaiset budjettikeskustelut siitä, ”kuinka paljon tietty palvelutaso vaatii kaupungin euroja Eksoten kassaan” ovat se hetki, jolloin päättäjillä on mahdollisuus vaikuttaa naisiin kohdistuvan väkivallan auttamisjärjestelmään.²⁰⁰ Torniolainen kuntapoliitikko toi esiin kasvaneen resurssivajeen, joka näkyy erityisesti sosiaalitoimen puolella ja johon heijastuvat ikärakenteen muutokset. Palvelutarve on lisääntynyt erityisesti vanhusväestön osalta, joten naisiin kohdistuvan väkivallan kaltaiset erityiskysymykset eivät ole nousseet ohjaaviksi tekijöiksi.²⁰¹

Molemmat torniolaiset väkivaltatyön tekijät katsoivat, että väkivaltaa kokeneet naiset osataan ohjata pääasiassa hyvin sote-palveluihin sekä MARAK-työryhmään. Myös esimerkiksi psykiatrinen ja taloudellinen tuki järjestyvät tarvittaessa. Tieto toimintamalleista kulkee kentällä riittävästi ja eri yksiköt mallintavat itse toimintatapojaan. Moniammatillisen palveluketjun ylöskirjaamiseen he eivät kuitenkaan olleet törmänneet, vaikka ”kyllähän se homma pitäs ketjuttaa”.²⁰² Palveluketjun kirjaaminen lisäisi asiakkaiden yhdenvertaisuutta verrattuna tilanteeseen, jossa väkivaltaa kokeneen ohjautumien palvelujärjestelmässä riippuu työntekijöiden kokemuksesta tai oma-aloitteisuudesta.

¹⁹⁷ Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

¹⁹⁸ Lappeenranta, tekijä2.

¹⁹⁹ Lappeenranta, tekijä1.

²⁰⁰ Lappeenranta, poliitikko1.

²⁰¹ Tornio, poliitikko1.

²⁰² Tornio, tekijä1 & tekijä2.

”[N]e jotka täällä nyt toimii väkivaltaa kärsineiden naisten kanssa – eli sehä on lähinnä poliisit, terveydenhuolto, sosiaalitoimi – niin on sen verran isoja työyhteisöjä et kyl sieltä voi ainakin joltain kysyä vaik ois ihan vihree”. – Tornio, tekijä1.

Torniossa pitkät etäisyydet harvaan asutulla alueella hankaloittavat joidenkin palvelujen saamista. Noin tunnin kestävä matka Rovaniemen turvakotiin ei silti ole paikkakuntalaisten silmissä varsinainen este sinne hakeutumiselle. Pikemminkin turvakotiin jätetään menemättä ”sosiaalisen häpeän” takia kun pelätään, että asia tulee muiden tietoon. Torniolaiset lähtevätkin turvakotiin vasta ”tosi graaveissa tilanteissa”. Muutoin he menevät mieluummin sukulaisten luo. Tämä ei kuitenkaan ole aina turvallista. **Meri-Lapin alueelle on syytä saada turvakoti täydentämään väkivaltaa kohdanneiden palveluketjua.**²⁰³

Yksi haastateltu piti puutteena väkivaltatyön toimijoiden epäyhtenäisiä mahdollisuuksia päästä asiakasta koskevan tiedon äärelle. Poliisilla ja sote-puolen työntekijöillä on käytössään erilaiset tietojärjestelmät, mikä vaikeuttaa moniammatillista yhteistyötä ja palveluketjun sujuvuutta.²⁰⁴ Toinen haastateltu nimesi Lappeenrannan tapaan Tornion palvelumallin erityisiksi haasteiksi vaikeuden huomata ja puuttua maahan muuttaneiden keskuudessa esiintyvään lähisuhdeväkivaltaan. Lisäksi kolmannen sektorin psykososiaaliset tukipalvelut tarkoittavat Turvapojua lukuun ottamatta lähinnä puhelin- tai verkkopalveluita.²⁰⁵

”Et ei tällä alueella kokoonnu minun mielestä mitään ryhmiä ja tämmöisiä, et sais vertaistukea.” – Tornio, tekijä1.

Maalahtelaisen haastatellun mukaan väkivaltaa kokenut nainen saa kyllä apua, mutta väkivallan uhkaa ei tunnisteta riittävästi. Palvelujärjestelmässä pitäisi kiinnittää paremmin huomiota ennalta ehkäisyyn, jotta osattaisiin reagoida ”väkivallan raja-alueisiin” ennen kuin pahempaa on vielä sattunut. Näissä tilanteissa ei aina onnistuta antamaan tarvittavaa apua turvallisuuden takaamiseksi. Esimerkiksi lähestymiskiellon hankkiminen ei ole niin sujuvaa kuin sen pitäisi olla. Palveluketjun rakenne on kirjattu Tietoa lähisuhdeväkivallasta -oppaaseen. Kuten Torniossa ja Lappeenrannassa, erityinen huoli koski maahan muuttaneiden naisten jäämisestä palvelujärjestelmän ulkopuolelle.²⁰⁶

”Jos suomalainen kertoo väkivaltakokemuksestaan on minun helpompi arvioida sen vakavuutta, että onko esimerkiksi kuolemanvaara vai ei. Mutta jos on kyseessä maahanmuuttajataustainen henkilö niin tätä on hankalampaa arvioida ja päästä perille pelosta, mihin kohtaan asteikkoa tilanne ja uhka asettuvat. Tapa ilmaista tunteita ja kertoa uhriutumisen vaihtelee eri kulttuureissa.” – Maalahti, tekijä2.

5.4 Selviytymisvaiheen palvelut ja asiakastyytyväisyys

Akuuttitilanteisiin suunniteltu palvelukokonaisuus on näkyvintä väkivaltatyötä, johon väkivallan torjumista, resursseja ja toimintamalleja sivuava huomio kiinnittyy. Ilman hyviä selviytymisvaiheen palveluita apu jää puolitiehen ja toistuvan uhriutumisen riski kasvaa. Selviytymisvaiheeseen kytkeytyy

²⁰³ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

²⁰⁴ Tornio, tekijä2.

²⁰⁵ Tornio, tekijä1.

²⁰⁶ Maalahti, tekijä2.

myös asiakastyytyväisyyden mittaaminen, sillä väkivaltaa kokenut tarvitsee etäisyyttä tapahtumiin voidakseen arvioida läpikäymäänsä palvelukokonaisuutta. Tekijöille suunnatut palvelut nivoutuvat myös osaksi naiseen kohdistuvasta väkivallasta selviytymistä kun sitä tarkastellaan laajana ilmiönä, joka koskettaa useita henkilöitä vaikkakin eri tavoin.

Edellisessä kuntaselvityksessä selviytymisvaiheen palveluista ei kysytty suoraan, mutta erityisesti lääninhallituksia kehoitettiin lisäämään alueillaan paitsi turvakotipaikkoja myös tuki-, terapia- ja kriisipalveluita.²⁰⁷ Vuonna 2016 käsitykset siitä, mitä selviytymisvaiheen palvelut oikeastaan kattavat tai mitä niiden tulisi kattaa vaihtelevat eri kuntien ja vastaajaryhmien välillä. **Väkivallan seurausten laajuutta ei vielä ymmärretä riittävästi: kyse ei ole vain henkilön kokemuksesta akuuttitilanteesta, vaan väkivaltaa kokeneen koko lähipiiriin pitkällä aikajänteellä vaikuttavista, monen tasoista huomiota vaativista seikoista.**

* * * * *

Kyselyssä pyydettiin valitsemaan annetuista vaihtoehdoista ja täydentämään tarvittaessa listaa kunnassa järjestettävistä, väkivallasta toipuville suunnatuista selviytymisvaiheen tukipalveluista (K31, N 102). Vastaajista noin 40% kertoi, että kunnassa toimii keskustelu- ja vertaistukiryhmiä. Sitä vastoin käsitykset muiden palvelujen tarjoamisesta erosivat toisistaan sosiaali- ja valtuustopuolella huomattavasti: valtuustopuolella ollaan erityisen heikosti tietoisia kunnan tarjoamasta avusta asunnon hankkimiseen sekä psykologi- ja terapiapalveluihin. Voi tosin olla, ettei tiettyjä toimintoja mielletä palveluiksi väkivallasta toipuville.

Sosiaalipuolen vastaukset lienevät tässä kysymyksessä luotettavimpia, ja tässä mielessä tulos on myönteinen: palveluja todennäköisesti on enemmän kuin kuntapäätäjät tiedostavat. Samalla tulos kertoo väkivaltaa kokeneiden valtakunnallisesti vaihtelevasta asemasta, sillä 16,5% sosiaalipuolen vastaajista ei ilmoittanut kunnassa järjestettävien psykologi- tai terapiapalveluita väkivaltaa kokeneille. Apua asunnon hankkimiseen sen sijaan tarjotaan sosiaalipuolen mukaan 90% vastanneista kunnista. On lohdullista, että kohdan ”ei mitään selviytymisvaiheen palveluja” valitse vain yksi vastaaja, hankin valtuustopuolelta.

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset
Psykologi- tai terapiapalvelut / Psykolog- eller terapitjänster	83,33%
Keskustelu/vertaistukiryhmät / Samtals- eller stödgrupper	40,00%
Apua asunnon hankkimiseen / Hjälp med att skaffa en bostad	90,00%
Muu, mikä? (vastaa kommenttikenttään) / Någon annan, vilken? (svara i kommentarfältet)	13,33%
Ei mitään / Ingen form	0,00%
En osaa sanoa / Kan inte säga	8,33%
Vastaajat yhteensä: 60	

K31 (sosiaalipuolen vastaajat): Mitä seuraavista selviytymisvaiheen tukipalveluista kunnassa järjestetään väkivallasta toipuville?

²⁰⁷ Kuntaselvitys 2006, s. 62.

Kysymykseen saatiin lisäksi 14 kommenttia (yhtä lukuun ottamatta kaikki sosiaalipuolelta). Niistä ilmeni, että kyselyssä nimettyjen palvelujen lisäksi – tai joissakin tapauksissa mahdollisesti niiden sijaan – selviytymisvaiheen palveluiksi ymmärretään muun muassa seuraavat: yleinen ohjaus ja neuvonta, taloudellinen tuki, sosiaali- ja perhetyö, turva-asunnot, kotipalvelu, kriisikeskusten kriisiytyö, turvakotiin ohjaaminen sekä muu Ensi- ja turvakotien liiton tekemä työ ja Rikosuhripäivystyksen palvelut.

Joissakin kunnissa ei ole väkivaltaa kokeneille naisille suunnattuja erityispalveluja vaan tapaukset hoidetaan peruspalveluissa – toisissa kunnissa taas on ”räätälöity erityispalvelu”, johon ohjataan asiakkaan voinnin ja tuen tarpeen mukaan. Kunnassa voi olla myös kalustettu kriisiasunto, sillä turvakodin sijaitessa kymmenien kilometrin päässä voi esimerkiksi lasten päiväkotiin tai kouluun vieminen muutoin muodostua mahdottomaksi.

Lähes 60% valtuustopuolen vastaajista ei osannut vastata kysymykseen siitä, onko kunnassa toimintaa väkivaltaa käyttäneille tai sen käyttämistä pelkääville miehille (K33, N 102). Kenties kysely innosti heitä ottamaan tästä selvää. Sosiaalipuolella sen sijaan oltiin varmempia: vastaajien mukaan joka toisessa kunnassa ei järjestetä mainittuja palveluita (15% ei osannut vastata). Seuraavat 24 kyselyyn osallistunutta kuntaa kertoivat tällaisesta miehille suunnatusta toiminnasta alueellaan: Akaa, Espoo, Hamina, Helsinki, Hämeenlinna, Ilmajoki, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kitee, Kokkola, Kotka, Kuopio, Lappeenranta, Leppävirta, Maalahti, Nakkila, Närpiö, Pello, Raisio, Salo, Savonlinna, Turku, Vantaa ja Äänekoski. Verrattuna edelliseen kuntaselvitykseen väkivaltaa käyttäneille miehille suunnatut toimintamuodot näyttävät yleistyneen jonkin verran, mutta niihin on syytä panostaa jatkossa edelleen²⁰⁸.

Asiakastyytyväisyyttä ei tässä kyselyssä voitu selvittää suoraan. Kysymys koski siis vastaajien käsitystä siitä, miten hyvänä väkivaltaa kokeneet naiset kokevat kunnan palvelujen saavutettavuuden ja saadun tuen laadun (K32, N 102). Kunnallisessa väkivaltatyössä koetaan oletetun asiakastyytyväisyyden suhteen kohtuullista onnistumista, joten parantamisen varaakin on.

Noin 60% vastaajista sijoitti näkemyksensä asteikon 1–5 keskivaiheille eli kohtaan ”ei hyvä eikä huono” (3). Seuraavaksi yleisin vaihtoehto oli ”melko hyvä” (4), jonka valitsi 25,5% vastaajista. Vain neljä vastaajaa arvioi väkivaltatyön asiakkaiden pitävän kunnan palveluja ”erittäin hyvänä” (5). Kaikki heistä olivat sosiaalipuolelta. 11,5% sosiaalipuolen vastaajista arvioi asiakkaiden pitävän väkivaltatyön palveluja ainakin ”joiltain osin huonoina” (2). Alueellisessa vertailussa näyttää siltä, että asiakastyytyväisyys arvioidaan korkeimmaksi Itä-Suomessa ja seuraavaksi korkeimmaksi Pohjois-Suomessa. Alhaisimman suhdeluvun saa Lounais-Suomi.²⁰⁹

Selviytymisvaiheen palveluista haastateltiin väkivaltatyön tekijöitä. Heiltä kysyttiin erityisesti mitä muut Suomen kunnat voisivat oppia haastatellun kunnan toimintamalleista. Asiakastyytyväisyyden kokonaisvaltainen arviointi oli yksittäisille työntekijöille hankalaa, koska väkivaltaa kokenut nainen tavataan tyypillisesti vain yhdessä kohtaa tämän usein pitkään jatkuvaa kriisivaihetta. Väkivaltatyön toimijat eivät myöskään välttämättä saa palautetta, sillä asiakas keskittyy enemmän rakentamaan elämänsä uudelleen kuin ryhtyy analysoimaan saamansa tuen laatua.

²⁰⁸ Vertaa esim. Kuntaselvitys 2006, s. 36, 42, 53, 58.

²⁰⁹ Etelä-Suomi 5/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 10/30, Lounais-Suomi 2/11, Itä-Suomi 6/13, Pohjois-Suomi 4/10, Lappi 2/6.

Kaupungin suuren koon huomioiden psykologi- ja terapiapalvelut sekä keskusteluryhmät ja muu vertaistuki pyöivät haastateltujen mukaan Helsingissä kohtuullisesti. **Myönteisenä esimerkkinä Helsingissä mainittiin väkivaltaa kokeneiden tuetun asumisen yksikkö, jonne pääsee turvakodin tai sosiaalitoimen läheteellä. Asumisjakson aikana on tarjolla yleisen sosiaaliohjauksen lisäksi nimenomaan väkivaltatyön ammattilaisen tukea.** Muilta osin asumisjärjestelyissä on kehitettävää. Selviytymisvaiheen palvelujärjestelmä on epäonnistunut turvakotijakson päättymisvaiheessa: asiakas ei saa riittävästi tukea tilanteeseen, jossa toinen osapuoli pitäisi esimerkiksi häätää asunnosta.²¹⁰

”Se hallinnollinen homma nyt vielä jotenkin [hoituu], mutta että sen henkisen puolen siinä selviää, et sanoo sille tai vaikka poliisille, että mene ja poista se minun – kuitenkin ehkä rakas kumppani tai lasteni isä – sieltä asunnosta. Et semmonen jämökkä toimintamalli siihen, että kuka ottaa vastuun ja haltuun se toisen osapuolen myöskin siinä mielessä, että [...] saattaa se väkivallantekijäkin jäädä aika yksin.” – Helsinki, tekijä1.

Jyväskylässä hyvänä käytäntönä mainittiin nopea pääsy turvakodin avopalveluihin, yleensä jo samalla viikolla. Haastatellut olivat pääosin tyytyväisiä selviytymisvaiheen palveluntarjontaan. Turvakodissa oli myös kokeiltu puolen vuoden ajan avointa kahvilatoimintaa, jonne sekä väkivaltaa kokeneet että väkivaltaa käyttäneet olivat tervetulleita keskustelemaan henkilökunnan kanssa. Tästä matalan kynnyksen palvelusta tiedotettiin sosiaalisessa mediassa, radiossa, paikallislehdissä ja julkisessa tilassa julisteilla, mutta kukaan ei tullut paikalle.²¹¹ Ehkä kokeilu epäonnistui, koska kasvokkain puhuminen tuntui vaikealta – tai ehkä uuden palvelumuodon vakiintuminen veisi enemmän aikaa.

Lappeenrannassa kotipalveluiden ja tukiperheen järjestämisessä ollaan joustavia: väkivallasta selviytyvälle pyritään löytämään häntä parhaiten hyödyttävä palvelukokonaisuus. Kaupungissa toimii useita keskustelu- ja vertaistukiryhmiä. Vuoden 2016 aikana aloitti myös Rikosuhripäivystyksen ja Eksoten yhteisesti järjestämä vertaistuki, jonne asiakkaita ohjautuu ainakin MARAK-toiminnan kautta.²¹² Torniossa asunnon hankkimisessa autetaan monin tavoin kädestä pitäen. Psykologi- ja terapiapalveluita on haastatellun mukaan hyvin saatavilla Länsi-Pohjan keskussairaalan alaisuudessa toimivalla psykiatrian poliklinikalla.

”Sinne saa hyvin kriisiaikoja ja [...] jos ihan akuuttikriisiryhmän tarvii tai semmosen ajan niin siel on ihan Keroputtaalla heidän kanssa yhteistyössä semmonen kriisiryhmäkin, mikä lähtee ihan vaikka keskellä yötä paikan päälle.” – Tornio, tekijä1.

Haastateltu ei kuitenkaan ollut täysin vakuuttunut siitä, miten hyödyllistä keskusteleva terapia on väkivaltatapausten eri osapuolille. Hän arveli naisten hyötyvän siitä enemmän, sillä ”miehillä ehkä voi olla ennakkokäsityksiä” ja jos he eivät ”kerta kaikkiaan ossaa puhua niin hyötyvätkö keskusteluterapiasta?” Hän pitikin tärkeänä terapiamuotojen monipuolistamista keskustelusta taide- ja toimintaterapiaan tai musiikkiin. Tällä hetkellä Ensi- ja turvakotien liiton miestyötä tehdään Rovaniemeltä käsin video- tai puhelinyhteydellä, joskus myös kasvokkain. Tämä ei kuitenkaan ole pitkäkestoista vaan rajoittuu muutamaan kertaan.²¹³

²¹⁰ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

²¹¹ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

²¹² Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

²¹³ Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

Torniossa erityiseksi puutteeksi tunnistettiin sekä väkivaltaa kohdanneille että sitä käyttäneille suunnattujen keskustelu- ja vertaistukiryhmien puuttuminen. Haastateltu ideoi, että tällaista toimintaa voitaisiin järjestää Meän talolla. Tässä vapaaehtoistyön keskuksessa ja kohtaamispaikassa tilat ovat maksutta käytössä, jos vain jokin järjestö hankkisi ryhmänvetäjän. Haastateltu ei toisaalta muistanut itse törmänneensä asiakkaisiin, jotka olisivat kaivanneet tällaista toimintaa Torniossa, ja arveli Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden osaavan ohjata ainakin verkossa tapahtuvaan vertaistukeen. Myös seurakunta ja perheneuvola tarjoavat kriisiapua ja psykososiaalista tukea.²¹⁴

Maalahdessa korostui kokonaisvaltainen auttaminen väkivaltaa kokeneen tai sitä tehneen kriisin kaikissa vaiheissa. Pienessä kunnassa ei ole erityispalveluita eikä väkivaltailmiöiden osakysymyksiin erikoistunutta henkilökuntaa vaan toimenkuvat ovat lähtökohtaisesti laajoja. Sama sosiaalityöntekijä kohtaa siis maalahtelaisia heidän elämänsä eri vaiheissa. Toisaalta Maalahdessa on kokoaikainen perhetyöntekijä toisin kuin monessa muussa samankokoisessa kunnassa, mitä haastateltu piti erityisen myönteisenä asiana. Hän korosti pienen yhteisön mahdollisuuksia tukea väkivallasta selviytymisessä.²¹⁵

”Uskon, että olemme läheisempiä toisillemme, että tosiaan välitämme toisistamme ja huomaamme toiset vähän paremmin kuin muualla. [...] Eli jos näet joka päivä saman naisen kaupassa ja hänellä on musta silmä niin se on eri asia kuin jos näet hänet kerran Helsingissä. Se koskettaa sinua eri tavoin, alat miettiä omaa vastuutasi. Pienellä paikkakunnalla ei voi hävitä massaan. Mutta toki täälläkin voi sulkea ovensa ja välttää kontaktia muihin.” – Maalahti, tekijä2.

5.5 Lähisuhdeväkivallan sovittelu jakaa mielipiteitä

Lähisuhdeväkivallan sovittelun mielekkyys on jakanut väkivaltatyön tekijöiden ja väkivaltatutkijoiden näkemyksiä vuosien ajan. Ongelmallisuus liittyy erityisesti tälle väkivallan muodolle tyypilliseen sukupuolittuneisuuteen ja valtasuhteiden epätasapainoon asianomaisten välillä.²¹⁶ Amnestyn linjaus on yksiselitteinen: lähisuhdeväkivaltaa on aina käsiteltävä rikoksena eikä sitä tule sovittaa. Edellisessä kuntaselvityksessä sovittelun todettiin usein johtavan siihen, ettei syytettä nosteta.²¹⁷ Sovittelu on kuitenkin lain mukaan mahdollista tietyin ehdoin ja sitä myös harjoitetaan. Tästä teemasta kysyttiin nyt suuremmin kuin kymmenen vuotta sitten. Kyselyvastausten ja haastattelujen perusteella sovittelu näyttää kohtuullisen vakiintuneena vaikkakin ristiriitaisena keinona puuttua naisiin kohdistuvaan lähisuhdeväkivaltaan.

* * * * *

Sosiaalipuolella 48,5% vastaajista kertoi, että kunnassa ohjataan lähisuhdeväkivaltatapauksia rikos- ja riita-asiain sovitteluun (K29, N 102). Valtuustopuolella näin vastasi 36%. Yllättävän suuri määrä vastaajista oli asiasta epätietoisia (sosiaalipuolella 37% ja valtuustoissa 59,5%). Tämä herättää kysymyksen lähisuhdeväkivaltaproblematiikkaan liittyvän tiedon pirstaloitumisesta kunnan eri sektoreille: kunnissa ei näytä olevan sovittelun järjestämisestä yhtenäistä näkemystä. Tulosta tosin

²¹⁴ Tornio, tekijä1.

²¹⁵ Maalahti, tekijä2.

²¹⁶ Ks. lähisuhdeväkivallan sovittelusta myös luku 2.3.3.

²¹⁷ Kuntaselvitys 2006, s. 61, 63.

selittää osaltaan se, että ainakin pienemmissä kunnissa soviteltavia väkivaltatapauksia ei osu yksittäisen henkilön työuraan kovin usein, jos lainkaan. **Tieto sovittelusta ei kulkeudu laajalle, sillä asiakkaan tilannetta ei välttämättä käsitellä väkivaltatyön toimijoiden parissa. Tämä saattaa edesauttaa väkivallan piiloutumista.**

Niiltä, jotka kertoivat kunnassa ohjattavan lähisuhdeväkivallan sovitteluun kysyttiin seuraavaksi näiden käytäntöjen laadusta asteikolla 1–5 (K30, N 46). Hieman alle puolet piti kuntansa sovittelukäytäntöä melko onnistuneena (4). Kummassakin vastaajaryhmässä kohta ”ei lainkaan onnistunut” (1) jäi tyhjäksi, mutta joiltain osin onnistuneena lähisuhdeväkivallan sovittelua piti 14% sosiaalipuolen ja 17,5% valtuustupuolen vastaajista (2). Erittäin onnistuneeksi kuntansa lähisuhdeväkivallan sovittelun totesi vain yksi sosiaalipuolen vastaaja. Sovitteluun ohjaavissa kunnissa käytäntöä pidettiin siis keskimäärin melko hyvänä, mutta ei ongelmattomana.

Haastattelut eivät muuttaneet kyselyn antamaa yleiskuvaa, mutta avasivat jossain määrin sovittelun eri puolia. Haastateltujen suhtautuminen heijasteli väkivaltatutkimuksessa yleistynyttä kriittisyyttä, mutta kukaan ei täysin tyrmännyt lähisuhdeväkivallan sovittelumahdollisuutta. Luottamus sovittelujärjestelmään oli korkealla, vaikka riskejäkin tunnistettiin.

Helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä painotti, että sovittelu on ensinnäkin aina vapaaehtoista ja sitä ohjaavat tehtävään koulutetut henkilöt. Toisekseen sovittelu ei tarkoita, etteikö asiaa silti voitaisi käsitellä käräjäoikeudessa: ”Poliisi tutkii, syyttäjät syyttää ja sovittelu sovittelee.” Tapaus päättyy sovitteluun ainoastaan kun sen soveltuvuutta tähän on ensin punnittu – ja prosessin voi keskeyttää kuka tahansa sen osapuolista missä tahansa sovittelun vaiheessa. Myös sovittelija voi keskeyttää sovittelun, mikäli hän arvioi toisen osapuolen esimerkiksi vähättelevän tekoaan tai pyrkivän väistämään vastuuta. Toistuvaa tai erityisen raakaa lähisuhdeväkivaltaa ei sovitella.²¹⁸

Sovittelun hyötynä helsinkiläinen informantti piti sitä, että osapuolet pääsevät puhumaan omasta tilanteestaan kenties ensimmäistä kertaa ja heidät ohjataan jatkopalveluihin. Hän ei nähnyt sovittelua ”erityisen vahingollisena” vaan katsoi sen voivan tuoda helpotusta ja ”innostavan” avun hakemiseen. Joissakin tapauksissa sovittelu voi kuitenkin epäonnistua ”niin kuin moni muukin asia elämässä”.²¹⁹ Jyväskyläläinen haastateltu piti sovittelua samaan tapaan ”ihan hyvänä mahdollisuutena” – etenkin tapauksissa, jotka eivät etenisi syyteharkintaa pitemmälle rikosoikeusjärjestelmässä.²²⁰

”Et ainakin ne on sitte siellä sovittelussa ja joutuu saman pöydän äärellä, ja joutuu käymään niitä asioita lävitte. Vaara tietenkin on siinä se, että ei tuu ilmi ollenkaan se, että se [väkivalta] vaan jatkuu, että siellä vaan näennäisesti vaan sovitellaan se asia.” –
Jyväskylä, tekijä1.

Toisen jyväskyläläisen mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaaminen oli ennen ”ihan ehdoton ei”, mutta sittemmin se on yleistynyt. Hän arveli tämän johtuvan muuttuneista asenteista: parisuhdeväkivallan tekijä-uhri-asetelmaa ei enää nähdä yhtä mustavalkoisena kuin ennen. **Sovittelun riskinä kuitenkin on, että siihen ohjaamisesta tulee automaattista tai toisen osapuolen kokemusta painostetuksi tulemisesta ei tunnisteta.**²²¹

²¹⁸ Helsinki, tekijä2.

²¹⁹ Helsinki, tekijä2.

²²⁰ Jyväskylä, tekijä1.

²²¹ Jyväskylä, tekijä2.

”Niin kyllä se mun mielestä sillon on tosi suuri ongelma jos sinne joutuu menemään semmosessa asemassa, että ei uskalla puolustaa omia oikeuksiaan. Mun mielestä oikeestaan pitäis enemmän olla vaan poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa uhri vahvasti ja ilman painostusta tuo esiin et hän halua sen sovittelun ehdottomasti.” – Jyväskylä, tekijä2.

Lappeenrantalainen informantti oli sovittelun suhteen ”vähän kriittinen”, sillä sen onnistumisesta ei ole takeita ja toisaalta väkivalta on harvoin yksisuuntaista. Poliisissa asian ajateltiin saavan myönteistä vastakaikua yhtäältä koska se keventää poliisin työtaakkaa ja toisaalta koska se on parempi vaihtoehto kuin asian raukeaminen näytönpuutteeseen. Toinen haastateltu suhtautui lähisuhdeväkivallan sovittelumahdollisuuden varovaisen myönteisesti: väkivallasta puhuminen ”saattaa jeesata sitä tilannetta” ja estää sen toistumista kun asia on ”kohdattu”.²²²

”Kyl niitä ohjataan, vaik joku ohje sanoo et ei pitäis ohjata. [...] Mut kyl miust sielt kuitenkin sitten varmaan ihan hyvät tuloksetki on. Näähän muuten menis paperitöinä, paperit tonne kirjalliseen menettelyyn ja sielt tulis jonkun kuukauden pääst joku paperi, niin ei sitä asiaa käsitellä sitten.” – Lappeenranta, tekijä1.

Torniolainen väkivaltatyön tekijä korosti, että sovittelutoimiston kanssa on hyvä yhdessä ”miettiä ja pähkiä” yksittäisen lähisuhdeväkivaltatapauksen soveltuvuutta sovitteluun. Jokainen tapaus vaatii perinpohjaista harkintaa. Luottamus ”sovitteluporukkaan” oli hyvä eikä hän pitänyt todennäköisenä sitä, että aiemmin ”siipeensä saanut” osapuoli joutuisi altavastajaksi. Onnistunut sovittelu vaatii molempien osapuolten sitoutumista muutokseen, mutta kokeneet sovittelijat ”ossaavat tarvittaessa myös torpata” sovittelumenettelyyn soveltumattomia juttuja. **Torniossa sovittelussa nähtiin mahdollisuus kääntää orastava väkivallan syöksykierre.**²²³

”Et jos aatellaan et yksittäinen tilanne on tullu, missä on tapahtunu selekee ylilyönti, niin tavallaan se, että siinä heräis niinku se vastapuolikin et tää ei oo ok tällä tavalla toimia, et tähän puuttuukin ihmiset. Niin jos se niinku herättäis ne ihmiset siitä, et se suunta käännettäis jonnekin muualle ja se ei enää niinku toistus.” – Tornio, tekijä2.

Maalahdessa sovittelun hankaluutena nähtiin se, ettei siinä ehkä saada aikaan varsinaisia tuloksia eikä väkivaltatilanne välttämättä muutu. Toisella haastatellulla oli sovittelusta ”ihan hyväkin kokemuksia”. Ainakin poliisikuulusteluun verrattuna sovittelu on ”rennompia ja aidompia keskustelutilaisuuksia”, jossa on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa toisen osapuolen kanssa. Muutoin voi käydä niin, että syyttäjä jättää esimerkiksi asian vähäisyyden vuoksi syyttämättä tai ainoaksi seuraamukseksi tulee sakko.²²⁴

”Ihmiset ei miellä sitä, että poliisi ja oikeusjärjestelmä ei varsinaisesti auta ketään. [...] Vaan se että tutkitaan ja mahdollisesti seuraa joku rangaistus. Eli nää tukitoimet pitää olla muualla.” – Maalahti, tekijä1.

²²² Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

²²³ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

²²⁴ Maalahti, tekijä2.

VI VÄKIVALLAN ERITYISET RISKIRYHMÄT

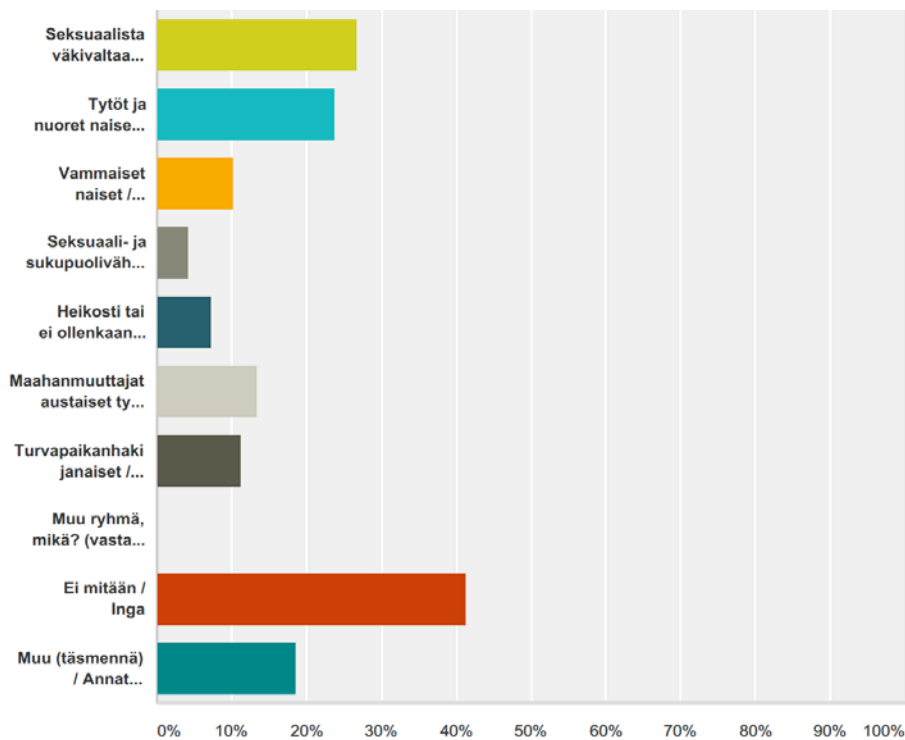
Toisin kuin usein ajatellaan samojen palveluiden tarjoaminen kaikille väkivallan uhreille ei itsestään selvästi takaa yhdenvertaisuutta. Kohonneiden tai erityisten väkivallan riskien tunnistaminen on välttämätöntä oikeudenmukaisen palvelujärjestelmän kehittämiseksi. Erilaisten väkivaltailmiöiden torjuminen edellyttää omanlaisiaan toimintamalleja sekä herkkyyttä kohdata väkivallan erityisiä riskiryhmiä.

Viime vuosina väkivallalle erityisellä tavalla altistavat tilanteet ovat nousseet entistä näkyvämmiin keskusteluun. Kyselyllä haluttiin selvittää, huomioidaanko kunnan väkivaltaa kokeneille suunnatussa palveluntarjonnassa erityisellä tavalla haavoittuvia ryhmiä omana joukkonaan (K35, N 97). Vastaajia pyydettiin valitsemaan yksi tai useampi annettu vaihtoehto sekä täydentämään listaa tarvittaessa. ”Haavoittuvuudella” viitattiin väkivallan erityisiin riskiryhmiin. Haastateltuja pyydettiin kommentoimaan kunkin ryhmän tilannetta kunnan väkivaltatyön näkökulmasta.

Erityisten riskiryhmien naisten tilanne on heikko mutta he ovat myös keskenään eriarvoisessa asemassa: joidenkin tilanne ja tarvitsema apu tunnistetaan toisia paremmin. Valitettavan usein käytännön väkivaltatyötä tekevät ammattilaisetkaan eivät hahmota, miten erilaiset riskit tulisi tai voitaisiin huomioida auttamisjärjestelmässä. Tämä on kuitenkin edellytys ihmisoikeuksien toteutumiselle väkivaltatyössä.

Tässä selvityksessä mainitut ”haavoittuvat” tai erityiset riskiryhmät ovat kaikki omalla tavallaan heterogeenisiä. Esimerkiksi vammaisuus tai maahanmuuttajatausta liittyvät väkivallalle uhriutumiseen ja väkivaltapalvelujen saantiin yksilöllisesti. CP-vammalla ja kuulovammalla on omanlaisensa vaikutukset eivätkä Venäjältä maahan muuttaneen naisen ongelmat ole samoja kuin nigerialaisen tai afganistanilaisen. Yksi nainen voi lisäksi kuulua useampaan ryhmään, sillä hän saattanut kohdata seksuaalista väkivaltaa ja puhua suomea heikosti.

Tiettyyn ryhmään tai ryhmiin kuuluminen ei automaattisesti tarkoita tietynlaista väkivaltakokemusta, vaikkakin väkivallan todennäköisyys sekä riski sen piiloutumiseen voivat kasvaa. Niinpä tässä tavoiteltu ”haavoittuvuuden” moninaisuuden näkökulma on väistämättä rajoittunut. Samalla se on tärkeä työkalu, joka tekee näkyväksi mainittuihin risteäviin tekijöihin liittyviä naisia kohdistuvan väkivallan piirteitä. Seuraavaksi kutakin erityistä riskiryhmää tarkastellaan omassa alaluvussaan sekä kysely- että haastatteluaineiston pohjalta.

K35 (kaikki vastaajat): Huomioidaanko kunnan väkivaltaa kokeneille suunnatussa palveluntarjonnassa erityisellä tavalla haavoittuvia ryhmiä omana joukkonaan?

6.1 Seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset

Kaikista naisiin kohdistuvan väkivallan muodoista seksuaalinen väkivalta on yleisimmin tunnettuja. Silti tähän liittyvät palvelut tiedetään valtakunnallisesti riittämättömiksi.²²⁵ Kyselyaineiston tulokset tukevat tätä käsitystä. Sosiaalipuolella seksuaalista väkivaltaa kokeneiden erityiset palvelutarpeet arvioitiin huomioitavan vain 24,5% vastanneista kunnista, valtuustopuolella usko oli hieman vahvempi (30%). Molempien vastaajaryhmien näkemykset huomioiden nämä kunnat olivat: Espoo, Hartola, Ilmajoki, Inari, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Koski, Kotka, Kristiinankaupunki, Kuopio, Kuusamo, Lahti, Lapua, Luoto, Leppävirta, Maalahti, Rautalampi, Saarijärvi, Salo, Savonlinna, Teuva, Turku, Vantaa ja Ylitornio.

Vastaajien käsityksen mukaan enemmistö kyselyyn osallistuneista kunnista ei huomioi seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten palvelutarpeita omana ryhmänään. Nämä naiset saavat kyllä apua, mutta sitä ei ole erityisellä tavalla suunniteltu seksuaaliselle väkivallalle uhritumista silmällä pitäen. Joissakin tapauksissa samasta kunnasta saatiin myös vastakkaisia näkemyksiä vastaajaryhmästä riippuen. Kaikesta huolimatta tämän erityisen riskiryhmän tilanne on muihin kyselyssä mainittuihin ryhmiin nähden prosentuaalisesti paras.

Kun myöntävien vastausten määrä suhteutetaan kyselyyn vastanneiden kuntien määrään alueellisesti, näyttää tilanne huolestuttavimmalta Pohjois-Suomessa. Sen sijaan Itä-Suomen kohdalla suhdeluku on

²²⁵ Ks. aiheesta lisää Nipuli & Bildjuschkin: Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi (THL 2016), esim. oikeuslääketieteellisestä näytteenotosta s. 47–51.

korkein, mutta sielläkin vain viisi vastausta yhteensä 13 kunnasta oli myöntäviä.²²⁶ Tarkastelutavasta riippumatta tulosta on pidettävä hälyttävänä.

Kyselyn mukaan haastattelukunnista vain Jyväskylän ja Maalahden palveluntarjonnassa huomioidaan seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset omana joukkonaan. Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä onkin kehitetty tähän liittyvä RAISEK-hoitoketju ja toimintamalli. Jyväskylässä haastatelluista väkivaltatyön tekijöistä toinen oli asiasta hieman epävarma, vaikka korostikin raiskauksen ja seksuaalisen hyväksikäytön olevan ”niitä graaveimpia rikosnimikkeitä”. Toinen haastateltu luotti siihen, että nämä palveluntarpeet osataan huomioida. Myös jyväskyläläisen kuntapoliitikon mukaan asia on hoidossa, koska ”siihen on prokrammit”.²²⁷ Maalahden haastattelut tukivat kyselyaineiston antamaa kuvaa: seksuaalista väkivaltaa kokeneet osataan huomioida omana ryhmänään palveluntarjonnassa.²²⁸

Helsingissä haastatelluista väkivaltatyön tekijöistä toinen sanoi, että tämän riskiryhmän palvelutarpeet osataan ottaa huomioon, mutta toisen mielestä tämä ei ole riittävää. Kuntapoliitikon näkemys asettui välimaastoon: hänen arvionsa mukaan ainakin nuoret tytöt osataan huomioida ”jollain tavalla”.²²⁹ Puhelimesta haastateltu ylimääräinen informantti oli kriittinen, ja piti seksuaalista väkivaltaa kohdanneiden tukipalveluja riittämättöminä.²³⁰

Lappeenrannassa seksuaalista väkivaltaa kokeneiden tukipalvelujen tilanne jäi hieman samaan tapaan epävarmaksi. Kuntapoliitikko ei ottanut kantaa siihen, huomioidaanko seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset omana ryhmänään palveluntarjonnassa. Sen sijaan hän jäi pohtimaan seksuaalisen väkivallan moninaisuutta ja totesi, että sen koko kirjo häirinnästä raiskauksiin vaatii erityistä huomiota. Väkivaltatyön tekijät kertoivat, että tämä riskiryhmä huomioidaan. Poliisissa tämä tarkoittaa ainakin kuulustelijan valintaa.²³¹

Torniossa kuntapoliitikko vastasi samaan tapaan kuin lappeenrantalainen kollegansa: hän piti tärkeänä, että seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset huomioidaan omana ryhmänään, mutta ei ollut varma tapahtuuko näin. Haastatellut väkivaltatyön tekijät totesivat tarvittavan asiantuntemuksen löytyvän kolmannelta sektorilta, siis kunnallisten palvelujen ulkopuolelta. Seksuaalista väkivaltaa kokeneet ohjataan Rikosuhripäivystykseen tai valtakunnallisiin puhelin- ja verkkopalveluihin. Kunnan palveluntarjonta on samaa kuin muunlaisen väkivallan uhreille, mutta soveltuu heidän mukaansa myös seksuaalista väkivaltaa kokeneelle.²³²

”Siis kyllä mie uskon, että siinä [seksuaalisen väkivallan tapauksissa] tunnistetaan ja osataan ohjata oikeaan osotteeseen, ja saapi appuu. Tällä puolella varsinkin toi psykiatrinen puoli toimii tosi hyvin. Et sinne pääsee nopeesti ja saapi hoitoa.” – Tornio, tekijä1.

6.2 Tytöt ja nuoret naiset

²²⁶ Etelä-Suomi 5/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 10/30, Lounais-Suomi 3/11, Itä-Suomi 5/13, Pohjois-Suomi 1/10, Lappi 2/6.

²²⁷ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²²⁸ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²²⁹ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²³⁰ Helsinki, tekijä3.

²³¹ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²³² Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2

Nuorena koettu väkivalta voi muokata muodostumassa olevaa identiteettiä ja vaikuttaa koko loppu elämään. Siksi on huolestuttavaa, että vain 24% vastaajista kertoi kunnan väkivaltapalveluissa huomioitavan tytöt ja nuoret naiset omana ryhmänään. Nämä vastaukset tulivat seuraavista kunnista: Askola, Espoo, Ilmajoki, Ilomantsi, Inari, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kitee, Koski, Kuopio, Luoto, Leppävirta, Maalahti, Nokia, Rautalampi, Savonlinna, Suonenjoki, Teuva, Turku, Vantaa, Vöyri ja Ylitornio.

Alueellisesti tarkasteluna tyttöjen ja nuorten naisten tilanne huomioidaan parhaiten Itä-Suomessa, josta saatiin kuusi myöntävää vastausta yhteensä 13 kunnasta. Pohjois-Suomesta ei saatu yhtään myöntävää vastausta ja muiltakin alueilta vain muutamia.²³³ Kysymyksessä ikäryhmää ei määritelty tarkemmin, mutta sanan tyttö ymmärrettäneen yleisesti viittaavan alaikäiseen tai ainakin alle teini-ikäiseen henkilöön.

Kyselyn perusteella Maalahti oli haastattelukunnista ainoa, jossa tytöt ja nuoret naiset huomioidaan väkivaltatyön palveluntarjonnassa omana ryhmänään. Haastattelut tukivat tätä käsitystä. Toinen väkivaltatyön tekijöistä oli arviossaan tosin hieman varovaisempi ja arveli, ettei tämä välttämättä toteudu riittävästi.²³⁴ Tornioista ei saatu kyselyvastauksia, mutta kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että tytöt ja nuoret naiset huomioidaan omana ryhmänään. Esiin nousivat lastensuojeluvollisuus ja sosiaalitoimen mahdollisuudet koordinoida kulloinkin tarvittavia palveluita.²³⁵

Helsinkiläinen kuntapoliitikko korosti, että väkivaltaa kokeneiden tyttöjen ja nuorten naisten osalta erityinen palveluntarjonta on pitkälti järjestöjen käsissä. Hänen mukaansa ”kunnan taholta sellasta myös mielellään tuetaan”. Toinen väkivaltatyön tekijä mainitsikin Tyttöjen talon ja nuorten turvatalon, jotka eivät kuitenkaan keskity pelkästään väkivaltakysymyksiin. Toinen haastateltu totesi, että ammattitaitoinen henkilökunta osaa huomioida väkivaltaa kokeneiden tyttöjen ja nuorten naisten tilanteen myös kunnallisessa väkivaltatyössä.²³⁶ Tämä kuitenkin vaihtelee toimipisteittäin, sillä asiaa ei ole kirjattu palveluntarjonnan rakenteisiin.

”Se on vielä sensitiivisempää lähteä työskentelemään nuorten tyttöjen ja naisten kanssa [...] Jotenkin ajattelen, että heidät osataan erityisellä suojelulla ottaa [huomioon]. Mä ajattelen, että se tulee vähän niinku luonnostaan ehkä, ainakin naisilla.” – Helsinki, tekijä2.

Jyväskylässä kuntapoliitikko arveli, että mahdollisesti ainakin lapset ja nuoret huomioidaan jollain tavalla. Väkivaltatyön tekijöiden näkemykset olivat vastakkaisia: yksi vastasi kyllä ja toinen ei.²³⁷ Lappeenrannassa molemmat väkivaltatyön tekijät kertoivat, että tytöt ja nuoret naiset huomioidaan omana ryhmänään. Kuten seksuaalisen väkivallan kohdalla, nousi tässäkin esiin kuulustelijan valinta poliisissa. Kuntapoliitikko ei osannut sanoa miten asia on, mutta hän piti alaikäisten tilannetta erityisen haavoittuvana. Sen sijaan nuorten täysi-ikäisten naisten kohdalla hän ei välttämättä nähnyt tarvetta erityiselle huomioimiselle.²³⁸

²³³ Etelä-Suomi 3/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 7/30, Lounais-Suomi 2/11, Itä-Suomi 9/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 2/6.

²³⁴ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²³⁵ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2

²³⁶ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²³⁷ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²³⁸ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

6.3 Vammaiset naiset

Väkivaltaa kokeneiden vammaisten naisten tilanne on pääosin ala-arvoinen koko maassa. Vastanneista vain 10,5% arvioi, että heidät huomioidaan kunnan väkivaltapalveluissa omana joukkonaan. Nämä kunnat olivat: Askola, Espoo, Hartola, Inari, Koski, Leppävirta, Pietarsaari, Suonenjoki ja Teuva. Pohjois-Suomesta ei tullut yhtään myönteistä vastausta, mutta Länsi- ja Sisä-Suomestakin vain kaksi – vaikka vastaajakuntia oli 30. Itä-Suomi sijoittui tässäkin vertailussa korkeimmalle kun kolme kymmenestä kunnasta vastasi myöntävästi.²³⁹

Vammaisten naisten erityisen huomioimisen tavoista ei vallitse konsensusta. Aihe herätti kuitenkin keskustelua, mikä on hyvä merkki. Vammaisuus nähdään usein jo sinällään niin vahvana ihmisen identiteettiä ja elämäntilannetta määrittävänä tekijänä, ettei väkivallalle uhriutumislle jää sijaa. Kuitenkin juuri vammaisuutensa vuoksi nainen voi olla erityisen altis kohtaamaan väkivaltaa. Väkivalta voi myös jäädä herkemmin piiloon esimerkiksi sukulaisiin tai avustajaan liittyvien riippuvuussuhteiden tai vammasta johtuvien ilmaisuvaikeuksien vuoksi.

Kyselyn perusteella yksikään haastattelukunnista ei huomioi vammaisia naisia omana ryhmänään väkivaltatyön palvelutarjonnassa. Näin arveli myös helsinkiläinen kuntapoliitikko. Haastatelluista helsinkiläisistä väkivaltatyön tekijöistä toinen vastasi ” ehdottomasti ei” – toinen taas sanoi: ”kyllä varmasti, mutta on vaikeaa tietää mitä ja miten ja mitä sillä tarkotetaan”. Esiin nousi muun muassa se, ettei turvakodissa ole huomioitu esteettömyyttä. Väkivaltatyön osaamista pitäisi viedä niihin palveluihin, joiden parissa vammaiset naiset muutenkin ovat. Haastatellut korostivat vammaisen naisten oikeutta päättää omasta elämästään, vaikkakin tämä saattaa aiheuttaa päänvaivaa väkivaltatyötä tekeville.²⁴⁰

”[K]ehitysvammainen aikuinen nainen, jotain alta kolmekymppinen. Kuinkas ollakaan hän oli jostain syystä eksynyt tämmöseen miesten asuntolaan, hänellä oli niin kutsuttu poikaystävä siellä. Ja vanhemmat soitteli ja oli hirmu huolestuneita. Me ajateltiin, että tämä nuori nainen on hyväksikäytetty. Mutta hän itse sanoi, että hän haluaa siellä olla. Ja hänen itsemääräämisoikeutensa menee täsmälleen siinä. Siinä ei voi hänen vanhempansa mitään eikä siinä voi viranomasetkaan mitään. [...] Et se tuntuu hirveen pahalta.” – Helsinki, tekijä2.

Jyväskylässä haastateltujen näkemykset menivät ristiin. Kuntapoliitikon mielestä vammaiset naiset ”noteerataan” väkivaltatyön palvelutarjonnassa. Väkivaltatyön tekijöistä toinen oli samaa mieltä ja toinen kielsi. He eivät keskustelleet aiheesta oma-aloitteisesti tämän enempää.²⁴¹ Maalahdessa kerrottiin, että vammaisuus osataan huomioida ”tarvittaessa”, erityisesti mikäli väkivalta liittyy jotenkin siihen.²⁴²

Lappeenrannassa puhututti ymmärrys väkivallalle uhriutumisen ja vammaisuuden jännitteistä. Toisen väkivaltatyön tekijän mukaan kaupungin turvasuunnitelmassa on huomioitu vammaisuus. Tilanteiden

²³⁹ Etelä-Suomi 3/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 2/30, Lounais-Suomi 1/11, Itä-Suomi 3/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 1/6.

²⁴⁰ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴¹ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴² Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

tunnistaminen ja vammaisten naisten huomioiminen väkivaltatyön palveluntarjonnan kokonaisuudessa vaatii hänen mielestään silti vielä paljon työtä. Myös toinen haastateltu tekijä arveli, ettei vammaisuutta osata riittävästi huomioida väkivaltatilanteeseen vaikuttavana asiana pois lukien helpoimmin havaittavat tilanteet, kuten kuulo- tai puhevammaan liittyvä tulkkaus sekä tukihenkilön tai edunvalvojan hankkiminen.²⁴³

”No, kyllä totta kai. Se on varmasti hyvin haavoittuva ryhmä, jos ei pysty kontrolloimaan syystä tai toisesta, on henkisesti vähän vajavainen tai ei ole ihan siinä kondiksessa, että pystyy reagoimaan niin kuin terve. Tai ei pysty liikkumaan.” – Lappeenranta, poliitikko1.

Torniossa väkivaltatyön tekijät luottivat siihen, että niin sosiaalityön piirissä kuin kehitysvammaisten hoitolaitoksissakin ”henkilökunta on hereillä” ja osaa tuoda esimerkiksi hyväksikäyttöepäilyn poliisille.²⁴⁴ Vammaisuutta on kuitenkin monenlaista eikä se aina vaikuta väkivaltakokemukseen tai väkivallalle altistumiseen. Hienosyisemmän ja eri tavoin vammaisia naisia yhdenvertaisesti auttavan palvelujärjestelmän kehittäminen onkin suuri haaste ihmisoikeuksien toteutumiselle.

”Ajankohtanen kysymys. Meil on vammaispoliittinen työryhmä, juuri tekee vammaispoliittista strategiaa. Niin tää väkivaltakysymys ei ole meillä vielä ollu keskustelussa, mutta otan sen esille.” – Tornio, poliitikko1.

6.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanne väkivaltapalveluissa on heikoin kaikista kyselyssä mainituista erityisen riskin ryhmistä. Yhden käden sormilla laskettavia poikkeuksia lukuun ottamatta heitä ei huomioida omana ryhmänään. Tästä raportoi sosiaalipuolella 5% vastaajista, valtuustopuolella vain 2,5%. Yksikään Länsi- ja Sisä-Suomen 30 vastanneesta kunnasta ei kertonut huomioivansa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä omana joukkonaan väkivaltatyössä. Myös Pohjois-Suomen suhdeluku on nolla. Myönteisesti vastanneet neljä kuntaa (Espoo, Inari, Koski ja Leppävirta) jakautuvat tasaisesti muille AVI-alueille eikä niiden joukossa ole kuntaselvityksen haastattelukuntia.²⁴⁵

Haastattelujen perusteella kuntapäätäjillä kuten käytännön väkivaltatyötä tekevilläkään ei juuri ole näkemystä siitä, mitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioiminen väkivaltatyön palveluntarjonnassa voisi käytännössä tarkoittaa. Käsitys, jonka mukaan yhdenvertaisuus toteutuu parhaiten juuri silloin kun heitä ei kohdata erityisenä ryhmänä, on vahva. Muutamit haastatellut kuitenkin ajattelivat, että ainakin joissain tilanteissa voi olla tarpeen noteerata väkivaltaa kokeneen kuulumisen seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Kaksinapaisen sukupuolijärjestelmän eli ns. hetero-olettaman ulottuminen turvakotijärjestelmään mietitytti. Naisparien keskinäistä väkivaltaa ei välttämättä tunnisteta eikä palvelujärjestelmä muiltakaan osin ole sellainen ”turvallinen tila”, jossa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat voivat tuoda esiin väkivaltakokemuksiaan.

Helsingissä kuntapoliitikko totesi yskantaan, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ei huomioida. Väkivaltatyön tekijät nostivat esiin turvakodin. Tiedottamisessa ja mielikuvien muokkaamisessa on vielä

²⁴³ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴⁴ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

²⁴⁵ Etelä-Suomi 1/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 0/30, Lounais-Suomi 1/11, Itä-Suomi 1/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 1/6.

paljon työtä: turvakoti näyttäytyy edelleen ”heteropaikkana” ja ”tavallisten ydinperheiden paikkana”. Jos väkivaltaa kokenut ei tunne kuuluvansa näihin ryhmiin, hän jättää helposti tulematta. Toinen haastateltu ihmetteli, mitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeet oikeastaan ovat ja pitäisikö heille esimerkiksi olla erikseen oma turvakoti.²⁴⁶

Jyväskylässä kuntapoliitikko ei varsinaisesti vastannut tähän kysymykseen, mutta arveli ”että kyllä niihin suhtaudutaan tänä päivänä avoimemmin”. Väkivaltatyön tekijä kertoi, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ei huomioida omana ryhmänään. Toinen sanoi, että ei ”osaa ottaa kantaa”, sillä tämän ryhmän kanssa asiointi on hänen toimeensa ”niin harvinaista”.²⁴⁷ Lappeenrannassa toinen tekijä ja kuntapoliitikko kertoivat, että tämä erityinen riskiryhmä huomioidaan. He eivät tarkentaneet asiaa sen kummemmin. Toinen tekijä oli kuitenkin sitä mieltä, että seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumista ”pidetään jo ihan normaalina” eikä tällaiselle asiakkaalle siksi välttämättä ”tarjota mitään erityistä”.²⁴⁸

Maalahdessa toinen haasteltu ei pitänyt kysymystä kovin polttavana tai ainakaan näkyvänä, koska se koskee niin harvoja. Toinen huomautti, ettei seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä huomioida tarpeeksi, koska ”ei ole tarpeeksi tietoa ilmiöstä laajemmin kuten transihmisistä ja muista”.²⁴⁹ Kuten Jyväskylässä ja Lappeenrannassa, myös Torniossa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeiden huomioiminen palveluntarjonnassa sekoittui käsityksiin siitä, mitä näihin ryhmiin kuuluvista ihmisistä yleisesti ajatellaan.

”Suhtautuminen neutraali, lakia noudattaen. Neutraalilla tarkoitan sillä, että ovat osa yhteiskuntaa ja heillä on omat erityispiirteensä, mutta niihin ei sen kummemmin kajota negatiivisesti jos ei positiivisestikaan.” – Tornio, poliitikko1.

Torniolaiset väkivaltatyön tekijät nostivat esiin SETA:n alueellisen toiminnan. He arvelivat, että sitä kautta voi ehkä saada ”jotain vertaistukea”, mutta kunnallisessa järjestelmässä ”kaikille erityisryhmille on ihan samat palvelut”. Erityisyys voi sen sijaan näkyä asiakkaan kohtaamisessa. Jotta nämä tilanteet olisivat mahdollisimman sujuvia ja jotta voitaisiin välttää turhaa ”hämmennystä”, olisi kaikkien tapausta hoitavien ammattilaisten saatava asiasta riittävää tietoa.²⁵⁰ Väkivaltatyön tekijöitä on koulutettava toimimaan niissä tilanteissa, joissa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen vaikuttaa väkivaltakokemukseen – ja erottamaan nämä tilanteista, joissa tällä ei ole asian kannalta merkitystä.

6.5 Heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset

Vastaajaryhmien näkemykset siitä, huomioidaanko heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset väkivaltatyön palveluissa poikkesivat toisistaan. Sosiaalipuolella näin arvioitiin olevan 10,5% vastanneista kunnista, mutta valtuustopuolella vain 2,5% tapauksista. Todennäköisesti sosiaalipuolella on asiasta varmempaa tietoa. Molempien vastaajaryhmien näkemykset huomioiden nämä kunnat olivat: Espoo, Inari, Jyväskylä, Koski, Luoto, Leppävirta ja Närpiö.

²⁴⁶ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴⁷ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴⁸ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁴⁹ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²⁵⁰ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

Pohjois-Suomen 10 vastanneesta kunnasta ei saatu yhtään myöntävää vastausta, mutta Länsi- ja Sisä-Suomestakin vain kolme vastaajaa kolmestakymmenestä kunnasta kertoi tämän riskiryhmän huomioimisesta. Muilta AVI-alueilta saatiin kustakin yksi myönteinen vastaus, joten suhteellisesti parhaalta tilanne näyttää Lapissa.²⁵¹ Heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvien naisten asema väkivaltapalveluissa on huolestuttava koko maassa.

Kyselyn perusteella haastattelukunnista vain Jyväskylässä huomioidaan heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset väkivaltatyön palveluntarjonnassa. Kuntapoliitikon mukaan ”tulkki on paikalla”. Väkivaltatyötä tekevien käsitykset menivät ristiin, sillä toinen vastasi ykskantaan kyllä ja toinen ei.²⁵² Lappeenrannassa korostui kaupungin nykyinen kansainvälisyys, erityisesti venäjänkielisen väestön suuri osuus. Tulkkipalvelujen järjestämistä pidettiin itsestään selvyytenä.²⁵³

Helsingissä kuntapoliitikko sanoi tietävänsä, että lastensuojelun perhetyössä on ”mietitty, miten sitä voidaan erikielisesti tuottaa”. Muilta osin hän ei ollut varma miten hyvin heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset huomioidaan. Väkivaltatyötä käytännössä tekevät toivat molemmat esiin Monakodin, jonka kielivalikoima on kuitenkin rajallinen. Poliisiin on käytettävä tulkkia aina kun se on tarpeen, mutta kaikkiin tilanteisiin tätä ei välttämättä saada heti järjestetyksi.²⁵⁴ Helsingissä heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvien väkivaltaa kokeneiden naisten palveluntarpeita ei pystytä huomioimaan riittävästi. He jäävät monen eri auttamisen muodon ulkopuolelle tai eivät saa niistä samaa hyötyä kuin suomenkielentaitoiset.

Maalahdessa kielitaidottomuus yhdistyi voimakkaasti turvapaikanhakijuuteen. Kysymyksen todettiin koskettavan maahanmuuttajataustaisia naisia, erityisesti mikäli he ”ovat eläkkeellä tai eivät ole saaneet integraatiokurssitusta”. Heitä ei välttämättä huomioida tarpeeksi hyvin.²⁵⁵ Torniossa esiin nousi palvelunohjausperiaate, jossa ainakin kiintiöpakolaisen status tuottaa auttamista ”kädestä pitäen” sekä vastaanottokeskuksissa tehtävä työ, josta kunnan työntekijät eivät tosin kokeneet olevansa kovin hyvin ”kartalla”. Poliisi käy pitämässä koulutuksia, ”että mitä saa tehdä ja mitä ei”, joten pakolaisnaiset ovat nyt tietoisempia esimerkiksi pahoinpitelyn laittomuudesta. Kuntapoliitikko luotti kotouttamisohjelmaan, jossa ”suomalainen kulttuuri tulee tutuksi”.²⁵⁶

”[M]inun mielestä se toimii näin päin, että jos heidän piirissään tapahtuu väkivaltaa niin normaali menettely, oli sitten suomalainen tai huonosti suomea puhuva niin menettelytapa ja askelmerkit on samat, että ei mitään erityiskohtelua.” – Tornio, poliitikko1.

Turvapaikanhakijoiden tilanne on ollut viime aikoina erityisen huomion kohteena ja heidän joukossaan on varmasti naisia, jotka ovat erityisessä riskissä altistua väkivallalle. Kuitenkin muillakin heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvilla naisilla voi olla vaikeuksia saada tarvitsemiaan väkivaltatyön palveluita. Pelkkä tulkkipalvelu tai väkivaltaan ennaltaehkäisevästi tarttuva valistustyö eivät myöskään ratkaise näitä tilanteita. **Heikkoon kielitaitoon voi yhdistyä valtasuhteita, jotka estävät kertomasta väkivallasta**

²⁵¹ Etelä-Suomi 1/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 3/30, Lounais-Suomi 1/11, Itä-Suomi 1/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 1/6.

²⁵² Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁵³ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁵⁴ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁵⁵ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²⁵⁶ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

edes tulkin välityksellä – ajatellaan esimerkiksi suomalaisen kanssa avioitunutta ulkomaalaista naista tai naista, joka pelkää väkivallasta kertomisen vaikuttavan kielteisesti oleskelulupapäätökseen.

6.6 Maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset

Verrattuna edellä tarkasteltuihin erityisiin riskiryhmiin huomioidaan maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset väkivaltatyössä hieman yleisemmin kuin vammaiset naiset. Tässä kysymyksessä vastaajaryhmien käsitykset erosivat toisistaan erityisen näkyvästi, sillä sosiaalipuolella prosentiksi tuli 17,5%, kun taas valtuustopuolella vain 7,5%. Vastaajaryhmien väliset erot selittynevät osittain sillä, etteivät tähän ryhmään kohdistuvat väkivallan riskitekijät ole kuntapäätäjillä yleisesti tiedossa.

Myönteisiä vastauksia saatiin seuraavilta paikkakunnilta: Espoo, Inari, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kristiinankaupunki, Koski, Lahti, Luoto, Leppävirta, Lieksa, Maalahti, Närpiö ja Savonlinna. Väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja nuorten naisten tilanne näyttää heikolta koko maassa. Tietoa ja koulutusta on saatavilla hajanaisesti, mutta se on vain harvoin konkretisoitunut väkivaltaa torjuviin rakenteisiin ja väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluihin.

Maantieteellisessä tarkastelussa Itä-Suomi sai jälleen suhteellisesti eniten osumia. Toiselle sijalle tuli Länsi- ja Sisä-Suomi, mutta Pohjois-Suomesta ei saatu yhtäkään myöntävää vastausta.²⁵⁷ Etelä-Suomessa vain kaksi vastaajaa arvioi, että maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset huomioidaan omana ryhmänään väkivaltapalveluissa, vaikka alueella kokemus maahanmuuttajatyöstä ja kansainvälisestä väestörakenteesta on suhteellisen pitkä.

Kyselyvastausten perusteella haastattelukunnista ainoastaan Jyväskylässä ja Maalahdessa huomioidaan maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset väkivaltatyön palveluntarjonnassa omana ryhmänään. Jyväskylässä kaikki haastatellut olivat kuitenkin päinvastaista mieltä. Toinen väkivaltatyön tekijä muisteli kuulleensa, että tähän ryhmään liittyviin erityiskysymyksiin on odotettavissa koulutusta, joko paikallista tai valtakunnallista. Hän koki tämän tarpeelliseksi, sillä niin maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja nuorten naisten kohtaama väkivalta kuin heidän mahdollisuutensa käsitellä sitä saattavat poiketa muista ryhmistä.²⁵⁸

”Hehän jää, kun se yhteisö jää huomioimatta, niin pitäis olla ihan eri tavat auttaa heitä. Että se on kyllä semmonen ryhmä.” – Jyväskylä, tekijä2.

Jyväskyläläinen kuntapoliitikko kuitenkin katsoi, ettei tälle ryhmälle ole varsinaisesti syytä tarjota erityisiä palveluita, sillä ”ne on siinä osana sitä työtä, että nekin saa sen oman kulttuurinsa ja kielensä mukasen palvelun”. Toinen haastatelluista väkivaltatyön tekijöistä korosti samaan tapaan, että maahanmuuttajataustaiset työt ja nuoret naiset ovat ”samanarvoisia” kuin muut ihmiset.²⁵⁹ Näille haastatelluille nykyinen käytäntö, jossa kaikille tarjotaan samat palvelut näyttäytyi lähtökohtaisesti oikeudenmukaisena. Kuntapoliitikko tuntui kuitenkin ajattelevan, että asiakkaan kulttuuritaustaan on kiinnitettävä jollakin tavalla huomiota.

²⁵⁷ Etelä-Suomi 2/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 6/30, Lounais-Suomi 1/11, Itä-Suomi 3/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 1/6.

²⁵⁸ Jyväskylä, tekijä2.

²⁵⁹ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1.

Maalahdessa palvelut ovat haastateltujen mukaan sinänsä samat, mutta käytännössä panostetaan maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja nuorten naisten kokeman väkivallan erityispiirteiden ymmärtämiseen.²⁶⁰ Torniossa kuntapoliitikko painotti, että näissä tapauksissa toimitaan ennaltaehkäisevästi ”kotouttamisohjelman puitteissa” sekä kuten ”suomalainen kulttuuri ja meidän normaali virkakoneisto edellyttää”. Myös väkivaltatyön tekijät korostivat, että maahanmuuttajataustaisille tytöille ja nuorille naisille kuuluvat samat palvelut kuin muillekin kuntalaisille, ”ei mittää erityistä”. Toinen heistä huomautti, että tämä ryhmä tuntee nykyään paremmin omat oikeutensa.²⁶¹

”Mutta tietosuus on selkeesti olemassa siitä, että Suomessa ja Euroopassa ylipäättävä naisiin ja lapsiin kohdistuva väkivalta ei oo hyväksyttävää. [...] Että ei oo enää semmosta, että he ei ois tietosia siitä.” – Tornio, tekijä2.

Lappeenrannassa kuntapoliitikko huomautti, että maahanmuuttajataustaiset naiset ovat pääosin inkeriläisiä ja venäläisiä eikä heidän kokemansa väkivalta ole noussut erityisesti esiin. Hän liitti tämän ryhmän mahdolliset erityistarpeet lähinnä heikkoon suomen kielen taitoon. Väkivaltatyön tekijät kertoivat, että myös muut maahanmuuttajataustaiset naiset ovat huomattava asiakasryhmä. Heidän tilanteensa selvittämisessä koetetaan kiinnittää huomiota muun muassa siihen, miten kieli- ja kulttuuritausta sekä miehen asema perheessä saattavat vaikuttaa väkivallasta puhumiseen.²⁶²

”Se on ehkä semmosta aivotyötä. [M]eillä saattaa olla semmonen haju, että kun se mies on siellä se päällikkö ja on sanonut naiselle että sä kerrot että sä olet pieksänyt sitä [tyttöä]. Myös se lapsikin kertoo sitä. Se on enemmän taustan ja kulttuurin ja perhesuhteiden ymmärtämistä. Ja sit siin on just se luottamus viranomaisiin naisil varsinkin. Uskaltaako nyt puhua ja voiaanks myö luottaa et se puhuu totta.” – Lappeenranta, tekijä1.

Helsingissä kuntapoliitikko arveli, että maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja nuorten naisten huomioiminen väkivaltatyössä tapahtuu pääasiassa järjestöjen kautta. Toinen väkivaltatyön tekijä yhdisti tämän kysymyksen edelliseen, siis heikkoon suomen kielen taitoon. Toinen peräänkuulutti tiedottamiseen panostamista. **Haastatellun kokemuksen mukaan yhä nuoremmat osaavat ja uskaltavat hakea apua, mutta maahanmuuttajataustaisilla tytöillä ja naisilla saattaa olla tässä omanlaisiaan esteitä – vaikka heillä olisi täydellinen suomen kielen taito.**²⁶³

”Mutta maahanmuuttajataustaisista niin kyllä siellä valtaisesti olisi kyllä vielä kehittämisen varaa siinä heidän palveluketjussaan ja siinä tiedottamisessa ja sit siinä myöskin, että miten viranomaiset heitä lähtee jatkoauttamaan.” – Helsinki, tekijä1.

²⁶⁰ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²⁶¹ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁶² Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁶³ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

6.7 Turvapaikanhakijanaiset

Kyselyn perusteella turvapaikanhakijanaiset huomioidaan väkivaltapalveluissa omana ryhmänään aavistuksen verran useammin kuin vammaiset naiset. Myöntävästi vastasi 11,5% ja vastaukset tulivat seuraavista kunnista: Espoo, Inari, Keuruu, Koski, Kuusamo, Lahti, Luoto, Lieksa, Pirkkala, Saarijärvi ja Suonenjoki. Lounais- ja Pohjois-Suomessa huomioidaan turvapaikanhakijanaisten tilanne väkivaltapalveluissa suhteellisesti heikoimmin. Korkein suhdeluku löytyy tässäkin kysymyksessä Itä-Suomesta, jossa kolme kuntaa kolmestatoista sanoi ottavansa turvapaikanhakijanaiset huomioon omana ryhmänään.²⁶⁴

Turvapaikanhakijanaisten tilanne väkivaltatyön asiakkaina on huono kaikilla alueilla, tosin kaikissa vastaajakunnissa ei ole vastaanottokeskusta. Kysymykseen 35 vastanneista 41 kuntaa kertoi, että kunnassa on vastaanottokeskus, mutta 56 kunnassa sitä ei ole (K36, N 97). Ensimmäistä ryhmää pyydettiin seuraavaksi kertomaan onko kunnassa suunnitelmaa tai ohjetta väkivaltaa kokeneiden turvapaikanhakijanaisten kuntouttamiseksi (K37, N 46). Kyselyvastausten mukaan suunnitelman tai ohjeen ovat laatineet vain kuusi paikkakuntaa: Helsinki, Jyväskylä, Jämsä, Kristiinankaupunki, Tervola ja Turku.

Kunnallisen vastuun tai toimintamahdollisuuksien rajat näyttäytyivät osin hämärinä. Kommenttiosion perusteella turvapaikanhakijanaisten väkivaltilanteiden hoitamisen ajateltiin toisinaan kuuluvan yksinomaan vastaanottokeskuksille. Toisille oli selvää, että sosiaalitoimea ja poliisia on vähintäänkin konsultoitava. Kommenteissa tuotiin esiin myös turvapaikanhakijoita koskevan yhteistyön ja tiedonkulun tärkeys.

”Koettakaa luoda parempaa vuoropuhelua eri toimijoiden välillä. Olemme huomanneet, että turvapaikanhakijoiden keskuudessa vallitsee epäselvyyksiä STM:n ja Maahanmuuttoviraston välisestä kommunikaatiosta. Millainen rooli kenelläkin on ja kuka määrää siitä, miten kuntien tulee toimia?”²⁶⁵ – anonyymi kommentti kyselyyn.

Kyselyn perusteella yhdenkään haastattelukunnan palveluntarjonnassa ei huomioida väkivaltaa kokeneita turvapaikanhakijanaisia omana ryhmänään. Kuitenkin Helsinki ja Jyväskylä ilmoittivat, että kaupungilla on suunnitelma tai ohje näiden naisten kuntouttamiseksi. Haastateltu helsinkiläinen kuntapoliitikko korosti valtion vastuuta turvapaikanhakijanaisten palveluissa. Väkivaltatyön tekijän mielestä turvapaikanhakijanaiset hyötyisivät väkivaltatyön osaamisesta vastaanottokeskuksissa, mutta tätä ei tällä hetkellä juurikaan ole tarjolla. **Erityisiksi ongelmiksi haastateltu nimesi naisen turvaamisen silloin, kun väkivallan uhkaa ilmenee paitsi oman puolison myös laajemman yhteisön taholta.**²⁶⁶

Jyväskylässä kuntapoliitikko luotti siihen, että sosiaalitoimi osaa asiansa vaikkakin arveli, ettei turvapaikanhakijoiden joukossa ole juurikaan naisia. Toinen väkivaltatyön tekijä sanoi, ettei

²⁶⁴ Etelä-Suomi 2/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 4/30, Lounais-Suomi 1/11, Itä-Suomi 3/13, Pohjois-Suomi 1/10, Lappi 1/6.

²⁶⁵ ”Försök att skapa en bättre dialog mellan olika aktörer. Vi har märkt att det på asylboendena råder oklarheter i kommunikationen mellan ministeriet (SHM) och Migri. Vem har vilken roll och vem ger ut direktiv hur kommunerna skall förhålla sig?”

²⁶⁶ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

turvapaikanhakijanaisia huomioida omana ryhmänään. Toinen nosti erityiseksi haasteeksi sen, etteivät nämä naiset uskalla puhua kokemastaan väkivallasta. Silloin asian hoitaminen viranomaisissa tai järjestöpalveluissakin muodostuu vaikeaksi.²⁶⁷ Ymmärrys tämän, usein lähtömaassa tai pakomatalla jo aiemmin koetun väkivallan ominaispiirteistä on toistaiseksi vähäistä kaikkialla.

”Puhutaan sellaisesta väkivallasta, josta meillä ei ole käsitystä – sen laajuudesta, syvyydestä ja niistä traumaista mitä siellä taustalla on. Se on se sävy. Meidän mielikuvitus ei voi riittää siihen mitä kaikkea siellä on tapahtunut. Se näkyy myös silloin jos perheet jää tänne ja se työskentely jatkuu, niin pitää palauttaa mieleen, että nämä henkilöt ovat tulleet pakolaisina erittäin väkivaltaisista tilanteista ja mitä kaikkea se tuo sitten siihen. Ne meidän perinteiset keinot eivät todellakaan päde.” – Lappeenranta, tekijä2.

Lappeenrannassa kuntapoliitikko ei ollut kuullut turvapaikanhakijanaisiin kohdistuvasta väkivallasta, joka olisi tullut ilmi vastaanottokeskuksessa oleskelun aikana. Hän arveli, että tätä varmaankin tapahtuu. Väkivaltatyön tekijöiden mukaan näitä naisia tulee väkivaltatyön piiriin ”maahanmuuttopalveluiden kautta aika paljon”. Ratkaisuna akuuttitilanteeseen voidaan käyttää esimerkiksi osapuolten sijoittamista eri vastaanottokeskuksiin. Tämä tulee kyseeseen lähinnä silloin kun epäilty tekijä ei ole oma puoliso, sillä perheitä ei kuitenkaan ”herkästi ruveta jakamaan”. Lappeenrannassa turvapaikanhakijanaisten kokeman väkivallan huomioimisessa on ”tasoeroja” ja vielä ”paljon työtä”.²⁶⁸

Maalahdessa ongelma ei tuntunut käytännössä ajankohtaiselta, koska turvapaikanhakijat ovat lähinnä miehiä. Asiaan kuitenkin haluttiin kiinnittää enemmän huomiota, jotta mahdollisia tilanteita osattaisiin ennakoita.²⁶⁹ Torniossa toinen väkivaltatyön tekijä nosti esiin lastensuojelun merkitystä turvapaikanhakijanaisten kokemaan väkivaltaan puuttumisessa, koska ”heillä on monesti lapsia tosiaan, harvoin tulevat yksin”. Pahoinpitelystä ilmoitettaessa sosiaalitoimi ja poliisi toimivat yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa, jotta naisen ei tarvitse palata enää ”samaa huoneeseen sen miehen kanssa”. Torniossa korostui ennaltaehkäisevä kotouttamiskoulutus, kuten poliisiin vastaanottokeskuksissa pitämät tietoisut sekä naisille tarjottavat terveystalouden palvelut.²⁷⁰

”Hän kaikki käyvät tämän neuvolaseulan lävitse, terveystarkastukset lävitse, ja siinä tilanteessa on mahdollisuus tulla esille näitä väkivaltatilanteita. Se on sitten toinen kysymys että tuleeko, mutta siinä on kanava olemassa.” – Tornio, poliitikko1.

6.8 Kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvä väkivalta

Kysymys kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvästä väkivallasta kytkeytyy osittain kolmeen edelliseen. Osa heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvista naisista, kuten myös maahanmuuttajataustaisista tytöistä ja nuorista naisista sekä turvapaikanhakijanaisista saattaa uhriutua tälle väkivallalle. Näiden ryhmien tai niihin kuuluviin yksilöihin kohdistuvan väkivallan uhan ja väkivaltakokemusten välille ei kuitenkaan

²⁶⁷ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁶⁸ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁶⁹ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²⁷⁰ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

tule vetää yhtäläisyysmerkkejä. **Kaikki tiettyyn etniseen tai kulttuuriseen ryhmään kuuluvan naisen kokema väkivalta ei liity kunniakäsityksiin, vaikkakin riski tähän on joissakin tilanteissa kohonnut.**

Kulttuuritekijöihin ja kunnia-ajatteluun liittyvän väkivallan erityispiirteistä ja torjumisesta on Suomessa vielä aivan liian vähän tietoa.²⁷¹ Tähän nähden vastaukset kysymykseen siitä, mikä on kunnan tietotaidon taso kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvän väkivallan kysymyksissä (K38, N 97) olivat yllättävän varmoja. Verrattuna moniin muihin kysymyksiin vain pieni osa vastaajista ei osannut sanoa tähän mitään (sosiaalipuolella 5,5% ja valtuustopuolella 17,5%). Asteikolla 1–5 vastaukset levittäytyivät suhteellisen tasaisesti kaikkiin vaihtoehtoihin, ja noin kolmasosa kaikista vastaajista piti kunnan tietotaidon tasoa ”ei hyvänä eikä huonona” (3).

Merkintöjä ”melko hyvä” ja ”erittäin hyvä” esiintyi suhteellisesti eniten Lounais-Suomessa. Seuraavan sijan maantieteellisessä vertailussa jakoivat melko tasaisin luvuin Etelä-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi sekä Itä-Suomi. Kyselyn mukaan näillä alueilla siis koetaan tähän väkivallan muotoon liittyvää tietotaitoa olevan keskimäärin eniten, vaikkakin se on riittämätöntä. Heikoimmin aihealuetta arvioitiin tunnettavan Pohjois-Suomen ja Lapin alueilla.²⁷² Vain kolme yksittäistä vastaajaa piti kunnan tietotaitoa erittäin hyvänä (Kalajoki, Kotka ja Kristiinankaupunki). **Vaikka kolmannes sosiaalipuolen vastaajista piti kuntansa tietotaitoa melko hyvänä, tarvitaan kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvän väkivallan torjumiseksi kiistatta koulutusta koko maassa.**

	1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
Asteikko / Skala 1-5	8,77%	26,32%	22,81%	33,33%	3,51%	5,26%
	5	15	13	19	2	3

K38 (sosiaalipuolen vastaajat): Mikä on kunnan tietotaidon taso kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvän väkivallan kysymyksissä?

	1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
Asteikko / Skala 1-5	10,00%	17,50%	40,00%	12,50%	2,50%	17,50%
	4	7	16	5	1	7

K38 (valtuustopuolen vastaajat).

Haastatteluissa kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvä väkivalta vei pohtimaan monenlaisia kysymyksiä. Esiin nousi muun muassa nuorten, vastoin vanhempien toiveita seurustelevien tyttöjen perheensä taholta kokema väkivallan uhka, aikuisiin naisiin kohdistuva ja yhteisön piilottelema lähisuhdeväkivalta, pakkoavioliitot sekä tyttöjen sukuelinten silpominen. Keskusteluissa hahmottui huoli näille väkivallan muodoille uhriutumuksesta, hämmennys vieraaksi koetun äärellä, osin myös kyynisyys. Jyväskyläläinen kuntapoliitikko nosti esimerkiksi tilanteen, jossa maahan muuttaneiden miesten uutisoidaan olevan väkivaltaisista puolisojaan kohtaan:

”Vaun jos siellä nyt jotakin tapahtuu, jos tuota monikulttuuriporukat ruppee kovin kepittämään muijia, niin kyllä se sitte näkyy ja raportointi tulee kyllä sieltä. Erikoissairaanhoidossa, päivystyksessä ja siellä tämmöstä asiaa – ja niinku me kumpikin tiedetään, että se lähisuhdeväkivalta voi olla niin paljon muutakin mikä ei sinne tule, mut

²⁷¹ Kulttuurin, kunniakäsitysten ja väkivallan yhteyksistä ks. Lidman 2015, s. 181–207. Kunniaan liittyvän väkivallan yleisyydestä ja piirteistä Suomessa ks. Hansen et al. 2016.

²⁷² Etelä-Suomi 6/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 9/30, Lounais-Suomi 5/11, Itä-Suomi 4/13, Pohjois-Suomi 1/10, Lappi 1/6.

sen kartottaminen, se on aina työlästä – on semmosta vaiettua väkivaltaa hurumyky.” – Jyväskylä, poliitikko1.

Kommentin ensimmäinen virke heijastaa maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Vastaajalla oli kuitenkin verraten monipuolinen käsitys naiseen kohdistuvan väkivallan vivahteista ja ymmärrystä niistä syistä, joiden vuoksi se jää usein piiloon. Jyväskylässä haastateltu väkivaltatyön tekijä puolestaan painotti, että yhteisöllinen kulttuuri asettaa väkivaltatyölle erityisiä haasteita. Näihin kuulunevat paitsi väkivallan ehkäisy sinänsä, myös päättäjien ja väkivaltatyötä käytännössä tekevien asennekasvatus.

Maalahdessa oli halua oppia tunnistamaan paremmin kulttuuritaustan ja väkivallan yhteyksiä. Haastatellun mukaan keskeistä on ymmärtää, mikä nähdään oikeana ja vääränä. Hän kytki asian viranomaisten velvollisuuteen kertoa uussuomalaisille yhteiskunnan toimintaperiaatteista. Torniossa ”kulttuurierojen kirjon” kasvu nähtiin riskitekijänä väkivallalle, mutta luottamus väkivaltaa ehkäisevään kotouttamiseen oli hyvä. Sekä kuntapoliitikko että väkivaltatyön tekijä luottivat siihen, että poliisilla on olemassa toimintamallit kulttuuriin kunniakäsitelyyn perustuvan väkivallan torjumiseksi.

Haastatellut poliisit olivat kukin tavallaan joutuneet pohtimaan kunniaan liittyvän väkivallan torjumista ja asianosaisten kanssa toimimista. Tässä nähtiin yleisesti olevan vielä ”paljon oppimista”. Monet väkivaltatapaukset raukeavat näytön puutteessa, vaikka esitutkinnassa osattaisiinkin ”haistaa” kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä. Kun kuulustelut tehdään tulkin välityksellä voi poliisille jäädä tavallista suurempi epävarmuus siitä, kertovatko asianosaiset totuuden vai eivät.²⁷³ Pääsääntöisesti tulkkauksilanteet toimivat hyvin, mutta toisinaan viranomaisille vastaamisen tavoissa heijastuvat kulttuurierot hankaloittavat poliisin työtä.

”[K]yllä sen itte huomaa, että kun sä kysyt jotakin asiaa – ja minun mielestä se on lyhyt se kysymys – niin sitte se tulkin tulkkaus on äärimmäisen pitkä ja se vastaus on ihan äärimmäisen pitkä. [...] Ja lopun viimein kun ne tulkaa sen asian mulle niin se on jotakin ihan muuta kun mitä mä kysyin. Eli mä en tiedä onko se sitten se kulttuurillinen kysymys, että sitä tulee sitä tekstiä ihan äärettömän paljon ja sieltä tulee aina se sukuselevitys, siis että se on ihan hirviän pitkä se selitys mitä ne selittää. Ne ei ymmärrä sitä, että vastaa vaan kysymykseen.” – haastateltu poliisi.

Tulkattavien kuulustelutilanteiden haasteeksi tunnistettiin myös tulkin ja asianosaisten välillä mahdollisesti vallitsevat kulttuuriset jännitteet, jotka vaikuttavat saatavaan informaatioon. Väkivaltaa kokenut nainen ei esimerkiksi ehkä koe voivansa puhua vapaasti, mikäli tulkki on mies tai tulee samasta yhteisöstä. Poliisin on tällaisessa tilanteessa kuitenkin vaikea reagoida, jos nainen ei tuo pelkoaan tai epäluottamustaan millään tavalla esille.

”Tokihan me tehään joskus niinkin, et jos meillä on semmonen epäily, että se tulkki tulkkais väärin, niin niitä on saatettu videoida ja sitte niitä on KRP:ssä käännetty.” – haastateltu poliisi.

Tyttöjen sukuelinten silpomisen riskitekijöiden tunnistamiseen kaivattiin erityisesti koulutusta. Poliisin tulisi tehdä tässä kysymyksessä tiiviimmin yhteistyötä paitsi sote-puolen myös päiväkotien ja koulujen kanssa, jotta tapauksia opittaisiin ennakoimaan. Yksi haastateltu korosti, ettei silpominen ”välttämä ole

²⁷³ Haastatellut poliisit.

paha aikomus tai sitä ei välttämättä tehdä väkivalta mielessä” eikä se profiloitu ”niin sanottuihin ongelmaperheisiin”. Vanhemmat tarvitsisivat koulutusta ihmisoikeuksista ja poliisin pitäisi tietää enemmän heidän kulttuuristaan voidakseen estää ja selvittää näitä rikoksia.

Silpomisesta ei ole nostettu Suomessa syytteitä, mutta teoriassa sovellettavaksi tulisi törkeän pahoinpitelyn pykälä. Mahdollisen tutkinnan osuessa kohdalle poliisi joutuisi ratkomaan esimerkiksi kysymyksiä tapahtumapaikasta, mikäli teko on tehty ulkomailla, sekä syyllisen ja yllyttäjän rooleihin sekä pakkotilaan vetoamiseen liittyviä kantoja. Haastatellut poliisit kokivat, etteivät he ole valmistautuneet tarpeeksi hyvin tällaisiin tilanteisiin.

Poliisilla ei muutenkaan ole riittävää rutiinia eikä välineitä tunnistaa kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvää väkivaltaa ja erottaa sitä muusta väkivallasta. Epäily voi tulla ilmi, mutta asianosaisten kertomukset muuttuvat matkan varrella. Esimerkiksi pahoinpitelyn uhri saattaa vetää syytöksensä takaisin, jos häntä on uhkailtu entistä vakavammalla väkivallalla. Mikäli tapahtumista ei ole riittävää näyttöä on todennäköistä, että tutkinta lopetetaan. Kulttuurisiin kunniakäsityksiin kytkeytyvässä väkivallassa on usein kyse henkisestä kontrollista, joka estää asianosaisia puhumasta vapaasti.

”Yhdessä tai korkeintaan kahdessa kuulustelussa on vaikeaa rakentaa luottamusta ja murtaa sitä vuosituhantista kulttuuria.” – haastateltu poliisi.

6.9 Vanhempansa menettäneet tai huostaan otetut lapset

Kysymyksessä 39 tiedusteltiin mikä on kunnan tietotaidon taso väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneistä tai huostaan otetuista lapsista huolehtimisessa (K39, N 97). Keskimäärin tämän arvioitiin olevan ”melko hyvä” (4) tai ”ei hyvä eikä huono” (3). Vastaaajaryhmien välillä oli huomattavia painotuseroja, sillä valtuustopuolella 27,5% ei osannut vastata kysymykseen, kun taas sosiaalipuolella yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki pystyivät mittaamaan näkemystään numeraalisesti.

Sosiaalipuolella käsitykset huostaan otetuille lapsille tarjottavista väkivaltatyön palveluista jakoutuivat asteikon keski- ja yläpään kolmeen kohtaan tasaisemmin kuin valtuustoissa.

	1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
Asteikko / Skala 1-5	0,00%	1,75%	31,58%	45,61%	19,30%	1,75%
	0	1	18	26	11	1

K39 (sosiaalipuolen vastaajat): Mikä on kunnan tietotaidon taso väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneistä tai huostaan otetuista lapsista huolehtimisessa?

	1	2	3	4	5	En osaa sanoa / Kan inte säga
Asteikko / Skala 1-5	7,50%	0,00%	17,50%	42,50%	5,00%	27,50%
	3	0	7	17	2	11

K39 (valtuustopuolen vastaajat).

Erittäin hyväksi kuntansa tietotaidon mainitulla alueella arvioi yhteensä 13 kuntaa: Askola, Hamina, Inari, Jyväskylä, Kalajoki, Kauniainen, Keitele, Kustavi, Leppävirta, Nurmes, Seinäjoki, Vantaa ja Vesanto. Merkintöjä ”melko hyvä” ja ”erittäin hyvä” (4–5) oli yhteensä 56. Suhteellisesti yleisimpiä nämä olivat Itä-Suomessa, josta saatiin 13 merkintää yhteensä 13 kunnasta. Seuraavaksi eniten

asteikon yläpäättä käytettiin Lapin alueella (5/6). Näillä alueilla siis arvioidaan vanhempansa menettäneiden tai huostaan otettujen lasten tarpeiden huomioiminen väkivaltatyössä laadukkaimmaksi. Suhteellisesti heikoimmaksi tietotaito arvioitiin Pohjois-Suomessa, jossa asteikon yläpään merkintöjä oli vain kaksi kymmentä kuntaa kohden.²⁷⁴

Verrattuna muihin erityisen riskin ryhmiin on väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneiden tai huostaan otettujen lapsien tarpeiden huomioiminen suhteellisen hyvällä tasolla. Keskinäinen tietotaito ei kuitenkaan riitä, sillä vakavan väkivallan vaikutuksessa eläneet lapset ovat avainhenkilöitä ylisukupolvisten väkivaltailmiöiden torjumisessa. He ovat erityisen haavoittuvia väkivallan seurauksille ja heillä on kohonnut riski kokea väkivaltaa tai syllistyä siihen myöhemmässä elämässään.

Haastattelukuntien kyselyvastauksissa tätä erityistä riskiryhmää koskeva tietotaito arvioitiin erittäin hyväksi vain Jyväskylässä. Haastateltujen mukaan Helsingissä ei työskennellä väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneiden tai huostaan otettujen lasten kanssa erikseen nimenomaan tästä näkökulmasta. Sen sijaan lapsille on tarjolla palvelujärjestelmässä monenlaista ammattiapua, kuten terapiaa ja perheneuvolatyöskentelyä, joissa työntekijöiden pitäisi tunnistaa väkivaltaa kokeneen lapsen tarpeet.²⁷⁵ Näin ei kuitenkaan aina tapahdu.

”Että meillä on ikään kuin palveluita, joissa työntekijät ymmärtää väkivallasta. Siis on palveluita, jotka ei oo tarkoitettu juuri näille lapsille, mutta joissa työntekijöillä on laaja kokemus kriisi- ja traumatyöstä.” – Helsinki, poliitikko1.

Väkivaltatyön tekijät painottivat, ettei vanhempien välinen tai lapsen kohdistama väkivalta ole aina helposti tunnistettavissa. Alaikäisten palveluissa on tältä osin ”varmasti paljonkin kehitettävää”. Päihteet ovat usein näkyvämpi – tai ainakin helpoimmin havaittavissa oleva – osa lapsen kaltoinkohtelua siitäkin huolimatta, että ”väkivalta saattaa olla huomattavasti vahingollisempaa”. Työntekijöiltä sijoitetun lapsen kokemukset perheensisäisen väkivallan todistajana voivat ”unohtua” vaikka hänestä muuten huolehdittaisiin. Toisaalta väkivaltaa voidaan epäillä ja tunnistaa, mutta siitä ei saada riittävää näyttöä.²⁷⁶

”Et jos ajatellaan vaikka lapsen kiireellistä sijoitusta, niin harvoin syynä on vanhempien välinen väkivalta, vaikka lastensuojeluilmoituksia tulee sen takia tuhansia. Mutta kun sä lähet siitä keskustelemaan niin sehän on juupas-eipäs-kissanhännänvetoa.” – Helsinki, tekijä2.

Lappeenrantalainen kuntapoliitikko piti tämän erityisen riskiryhmän huomioimista erittäin tärkeänä ja arvioi, että näin myös tapahtuu. Hänen mukaansa Lappeenrannassa on erilaisia, sekä yksityisiä että Eksoten ”huoltojärjestelmiä”. Väkivaltatyön tekijän mukaan nämä lapset huomioidaan omana ryhmänään. Hän painotti myös turvapaikanhakijatilanteen tuomia uusia haasteita, joihin sisältyy vanhempien lapsiinsa kohdistuma väkivalta. Tämä saattaa olla ”hyvin rajua” ja tekijänä on ”valitettavan usein äiti”.²⁷⁷

²⁷⁴ Etelä-Suomi 10/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 15/30, Lounais-Suomi 8/11, Itä-Suomi 13/13, Pohjois-Suomi 2/10, Lappi 5/6.

²⁷⁵ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁷⁶ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

²⁷⁷ Lappeenranta, poliitikko1 & tekijä2.

Jyväskylässä kuntapoliitikko ei osannut vastata kysymykseen sen kummemmin, sillä ”se on sitä sosiaalipuolen tai koulupuolen juttua”. Väkivaltatyön tekijöiden näkemykset menivät ristiin, kuten aiemminkin esimerkiksi kysymyksessä vammaisten naisten huomioimisesta. Toisen mukaan näiden lasten ”erityistarpeet otetaan varmasti huomioon” ja toisen mukaan heitä ei huomioida omana ryhmänä.²⁷⁸

Maalahdessa nämä lapset nähtiin selkeänä erityisryhmänä, josta huolehtimiseen myös panostetaan. Silti on syytä ymmärtää nykyistä paremmin, miten väkivaltakokemukset vaikuttavat lapsiin.²⁷⁹ Torniossa, jossa väkivaltatyö nähtiin muutenkin leimallisesti perhekontekstissa, kaikki haastatellut pitivät väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneiden tai huostaanotettujen lasten erityistä huomioimista itsestäänselvyytenä. Asiassa painottuvat erityisesti sosiaalityö ja psykiatriset palvelut. Myös kuntapoliitikolla oli asiasta selkeä näkemys.²⁸⁰

”Tämähän on erityisryhmä, johon liittyy erityisesti aina tietyllä tavalla kriisiytyminen ja nämä huomioidaan meidän toiminnassa hyvin.” – Tornio, poliitikko1.

6.10 Ikääntyvät naiset

Ikääntyvät naiset ovat kiistatta erityinen riskiryhmä, joka on jäänyt toistaiseksi liian vähälle huomiolle niin tutkimuksessa kuin käytännön väkivaltatyössäkin. Kyselyssä ei ollut ikääntyviä naisia koskevaa osuutta eivätkä vastaajat maininneet tätä ryhmää kohdassa ”muu mikä”. Niinpä oli erityisen ilahduttavaa, että useat haastatellut nostivat tämän teeman oma-aloitteisesti esiin. Maalahdessa asia tuli puheeksi heti aluksi kun haastateltu totesi naisiin kohdistuvan väkivallan huolettavan myös vanhustenhuollon puolella. Sosiaalityötä tehtäessä Maalahdessa koetetaan pitää mielessä, että missä ikäryhmässä tahansa voi olla yhtä lailla väkivallan uhreja.²⁸¹ Tämä ei sisälly totuttuun käsitykseen siitä, mitä naisiin kohdistuva väkivalta on.

”Se mielikuva et jos puhutaan naisiin kohdistuvasta [väkivallasta] niin helposti unohdetaan ikäihmiset. Ja siellä on kuitenkin ne aikamiespojat ja päihdeongelmaiset väkivaltaiset miehet, jotka hyvinkin huonosti kohtelee äitejään tai puolisojaan. Se ei välttämättä siinä puheessa kuulu.” – Lappeenranta, tekijä2.

Lappeenrantalainen väkivaltatyön tekijä painotti, että ikäihmisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet olisi syytä tunnistaa paremmin. Hänen mukaansa valtaosa tästä väkivallasta kohdistuu naisiin. He ohjautuvat sosiaalipäivystyksestä yleensä aikuissosiaalityöhön.²⁸² Torniossa kuntapoliitikko totesi, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhuttaessa ajatellaan liian usein vain nuorempia ikäluokkia. Väkivaltaa kuitenkin esiintyy ikääntyvien puolisoitten välillä ja se voi tulla esiin toisen osapuolen sairastuttua. Silloin saatetaan joutua esimerkiksi hakemaan laitoshoidoa tai muuta sijoituspaikkaa väkivaltatilanteen takia. Väkivallan tekijä voi olla myös aikuinen lapsi, esimerkiksi kotona asuva

²⁷⁸ Jyväskylä, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁷⁹ Maalahti, tekijä1 & tekijä2.

²⁸⁰ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁸¹ Maalahti, tekijä2.

²⁸² Lappeenranta, tekijä2.

”aikamiespoika”. Haastattelun mukaan vanhusten kokema väkivalta periaatteessa tunnistetaan, mutta auttamisen keinot ovat puutteelliset.²⁸³

”Se on huomioitu joo. Se tulee kotipalvelun kautta tosi hyvin esille, jos sitä on. Ja se, että kuinka hyvin siihen osataan puuttua se on toinen kysymys, koska siellä on monesti sairauksia takana.” – Tornio, poliitikko1.

Helsingissä kaikki haastatellut ottivat ikääntyvien naisten tilanteen puheeksi. Kuntapoliitikko toivoi vanhusväestön väkivaltatilanteiden tunnistamiselle enemmän huomiota. Haastatellut väkivaltatyön tekijät kertoivat, että kaupunki on viime vuosina kampanjoinut vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta ja myös työntekijöitä on koulutettu. Väkivaltakysymykset huomioidaan ikäihmisten palveluissa ainakin jollain tavalla, vaikkakin tätä on syytä kehittää edelleen.²⁸⁴ Jyväskyläläinen haastateltu totesi, ettei vanhuksia nähdä omana erityisenä riskiryhmänä vaikka tarvetta olisi.²⁸⁵

Ikääntyvien parempi tunnistaminen naisiin kohdistuvan väkivallan mahdollisiksi uhreiksi nivoutuu yleisemminkin väkivaltakäsityksen monipuolistumiseen. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa ei ole kyse vain pienten lasten äideistä tai raiskatuista naisista vaan huomattavasti laajemmasta ilmiöstä. Ikääntyviin naisiin kohdistuva väkivalta on syytä tehdä näkyvämmäksi sekä väkivaltatyön arjessa että siihen suunnatuissa resursseissa.²⁸⁶

6.11 Erityiset avuntarpeet ja yhdenvertaisuus

Kysymyksessä 35 oli mahdollista myös valita kohta, jonka mukaan kunnan väkivaltatyön palveluissa ei huomioida mitään erityistä riskiryhmää omana joukkonaan. Tämä vaihtoehto valittiin huomattavasti useammin kuin mikään yksittäinen riskiryhmä: sosiaalipuolen vastaajista kohdan merkitsi 38,5% ja valtuustopuolella 45%. Näkemykset erityisten avuntarpeiden ja yhdenvertaisuusperiaatteen yhteensovittamisesta olivat ristiriitaisia. Riskiryhmien huomioiminen omana joukkonaan koettiin jopa eriarvoistavaksi.²⁸⁷

Moni ei osannut tai halunnut ottaa kantaa erityisiin riskiryhmiin – erityisesti kuntapäätäjät kokivat tuntevansa aihealuetta liian vähän voidakseen muodostaa siitä näkemyksen. Toisinaan ajateltiin, että riskiryhmien huomioiminen ei varsinaisesti kuulu kunnalle, vaan siihen liittyvä osaaminen esimerkiksi liittyen maahanmuuttajataustaisten tai vammaisten naisten tarpeisiin löytyy asialle vihkiytyneistä järjestöistä.

Sosiaalipuolen kommenttiosiossa ja väkivaltatyötä tekevien haastatteluissa nousi esiin kolme osin päällekkäistä näkökulmaa. Yhden näkemyksen mukaan ”kaikkien ryhmien huomioiminen” on paras ja itsestään selvä toimintamalli. Näin ajattelevat muistuttivat, että ”väkivaltaa kokeneet huomioidaan

²⁸³ Tornio, poliitikko1.

²⁸⁴ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁸⁵ Jyväskylä, tekijä2.

²⁸⁶ THL koordinoi kansainvälistä ikääntyviin naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyystutkimusta (AVOW), jonka loppuraportti julkaistiin 2011. Ks. tarkemmin: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/avow-tutkimus-ikaantyyvien-naisten-kaltoinkohtelusta> (vierailtu 12.12.2016).

²⁸⁷ Tähän viittaavat sekä kysymyksen 35 vastaukset että sitä täsmentävät kommentit ja haastatteluaineisto.

yhtäläillä olivat he sitten naisia, miehiä tai lapsia”. He korostivat “yleispalvelujen” merkitystä, sillä “väkivalta on väkivaltaa” – tarvittaessa on annettava apua kaikille.

Toisessa näkemyksessä korostui väkivaltaa kokeneiden tasapuolinen kohtelu, jonka tulee kuitenkin sisältää yksilöllisesti “räätälöityjä” toimintatapoja. Kunnassa ei välttämättä ole “asiakassegmentointia”, mutta käytännön väkivaltatyössä voidaan huomioida erityisten riskiryhmien tarpeet. Eräs vastaaja kirjoitti, että avun piiriin hakeutuu “näiden kaikkien ryhmien edustajia – myös miehiä – niin vähän, että he kaikki ovat meille erityisen haavoittuvia”. Joillekin kaikkien huomioiminen tarkoitti riskiryhmiin kuuluvien yksilöiden yksilöllisiä palveluita, toisille taas samojen palvelujen tarjoamista kaikille ja ”erityiskohtelun” välttämistä.

Kolmanneksi erottui ajatus siitä, että nimenomaan ennalta suunniteltu ja eriytetty väkivaltatyö on tarpeen – ja juuri siksi työntekijöiltä on vaadittava osaamista erityisten riskiryhmien tilanteissa. Hyvät ratkaisut voivat olla erilaisia paikallisista olosuhteista ja olemassa olevista väkivaltatyön rakenteista riippuen, mutta erityisiin riskiryhmiin liittyviä tietotaitoja on lisättävä kaikkialla. Aineiston perusteella ei voi arvioida sitä, miten erityisiä riskiryhmiä kulloinkin käytännössä huomioidaan. Selvää sen sijaan on, että valtaosa kunnista ei tällä hetkellä näin tee.

”Kaikkien kuntien kannattais yhdessä näitä erityisryhmiä lähteä miettimään”. – Helsinki, tekijä1.

Lappeenrantalaisen haastatellun mukaan asiakkaiden integroimista ja eriyttämistä ei ole pohdittu valtakunnallisesti riittävästi jos ollenkaan. Myös Torniossa todettiin, että tähän liittyvää sensitiivisyyttä erityisryhmien kohtaamisessa on syytä oppia kaikkialla. Väkivaltatyön toimijoiden on haettava aktiivisesti tietoa esimerkiksi erityiskysymysten parissa työskentelevistä järjestöistä.²⁸⁸ Yhdenvertaisuuden tavoite ei sulje pois jonkin ryhmän erityistarpeisiin vastaamista. Ihmisten tilanteet ovat kuitenkin aina yksilöllisiä eikä oletettu erityisryhmään kuulumisen saa myöskään yksisilmäisesti ohjata tai rajoittaa palvelupalettia.

²⁸⁸ Lappeenranta, tekijä2; Tornio, tekijä1.

VII VÄKIVALLASTA TIEDOTTAMINEN JA KOULUTTAMINEN

Väkivaltailmiöistä tiedottaminen ja kouluttaminen vaikuttavat merkittävästi sekä ennaltaehkäisyyn että väkivaltaa kokeneiden auttamiseen. Kuntalaiset tarvitsevat tietoa palvelujärjestelmästä, jotta käytännön väkivaltatyö olisi mahdollisimman tehokasta. Heidän on saatava helposti selville millaisia palveluita kunta tarjoaa, kenelle ne on suunnattu ja miten niiden äärelle pääsee. Palvelujärjestelmässä suunnistetaan nykyään pitkälti verkkoympäristössä, mutta perinteisempiäkään keinoja ei tule väheksyä. Parasta on hyödyntää kaikkia mahdollisuuksia, kuten julisteita, paperiesitteitä, paikallisradiota ja -lehtiä.

Tiedottaminen naisin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä kuntalaisten suuntaan on tärkeää, sillä sen avulla voidaan tuoda paikallistasolla esiin väkivaltaa ylläpitäviä ja piilottavia asenteita. Kampanjoinnin avulla on mahdollista esimerkiksi purkaa lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan edelleen kytkeytyviä häpeän ja yksityisyyden mielikuvia, joiden vuoksi monet teot jäävät piiloon. Samoin on mahdollista vaikuttaa siihen, ettei naisiin kohdistuvaa väkivaltaa nähtäisi liian kapeasti, vain perheellisten heteronaisten ongelmana. On tärkeää tuoda julkiseen tilaan ja keskusteluun ajatuksia naisiin kohdistuvan väkivallan laajasta haavoittavuudesta: väkivalta ei koskaan ole vain tekijän ja uhrin välinen asia vaan se vahingoittaa paitsi heidän lähipiiriään myös koko yhteiskuntaa.

Väkivaltatyötä tekevien ammattilaisten monipuolinen koulutus on edellytys laadukkaalle ja toimivalle palvelujärjestelmälle. Koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota jatkuvuuteen, sillä Kuntien tiedottamisessa ja työntekijöiden kouluttamisessa on valtakunnallisesti tarkasteltuna paljon epätasaisuutta niin laadussa kuin määrässäkin. Tämän seurauksena väkivaltaa kokeneet ovat epätasaroisessa asemassa asuinpaikasta riippuen. Kyselyssä aiheesta kerättiin tietoa otsikolla ”naisiin kohdistuvasta väkivallasta tiedottaminen ja kouluttaminen”, ja tässä yhteydessä selvitettiin myös vainoamisrikoksen tunnettuutta. Haastatteluissa näistä teemoista keskusteltiin kaikkien informanttien kanssa. Hyviä ja konkreettisia ideoita tiedotuksen parantamiseen syntyi spontaanisti, ja osa haastatelluista teki konkreettisia lupauksia panostaa erityisesti kuntalaisille suunnattuihin kampanjoihin.

7.1 Miten hyvin kuntalaiset tunnistavat väkivaltailmiöitä?

Amnestyn vuoden 2006 suositukseen kuului naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ennaltaehkäisevän toiminnan kehittäminen, kuten väkivallasta ja palveluista tiedottaminen sekä esitteiden ja muun materiaalin tuottaminen asukkaille ja ammattihenkilöstölle (suositus 10). Joillakin paikkakunnilla tämä on toteutunut hyvin tai kohtuullisesti, joillakin vain heikosti. Naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisen ja väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluihin liittyvän tiedonvälityksen suhteen suomalaiset ovat siis keskenään eriarvoisessa asemassa. Paikallistason kampanjoinnin haasteena on myös naisiin kohdistuvan väkivallan koko kirjon tavoittaminen. Tiettyyn väkivallan osa-alueeseen keskittyvä kampanja voi olla samalla tehokas mutta kääntöpuolena on väkivaltakäsityksen kaventuminen.

* * * * *

Tässä osiossa kysyttiin ensin yleisesti, onko kunnalla ollut kuntalaisille suunnattua kampanjaa naisiin kohdistuvan väkivallan teemoista viimeisen viiden vuoden aikana (K41, N 96). Muistikuvat olivat molemmissa vastaajaryhmissä suhteellisen yhteneväiset: suurin osa ei ollut tällaista kampanjaa huomannut (sosiaalipuolella 60,5%, valtuustopuolella 70%). Yllättävää oli, että 30,5% sosiaalipuolen vastaajista ei osannut vastata kysymykseen – etenkin kun valtuustopuolella epätietoisia oli vähemmän (22,5%).

Kampanjointia koskevat kielteiset vastaukset eivät tarkoita, ettei kunnassa olisi tiedotettu palveluiden saatavuudesta. Vaikka avunsaantimahdollisuuksia koskeva perustason tiedotus olisikin kunnossa, kannattaa kampanjoinnin vähäisyyttä kuitenkin pohtia. Ainoastaan kourallinen (8,5%) kyselyvastaajista oli pannut merkille naisiin kohdistuvan väkivallan teemasta kampanjointia kunnassaan kuluneiden viiden vuoden sisällä. Nämä kahdeksan kuntaa olivat: Espoo, Helsinki, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Laukaa, Leppävirta, Teuva ja Äänekoski.

Maantieteellisesti tarkasteltuna naisiin kohdistuvasta väkivallasta kampanjointi oli kaikkialla harvinaista ellei olematonta. Suhteellisesti yleisintä se oli Länsi- ja Sisä-Suomen alueella, josta asiasta raportoi viisi vastanneista kolmestakymmenestä kunnasta. Etelä-Suomesta saatiin kaksi ja Itä-Suomesta yksi osuma. Lounais-Suomen, Pohjois-Suomen ja Lapin vastauksissa yksikään vastaaja ei muistanut huomanneensa kunnassaan kampanjointia kuluneen viiden vuoden aikana.²⁸⁹ Toki on mahdollista, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta oli kampanjoitu aikaisemmin, mutta viisi vuotta hiljaisuutta on pitkä aika. Palvelujärjestelmät voivat muuttua – ja sekä työntekijöiden että potentiaalisten asiakkaiden muistia on virkistettävä aika ajoin.

Kysymyksen 41 huolestuttavilta tuntuvat vastausluvut selittynevät kuitenkin osin terminologialla. Vastaajat ehkä valitsivat ”ei” vaikka olisivatkin huomanneet kampanjointia esimerkiksi lähisuhdeväkivalta-käsitteen alla. On siis mahdollista, että kunnissa käytännössä kampanjoidaan naisiin kohdistuvan väkivallan joistakin osa-alueista vaikka sanaa nainen ei tässä yhteydessä käytetä. Tämä on yhtäältä hyvä, sillä kaikki väkivaltatyö on tärkeää. Kuitenkin pelkän lähisuhdeväkivalta-termin käyttö johtaa siihen, että muut naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöt sekä lähi- ja parisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuus jäävät huomiotta.

Seuraavaksi tiedusteltiin miten onnistuneena vastaaja piti kyseistä kampanjaa tai kampanjointia (K43, N 27). Tunteettomasta syystä tähän vastasivat muutkin kuin kampanjoinnista raportoineet kunnat. Vastausten perusteella kampanjoinnissa on onnistuttu kohtuullisesti, mutta vain kolmen henkilön mielestä erittäin hyvin. Sosiaalipuolen vastaajista puolet piti havaitsemaansa kampanjointia ”melko onnistuneena”. Kyselyaineiston avulla ei voida vastata kysymykseen siitä, millaista hyvä kampanjointi kunkin kunnan tapauksessa tarkemmin ottaen olisi. Kommenttiosiossa tiedottaminen koettiin kuitenkin pääosin tärkeäksi: on tarpeen ”tuoda enempi tietoa kunnille, niin viranhaltijoille kuin luottamushenkilöillekin.”

Kyselyvastausten mukaan haastattelukunnista vain Helsingissä ja Jyväskylässä oli ollut kuntalaisille suunnattua kampanjointia naisiin kohdistuvan väkivallan teemoista viimeisen viiden vuoden sisällä. Helsinkiläiset haastatellut eivät muistaneet tällaista kampanjaa. Sen sijaan kuntalaisia on informoitu

²⁸⁹ Etelä-Suomi 2/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 5/30, Lounais-Suomi 0/11, Itä-Suomi 1/13, Pohjois-Suomi 0/10, Lappi 0/6.

vanhuksiin ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta sekä yleisemmin lähisuhdeväkivallasta. Haastatellut väkivaltatyön tekijät näkivät lähisuhdeväkivalta-käsitteen viljelemisen puolitien ratkaisuna, joka ”vie kärkeä” naiseen kohdistuvaa väkivaltaa vastaan kampanjoinnilta. Tähän on kuitenkin päädytty, jotta väkivaltakeskustelua voitaisiin ylipäättään käydä eikä tarvitsisi jatkuvasti väitellä ilmiön sukupuolittuneisuudesta.²⁹⁰

”Naisiin kohdistuva väkivalta kaikkine muotoineen on erilaista kun lähisuhdeväkivalta kokonaisuutena. Ja kun se on niin moninainen käsite sit taas se lähisuhdeväkivalta [...] niin se hämärtää niitä erityispiirteitä ja pitää yllä semmosta vaikenemisen kulttuuria. Että se menee vähän sellaiseksi hymistelyksi.” – Helsinki, tekijä1.

Lähisuhdeväkivallasta on tullut se arena, jolla naiseen kohdistuvasta väkivallasta puhutaan, vaikka nämä ilmiöt eivät ole synonyymeja. Helsinkiläinen haastateltu piti tärkeänä, että kaupungin viestinnässä käytettäisiin avoimesti naiseen kohdistuvan väkivallan termiä. Hän ehdotti tasapainottavana käytännön ratkaisuna, että myös muita väkivallan muotoja ja uhriryhmiä pidettäisiin esillä. Olisi esimerkiksi syytä puhua selkeästi miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta sen sijaan, että väkivallan moninaisuus peittyi yleiskäsitteeksi nostetun lähisuhdeväkivallan alle.²⁹¹

Toinen väkivaltatyön tekijä ideoi, että nosto naiseen kohdistuvasta väkivallasta jokaiseen kotiin jaettavassa Helsinki-infossa tavoittaisi asukkaita laajalti.²⁹² Kuntapoliitikko korosti, että maahanmuuttotilanteeseen liittyvien vastakkainasettelujen välttämiseksi kaupungin tulisi ottaa kantaa naiseen kohdistuvaan väkivaltaan nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan ongelmana.

”[K]un tää rasismi- ja maahanmuuttokeskustelu on hirveen pinnalla ja siin on tullut tää väkivaltakysymys esille siitä näkökulmasta, niin siin on tietyllä tavalla aika hyvä tila tuoda myös esille tätä asiaa: että miten syvällä meidän omassa kulttuurissa [naisiin kohdistuva väkivalta] on.” – Helsinki, poliitikko1.

Helsingissä on käytetty runsaasti rahaa väkivallasta kampanjointiin. Elokvateattereissa pyörivien klippien ja näkyvien katujulisteiden avulla on saavutettu suuri määrä ihmisiä. Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmä on kampanjoinut muun muassa vanhuksiin, vammaisiin, monikulttuurisuuteen ja seurusteluun kiinnittyvistä väkivaltailmiöistä, mutta naiseen kohdistuvan väkivallan teema oli mukana 1990-luvun *Terve ja turvallinen kaupunki* –hankkeessa.²⁹³ Haastattelujen jälkeen julkistettu Helsingin kaupungin kampanja pienten lasten kaltoinkohtelusta otti tunnuslauseekseen ”välinpitämättömyys on tämän päivän väkivaltaa”. Tämän kotiväkivaltakampanjan toteutus herätti voimakasta kritiikkiä. Se koettiin äitejä syyllistäväksi ja sekä naiseen että lapsiin kohdistuvan väkivallan tosiasiallista vakavuutta vähätteleväksi.²⁹⁴

Jyväskyläläisten väkivaltatyön tekijöiden mielestä kampanjointi on alueella heikkoa. Mieleen tuli MARAK-juliste, joka oli ollut joskus esillä esimerkiksi poliisilaitoksella sekä Huhtasuon asuinalueella järjestetty paneelikeskustelu turvallisuudesta, jossa sivuttiin myös lähisuhdeväkivaltaa. Osallistujia oli vain muutamia. Hyvästä tiedottamisesta mainittiin esimerkkinä turvakodin avopuolen työntekijöiden

²⁹⁰ Helsinki, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

²⁹¹ Helsinki, tekijä1.

²⁹² Helsinki, tekijä2.

²⁹³ Helsinki, tekijä2.

²⁹⁴ <http://kotiväkivalta.fi/>; <http://www.hs.fi/mielipide/art-2000004875216.html> (vierailtu 25.11.2016).

kouluvierailut liittyen seurustelu- ja perheväkivaltaan. Haastateltujen mukaan ihanteellinen kuntalaisille tiedottaminen on tasapuolisesti kaikille suunnattua ja tapahtuu ”kaduilla ja toreilla”, jolloin yksittäisten ihmisten ei tarvitse pelätä leimautumista.²⁹⁵

Kuntapoliitikko kertoi olleensa tyytyväinen koko maakunnan kattavaan tiedotukseen, joka liittyi vuosien 2012–2014 läheisväkivallan ehkäisyn kansallinen osaamiskeskus -hankkeeseen. Tämän jälkeen ei kuitenkaan ole ollut näkyvää tiedottamista kuntalaisten suuntaan: ”varmasti jostakin löytyy jotakin läpysköitä tai muuta paperilehtisiä”, mutta ”ei mittään laajaa tiedottamista”. Kaupungin nettisivut sen sijaan opastavat hyvin palvelujärjestelmän suhteen.²⁹⁶ **Haastattelujen perusteella Jyväskylässä ei kampanjoida näkyvästi eikä jatkuvasti kuntalaisten suuntaan naisiin kohdistuvan väkivallan teemoista.**

Lappeenrannassa kuntapoliitikko korosti kaupungin ja Eksoten nettisivujen toimivuutta palveluista tiedottamisessa. Varsinaista kampanjointia naisiin kohdistuvan väkivallan teemalla hän ei muistanut. Tämä olisi tervetullutta, sillä ”informaatio aina on hyvästä tietysti, se on myös ennaltaehkäisevää työtä”. Asiaa voisi nostaa esiin vaikkapa muutaman kerran vuodessa ilmestyvässä, joka kotiin jaettavassa kaupungin lehdessä.²⁹⁷

Väkivaltatyön tekijät kertoivat, että jonkinlaista tiedottamista on sisällynyt lappeenrantalaisissa kouluissa toteutettavaan päihdekasvatukseen sekä eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen –hankkeeseen (EEVA). He ehdottivat, että esimerkiksi MARAK-työryhmän jäsenet ja järjestöt voisivat tarjota aktiivisemmin juttuja paikallismediaan. **Lappeenrannassa on tarvetta kaikki kuntalaiset tavoittavalle väkivallan vastaiselle kampanjoinnille ja tiedottamiselle, jossa kaupungin tulisi ottaa vetovastuu.**²⁹⁸

”Esitteitä tietysti on vähän joka viraston odotushuoneissa. Mie en tiedä miten niitä luetaan, otetaaks sieltä se Aku Anka sitten. Tyyliin jätehuolto lähettää kerran vuodessa kotiin jäteasiat, niin miksei Eksotekin voisi lähettää palveluistaan.” – Lappeenranta, tekijä1.

Maalahdessa väkivallasta tiedottamisen ja kampanjoinnin todettiin lepäävän käytännössä valtakunnallisen toiminnan ja verkkoympäristön varassa. Amnestyn kuntaselvityksestä toivottiin pontta naisiin kohdistuvan väkivallan kysymysten esiin nostamiseksi.²⁹⁹ Torniossa korostuvan perhetyönäkökulman vuoksi ei naisiin kohdistuvasta väkivallasta ole ollut omaa tiedottamis- tai kampanjointitoimintaa. Haastatellun kuntapoliitikon mukaan *Arjen turvaa* -hanke voisi tarjota tähän foorumin. Pohjolan Sanomissa muistettiin olleen jokin aika sitten juttu Turvapoiju-toiminnasta ja Meri-Lapin MARAK-työryhmän perustamisesta. Vastaavia kaivattaisiin kuitenkin nimenomaan ilmaisujakelulehtiin, jotta kaikki kuntalaiset saisivat tietoa auttamispalveluista.³⁰⁰

”Et ei varmaan semmosta peittävää uutisointia ole ollu kuule pitkään pitkään aikaan. [...] Marakista on uutisoitu muistaakseni oisko parin vuoen sissään varmaan parikin kertaa,

²⁹⁵ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2. Ks. Hyvinvointia Huhtasuolle –hanke: <http://www.jyvaskyla.fi/hallinto/hanke/huhtasuo> (vierailtu 29.11.2016).

²⁹⁶ Jyväskylä, poliitikko1.

²⁹⁷ Lappeenranta, poliitikko1.

²⁹⁸ Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

²⁹⁹ Maalahti, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

³⁰⁰ Tornio, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

oisko viime vuonna viimeks. Mut todella harvakseltaan, et ois siinä parantamisen varaa.” – Tornio, tekijä1.

Kaikissa haastattelukunnissa oli olevan paljon toivomisen varaa asukkaille tiedottamisessa. Tämä näkökulma voi unohtua vaikka väkivaltatyöhön muuten panostettaisiin. Kunnan valitsema lähestymistapa, kuten lähisuhdeväkivallan tai perhetyön korostaminen ohjaa sitä, millä tavalla väkivaltailmiöistä puhutaan. Kunnallisen tiedottamisen ja kampanjoinnin ei välttämättä tarvitse olla äärimmäisen kallista vaan tuloksia voidaan saada myös kekseliäisyydellä. Avainhenkilöt voivat ottaa yhteyttä paikallismediaan, sosiaalisen median päivittäminen voidaan tehdä myös kevyemmällä otteella, koulut ja oppilaitokset voidaan haastaa mukaan.

Valtakunnallisia verkkopalveluita kannattaa hyödyntää ja tuoda kuntalaisten tietoisuuteen. Hyvinä käytäntöinä mainittakoon esimerkiksi nuorille suunnatun e-talon chat-palvelu ja huolilomakkeet, joiden avulla voi saada kerrotuksi väkivaltakokemuksestaan, nettiturvakoti sekä Naisten Linjan vertaisverkkoryhmät.³⁰¹ Asianmukainen tiedotus ja kampanjoinni naisiin kohdistuvasta väkivallasta on kaikkien kuntalaisten etu. Se on myös osa-alue, jossa kuntien vastuu hyvinvoinnin edistämisestä voisi jatkossa toteutua.

7.2 Riittääkö työntekijöiden koulutus?

Vuonna 2006 Amnesty kehotti kuntia varmistamaan, että niillä on perusvalmiudet tunnistaa ja puuttua väkivaltaan sekä kohdata ja tukea niin uhreja kuin väkivallan tekijöitäkin (suositus 8). Kuntia muistutettiin huolehtimaan työntekijöiden ammattitaidon kehittämisestä. Keskimäärin tässä asiassa ollaan kuluneen kymmenen vuoden aikana edistytty, mutta alueelliset erot ovat edelleen suuret. Siinä missä esimerkiksi Etelä-Suomessa nautitaan säännöllisestä ja monipuolisesta koulutuksesta, ei Lapista tai Kainuusta lähdetä noin vaan pitkien matkojen päähän sitä saamaan. Mitä tulee perustasoa monipuolisempaan tietoon on moni väkivaltatyön ammattilainenkin paljolti oman harrastuneisuuden ja verkkoympäristön varassa. Tämä heijastuu väkivaltaa kokeneiden naisten tilanteeseen palveluja vastaanottavana osapuolena.

* * * * *

Kysymys siitä, onko kunnassa järjestetty viimeisen viiden vuoden aikana sisäistä koulutusta naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiä parissa työskenteleville (K44, N 96) tuotti odotetusti varmpia käsityksiä sosiaalipuolella. Reilu kolmasosa (37,5%) vastaajista kertoi tällaista koulutusta olleen, kun taas 25% ei osannut vastata. Valtuustopuolella 67,5% vastaajista ei tiennyt, oliko koulutusta järjestetty vai ei. Kyselyn perusteella koulutusta on järjestetty seuraavissa 25 kunnassa: Espoo, Helsinki, Hämeenlinna, Ilmajoki, Iloanta, Jyväskylä, Kauhava (kuntayhtymä Kaksineuvoinen), Kitee, Koski, Kuopio, Kuusamo, Lapua, Leppävirta, Lieksa, Maalahti, Närpiö, Riihimäki, Saarijärvi, Sastamala/Punkalaidun, Savonlinna, Taivalkoski, Turku, Vantaa ja Äänekoski.

³⁰¹ <http://e-talo.fi/huolilomakkeet>; www.turvakoti.net; <https://www.naistenlinja.fi/palvelut/ryhmatoiminta/verkkovertaisyryhmat/> (vierailtu 16.12.2016).

Työntekijöiden kouluttaminen naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä oli yleisintä Itä-Suomessa.

Jopa yhdeksän vastaajaa yhteensä 13 kunnasta muisti huomanneensa tällaista koulutusta. Toiselle sijalle tässä vertailussa tuli Länsi- ja Sisä-Suomi ja kolmanneksi Etelä-Suomi. Lapissa tilanne on heikoin, mutta myös Lounais-Suomen ja Pohjois-Suomen alueella koulutusta vaikuttaa olleen erittäin vähän jos ollenkaan.³⁰² Vastausten tulkinnessa käytetyillä käsitteillä suuri vaikutus: vastaaja saattoi valita kieltävän vaihtoehdon, mikäli koulutusta on järjestetty lähisuhteväkivallasta tai perheväkivallasta. Koulutus on tuolloinkin saattanut sisältää naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiä.

Koulutuksen maininneilta kysyttiin seuraavaksi, miten onnistuneena he sitä pitivät (K45, sosiaalipuolella N 20). Kaksitoista vastaajaa (60%) piti koulutusta ”melko hyvänä”, mutta viisi sanoi sen olleen ”ei hyvää eikä huonoa” (25%). Kahdeksan koulutuksesta raportoinutta henkilöä jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Parantamisen varaa siis varmasti on paitsi määrässä myös sisällössä, sillä vain kaksi henkilöä arvioi koulutuksen erittäin onnistuneeksi. **Koulutuksen laatu ei kyselyn perusteella näytä huolestuttavan huonolta. Huolena on pikemminkin se, tavoittaako koulutus väkivaltatyötä tekevät ammattilaiset riittävän laajalti. Valtakunnan haja-asutusalueille tasaisemmin jakautuvaa koulutusta tarvitaan kipeästi.**

Kyselyvastausten perusteella haastattelukuntien työntekijöitä on koulutettu naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä Helsingissä, Jyväskylässä ja Maalahdessa. Haastatteluissa koulutuksen laadusta ja riittävydestä keskusteltiin kaikkien informanttien kanssa. Kuntapoliitikoilla oli myös mahdollisuus kommentoida sitä, millaisena he näkevät kunnan päättäjien, sote-puolen työntekijöiden sekä muiden väkivaltatyön toimijoiden kuten poliisin asiantuntemuksen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa.

Helsingiläiset haastatellut pitivät koulutusta runsaana ja monipuolisena. Siihen satsataan paljon myös rahallisesti. Ammattiryhmittäin eriytettyjen koulutustilaisuuksien läpi virtaa vuosittain suuri määrä väkivaltatyötä tekeviä, kuten kaupungin sote- ja opetuspuolen henkilöstöä, Ensi- ja turvakotien liiton toimijoita sekä järjestötyöntekijöitä. Tulevaisuudessa THL tulee koordinoimaan tiiviimmin eri toimijoiden kouluttamista, joten odotettavissa on ainakin valtakunnallista yhtenäistymistä.³⁰³

Kehitettävää olisi jatkuvuudessa: riittävän kattavaa peruskoulutusta tunnistamisesta ja puheeksi ottamisesta olisi ”pyöritettävä koko ajan” neuvolatyössä, sosiaalitoimistoissa, kouluissa ja aikuisoppilaitoksissa, missä vaan työntekijät ovat väkivaltakysymysten kanssa tekemisissä.³⁰⁴

Helsingiläinen kuntapoliitikko piti päättäjien asiantuntemusta naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä keskimäärin heikkona. Koulutuksen yleisinä haasteina hän näki ensinnäkin sen, että sinne ohjautuvat pitkälti ne, joilla on jo valmiiksi hyvät tiedot. Toisekseen erityisesti sote-alan työntekijöiden on usein hankala irrottautua töistensä koulutuksiin.³⁰⁵

”Jos haluis oikeesti vahvasti vaikuttaa tähän niin silloin pitäis saada läpi semmonen ajatus, että tästä teemasta järjestetään systemaattisesti koulutus kaikille johon velvotetaan ihmisiä menemään.” – Helsinki, poliitikko1.

Jyväskyläläisten väkivaltatyön tekijöiden mukaan jatkuva koulutus on lähinnä valtakunnallista, kuten MARAK-toimintaan liittyvät vuosittaiset tapaamiset. Väkivaltatyötä tekevät osallistuvat melko ahkerasti

³⁰² Etelä-Suomi 5/18, Länsi- ja Sisä-Suomi 10/30, Lounais-Suomi 2/11, Itä-Suomi 9/13, Pohjois-Suomi 2/10, Lappi 0/6.

³⁰³ Helsinki, tekijä1, tekijä2 & tekijä3.

³⁰⁴ Helsinki, tekijä1.

³⁰⁵ Helsinki, poliitikko1.

muissa kaupungeissa järjestettäviin koulutuksiin. Lisäksi mainittiin Ensi- ja turvakotien liiton seminaarit sekä kriisikeskus Mobilen jo useampana vuonna organisoimat lähisuhdeväkivallan teemakoulutukset Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä. **Jyväskyläläiset haastatellut pitivät koulutustilannetta pääosin hyvänä, vaikkakin MARAK-toiminnasta olisi syytä tiedottaa paremmin toimijoita.**³⁰⁶

Jyväskyläläinen kuntapoliitikko kritisoi kuntapäätäjien puutteellista tietämystä ja muistutti jatkuvan koulutuksen tärkeydestä. Muutoin ”tieto happens” ja työntekijät unohtavat miten heidän tulee toimia, etenkin mikäli eivät ole kovin usein tekemisissä naisiin kohdistuvan väkivallan kanssa. Lisäksi hän korosti hyvien lääkäri-potilassuhteiden ja sosiaalityöntekijä-asiakassuhteiden merkitystä väkivallan tunnistamisessa ja väkivaltaa kokeneiden auttamisessa osana jokapäiväistä työtä.³⁰⁷ Jotta apu löytäisi perille on tämän pohjalla kuitenkin oltava kattava ja laadukas koulutus.

Lappeenrantalainen kuntapoliitikko oletti koulutustilanteen olevan hyvän, sillä piti kaupungin väkivaltatyötä laadukkaana. Hän otaksui asiantuntemuksen olevan valtakunnallisesti katsottuna hyvällä tasolla ja luotti siihen, että Eksotessa osataan nähdä väkivaltatyön kokonaisuus. Myös väkivaltatyön tekijät olivat tyytyväisiä koulutustilanteeseen ja luottivat tiedon siirtyvän uusillekin työntekijöille. **Lappeenrannassa työntekijöiden koulutukseen on viime vuosina panostettu jopa siinä määrin, että väkivallasta tiedottaminen kuntalaisten suuntaan on jäänyt tämän satsauksen jalkoihin.**³⁰⁸

Maalahdessa koulutusta järjestetään toisinaan. Haastateltu piti tilannetta pääosin hyvänä, mutta toivoi säännöllisempää ja jatkuvaa koulutusta, jossa huomioitaisiin myös maahanmuuttajanaisten tilanne.³⁰⁹ Torniossa kuntapoliitikko kertoi, että työntekijöitä on koulutettu väkivaltakysymyksissä muutaman vuoden välein ainakin jonkin verran, ja tässä on huomioitu naisiin kohdistuva väkivalta omana osa-alueenaan. Hänen mielestään Torniossa ollaan yleisesti hyvin ”kartalla” väkivaltakysymyksistä ja niiden eteen tehtävästä työstä.³¹⁰ Huolimatta moniammatillisuudesta saaduista hyvistä kokemuksista suunnataan koulutustilaisuudet silti tyypillisesti vain tietyille ammattiryhmälle.

Torniolaiset väkivaltatyön tekijät kertoivat, että koulutusta on järjestetty esimerkiksi liittyen ihmiskauppaan, MARAK-toimintaan, vainoamiseen ja lapsiperheiden tilanteeseen. **Kuten Maalahdessa, on koulutus Torniossakin luonteeltaan satunnaista ja temaattisesti vaihtelevaa.** Se ei ole kaikille väkivaltatyön tekijöille suunnattua kattavaa peruskoulutusta. Tieto koulutustilaisuuksista ei myöskään aina kulje, joten osallistuminen voi olla omista verkostoista kiinni. Esteeksi voi myös muodostua resurssien ja ajan puute.³¹¹

”[M]eil on aika hankala lähteä tonne etelään. Ne on niin kalliita, ja sitte kun koulutusmäärärahoja on vähennetty niin jos ei verkon välityksellä saa osallistua niin kylläpä se aika vähissä on. Kyllähän ne koulutukset tahtoo olla vähän Etelä-Suomi-painotteisia. Valitettavasti.” – Tornio, tekijä1.

³⁰⁶ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

³⁰⁷ Jyväskylä, poliitikko1.

³⁰⁸ Lappeenranta, poliitikko1, tekijä1 & tekijä2.

³⁰⁹ Maalahti, tekijä2.

³¹⁰ Tornio, poliitikko1.

³¹¹ Tornio, tekijä1 & tekijä2.

7.3 Vainoamisrikkoksen tunnettuus

Niin sanottu parisuhdevaino, johon syyllistyy tyypillisesti entinen kumppani tai puoliso, on yleinen naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Ilmiö sinänsä on tunnettu jo kauan, ja ainakin poliisille ja joillekin muille väkivaltatyön toimijoille vainoaminen sekä siihen liittyvä rangaistusmahdollisuus ovat parin vuoden aikana käyneet tutummiksi. Kuitenkin – huolimatta tuoreesta lakimuutoksesta ja tätä edeltäneestä keskustelusta – vainoamista ei edelleenkään tunnisteta yleisesti väkivallaksi.³¹² Siksi kuntaselvityksessä haluttiin kartoittaa vainoamisen tunnettuutta omana kysymyksenään.

* * * * *

Kyselyssä tiedusteltiin, onko vainon kriminalisointi eli vuoden 2014 lakiuudistus huomioitu kunnan tiedotuksessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta (K46, N 96). Koska väkivaltaan liittyvässä tiedottamisessa kuntalaisten suuntaan on muutenkin puutteita ei tule yllätyksenä, ettei vainoamista juurikaan ole huomioitu. Kun rikoslaki näin selkeästi laajenee jonkin yksittäisen teon kohdalla – ja etenkin kun sen piiriin kuuluu useita aiemmin huomattavan hahmottomiksi jääneitä henkisen väkivallan tekoja – voisi tämän olettaa saavan enemmän huomiota myös kunnallisessa viestinnässä.

Vainoamisen kriminalisointi on huomioitu yhteensä 11 kyselyyn vastanneen kunnan tiedotuksessa (11,5%). Nämä kunnat: Espoo, Hämeenlinna, Kustavi, Kuusamo, Lapua, Laukaa, Leppävirta, Maalahti, Pyhäjoki, Tervola ja Teuva. Näistä neljä (Lapua, Laukaa, Maalahti ja Teuva) kuuluvat Länsi- ja Sisä-Suomen alueeseen, josta tosin saatiin muutenkin eniten vastauksia. Alueellisten erojen laskeminen pienellä otoksella ei kuitenkaan ole järkevää.

Haastattelukunnista ainoastaan Maalahdessa oli kyselyvastausten mukaan huomioitu vainoaminen. Helsingissä väkivaltatyön tekijät painottivat, että vainotun voi olla vaikea tunnistaa joutuneensa rikoksen kohteeksi. Vainoaminen sen sijaan on yhä helpompaa, sillä nykytekniikka mahdollistaa monet tähän liittyvät henkisen väkivallan muodot. Väkivaltatyötä tekevien keskuudessa asia tunnustetaan haastateltujen mukaan hyvin ja asiakkaalle osataan avata väkivallan tätä ulottuvuutta.

Jyväskylässä kerrottiin, että ainakin MARAK-työryhmälle ja turvakodin työntekijöille on pidetty koulutuksia vainoamisesta. Asiaa on tehnyt tunnetuksi erityisesti Ensi- ja turvakotien liiton Varjohanke.³¹³ Sekä kuntalaisten että päättäjien keskuudessa asian arvioitiin silti suhteellisen tuntemattomaksi. Lappeenrannassa tilanne oli samankaltainen: työntekijöitä oli koulutettu, mutta muutoin vainoaminen tunnettiin heikosti. Torniossa tieto vainoamisesta oli levinnyt lähinnä MARAK-toiminnan kautta.

Poliisien haastattelut vahvistivat käsitystä siitä, että vainoamisen kriminalisointi on tuonut merkittävän ja toivotun lisän naisiin kohdistuvan väkivallan oikeudellisiin instrumentteihin. Aiemmin monia, nyt vainoamisrikkoksen tunnusmerkit täyttäviä tekoja, tutkittiin esimerkiksi kotirauhanrikkomisenä, mikä aiheutti asianosaisissa toisinaan hämmennystä. Poliisi saattoi myös joutua tilanteisiin, joissa tekoa ei voitu määritellä rikokseksi vaikka se aiheutti uhrissa ahdistusta ja pelkoa. Lakimuutoksen jälkeen vainoaminen on näkynyt perusrikostutkinnassa ja haastatellut poliisit kokivat, että se tunnustetaan

³¹² Eron jälkeistä vainosta ks. Nikupetri 2016.

³¹³ <http://www.varjohanke.fi/> (vierailtu 28.11.2016).

suhteellisen hyvin: ”sitä rikosnimikettä on käytetty kyllä”. Poliisia on myös koulutettu vainoamisrikoksesta, mutta asiaan ei ole vielä ehtinyt muodostua rutiinia.

”Vainoaminen [...] on käyty läpi tutkijoiden kanssa. Syyttäjänkin piti meillä koulutusta. Se on uusi nimike et siit tehdään syyttäjälähtöisin aina et ku se hakee vielä muotoaan, mikä on vainoamista, missä menee esimerkiksi se toistuvuuden raja. Se on vielä ensimmäisen vaiheen opettelua.”

VIII NYT JA TULEVAISUUDESSA

8.1 Erityisiä onnistumisia ja haasteita haastattelukunnissa

Haastatteluissa kuntapoliitikoilta kysyttiin, mikä on heidän mielestään kunnan polttavin naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen liittyvä ongelma vuonna 2016 tai lähitulevaisuudessa – ja mitä he aikovat tehdä tämän korjaamiseksi. Kaikkia haastateltuja pyydettiin kertomaan, missä naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen tai väkivaltaa kokeneiden auttamiseen liittyvässä asiassa heidän kuntansa on onnistunut erityisen hyvin tai huonosti. Onko toiminta ollut valtakunnallisesti ajateltuna esimerkillistä tai voisivatko muut kunnat välttää haastattelukunnassa tehtyjä virheitä? Näiden kysymysten perusteella hahmottui kuva haastattelukuntien ajankohtaisista haasteista ja tulevaisuuden visioista.

Helsingissä naisiin kohdistuvan väkivallan polttavin ongelma oli kuntapoliitikon mielestä hoitoketjun puute. Kaupungilla pitäisi olla selkeämpi malli, jonka mukaan tapaukset etenevät palvelujärjestelmässä. Nykyisellään palvelut ovat hajallaan eikä niillä ole ”luonnollista yhteyttä”. Haastatellun mukaan esimerkiksi terveydenhoito, lastensuojelu ja mielenterveyspalvelut ovat kaikki ”vähän eri laitoja” saman ongelman ratkaisussa ja väkivaltaa kokeneiden auttamisessa, mutta ne jäävät käytännössä toisistaan irrallisiksi eivätkä niiden toimijat kommunikoi keskenään. Hän toivoi sote-keskuksien vaikuttavan myönteisesti tulevaisuuden väkivaltatyöhön.³¹⁴

”Nythän siis Helsingissä ollaan kehittämässä näitä [sote-]palvelukeskuksia, siis missä tarkoitus olis rakentaa sellasta ihan uudenlaista toimintamallia et eri työntekijät [...] muodostaa tiimin ja hoitaa [asiakastapausta] yhdessä. Jos se toimis, niin silloin se ehkä vois myös tehdä näkyväksi sellasia ongelmia mitä niinku väkivaltaa kokeneet naiset kohtaa ja mitä ongelmia siellä palveluissa on.” – Helsinki, poliitikko1.

Polttavimman naisiin kohdistuvan väkivallan ongelman tiedusteleminen sai jyvaskyläläisen kuntapoliitikon pohtimaan kulttuurisiin käsityksiin liittyvää väkivaltaa. Jo aiemmin haastattelussa hän nosti esiin ajatuksen vaimojaan pahoinpitelevistä maahanmuuttajataustaisista miehistä – kun taas suomalaisten asenteet ovat muokkautuneet hiljalleen ”tämmöseen länsimaiseen, sanotaan ruotsalaiseen suuntaan”.³¹⁵ Tälle haastatellulle erityisenä uhkakuvana siis näyttäytyi maahan muuttaneiden ajatusmaailma, vaikkakaan hän ei kieltänyt naisiin kohdistuvan väkivallan esiintymistä valtaväestön keskuudessa.

”Minusta tämä monikulttuurisuuden mukanaan tuoma pieni kepittäminen, niin se on vähän semmonen että. [...]Eihän tässä oo kauaa kun uutisoitiin, että Afganistanissa on tää tietty porukka esittänyt, että lakia muutetaan sillä lailla, että pienellä kepillä emännän piiskaaminen on sallittu.” – Jyväskylä, poliitikko1.

Myös Torniossa kuntapoliitikkoa huolestutti muualta tulleiden asenteisiin ja ”kulttuurien kirjoon” kytkeytyvä, hänen mukaansa tältä osin ”tuontitavarana” saapunut naisiin kohdistuva väkivalta.

³¹⁴ Helsinki, poliitikko1.

³¹⁵ Jyväskylä, poliitikko1.

Haastattelun mielestä väkivaltaa ehkäisevä ”pohjoismainen tasa-arvoajattelu” on Suomessa vahva, mutta esimerkiksi ”arabikulttuurissa” naisen ja miehen roolit nähdään eri lailla. Hän kuitenkin korosti, että osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta on ”kotoperäistä” ja peräänkuulutti näiden kysymysten ratkaisuisa vastakkainasettelujen välttämistä. Sekä toisia ihmisiä että heidän ”vakaumustaan” on kunnioitettava samalla kun markkinoidaan väkivallan nollatoleranssia.³¹⁶

Kysymykset kulttuurin ja väkivallan jännitteistä ovat kiistatta ajankohtaisia haasteita niin väkivaltatyön kuin yhdenvertaisuuden näkökulmista. Ne edellyttävät päättäjiltä ja väkivaltatyön toimijoilta samaan aikaan sekä erityistä sensitiivisyyttä että lujuutta edistää kaikille kuuluvia ihmisoikeuksia. Leimaaminen ei tue väkivallattomuutta eikä rohkaise väkivaltaa kokeneita hakemaan apua.

Lappeenrannassa ja Maalahdessa haastatellut kuntapoliitikot pitivät keskeisenä ongelmana naisiin kohdistuvan väkivallan piiloutumista yhtäältä viranomaisilta ja muilta väkivaltatyön toimijoilta, mutta toisaalta myös päättäjiltä. He kokivat olevansa liian heikosti perillä uhriluvuista ja muista tilastoista sekä sosiaaliryönteihin arkipäivästä voidakseen vastata polttavimman ongelman kysymykseen kovin tarkasti. Siinä missä maalahtalainen kuntapoliitikko piti erityisen tärkeänä madaltaa ilmoittamiskynnystä koulutuksen ja valistuksen avulla, myönsi lappeenrantalainen kollega tosiaan olevansa tiedon tarpeessa.³¹⁷

”No kun en mä tiedä sitä, että missä määrin sitä on ja millaista. No varmaan pitää itselleni selvittää, että onks tää ongelma vai ei. Mä en oo kyl keneltäkään tätä asiaa kysynyt.” – Lappeenranta, poliitikko1.

”[O]letan, että piiloon jäävien tapausten määrä on suuri. Eli ehkä naisiin kohdistuva väkivalta on tavallisempaa kuin kuvitellaankaan. [...] On tärkeää osoittaa, että ilmiö on olemassa, että se ei ole mitään kuviteltua. Usein myös resursseja luodaan tarpeen mukaan, joten pitäisi löytää keinot saada tilanne näkyväksi. Poliitikot voisivat vaikuttaa tähän, mutta tarvitsemme välineitä asiantuntijoilta.” – Maalahti, poliitikko1.

Poliitikoilta ei saatu suoria lupauksia ongelmien ratkaisemisesta, vaikka he pitivät naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista sinänsä tärkeänä asiana. Kukaan ei ainakaan haastatteluhetkellä kertonut tämän kuuluvan omaan ”kampanjakärkeensä”, mutta kaikki sanoivat olevansa valmiita toimimaan asian hyväksi tavalla tai toisella. He kertoivat voivansa esimerkiksi tulla mukaan ryhmään, jossa muotoillaan teemaan liittyviä aloitteita, avata aiheesta keskustelun oman toimielimen kokouksessa tai kuulla väkivaltatyön toimijoita näiden kohtaamista haasteista.

Nähtäväksi jää tuleeko naisiin kohdistuvan väkivallan teema saamaan vuonna 2017 aiempaa enemmän huomiota Helsingin, Jyväskylän, Lappeenrannan, Maalahden ja Tornion kunnallispolitiikassa. Sekä kyselyn että haastattelujen perusteella ilmiön vakavuuden tunnistaminen on päättäjien keskuudessa osin puutteellista, jopa kieltävää. Toivoa sopii, että erityisesti nämä henkilöt tutustuvat asiaan tarkemmin, ensi alkuun vaikkapa alla olevan taulukon avulla.

³¹⁶ Tornio, poliitikko1.

³¹⁷ Maalahti, poliitikko1; Lappeenranta, poliitikko1.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	<p>Se että suuri osa tapauksista ei ikinä tule viranomaisten tietoon.</p> <p>Ei ole keskusteltu.</p>	<p>Yhteistyö turvakotipalvelujen ja kunnan välillä ei toimi riittävän hyvin kaikkien turvakotien kanssa. THL:n tulisi korostaa yhteistyön merkitystä ja ohjeistaa palvelujen tuottajia. Kuntien olisi helpompi vedota selkeään muualta annettuun ohjeistukseen.</p> <p>Avun vastaanottaminen.</p> <p>Turvakodin puute.</p> <p>Tydliga program/strukturer för hur vårdkedjor och processer skall då det är fråga om den här typen av problematik. Inom små kommunen bör man höra till ett större nätverk. Någon bör hålla i trådarna.</p> <p>Miten tavoittaa naiset, esim. ryhmämuotoisen avun piiriin. Tiedetään, että väkivallasta kärsiviä naisia on, mutta miten saada heidät tuen piiriin.</p>
Länsi- ja Sisä-Suomi	<p>Tapaukset ovat yksittäisiä ja perheiden sisäisiä, joten niihin on huono vaikuttaa kuin tarjoamalla harrastusmahdollisuuksia kaikille. Seurakunta tarjoaa muita palveluita, joissa keskitytään yhteen teemaan, esim. väkivaltaan.</p> <p>En osaa sanoa.</p> <p>Turvan saamisen kiireellisyys.</p> <p>Dessa frågor bör uppmärksammas.</p> <p>Naisten oma valehtelu että kaikki on ok, vaikkei ole.</p> <p>Jag har starka misstankar om problem i en del av våra kvotflyktingfamiljer. Jag har brett tjänstemän inom socialsektorn vidta åtgärder. Vi behöver inom kommunen förstärka integrationsarbetet och öka kunskapen om våld i hemmet i flyktingfamiljer.</p> <p>Tasa-arvo kaikissa toimissa.</p>	<p>Perheväkivalta.</p> <p>Ennaltaehkäisy, työstetään moniammatillisesti. Erityisryhmänä maahanmuuttajanaiset, nuorten seurusteluväkivalta, päihde- ja väkivallan kysymykset.</p> <p>Väkivallan kierre sukupolvesta toiseen uhrista väkivallantekijäksi.</p> <p>Moniammatillisen yhteistyön sujuminen.</p> <p>Det svåraste är att samordna resurserna och att ha tid att lyfta fram frågan. Våld mot kvinnor är bara ett problem som de sociala myndigheterna möter.</p> <p>Vaikea nostaa yhtä ainutta teemaa. Tärkeintä on aina osata ottaa väkivalta puheeksi asiakastyössä tilanteen niin vaatiessa. Tietoisuuden lisääminen puheeksi ottamisesta ja tukimuodoista tärkeää 2010-luvullakin.</p> <p>Palveluiden järjestäminen lähemmäksi, yhteistyö Jyväskylän ensi- ja turvakodin kanssa, joka luvannut jalkauttaa palveluita 65 km:n päähän Saarijärvelle.</p> <p>Väkivallan systemaattinen puheeksiotto. Siihen aiotaan järjestää koulutusta.</p> <p>Akuutin avun järjestäminen, sosiaalipäivystykseen esitetään yhtä lisävirkaa.</p> <p>I en liten kommun kommer ytterst sällan till vår kännedom fall av våld mot kvinnor. Vi känner inte till mörkertalet.</p> <p>Henkilöstön vaihtuvuus, toimintamallin päivitys ja tiedotus.</p>
Lounais-Suomi	<p>Mielestäni kunnassani ei asiaan liittyviä ongelmia.</p>	<p>Ota väkivalta puheeksi -opas on kaupungin nettisivuilla – vähintään kaupungin sisäisessä intranetissä. Koulutusta tästä teemasta järjestetään eri tahoille, lähinnä työntekijöille. Asiasta tiedotetaan kunnan päättäjille ja mahd. kuntalaisille.</p>
Itä-Suomi	<p>Piilossa oleva perheväkivalta.</p> <p>Selvitän asian pikaisesti mitenkä em. asiat on kunnassamme</p>	<p>Turvakotitoiminnan muutosten ennakointi osaamisen vahvistamiseksi väkivaltatyössä peruspalveluissa.</p> <p>Perheväkivalta yleensä.</p>

	<p>hoidettu.</p> <p>Henkisen väkivallan tunnistaminen ja sen torjunta.</p> <p>Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta.</p>	<p>Akuuttiin hätään vastaaminen.</p> <p>Puheeksi ottaminen kaikissa peruspalveluissa.</p> <p>Keskustelun vähäisyys, alhainen tietämys ja ymmärrys kysymyksistä. Täytyy yrittää nostaa esillä olevia kysymyksiä esille keskusteluun ja koska ollaan pieni kunta, saada ympärillä olevat pienet kunnat työskentelemään yhdessä vähäisiä resursseja jakaen...</p> <p>Mielestäni yksi suurimpia haasteita on turvapaikanhakijanaisiin kohdistuva väkivalta.</p> <p>Perheväkivalta / perhetyön tehostaminen.</p>
Pohjois-Suomi	En tunnista ongelmaa.	<p>Ei polttavinta ongelmaa, mutta kaikki saavat tarvitsemansa avun yksilöllisesti niin sosiaali- kuin terveystieteiltäkin.</p> <p>Palvelutarjonta sekä väkivallan uhreille että tekijöille.</p> <p>Päihteidenkäyttö.</p>
Lappi	<p>Kodissa tapahtuva väkivalta, koulutusta sosiaalityöntekijöille.</p> <p>Ei ole.</p> <p>Pienessä kunnassa ei juurikaan ole naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, ainakaan tiedossani.</p>	Yhteisenä nimittäjänä on alkoholi. Sukupolvesta toiseen opitut mallit käyttää sitä ja muuttua edesvastuuttomaksi. Molemmilla osapuolilla.

TAULUKKO 2. Valikoituja kommentteja kysymykseen K48 (N 48): Mikä on kunnassasi polttavin naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen liittyvä ongelma vuonna 2016 ja mitä aiot tehdä sen korjaamiseksi?

Kysyttäessä missä asiassa Suomen muut kunnat voisivat ottaa mallia helsinkiläisen kuntapoliitikon mieleen tuli heti ainakin kaksi asiaa. Ensinnäkin sote-palveluiden integroimisessa on hänen mukaansa tällaista potentiaalia. Toisekseen naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen on hyvällä tasolla eikä ongelman olemassaoloa ainakaan kielletä. Toinen asia kuitenkin on, osataanko esimerkiksi terveyskeskukseen menevältä naiselta kysyä ”oikeat kysymykset” ja saako hän tarvitsemansa avun.³¹⁸

Hieman samaan tapaan helsinkiläinen väkivaltatyön tekijä piti epäkohtana palveluiden tavoitettavuutta. Hän kuitenkin katsoi, että epätäydellisyydestä huolimatta Helsinki on onnistunut väkivaltaa kokeneille suunnatun palveluketjun rakentamisessa sinänsä hyvin: väkivallasta selviytymiseen voi saada apua ilman ”lähetteitä ja kaikenlaisia päätöksiä viranomaisilta”. Toinen väkivaltatyön tekijä korosti Helsingin hyvää koulutustasoa: myös kokeneiden ammattilaisten kannattaa osallistua koulutuksiin, koska tämä on ”hirmu hyödyllistä ja hauskaa”.³¹⁹ Kuten luvussa 7.2 todettiin, Helsingissä koulutusta onkin tarjolla aivan eri tavalla kuin esimerkiksi Lapissa.

”Sitä tietosuutta siitä, että se on jännä kun huomaa, että vaikka itekin oon ollut väkivalta-asioiden kanssa tekemisissä kauan, niin kuitenkin että jos istuu itekin jossain koulutuksessa, jossa se tila ja aika ja paikka on varattu siihen, niin aina tietsä tarttuu kuitenkin jotain. Et ei tää maailma ole puhki mietitty.” – Helsinki, tekijä2.

³¹⁸ Helsinki, poliitikko1.

³¹⁹ Helsinki, tekijä1 & tekijä2.

Jyväskyläläisen kuntapoliitikon mukaan Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä vuosina 2012–2014 toteutettu läheisväkivallan ehkäisyhanke oli osoitus hyvin tehdystä väkivaltatyöstä alueella.

Osaamiskeskuksen peruuntuminen sen sijaan oli ”poliittinen päätös” eikä seurausta epäonnistumisesta. Kunnallispolitiikassa keskustelua naisiin kohdistuvasta väkivallasta pitävät yllä asian tärkeyttä korostavat ”uskovaiset”. Keskustelun vire ja vaikuttavuus ”riippuu siitä, kuinka hyvin se uskovainen sen asiansa esittää”.³²⁰ Päätöksenteon taustalla tulisikin aina olla perusteltua tietoa.

Jyväskylässä väkivaltatyön tekijät pitivät MARAK-toimintaa hyvänä, mutta kokivat vaikeaksi verrata omia onnistumisia valtakunnallisesti. He nostivat kuitenkin esiin kaksi asiaa. Ensinnäkin ankkuri-poliisin toimintaa pidettiin tärkeänä keinona puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Tässä olisi potentiaalia myös jatkokehittelyyn – jos vain saataisiin resurssit palkata ainakin yksi kokopäiväinen työntekijä. Toisekseen turvakodin ja kriisikeskus Mobilen avutyössä on onnistuttu aidosti madaltamaan avun hakemisen kynnyksiä.³²¹

Tornion vahvuutena väkivaltatyön tekijät korostivat moniammatillista toimintakulttuuria: toimijat tuntevat toisensa ja kommunikoivat luontevasti. Meri-Lapin alueella on pitkät perinteet ”verkostoyhteistyölle yli ammattirajojen” mukaan lukien sujuva yhteistyö poliisin kanssa. Kokemukset puhuvat myös MARAK-toiminnan laajentamisen puolesta kaikille paikkakunnille. **Konkreettisena esimerkkinä onnistumisesta nousi Torniossa esiin niin sanottu Keroputaan malli. Tämä tarkoittaa ilman lähetettä järjestyvää psykiatriasta hoitoa, joka painottuu keskusteluun lääkehoidon sijaan. Väkivaltaa kokeneen ympärille nimetyin ammattilaistiimin antaman avun piiriin pääsevät myös kaikki ne läheiset, jotka kokevat tästä hyötyvänsä.** Keroputaan metodissa hoidetaan siis koko perhettä, ei vain yhtä väkivaltaa kokenutta.³²² Perhetyöhön panostaminen näkyi myös kuntapoliitikon vastauksessa.

”Eihän me täällä Tornionlaaksossa kyllä oikein paljon prukata kehua itteään tai toista ainakaan, ja sekin vähä kehuminen mikä tehhään pitää itte tehdä. Mutta jos yhen keissin haluat [niin] ehkäisevän perhetyön lisäresursoinnilla on ollu merkitystä.” – Tornio, poliitikko1.

Vaikka kokonaisuuteen kytkeytyykin myös aikuissosiaalityö, ovat lapset kuntapoliitikon mukaan perheiden hyvinvoinnin ”indikaattori”. Siksi väkivallan torjumisessa onnistuminen näkyy Torniossa muun muassa siinä, ettei huostaanottojen määrä ole viime vuosina kasvanut. Lisäksi haastateltu arveli, että jo aiemmin mainitusta *Arjen turvaa* -hankkeesta voisi löytyä muuallakin sovellettavia ratkaisumalleja.³²³ **Maalahdessa kuntapoliitikko yhdisti onnistumisen ihmisläheiseen, pitkäjännitteisesti ja ammattitaidolla rakennettuun työhön naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja väkivaltaa kokeneiden auttamiseksi.** Tähän pitäisi olla mahdollisuus kaikissa kunnissa.³²⁴

”Pidän tärkeänä, että sosiaalipuolella uskalletaan noudattaa intuitiota ja esittää oikeat kysymykset. Rohkeasti kysyminen auttaa pääsemään selville väkivaltatilanteesta, on luotava luottamus. Se ei rakennu heti vaan ehkä useamman tapaamisen yhteydessä.” – Maalahti, tekijä2.

³²⁰ Jyväskylä, poliitikko1.

³²¹ Jyväskylä, tekijä1 & tekijä2.

³²² Tornio, tekijä1 & tekijä2.

³²³ Tornio, poliitikko1.

³²⁴ Maalahti, poliitikko1.

Lappeenrantalainen kuntapoliitikko suhtautui haastattelussa empien naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyteen. Hän ei kokenut omaavansa asiasta tarpeeksi vakuuttavaa tietoa. Ainakin osittain tämä johtuu siitä, että Lappeenrannassa on ”annettu hyvin pitkälle mandaatti Eksotelle hoitaa näitä asioita”. Onnistumisista kysyttäessä hän viittasi Amnestyn edelliseen raporttiin, jonka koki todistavan Lappeenrannan tiedostaneen väkivaltakysymyksiä ja ”olleen eturintamassa” jo vuonna 2006. Muut Suomen kunnat tuskin silti voisivat ottaa mallia Lappeenrannalta vaan esimerkkinä olisi tarkasteltava Eksotea.³²⁵

”Mutta Eksotelta voisi kenties oppia, koska heillä on nyt tämmöinen maakunnanlaajuinen kokemus kuuden, seitsemän vuoden ajalta sosiaali- ja terveydenhuollon tapauksista.” – Lappeenranta, poliitikko1.

Lappeenrannassa väkivaltatyön tekijät pitivät toimintatapojen etuina suoruutta, välittömyyttä ja hyvää keskusteluilmapiiriä. Yksittäisenä onnistumisen esimerkkinä tuli esiin MARAK-toiminta ja erityisesti havainto siitä, että väkivalta ei ilmeisesti ole jatkunut sen pariin tulleiden naisten elämässä.

Ilahduttavana nähtiin, että myös työntekijöiden omista asenteista ja lähtökohdista on käyty keskusteluja koulutustilaisuuksissa. Kenttäväki osallistuu runsaslukuisina koulutuksiin ja osaa myös vaatia niitä.³²⁶ Väkivallan vastaista työtä tehdään moniammatillisesti ja pieteetillä.³²⁷ Sekä kenttäväen että kuntapäätäjien olisi kuitenkin syytä kuunnella enemmän toisiaan, jotta tieto ongelmista ja onnistumisista kulkisi entistä paremmin.

”Ollaan onnistuttu ainakin siinä, että naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksistä keskustellaan aktiivisesti. Siis edes yritetään tehdä jotain – ja nimenomaan viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyöllä. Väkivaltatyö ei voi olla yksinpuhelua, vaan se tehdään yhdessä. Se ei ole vain yhteistyötä vaan nimenomaan yhteistä työtä.” – Lappeenranta, tekijä2.

Puhuttaessa epäkohdista väkivaltatyötä käytännössä tekevien kanssa tuli Jyväskylässä esiin huoli maahanmuuttajanaisten tilanteesta. Haastateltu ehdotti, että heille voisi järjestää omia palvelupisteitä. Torniossa korostui väkivallasta puhumisen tärkeys myös siinä mielessä, että kansalaiset eivät sulkisi silmiään naapurien ja läheisten tilanteelta. Tällainen, kenties tyypillisesti suomalainen vaikenemisen kulttuuri on korkea aika romuttaa. Väkivalta ei saa olla ”vaiettu salaisuus”. Kaikilla haastattelupaikkakunnilla nähtiin keskeisenä ongelmana turvakotipaikkojen vähäisyys valtakunnallisesti sekä niiden huono sijoittuminen haja-asutusalueiden näkökulmasta.³²⁸ Sote-uudistuksessa vähimmäisvaatimuksena tulisi olla turvakodin takaaminen jokaiseen maakuntaan.

”Meillähän turvakotiverkosto on jumalattoman harva Suomessa. Et eihän Lapin läänissä, jos jostain Utsjoelta lähet turvakotiin, niin missäs sellanen on? Siitähän on Suomelle annettu Euroopan tasolla huomautuksiakin, että asukaslukuun nähden on liian vähän turvakoteja. Mutta mitä on tapahtunut, ei mitään!” – Helsinki, tekijä2.

³²⁵ Lappeenranta, poliitikko1.

³²⁶ Lappeenranta, tekijä1 & tekijä2.

³²⁷ Lappeenranta, tekijä3 (puhelinsoitto 29.11.2016).

³²⁸ Jyväskylä, tekijä2; Tornio, tekijä1 & tekijä2; Helsinki, tekijä2; Lappeenranta, tekijä2; Maalahti, tekijä2.

8.2 Johtopäätöksiä ja suuntaviivoja tulevaan

Tätä selvitystä laadittaessa eletään taloudellisesti raskaita aikoja. Sekä kansalaiskeskustelua että poliittista päätöksentekoa leimaavat kärjistyneisyys ja ihmisoikeusajattelun horjuminen.

Tulevaisuudennäkymiä varjostaa huoli yleisen hyvinvoinnin rapistumisesta monilla eri elämän alueilla. Vuonna 2017 toteutuvan sote-uudistuksen ja maakuntamallin tuomat perustavanlaatuiset palvelurakenteiden muutokset tulevat vaikuttamaan myös naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen.

Muutoksista huolimatta kunnilla tulee jatkossa olemaan vastuu kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä, vaikka toistaiseksi onkin epäselvää, mitä tämä käytännössä tarkoittaa. Ehkä edessä on paluu kymmenen vuotta sitten yleistyneisiin arjen turvallisuus –hankkeisiin, jolloin naisiin kohdistuvan väkivallan moninaisuuden ymmärtäminen on vaarassa kaventua. **Ainakin tasa-arvotyön, väkivallan ehkäisyn ja avunsaannin väylistä tiedottamisen tulisi sisältyä kuntien tehtäviin, vaikka ne eivät jatkossa enää tuota sote-palveluita. Oman ilmapiirinsä parhaina asiantuntijoina kunnilla on tässä suurempi onnistumisen mahdollisuus kuin maakunnilla tai valtiolla.** Hyvinvoinnin edistäminen ei saa kutistua pelkkään jalkapallokenttien kunnossapitoon.

Tulevaisuutta silmällä pitäen kyselyssä ja haastatteluissa koetettiin lopuksi selvittää voisivatko vastaajat ajatella valtion osallistuvan paikalliseen väkivaltatyöhön myönteisillä kannustimilla, tarjoamalla porkkanoita kepin sijaan. Heiltä tiedusteltiin, onko valtion tarpeen palkita kuntia onnistumisista naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa ja miten tämä voisi tapahtua käytännössä. Eri alueilta tulleiden ja haastattelukuntien vastasten valikoima on koottu seuraaviin taulukoihin.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	Taitaa olla jatkossa valtion ja maakuntien välinen asia. Ehkä. Palkintona osaamisen lisääminen.	Voisi olla hyvä palkita. Saa asialle näkyvyyttä. Varmasti toimisi motivaattorina monessakin kohtaa. Hyviä käytäntöjä tulisi nostaa esille. Kunde vara en idé. Men kommuner som lyckas i förebyggande av våld borde låta de som de lyckats med gå vidare till andra. Ei!
Länsi- ja Sisä-Suomi	Såvitt det uppkommer kostnader som är svåra att budgetera borde det finnas statliga medel att ta till. Tanken känns lite otäck. Är inte säker på att pris och ceremonier är det mest lämpliga i detta sammanhang. Pitäisi olla sivistysvaltiossa itsestään selvää kunnioittaa toisia ihmisiä. Rahoitus.	Voisi olla ja yleisesti väkivallan vastaisesta työstä kaikissa ryhmissä. Kyllä, se lisäisi tietoisuutta ja toimisi porkkanana. Konkreettista apua tai resurssia käytäntöön jollain tavalla onnistumisesta. Esim. koulutus. Bevilja en mentor till några kommuner som skulle ha som uppgift att föra dialog och handledning med kommuner som är intresserade av att satsa på detta. Kyllä, korvamerkityt rahat tms.
Lounais-Suomi		En osaa sanoa. Tunnustus hyvin tehdystä työstä on aina paikallaan.
Itä-Suomi	Ei ole tarpeen. Antamalla voimavaroja maahanmuuttajanaisten parissa tapahtuvaan työhön. Kuntia voi kannustaa palkinnoin tai kansalaisjärjestöjä, joille työtä on pitkälti ulkoistettu.	On tarpeen. En pidä palkitsemis-sanasta tässä yhteydessä, mutta tukea kyllä tarvittaisiin asiantuntemuksen lisäämiseksi... Valtio voisi taloudellisesti tukea kuntien onnistumisia. Kyllä. Palkkioksi koulutusta.
Pohjois-Suomi	Varmaan olisi hyvä jollakin tavalla palkita. Minusta se ei ole ainoastaan valtion tehtävä vaan meidän kaikkien oltava rehellisiä ja avoimia toimimalla johdonmukaisesti.	On tarpeen. Tukirahaa toiminnan järjestämiseen.
Lappi	Huomioida valtionosuuksien tasauksessa puuttuminen ja väkivallan ehkäisemisen ja uhrien hoidon toimet.	Ei. Kunnat ovat näissä asioissa niin eri viivoilla. Joissakin kunnissa on useampia työntekijöitä – toisessa ei ehkä ole kukaan ehtinyt kuulemaankaan asiasta.

TAULUKKO 3. Kyselyyn vastanneiden valikoituja kommentteja kysymykseen K49 (N 41).

	Kuntapoliitikko	Väkivaltatyön tekijä	Väkivaltatyön tekijä
Helsinki	Palkitseminen taloudellisesti onnistumisista ei ole hyvä: ne, joilla on ongelmia joutuvat silloin entistä ahtaammalle. Valtion olisi järkevämpää rahoittaa jokin kohdennettu kampanja.	Ei välttämättä huono ajatus, ainakaan tällaista ei ole kokeiltu. Hyvän käytännön palkinto voisi nostaa asiaa esille. Mutta olisi vaikeaa määritellä selkeästi palkitsemisen kriteerit.	Olen skeptinen, en tiedä miten tämä voisi toimia. Tuntuu huvittavalta, että kunnanjohtaja pökkäisi pystin vaikkei hän ole ehkä tehnyt mitään.
Jyväskylä	Tuskin toteutuu. Olisi äärettömän vaikeaa näyttää toteen kuntien onnistumisia suhteessa toisiinsa.	Ehkä, mutta en tiedä miten.	En ole niin idealisti, että uskoisin tuohon. Keinotekoista. Onnistumista olisi vaikeaa mitata varmasti, jotta oikeat tahot palkittaisiin.
Lappeenranta	Miksipä ei. Kunniakirja tai ministerin kädenpuristus: pitäisi olla mahdollisimman julkinen tapahtuma, jotta herättäisi keskustelua.	Pitäisi olla selkeät tavoitteet, jotka olisi täytettävä tai ylitettävä. Ehkä voitaisiin palkita palkkaamalla työntekijä tai perustamalla virka – tai rahoittaa kolmatta sektoria.	Olen kriittinen, koska tuloksen mittaaminen olisi vaikeaa. Yleensä palkinnot menevät väärille tahoille. Onnistunut lopputulos on kuitenkin aina monen eri tekijän yhteistyötä.
Maalahti	Toki olisi hauskaa, jos hyvää työtä tekeviä kuntia palkittaisiin ja huomioitaisiin jotenkin – esimerkiksi kansainvälisenä naistenpäivänä.	Olisi hyvä, jos valtio palkitsisi taloudellisesti hyvin tehdystä työstä, mutta tuloksien mittaaminen epäilyttää. Vaikka työtä tehdään ammattitaidolla saattaa piiloon jäävän väkivallan osuus silti olla suuri.	En voi ottaa kantaa siihen, onko valtio oikea taho.
Tornio	En kannata. Vierastan ajatusta siitä, että jokin tietty uhriryhmä nostettaisiin erityisesti esiin.	Ihan hyvä idea. Esimerkiksi koulutusta tai konsultaatio halvemmallalla. Tätä kautta voitaisiin jakaa hyviä kokemuksia valtakunnallisesti.	Turvakodin saaminen ja ennaltaehkäisyyn olisi hyvä palkinto. Tämä auttaisi katkaisemaan väkivallan ylisukupolvisen kierteen.

TAULUKKO 4. Haastateltujen kommentteja tiivistettynä.

8.2.1 Toteutuivatko vuoden 2006 suositukset?

Läpi tämän kuntaselvityksen on viitattu Amnestyn vuoden 2006 suositukseen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Seuraavaksi niiden toteutumisen astetta tarkastellaan kootusti vuoden 2016 selvityksen tuloksiin peilaten. Koska kaikki kymmenen vuotta aiemmin vastanneet kunnat eivät tällä kertaa osallistuneet tutkimukseen ei tulos ole suoraan verrannollinen vaan suuntaa antava.

Poliittisesti hyväksytty kunnallinen toimintaohjelma naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn strukturoimiseksi on vuonna 2016 edelleenkin harvinaisuus, joten tämän tavoitteen ei voi sanoa toteutuneen. Kyselyyn vastanneissa kunnissa saattaa kuitenkin olla jokin muu, todennäköisesti lähisuhdeväkivallan käsitettä käyttävä toimintaohjelma. Toimintaohjelmaa ei välttämättä koeta mielekkääksi väkivaltatyössä ja käsitykset sellaisen funktiosta ovat vaihtelevia. Kunnissa voi myös olla toimintaohjelmia, jotka ovat jo alkujaan hautautuneet byrokratian kuolleiden kirjainten joukkoon eivätkä toteudu käytännössä. Tarkoitettulla tavalla toimiva poliittisesti hyväksytty toimintaohjelma voisi olla väline varmistaa väkivaltatyölle sen ansaitsema paikka sote-kentällä ja kohdentaa siihen tarvittavia resursseja.

Kymmenen vuoden aikana moniin kuntiin on saatu väkivaltatyön vastuu- tai yhdyshenkilö, vaikkakin tyypillisesti hänen nimikkeensä on sidottu lähisuhdeväkivallan käsitteeseen. Tämän tavoitteen voi katsoa toteutuneen osittain. Tällaisen henkilön tarkempi toimenkuva ja se, mihin tahoihin hän pitää yhteyttä on usein epäselvää – jos ei hänelle itselleen niin muille väkivaltatyön toimijoille. Varsinkin suuremmilla paikkakunnilla ongelmana ovat myös henkilöresurssit: ajantasaisen tiedon kokoamisen alueella tehtävästä väkivaltatyöstä, yhteydenpito lukuisiin eri toimijoihin sekä säännöllinen raportointi eivät hoidu riittävän laadukkaasti muun työn ohella.

Moniammatillisten, väkivallan ehkäisyyn erikoistuneiden työryhmien muodostaminen on yleistynyt kautta maan ja tämä trendi tulee todennäköisesti jatkumaan. Tämän tavoitteen voi katsoa toteutuneen vähintään kohtuullisesti. Työryhmät eivät tosin välttämättä ole pystyneet ottamaan riittävästi vetovastuuta alueella tehtävän työn koordinoinnista ja kehittämisestä. Pienillä paikkakunnilla pysyvä työryhmä saattaa tuntua tarpeettoman raskaalta rakenteelta ja suurissa kaupungeissa toimivaa väkivaltatyötä ei riitä pyörittämään yksi ryhmä. Kokemukset MARAK-toiminnasta tai muusta moniammatillisesta väkivaltatyöstä ovat lähes poikkeuksetta erittäin myönteisiä, vaikka työryhmiä koskevat käytännön toteutukset vaihtelevat. Nähtäväksi jää miten niiden työskentely jatkuu sote-Suomessa.

Selkeitä, kokonaisvaltaisia ja kirjattuja palveluketjumalleja koskevan suosituksen voidaan sanoa toteutuneen kohtuullisesti. Monet väkivaltatyötä tekevät tuntuvat pitävän tätä lähtökohtaa jo itsestäänselvyytensä. Käytännössä palveluketjumiin liittyvän tiedon siirtyminen työntekijöiltä toisille ei silti useinkaan ole riittävän sujuvaa eikä palveluketjun olemassaolo vielä takaa sitä, että apua tarvitsevat löytävät sen äärelle. Palveluketjumalleja ei myöskään aina ole kirjattu ylös. Tosiasiassa toimivan palveluketjumiin haasteena on paikallistason koordinaatio ja eri toimijoiden yhteistyö – tämän tavoitteen toteutuminen liittyykin kiinteästi kahteen edeltävään kohtaan.

Terveyskeskuspäivystysten valmiudet tukea ja ohjata väkivallan uhreja ja tekijöitä sekä kehittää edelleen muita päivystysmuotoja, kuten moniammatillisia päivystysrenkaita, ovat lisääntyneet jonkin verran. Matalan kynnyksen palvelut ja yhdeltä luukulta palvelemisen ajatus tunnetaan laajalti, mutta niihin liittyvät käytännöt vaihtelevat. Selvityksen perusteella akuuttitilanteen terveydenhoito jää edelleen

jossain määrin irralliseksi osaksi väkivaltatyön kokonaisuudessa eikä yhteydenpito muihin toimijoihin ole riittävän hyvällä tasolla. Moni vastaaja oli epätietoinen siitä miten hyvin ja millä tavalla väkivaltaa kokeneiden tarpeet huomioidaan.

Valtakunnallisesti ja paikallisesti toimivat järjestöt nähtiin oleellisena osana naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä. Muun muassa Rikosuhripäivystys, Monika-Naiset liitto, Tukinainen sekä Ensi- ja turvakotien liiton monet toimintamuodot ovat tunnettuja yhteistyötahoja. **Kunnissa tiedostetaan, ettei väkivaltatyöstä ole mahdollista selvittää ilman kolmannen sektorin panostusta.** Kuntien järjestöille antaman tuen suosituksesta ei kuitenkaan tiedusteltu suoraan.

Väkivaltatyöhön varattavia asianmukaisia resursseja koskevan suosituksen toteutumista voidaan pitää tarkasteltavasta riippuen kohtuullisena tai huonona. Moniammatillisuuden lisääntymisestä huolimatta koulutus on tyypillisesti segmentoitunut ammattiryhmittäin. Taloustilanne on kaikkialla tiukka, mutta toki budjeteissa on sote-osuudet. Nämä ovat tyypillisesti laajempia kokonaisuuksia, joista ei ole mahdollista erottaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista tai tukipalveluita. Väkivaltatyön resursseihin luetaan myös ammattitaitoiset työntekijät, mutta koulutustilanne on valtakunnallisesti vaihtelevaa. Säännöllinen ja kattava peruskoulutus sekä tavoitettava lisäkoulutus naisiin kohdistuvan väkivallan erityisteemoista ei tällä hetkellä saavuta valtakunnallisesti koko väkivaltatyön kenttää.

Koulutuksen epätasaisuudesta huolimatta kuntien työntekijöillä on keskimäärin paremmat perusvalmiudet tunnistaa ja puuttua väkivaltaan sekä kohdata ja tukea uhreja ja väkivallan tekijöitä kuin kymmenen vuotta sitten. Tämän suosituksen voi näin katsoa toteutuneen vähintään kohtuullisesti. Parantamisen varaa on kuitenkin edelleen eikä naisiin kohdistuvan väkivallan kaikkia piirteitä ja ilmenemismuotoja myöskään tunnisteta samalla varmuudella. Keinot puuttua esimerkiksi pakkoavioliittoihin tai vammaisten naisten kokemaan väkivaltaan ovat edelleen puutteellisia. Lisäksi myös kuntapäätäjien keskuudessa olisi lisättävä ymmärrystä naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä.

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ennaltaehkäisevä toiminta, kuten väkivaltailmiöistä ja -palveluista tiedottaminen sekä esitteiden ja muun materiaalin tuottaminen asukkaille ja ammattihenkilöstölle on edelleen ajankohtainen haaste. Tämän suosituksen voi katsoa toteutuneen epätasaisesti: joillakin paikkakunnilla ennaltaehkäisyyn on panostettu, mutta paikoitellen siinä on paljon puutteita. Ennaltaehkäisevän työn tulee olla jatkuvaa ja ulottua myös kasvaviin sukupolviin. Huomionarvoista onkin teknisen kehityksen ja uusien medioiden mahdollisuus tavoittaa yhä laajempia joukkoja. Samalla ihmisten joukkoon jalkautuminen ja perinteisemmät printtimediat sekä radio ovat edelleen tärkeitä.

8.2.2 Vuoden 2016 kuntaselvityksen tiivistelmä ja johtopäätökset

MIKSI tutkimus oli tarpeen? Väkipalva on Suomessa merkittävä ongelma

Naisiin kohdistuva väkipalva on Suomessa yleistä. Silti sen torjuminen on tehotonta ja väkipalvaa kokeneiden auttamispalvelut puutteellisia. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan (Istanbulin) yleissopimuksen veloitteet eivät toteudu. Monipuolistunut tutkimustieto, lainsäädännölliset muutokset, taloudellispoliittinen tilanne ja yhteiskunnan monikulttuuristuminen haastavat totut toimintatavat.

Naisiin kohdistuva väkivalta on erityiskysymys, joka vaatii omanlaisiaan ratkaisuja. Tämä ei tarkoita muunlaisen väkivallan väheksymistä. On myös ymmärrettävä, että väkivaltaa kohdanneet naiset ovat heterogeeninen ryhmä.

Vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta on valtiolla, mutta sote-uudistuksessa kuntien tehtäväksi jää edistää asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä kysymyksiä on tarkasteltava osana tätä kokonaisuutta.

MITEN tutkimus tehtiin? Seurantakysely ja syventävät haastattelut

Selvityksessä kartoitettiin naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen liittyvien ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumisesta kunnissa sekä pohdittiin, miten Amnestyn vuonna 2006 julkaiseman raportin suositukset ovat toteutuneet.³²⁹

Sähköinen kyselylomake lähetettiin kunnanvaltuuston puheenjohtajille ja vastaaville sosiaalityöntekijöille kaikissa edelliseen kyselyyn osallistuneissa 129 kunnassa. Vastauksia saatiin 88 kunnasta yhteensä 118. Laadullisen aineiston muodostivat 15 syventävää haastattelua viidessä esimerkkikunnassa (Helsinki, Jyväskylä, Lappeenranta, Maalahti, Tornio).

ENTÄ sitten? Suomi ja naisiin kohdistuva väkivalta soten kynnyksellä

Päätäjät ja resurssit

”[V]äkivallan tunnistaminen on kytköksissä siihen, miten se määritellään. Usein naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on enemmän kuin olisi aluksi luullut.” – haastateltu (Maalahti).

Vain 14,5% vastaajista arvioi naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyystietojen vaikuttavan kunnan budjettiratkaisuihin.

Kuntapäätäjät tunnistavat keskimäärin edelleen heikosti naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiötä ja yleisyyttä. Tämä voi osaltaan selittää budjettiratkaisuja, joissa väkivallan eri muodot eivät saa riittävästi huomiota. Valtaosassa kunnista ei ole selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä ja väkivaltatyön budjetit ovat riittämättömät. **Vuonna 2017 on edelleen aiheellista osoittaa, että naisiin kohdistuva väkivalta ei ole marginaalinen ilmiö. Se heijastuu laajalti koko yhteiskunnan hyvinvointiin.**

Kuntien on syytä kerätä, ylläpitää ja hyödyntää paikallisia tilastoja väkivallan esiintyvyydestä. Naisiin kohdistuvan väkivallan tehokas torjuminen edellyttää sen erityispiirteiden huomioimista. Perusasioissa, kuten ennaltaehkäisyssä, varhaisessa puuttumisessa ja kohdennetun avun piiriin ohjaamisessa, on puutteita myös kansainvälisiä velvoitteita silmällä pitäen. Tämä on kiistatta osa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, josta kunnat ovat vastuussa.

³²⁹ ”...mutta veturi puuttuu.” Amnestyn Suomen osaston valtakunnallinen kyselytutkimus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä Suomen kunnissa vuonna 2005–2006.

Väkivaltatyö sote-Suomessa

”[Sote] vois tässä meidän työssä olla sellainen mahdollisuus, et voitais vielä enemmän yhtenäistää näitä käytäntöjä. Sitä, että ihmisillä olis asuinpaikasta riippumatta samanlaiset mahdollisuudet palveluihin.” – haastateltu (Helsinki).

Vain 15% vastaajista koki olevansa perillä sote-uudistuksen haasteista naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa.

Sote-uudistuksen vaikutukset naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen ja väkivaltaa kokeneiden auttamispalveluihin ovat pääosin tuntemattomat vuonna 2017 alkavalla siirtymäkaudella. Kuntatasolla tämä tulee myös vaihtelemaan sen mukaan, mikä on kunnan tämänhetkinen palvelutilanne ja tietotaidon taso.

Palvelumallien kokonaisvaltaisuus ja terveyskeskuspäivystyksen toimivuus ovat edelleen kehityshaasteita. Turvakotiverkosto on viipymättä saatettava ajan tasalle, jotta kaikkien kuntien asukkailla on yhtäläiset mahdollisuudet katkaista väkivallan kierre tätä kautta. Jokaisen väkivaltaa kokeneen ulottuvilla tulee olla laadukkaita ja ammattimaisia matalan kynnyksen palveluita, joiden äärelle pääsee ilman tarpeetonta byrokratiaa ja asuinkunnasta riippumatta. Väkivaltaa kokeneiden alueellinen epätasa-arvo on poistettava.

Moniammatillisuus

”Et siulle tuuaan näkyville kaikki mahdollisuudet et voi itekin punnita et mikä sopis itelle. Että siinä on ite mukana siinä Marakissa ihan täysillä.” – haastateltu (Lappeenranta).

Moniammatillisen toimintamallin omaksuneista kunnista 78% piti tätä tärkeänä tai erittäin tärkeänä.

Moniammatillinen väkivaltatyö on osoittautunut erittäin lupaavaksi menetelmäksi ja uusia MARAK-työryhmiä perustetaan jatkuvasti. Moniammatilliset työryhmät ja toimintamallit on kuitenkin sopeutettava kunnan kokoon ja väkivaltatyön tilanteeseen: valtakunnallisesti ei ole olemassa yhtä ainoaa hyvää toimintatapaa. On pohdittava, miten moniammatillista toimintaa voidaan parhaiten kehittää sote-uudistus huomioiden.

Olemassa olevien ja perustettavien moniammatillisten työryhmien potentiaalia tulee jatkossa hyödyntää nykyistä kattavammin esimerkiksi paikallisen väkivaltatyön koordinoinnissa. Tämä edellyttää riittäviä henkilöresursseja. Moniammatilliseen väkivaltatyöhön on syytä panostaa jatkossa entistä enemmän.

Ilmiön tunnettuus ja tiedonkulku

”Mutta kyllä minun mielestä ammattilaiset kuitenkin asiat tiedostaa. [...] se vaan, että se tieto aina happanee.” – haastateltu (Jyväskylä).

Vain 8,5% vastaajista muisti kunnassaan kampanjoidun naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan kuluneen viiden vuoden aikana.

Väkivallasta tiedottaminen ja henkilöstön koulutus on valtakunnallisesti epätasaista, vaikka muutamat kunnat ovat tässä onnistuneet. Tiedonkulku kuntalaisille sekä päättäjien ja kenttätöntekijöiden välillä on osin huolestuttavan heikkoa. THL:n suosituksesta huolimatta väkivaltatyötä koordinoivia vastuu- tai yhdyshenkilöitä ei ole kaikissa kunnissa.

Ajantasaista tietoa ja tiedottamisen kattavuutta on lisättävä. Koulutuksen tulee olla jatkuvaa sekä perustasolla että erityiskysymyksissä ja mahdollisuuksien mukaan myös moniammatillista. Väkivaltaa kohdanneen tulee saada asuinpaikastaan riippumatta ammattimaista apua.

Lähisuhde- ja perheväkivaltakäsitteiden käyttö heikentää naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden ymmärtämistä. Tämä johtaa siihen, että lapsettomat ja yksin elävät naiset sekä monet seksuaalista väkivaltaa kokeneet saattavat rajautua tarvitsemansa tuen ulkopuolelle. Asenteisiin on syytä vaikuttaa myös heteronormatiivisia oletuksia purkamalla. Naisiin kohdistuva väkivalta on laaja ja monimuotoinen ilmiö.

Erityiset riskiryhmät

”[O]li sitten suomalainen tai huonosti suomea puhuva niin menettelytapa ja askelmerkit on samat, että ei mitään erityiskohtelua.” – haastateltu (Tornio).

Vain 10,5% vastaajakunnista arvioi huomioivansa vammaiset naiset omana ryhmänään väkivaltatyön palveluissa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan erityisten riskiryhmien asema suhteessa väkivaltatyön palveluihin on erittäin heikko koko maassa. Ymmärrys siitä, miten ja milloin yksilön kuuluminen yhteen tai useampaan erityiseen riskiryhmään vaikuttaa väkivaltatilanteeseen on vähäistä. Erityisesti vammaiset naiset, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, turvapaikanhakijanaiset sekä heikosti suomea puhuvat naiset ovat vaarassa jäädä väkivaltatyön palvelujen ulkopuolelle.

Tämän monista eri vähemmistöistä koostuvan, sisäisesti heterogeenisen mutta yhteenlaskettuna laajan joukon ihmisoikeudet vaativat jatkossa voimakasta huomiota. Asiassa tarvitaan tutkimusta, koulutusta ja julkista keskustelua sekä käytännön toimintamalleja väkivaltatyöhön. Erityisten riskiryhmien huomioinen kytkeytyy myös kansainvälisiin velvoitteisiin, jotka eivät tällä hetkellä toteudu (esimerkiksi EN:n Istanbulin sopimus, YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus).

Kaikkien uhrien huomioiminen samalla tavalla koetaan tyypillisesti oikeudenmukaisena. Yksittäisten ryhmien erityistarpeita ei haluta nostaa keskusteluun, mutta tämä on välttämätöntä väkivaltaa kohdanneiden ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Samojen palveluiden yksioikoinen tarjoaminen kaikille väkivallan uhreille ei takaa yhdenvertaisuutta.

8.3 Amnestyn suositukset kunnille vuonna 2017

Kuntien on tilastoitava naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta systemaattisesti ja tilastot on oltava jokaisen kuntalaisen saatavilla.

Kuntien on sisällytettävä naisiin kohdistuva väkivallan vastaiset toimet poliittisesti hyväksytyihin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmiin ja osaksi niiden toteutumisen seurantaan. Naisiin kohdistuvalle väkivallan torjunnalle on kehitettävä omat indikaattorit³³⁰ kuntien hyvinvointikertomuksissa. Kuntien on varattava väkivaltatyöhön asianmukaiset resurssit, kuten riittävät tilat, työntekijät ja budjettivarat. Kuntien on huolehdittava työntekijöiden ammattitaidon kehittämisestä muun muassa järjestelmällisen kouluttamisen avulla.

Kunnissa on otettava käyttöön jo olemassa olevat kirjaamisen ja puheeksi ottamisen lomakkeet ja mallit (kuten neuvolaseula).³³¹

Väkivaltaa kokeneiden erilaisuus ja erityistarpeet on huomioitava väkivallan vastaisissa toimissa, erityisesti palvelujen kehittämisessä. On huolehdittava siitä, että palvelut on saavutettavissa kaikille; vammaisille, maahanmuuttajataustaisille, paperittomille, ikäihmisille, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille ja muille ryhmille.

Kuntien on edelleen kehitettävä toimivia palveluketju- ja moniammatillisen työn malleja väkivallan eri osapuolten auttamiseksi ja huolehdittava siitä, että ne kirjataan systemaattisesti niin että vaihtuvat työntekijät voivat pitää ne käytössä.

Kunnissa tulee panostaa naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisevään toimintaan, kuten tiedottamiseen väkivallasta ja sen eri muodoista sekä olemassa olevista tukipalveluista kuntalaisille ja ammattihenkilöstölle. Jokaisen kunnan omilla verkkosivuilla tulee olla tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja väkivaltaa kokeneille kohdistetuista tukipalveluista.

Kuntien on omalta osaltaan aktiivisesti nostettava väkivaltaa kokeneiden tukipalveluiden kehittäminen osaksi SOTE-uudistuksista käytävää keskustelua ja tuotava esiin tarve omalla alueellaan. Jokaisessa tulevassa maakunnassa tulee olla turvakoti ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden tukikeskus. Matalan kynnyksen palveluiden ja avopalveluiden kehittäminen ja tukeminen on oltava osa kuntien vastuulle jäävää ennaltaehkäisevää työtä.

³³⁰ Indikaattoreina voivat toimia esimerkiksi tilastoidun väkivallan määrä ja siinä tapahtuvat muutokset, naisiin kohdistuvasta väkivallasta järjestetyt koulutukset ja niihin osallistuneiden määrä, naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen tähtäävien hankkeiden tai muiden toimien määrä, kunnan budjetissa väkivaltaa kokeneille suunnattuihin matalan kynnyksen palveluihin ja avopalveluihin suunnatut resurssit.

³³¹ Kehitetyt lomakkeet, listat ja muut välineet löytyvät THL:n sivuilta: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/lomakkeet/lomakkeet-vakivallan-puheeksi-ottamiseen>

LIITTEET

9.1 Vuoden 2016 kuntakysely saatekirjeineen

Hyvä vastaanottaja! Bästa mottagare (se svensk text nedan)!

Kuntasi vastasi kymmenen vuotta sitten Amnestyn Suomen osaston kyselyyn naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Sen perusteella kirjoitettiin kuntaselvitys. Osallistuminen oli arvokasta, kiitos siitä!

Vuonna 2016 kartoitamme jälleen naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisten toimien tilannetta.

Tämä kysely on lähetetty kunnanvaltuuston puheenjohtajalle ja kunnan sosiaalipalveluiden johtavalle työntekijälle kaikissa edelliseen kyselyyn vastanneissa kunnissa. Kyselyn perusteella kirjoitetaan selvitys, joka on osa Amnestyn naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista kampanjaa vuoden 2017 kunta- ja maakuntavaalien alla.

Vastauksia ei yhdistetä vastaajan nimeen, ainoastaan vastaajan toimenkuva tulee näkyviin. Kyselyyn vastanneet kunnat julkaistaan erillisenä listana. Kunnan nimi nostetaan esille vain mikäli sen palveluverkosto tai jokin sen osa on erityisen kattava ja hyväksi koettu. Emme halua aiheuttaa kyselyyn vastanneille kunnille negatiivista julkisuutta.

Kysymykset koskevat Sinun käsitystäsi naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisista toimista työskentelykunnassasi. Kyselyaineistoa ei luovuteta muiden tahojen kuin Amnestyn Suomen osaston käyttöön. Vastaamiseen menee noin 15 minuuttia.

Vastaamalla voit vaikuttaa kunta- ja maakuntavaaleissa ehdolle asettuvien henkilöiden haluun työskennellä naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi.

Pyydämme sinua vastaamaan 30.6.2016 mennessä. Lämmin kiitos ajastasi!

Mahdollisiin kysymyksiin vastaa kuntaselvityksen vastuullinen tutkija, FT Satu Lidman: satu@lidman.fi / 050 xxxxxxx.

Tästä pääset vuoden 2016 kyselyyn!

År 2006 besvarade din kommun Amnesty finländska sektionens förfrågan gällande våld mot kvinnor. Förfrågan resulterade i en kommunutredning. Deltagandet var värdefullt, tack för det!

År 2016 kartlägger vi återigen läget för arbetet gällande våld mot kvinnor. Den här enkäten har skickats till ordförandena i kommunfullmäktige och till den ledande tjänstemannen inom socialservice i alla de kommuner som deltog i förra undersökningen. Utifrån förfrågan skrivs en

utredning, som är en del av Amnestys kampanj mot våld mot kvinnor. Kampanjen genomförs inför kommun- och landskapsvalen 2017.

Svaren kan inte förknippas med namn, endast den svarandes status blir synlig. Kommunerna som svarat publiceras på en separat lista. Enskilda kommuner lyfts fram bara om svaren presenterar ett servicenätverk eller delar av ett nätverk som är särskilt omfattande eller har visat sig fungera mycket väl. Vi vill inte ge kommuner som svarat negativ publicitet.

Frågorna gäller Din uppfattning om arbetet gällande våld mot kvinnor i kommunen där du arbetar. Materialet överläts inte till andra parter än Amnestys finländska sektion. Det tar cirka 15 minuter att svara.

Med att svara kan du påverka viljan hos kandidaterna i kommun- och landskapsvalen att arbeta för att minska våldet mot kvinnor.

Vi ber Dig svara senast den 30.6.2016. Ett varmt tack för din tid!

Eventuella frågor besvaras av den ansvariga forskaren för kommunutredningen, fil. dr Satu Lidman: satu@lidman.fi / 050 xxxxxxxx.

Här kommer Du till kommunförfrågan 2016!

Amnestyn vuoden 2016 kuntakysely:

I Taustatiedot / Bakgrundsinformation

K1: Asemani / Min position

Olen kunnanvaltuuston puheenjohtaja / Jag är kommunfullmäktiges ordförande.

Olen kunnan sosiaalipalvelujen johtava työntekijä (tai vastaavassa toimessa; nimikkeet vaihtelevat kunnittain) / Jag är kommunens ledande tjänsteman inom socialservice

K2: Työskentelen kunnassa, jonka nimi on (kirjoita tekstikenttään) / Jag arbetar i kommunen (skriv nedan)

K3: Vastasin henkilökohtaisesti Amnestyn vuoden 2005–2006 kuntakyselyyn / Jag svarade personligen i Amnestys kommunenkät 2005–2006

K4: Miten hyvin koet olevasi perillä naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskysymyksistä kunnassasi? / Hur bra uppfattning känner du att du har om frågorna som berör våld mot kvinnor i din kommun?

II Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys, budjetointi / Omfattningen av våld mot kvinnor, budgetering

K5: Onko kunnassa selvitetty naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta viimeisen viiden vuoden aikana? / Har omfattningen av våld mot kvinnor utretts i din kommun under de senaste fem åren?

K6: Otetaanko kunnassa huomioon järjestöjen tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa? / Tar man i din kommun hänsyn till statistik producerad av organisationer när man uppskattar omfattningen av våld mot kvinnor?

K7: Otetaanko kunnassa huomioon viranomaisten tuottamat tilastot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä arvioitaessa? / Tar man i din kommun hänsyn till statistik producerad av myndigheter när man uppskattar omfattningen av våld mot kvinnor?

K8: Vaikuttavatko arviot naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä kunnan budjettiratkaisuihin? / Påverkar uppskattningarna om omfattningen av våld mot kvinnor kommunens budgetbeslut?

K9: Onko turvakotipalvelujen valtionrahoitus vaikuttanut kunnan budjettiin siten, että maksusitoumuksista vapautunut raha sijoitetaan avopalvelujen kehittämiseen? / Har den statliga finansieringen av skyddshemmen påverkat kommunens budget så att pengarna som blir över från betalningsförbindelserna används till att utveckla öppenvården?

K10: Onko naisiin kohdistuva väkivalta kirjattu erilliseksi menoeräksi kunnan budjettiin? / Finns det i kommunens budget en fast andel som budgeterats för förebyggande av våld mot kvinnor?

K11: Miten hyvin koet olevasi perillä niistä haasteista, jotka SOTE-uudistus tulee tuomaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa? / Hur bra uppfattning upplever du att du har om de utmaningar som vårdreformen medför för arbetet mot våld mot kvinnor?

K12: Miten ongelmallisena näet kuntien velvollisuuden ennalta ehkäistä kuntalaisten hyvinvointia heikentäviä ilmiöitä kun SOTE-uudistuksessa valtionosuustuloista 2/3 siirtyy itsehallintoalueille? / Det är kommunernas ansvar att förebygga fenomen som försvagar kommuninvånarnas välmående. Hur problematiskt anser du att detta är då 2/3 av statsandelsinkomsterna i och med vårdreformen förflyttas till landskapen?

K13: Haluatko kommentoida tai tarkentaa tämän kysymysryhmän teemoja? Sana on vapaa: / Vill du kommentera eller specificera något kring teman i denna frågegrupp? Ordet är fritt:

III Naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen tavoitteet / Målen för förhindrande av våld mot kvinnor

K14: Onko kunnassa keskusteltu siitä, miten SOTE-uudistuksessa huomioidaan kunnallinen vastuu naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa? / Har man i kommunen diskuterat hur det kommunala ansvaret för att förebygga våld mot kvinnor tas hänsyn till i vårdreformen?

K15: Miten tietoisia kunnassa ollaan Istanbulin sopimuksen (Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva yleissopimus) velvoitteista naisiin kohdistuvan

väkivallan suhteen? / Hur medveten är man i kommunen om förpliktelserna i Istanbulkonventionen (Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet) gällande våld mot kvinnor?

K16: Miten tietoisia kunnassa ollaan EU:n uhridirektiivin velvoitteista naisiin kohdistuvan väkivallan suhteen? / Hur medveten är man i kommunen om förpliktelserna i EU:s brottsofferdirektiv gällande våld mot kvinnor?

K17: Onko kunnassa valtuuston hyväksymä poliittinen ohjelma/ohjelmia, joissa naisiin kohdistuva väkivalta tunnustetaan omanlaisena, erityisratkaisuja vaativana ongelmana? / Har kommunen ett politisktprogram/politiska program godkända av kommunfullmäktige, där man erkänner våld mot kvinnor som ett eget problem som kräver särskilda lösningar?

K18: Mikäli vastasit edeltävään kysymykseen kyllä, miten onnistuneena pidät kunnan naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista ohjelmaa? / Om du svarade ja på föregående fråga, hur lyckad anser du att kommunens program mot våld mot kvinnor är?

K19: Toimiiko kunnassanne naisiin kohdistuvan väkivallan nimetty vastuuhenkilö? / Har kommunen en utsedd ansvarig för våld mot kvinnor?

K20: Haluatko kommentoida tai tarkentaa tämän kysymysryhmän teemoja? Sana on vapaa: / Vill du kommentera eller specificera något kring teman i denna frågegrupp? Ordet är fritt:

IV Naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen käytännöt / Praxis för förebyggande av våld mot kvinnor

K21: Miten hyvänä pidät kunnan naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille tarjoamien palvelujen kokonaisuutta? / Hur bra anser du den servicehelhet kommunen erbjuder till kvinnor som utsatts för våld?

K22: Huomioidaanko kunnassa mielestäsi riittävästi naisiin kohdistuvan väkivallan koko kirjo, kuten henkinen, seksuaalinen, taloudellinen ja fyysinen väkivalta sekä vuosien ajan jatkuva väkivallan kierre ja vainoaminen? / Anser du att man i kommunen tillräckligt beaktar hela spektret av våld mot kvinnor, såsom psykiskt, sexuellt, ekonomiskt och fysiskt våld samt i åratal fortgående våldsspiraler och förföljelse?

K23: Huomioidaanko kunnan terveystakeskuspäivystyksessä väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten tarpeet? / Beaktar kommunens hälsostations jour behoven hos kvinnor som utsatts för våld?

K24: Käytetäänkö kunnassa väkivallan kartoittamiseen yhtä tai useampaa seuraavista lomakkeista (löytyvät THL:n verkkosivuilta)? Klikkaa yksi tai useampi: / Använder man i kommunen en eller flera av följande blanketter för att kartlägga våldet (finns på THLs nätsidor)? Välj en eller flera:

Pahoinpitely- ja kehonkarttalomake PAKE / Blanketten PAKE: Misshandels- och kroppskartering Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake / Blankett för screening och kartläggning av närståendevåld

Raiskatun akuuttiaapua -kansio (RAP) / Handboken RAP: Akuthjälp för våldtagna

Väkivaltalomake (neuvolaseula) / Blanketten för sållning av våld (vid moderskapsrådgivningen)
Muu, mikä ? (vastaa kommenttikenttään) / Någon annan, vilken? (svara i kommentarfältet)
En osaa sanoa / Kan inte säga

K25: Toimiiko kunnassa naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksiin erikoistunut moniammatillinen elin?
Valitse vaihtoehdoista: / Verkar i kommunen en av olika yrkesgrupper sammansatt arbetsgrupp
specialiserad på frågor kring våld mot kvinnor. Välj bland alternativen:

MARAK-työryhmä / MARAK arbetsgrupp
Muu vastaava työryhmä / Annan motsvarande arbetsgrupp
Ei moniammatillista työryhmää / Ingen multiprofessionell arbetsgrupp
En osaa sanoa / Kan inte säga

K26: Jos vastasit kyllä, miten tärkeänä pidät tätä toimintamuotoa naisiin kohdistuvan väkivallan
kysymysten kannalta? / Om svaret var jakande, hur viktig anser du denna verksamhetsform med tanke på
frågor kring våld mot kvinnor?

K27: Jos vastasit ei tai en osaa sanoa, miten tärkeänä pidät tällaisen toimintamuodon
käyttöön ottamista tulevaisuudessa? / Om svaret var nej eller kan inte säga, hur viktigt anser du det vore
att ta i bruk en sådan verksamhetsform i framtiden?

K28: Toimiiko kunnan palveluketjumalli niin, että kunnan työntekijät osaavat ohjata väkivaltaa
kokeneen naisen eteenpäin hänen tarvitsemaansa palveluun? / Fungerar kommunens servicekedja så, att
kommunens anställda kan hänvisa en kvinna som utsatts för våld vidare till den service hon behöver?

K29: Ohjataanko kunnassa lähisuhdeväkivaltatapauksia rikos- ja riita-asiain sovitteluun? / Dirigeras fall
av närrelationsvåld i kommunen till medlingen i brott- och tvistemål?

K30: Mikäli vastasit edeltävään kysymykseen kyllä, miten onnistuneena pidät kunnan
sovittelukäytäntöjä? / Om svaret på den föregående frågan var ja, hur lyckad anser du kommunens
medlingsförfarande?

K31: Mitä seuraavista selviytymisvaiheen tukipalveluista kunnassa järjestetään väkivallasta toipuville?
Valitse vaihtoehdoista: / Vilka av följande stödformer erbjuder kommunen våldsoffer i
rehabiliteringsstadiet? Välj bland alternativen:

Psykologi- tai terapiapalvelut / Psykolog- eller terapitjänster
Keskustelu/vertaistukiryhmät / Samtals- eller stödgrupper
Apua asunnon hankkimiseen / Hjälp med att skaffa en bostad
Muu, mikä? (vastaa kommenttikenttään) / Någon annan, vilken? (svara i kommentarfältet)
Ei mitään / Ingen form
En osaa sanoa / Kan inte säga

K32: Miten hyvänä väkivaltaa kokeneet naiset käsityksesi mukaan kokevat kunnan palvelujen
saavutettavuuden ja saadun tuen laadun? (Oman tietosi mukaan) / Enligt din uppfattning, hur god
upplever kvinnor som utsatts för våld tillgängligheten av kommunens service och det erbjudna stödets
kvalitet? (Enligt din uppfattning)

K33: Onko kunnassa toimintaa väkivaltaa käyttäneille tai sen käyttämistä pelkääville miehille? / Erbjuder kommunen verksamhet för män som utövar våld eller som befarar att de kommer att utöva våld?

K34: Haluatko kommentoida tai tarkentaa tämän kysymysryhmän teemoja? Sana on vapaa: / Vill du kommentera eller specificera något kring teman i denna frågegrupp? Ordet är fritt:

V Naisiin kohdistuva väkivalta ja erityisellä tavalla haavoittuvat ryhmät / På särskilda sätt sårbara grupper

K35: Huomioidaanko kunnan väkivaltaa kokeneille suunnatussa palveluntarjonnassa erityisellä tavalla haavoittuvia ryhmiä omana joukkonaan? Klikkaa yksi tai useampi: / Beaktas I kommunens serviceutbud för våldsutsatta sådana grupper som är på särskilda sätt sårbara som en egen kategori? Välj ett eller flera alternativ:

Seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset / Kvinnor som utsatts för sexuellt våld

Tytöt ja nuoret naiset / Flickor och unga kvinnor

Vammaiset naiset / Kvinnor med handikapp

Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt / Sexuella minoriteter och könsminoriteter

Heikosti tai ei ollenkaan suomea puhuvat naiset / Kvinnor som svagt eller obefintligt behärskar finska

Maahanmuuttajataustaiset tytöt ja nuoret naiset / Flickor eller unga kvinnor med invandrarbakgrund

Turvapaikanhakijanaiset / Asylsökande kvinnor

Muu ryhmä, mikä? (vastaa kommenttikenttään) / Några andra grupper, vilka? (svara i svarsfältet)

Ei mitään / Inga

Muu (täsmennä) / Annat (specificera)

K36: Onko kunnassa turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusta? / Finns det ett asylboende i kommunen?

K37: Mikäli vastasit kyllä, kerro onko kunnassa suunnitelmaa tai ohjetta väkivaltaa kokeneiden turvapaikanhakijanaisten kuntouttamiseksi? / Om svaret var ja, har kommunen anvisningar om eller en plan om rehabilitering för asylsökande kvinnor som utsatts för våld?

K38: Mikä on kunnan tietotaidon taso kulttuurisiin kunniakäsityksiin liittyvän väkivallan kysymyksissä? a / På vilken nivå är kompetensen i kommunen i frågor kring våld gällande kulturella hedersuppfattningar?

K39: Mikä on kunnan tietotaidon taso väkivallan vuoksi vanhempansa menettäneistä tai huostaan otetuista lapsista huolehtimisessa? / På vilken nivå är kompetensen i kommunen att hjälpa barn som förlorat en förälder/föräldrar genom våld eller barn som omhändertagits?

K40: Haluatko kommentoida tai tarkentaa tämän kysymysryhmän teemoja? Sana on vapaa: / Vill du kommentera eller specificera något kring teman i denna frågegrupp? Ordet är fritt:

VI Naisiin kohdistuvasta väkivallasta tiedottaminen ja kouluttaminen / Information och utbildning om frågor kring våld mot kvinnor

K41: Onko kunnalla ollut viimeisen 5 vuoden aikana kuntalaisille suunnattua kampanjaa naisiin kohdistuvan väkivallan teemoista? / Har kommunen under de senaste 5 åren ordnat en kampanj riktad till kommuninnevånarna om frågor kring våld mot kvinnor?

(K42: ei analysoitu, sillä se oli epähuomiossa identtinen K44 kanssa.)

K43: Mikäli vastasit kyllä, miten onnistuneena pidit kyseistä kampanjaa/kampanjoita? / Om svaret var ja, hur lyckad/lyckade anser du kampanjen/kampanjerna var?

K44: Onko kunnassa järjestetty viimeisen 5 vuoden aikana sisäistä koulutusta naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksien parissa työskenteleville? / Har kommunen under de senaste 5 åren anordnat en intern utbildning för de anställda som arbetar med frågor kring våld mot kvinnor?

K45: Mikäli vastasit kyllä, miten onnistuneena pidit kyseistä koulutusta/koulutuksia? / Om svaret var ja, hur lyckad/lyckade anser du utbildningen/utbildningarna var?

K46: Onko vainon kriminalisointi (vuoden 2014 lakiuudistus) huomioitu kunnan tiedotuksessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta? / Har kriminaliseringen av förföljelse (lagförnyelse år 2014) beaktats i kommunens upplysningar om våld mot kvinnor?

K47: Haluatko kommentoida tai tarkentaa tämän kysymysryhmän teemoja? Sana on vapaa: / Vill du kommentera eller specificera något kring teman i denna frågegrupp? Ordet är fritt:

VII Avoimet kysymykset / Öppna frågor

K 48: Mikä on kunnassasi polttavin naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen liittyvä ongelma vuonna 2016 ja mitä aiot tehdä sen korjaamiseksi? / Vilken är det mest akuta problemet 2016 i din kommun vad gäller förebyggandet av våld mot kvinnor, och hur ämnar du åtgärda problemet?

K49: Onko valtion mielestäsi tarpeen palkita kuntia onnistumisista naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa ja miten tämä voisi tapahtua käytännössä? / Borde staten belöna kommuner som lyckas i förebyggandet av våld mot kvinnor och hur kunde detta i så fall ske i praktiken?

K50: Jos kunnassanne on jokin meneillään oleva projekti, toimintaohjelma tai hanke, johon liittyen on tuotettu esittelymateriaalia, voi linkin lisätä oheen tai lähettää sähköpostitse / Ifall kommunen har aktuell projekt, en verksamhetsplan, ett program med presentationsmaterial gällande (förebyggande av) våld mot kvinnor bifoga gärna länken här eller skickas per e-post

K51: Mitä terveisiä haluat lähettää Amnestyille naisiin kohdistuvan väkivallan teemasta kampanjointiin liittyen? / Vilka hälsningar vill du skicka till Amnesty i anslutning till den kommande kampanjen kring temat våld mot kvinnor?

9.2 Kuntakyselyn kommenttiosiot

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	<p>Luottamushenkilön mahdollisuudet vastata tämän tyyppiin kysymyksiin ovat rajalliset.</p> <p>Hankalia kysymyksiä, ei kaupungin budjetin yhteydessä ole arvioitu oikeastaan mitään yksittäistä asiaa tarkemmin. Päätöksiä tehdessä tulisi lisätä arviointia ja seurantaa. Soten kautta päätäntävalta siirtyy kokonaan maakunnalliseen soteen pois kaupungilta, jonka jälkeen kaupunkina ei ole vaikutusmahdollisuutta asioihin. Mutta sinne valittavilla henkilöillä on suuri merkitys.</p>	<p>Tillsvidare har diskussionen kring social service i förhållande till SoTe-reformen varit ganska minimal.</p> <p>Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei arvioida erikseen. Tutkimme lähisuhde- ja perheväkivaltaa.</p> <p>Kotkassa on hyvin toimiva MARAK-malli ja matalan kynnyksen periaatteella toimiva tukikeskus.</p>
Länsi- ja Sisä-Suomi	<p>Huomaan, että nämä asiat eivät ole kaupungissamme nousseet erillisenä asiana esille. Siksi havaintoni ovat lähes olemattomat.</p> <p>Sote on arvaamaton, tulee vain uusia kulunkeja ja byrokratiaa.</p> <p>Jos hyvinvoinnin ylläpitäminen jää kunnan vastuulle, mutta verotulot koko sotesta siirtyy maakunnalle ei kunta pysty todellisuudessa vastaamaan ennaltaehkäisystä.</p> <p>Tack för förfrågan. Redan genom att svara på enkäten inser jag att vi måste bli bättre på att ta med de här aspekterna i beslutsfattandet.</p> <p>Pienissä kunnissa tämä asia ei ole noussut kovin esiin. Jotenkin kunnan koolla on vaikutusta ja pystytään hiukan ennaltaehkäisemään. Ihmiset tuntevat toisiaan henkilökohtaisesti.</p>	<p>Pirkkalassa katsotaan perheitä kokonaisuutena, ei pelkästään naisten tilanteen perusteella.</p> <p>Uskon siihen, että kunnat ja sote-alueet työskentelevät asiakasrajapinnalla hyvässä yhteistyössä.</p> <p>Turvakotitoimintaan varattu määräraha poistettiin budjetista, ensikotitoimintaan erikseen määräraha. MARAK-työryhmä kokoontuu säännöllisesti. Hyvä yhteistyö Vaasan Ensi- ja turvakoti ry:n kanssa. Soten valmistelu alkutekijöissä, mutta lähisuhdeväkivalta on sosiaalihuoltolaissa hyvin otettu palvelutarpeena esiin. Vaasassa kokoontuu säännöllisesti viranomaisten yhteinen turvallisuusryhmä, jossa käsitellään myös väkivaltaan liittyviä asioita ja ilmiöitä. Kaupungilla on oma turvallisuusvastuuhenkilö.</p>
Lounais-Suomi	–	–
Itä-Suomi	<p>Valtuuston pj ei saa yksilöityä tietoa sosiaalipuolelta, rajoittaa vastauksia. Minulla on kuva, että naisiin kohdistuva väkivalta on vähenevä mutta miehiin lisääntyvä.</p>	<p>Uskon, että tulevaisuus tuo myös mahdollisuuksia, koska uusi päivystysasetus voi mahdollistaa sosiaalipäivystystoiminnan 24h, jolloin myös väkivalta-asioihin voidaan suunnata kehittämistä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.</p> <p>Ei vielä uskalla arvioida mitä ja miten kaikki lopultakin muuttuu...</p>
Pohjois-Suomi	<p>Kun tulee yleiset ohjeet naisten ja kaikkien koskemattomuudesta tai turvallisuudesta ja jokin niitä valvoo, niin HYVÄ.</p> <p>Piilossa olevaan väkivaltaan on hyvin vaikeaa puuttua – tai edes tietää sen olemassaolosta.</p>	<p>Meillä ei ole ollut yksistään naisiin kohdistuvasta väkivallasta minkäänlaista seurantaa tms., joten en valitettavasti pysty vastaamaan näihin kysymyksiin.</p>
Lappi	<p>Kun valtionosuudet vähennetään niin mahdollisuudet huolehtia palveluiden tarjoamisesta heikkenevät.</p>	–

K13: valikoituja kommentteja kysymyksiin 5–12.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	<p>Minulla ei ole tietoa, onko kaupungin organisaatiossa kohdistunut naisiin väkivaltaisuutta tai seksuaalista häirintää, joten siinä mielessä kysymyksiin on hankala vastata.</p> <p>Sote-palvelut kuntayhtymässä, joten tässä kysytyjä tietoja ei ole.</p>	<p>Meillä on kunnassa oma väkivaltatyön koordinaattori ja seutukunnan yhteinen väkivaltatyön ennaltaehkäisyyn liittyvä suunnitelma. Se ei tietysti kohdennu erityisesti naisiin, mutta ylipäättänsä väkivaltatyön ennaltaehkäisyyn liittyvä toimenpideohjelma.</p>
Länsi- ja Sisä-Suomi	<p>Sosiaalitoimen henkilöt osaavat varmasti vastata paremmin.</p> <p>En osaa sanoa, mutta sote tulee aiheuttamaan ongelmia.</p> <p>Kommunen är endast avtalskommun i ett social- och hälsovårdsverk där en annan kommun är värdkommun.</p> <p>En arbetsgrupp är utsedd för att behandla jämlikhetsfrågan.</p> <p>Sosiaalasiat ovat erillisellä seudullisella kuntayhtymällä. Siellä näistä hiukan puhutaan ja toimitaan myös.</p>	<p>Kunnassa on käytössä MARAK-työryhmä. Turvakoti järjestää väkivaltaa kohdanneille naisille ryhmätoimintaa. Lisäksi Kokkolassa toimii rikosuhripäivystys.</p> <p>Näin pienessä kunnassa on vain lähisuhdeväkivallan vastuuhenkilö/t.</p> <p>Kunnassa on nimetty lähisuhdeväkivallan ehkäisykoordinaattori, jolla laajemmin väkivallan ehkäisy ja palveluiden kehittäminen tehtävänä.</p> <p>Kunnassa toimii MARAK-työryhmä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi.</p> <p>Meillä on perheväkivaltaan nimetty yhdyshenkilö, ja erikseen toimii MARAK-työryhmä (THL:n mallin mukaisesti). Kaupungilla on oma turvallisuuskoordinaattori, joka huolehtii turvallisuussuunnitelmista. Naisiin liittyvä väkivalta käsitelty perheväkivallan yhteydessä.</p>
Lounais-Suomi	–	<p>Kunnassamme on uudelleen käynnistetty ns. lähisuhdeväkivaltatyöryhmä. Tarkoituksemme on päivittää Ota väkivalta puheeksi -opas, jonka ao. työryhmä on tehnyt v. 2013. Tässä lähisuhdeväkivaltaan luetaan kuuluvaksi kaikenlainen, eri ikäryhmiin ja sukupuoliin kohdistuva väkivalta.</p>
Itä-Suomi	<p>Kotouttamissuunnitelma on laadinnassa, jossa on huomioitava mahdollinen uhkakuvan ja muodon muutos.</p>	<p>Kaupungillamme on turvallisuussuunnitelma, joka kattaa naisiin kohdistuvan väkivallan ohjelmatyön. Lisäksi kaupungissa on hyvinvointityöryhmä, joka vastaa em. asioista eli yksittäinen virkamies ei ole vastuussa.</p> <p>Kunnassamme on käytössä lähisuhde- ja perheväkivaltaan kehitetty MARAK-työmuoto. Kunnassa on nimetty lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön koordinaattori, mutta ei erillistä naisiin kohdistuvan väkivallan nimettyä vastuuhenkilöä.</p>
Pohjois-Suomi	–	<p>Vastaan nyt vain sosiaalitoimen puolesta. Meidän hyvinvointikertomuksessa seurataan poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista, mutta niitä seurataan niin miesten kuin naisten osalta, ei yksistään naisiin kohdistuvassa väkivallasta. Meillä on naisten ja miesten väkivaltaan nimetty vastuuhenkilö, mutta ei yksistään naisten.</p> <p>Lähisuhdeväkivallan vastuuhenkilöt on nimetty.</p>
Lappi	–	–

K20: valikoituja kommentteja kysymyksiin 14–19.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	–	<p>Liian vähän on tukimuotoja tekijöille ja tähän olemme nyt yrittäneet panostaa.</p> <p>Kommunen har ett program för våld i par- och närrelationer och vi har en kontaktperson från kommunen med här (en som tidigare arbetat inom socialjouren och nu finns inom barnskyddet) Verksamhet för männen finns i en avsides kommun ofta långt borta så jag har ingen uppfattning vad som praktiskt är möjligt.</p>
Länsi- ja Sisä-Suomi	<p>En todellakaan osaa sanoa näin yksityiskohtaiseen asiaan.</p> <p>Aivan outoja asioita.</p>	<p>Kokkolassa toimii mieskeskus, jonne väkivaltaan syllistyneet miehet ohjataan.</p> <p>Naisiin kohdistuvan väkivallan kohtaaminen on kunnassamme jakaantunut useammalle eri toimijalle, joten vastaukset kysymyksiin eivät ole kattavampia pelkästään aikuissosiaalityön näkökulmasta.</p> <p>THLs blanketter har vi kanske inte vetat om.... de kunde informera mera kring sådana saker.</p> <p>Palveluita ollaan järjestämässä yhteistyössä Keski-Suomen ensi- ja turvakodin kanssa.</p> <p>K33: Järjestöpuolella on yritetty tätä, mutta vaikeuksia saada ryhmä kokoon.</p> <p>K33: yksilötyö mahdollista motivoituneille miehille.</p>
Lounais-Suomi	–	<p>Lähisuhdeväkivaltatyöryhmämme yksi tärkeä tavoite on selventää väkivallan uhreille (ja tekijöille) tarjottavia palveluja ja myös kehittää työntekijöiden osaamista asiassa (ts. väkivallan tunnistamisessa, puheeksi ottamisessa).</p> <p>Pieni kunta. Väkivaltatilanteet tulevat sattumanvaraisesti esille.</p>
Itä-Suomi	–	Kriisikeskus ylläpitää erilaisia toimintoja.
Pohjois-Suomi	–	–
Lappi	–	<p>Meillä on vähälukuinen ammattilaisten joukko, joka ohjaa hyvin yksittäisiä asiakkaita (perhe- ja mielenterveyskeskuksen työntekijät, sosiaalitoimiston työntekijät ja terveydenhoitajat): erillisen ryhmän pyörittämiseen eivät aikataulut veny. Kun asiakas haluaa ottaa apua vastaan, hänen EI tarvitse jonottaa.</p>

K34: valikoituja kommentteja kysymyksiin 21–33.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	–	Den service som är tillgänglig i kommunen gäller även de här grupperna om de är kommuninvånare. De som nu är asylsökande och bosatta inom kommunen har FRK ansvar för.
Länsi- ja Sisä-Suomi	Sote vie asiat hunningolle. Migrationsverket har tillsammans med Röda Korset helt hand om hur de asylsökande sköts vilket inte medger kommunal insats.	Kunnassa toimii ulkomaalaistoimisto, jonka kautta saamme tietoa eri maiden ja kulttuureiden toimintatavoista. Kriisikeskus työskentelee maahanmuuttajien ja turvapaikan hakijoiden kanssa, mutta en tiedä, onko heillä erikseen ryhmää väkivaltaa kokeneille naisille. Vastaanottokeskuksessa käsitellään asiakkaiden tilanteet yksilöllisen suunnitelman mukaisesti. Erittäin vaikeasti traumatisoituneiden auttamiseksi tarvitaan lisää osaamista (myös koko Suomessa).
Lounais-Suomi	–	Lähisuhdeväkivaltatyöryhmän työn tavoitteena on myös selvittää näiden erityisryhmien tarpeet. Naapurikunnassamme todennäköisesti on jo joitakin tällaisia palveluja tarjolla. Osaamisen vahvistaminen on tunnistettu kehittämisen alueeksi.
Itä-Suomi	–	–
Pohjois-Suomi	–	–
Lappi	–	Myös kantasuomalaiset ovat aikojen saatossa menettäneet vanhempiaan väkivallan kautta ja menettävät tänäkin päivänä. Heidän kanssaan osaamme hyvin toimia. Maahanmuuttajien kanssa emme varmaan juuri ollenkaan.

K40: valikoituja kommentteja kysymyksiin 35–39.

	Valtuustopuoli	Sosiaalipuoli
Etelä-Suomi	Meillä kunnassa ei ole pakolaisia.	Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai väkivallan uhkaa ei huomioida erikseen. Inom olika verksamhetsområden har man säkert deltagit i relevanta utbildningar som ordnats på annat håll. Invandrartjänsten har följt med olika utbildningar som erbjuds.
Länsi- ja Sisä-Suomi	Nämä kaikki sote-puolen asiat meillä hoitaa Saarikka, ei enää kunta. Sote sotkee nämäkin asiat. Känner inte till hur frågorna sköts.	Koulutukset lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ovat meneillään.
Lounais-Suomi	–	Suunnitelmissamme on toteuttaa kunnan eri toimijoille suunnattua koulutusta väkivaltateemasta. Ns. yleiskoulutusta kaikille työntekijöille ja syventävää koulutusta väkivalta-asioiden kanssa välittömästi työskenteleville työntekijöille. Aikataulu syksy 2016–keväät 2017.
Itä-Suomi	–	–
Pohjois-Suomi	–	–
Lappi	–	Naisiin kohdistuvan väkivalta ei näy budjetissa/työajassa enkä tiedä esim. lääkäreiden suhtautumista asiaan nykyisin. Omassa sosiaalityössäni väkivaltateemat kulkevat läpäisyperiaatteella mukana kaiken aikaa. Vuosien varrelta on koneella monta hyvää materiaalia, joista työryhmänä voisimme kouluttautua paikallisestikin – kun joku ehtisi aikatauluttaa ja järjestää.

K47: valikoituja kommentteja kysymyksiin 41–46.

9.3 Vuoden 2016 kyselyyn vastanneet kunnat

Lista kyselyyn vastanneista kunnista vastaajien oman ilmoituksen mukaan (118 vastausta yhteensä 88 kunnasta, kuntayhtymästä tai yhteistyöalueelta). Joissakin tapauksissa on mainittu lisäksi vastaajan ilmoittama kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alueen muut kunnat. Suluissa ruotsinkielisten vastauskuntien suomenkielinen nimi. Lihavoituina ne kunnat, joista saatiin kaksi valmista vastausta.

Akaa

Askola

Espoo

Haapavesi

Hamina

Hangö (Hanko)

Harjavalta

Hartola

Helsinki

Hämeenlinna

Iitti

Ilmajoki

Ilomantsi

Inari

Inkoo

Jakobstad social- och hälsovårdsverket (Pietarsaari)

Jyväskylä

Jämsä

Kajaani

Kalajoki

Kannonkoski

Kauhava eli kuntayhtymä Kaksineuvoinen: Kauhava, Evijärvi, Lappajärvi

Kauniainen

Keitele

Keuruu

Kitee

Kokkola

Koski Tl.

Kotka

Kristinestad (Kristiinankaupunki)

Kronoby (Kruunupy)

Kuhmo

Kuopio

Kustavi

Kuusamo

Kärsämäki

Lahti

Lappeenranta

Lapua

Larsmo (Luoto)

Laukaa

Leppävirta

Lieksa

Malax (Maalahti)

Masku eli perusturvayhtymä Akselin yhteistoiminta-alue: Masku, Mynämäki, Nousiainen

Muhos

Multia

Nakkila

Nokia

Nurmes

Nykarleby (Uusikaarlepyy)

Närpes (Närpiö)

Orimattila

Paimio

Pelkosenniemi

Pello

Pirkkala

Pyhäjoki

Raisio

Raseborg (Raasepori)

Rautalampi

Rautjärvi

Riihimäki

Saarijärvi

Saarijärven, Karstulan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven perusturvaliikelaitos

Salo

Sastamala/Punkalaidun

Sauvo

Savonlinna

Savukoski

Seinäjoki

Siikalatva

Suonenjoki

Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä

Taivalkoski

Tervola

Teuva

Turku

Uusikaupunki

Vaasa

Vantaa

Vesanto

Vieremä

Viitasaari

Vörå (Vöyri)

Ylitornio

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

Äänekoski

9.4 Amnestyn suositukset kunnille vuonna 2006

Amnesty päätyi suosituksissaan tukemaan sekä ”Kenelle lyönnit kuuluvat?” -kuntaoppaan että eri lääninhallitusten palveluselvytysten yhteydessä esitettyjä suosituksia seuraavasti:

1. Kuntiin on luotava poliittisesti hyväksytyt toimintaohjelmat naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön.
2. Kuntiin on saatava vastuu- tai yhdyshenkilö naisiin kohdistuvan väkivallan kysymyksissä. Yhdyshenkilöt mm. kokoaisivat ajantasaista tietoa alueella tehtävästä väkivaltatyöstä ja ylläpitäisivät seutukuntayhteistyötä.
3. Kunnissa tulee edelleen muodostaa moniammatillisia väkivallan ehkäisyyn erikoistuneita työryhmiä, jotka vastaisivat kunnan alueella tehtävän työn koordinoinnista ja kehittämisestä.
4. Kuntien on kehitettävä ja otettava käyttöön selkeät, kokonaisvaltaiset palveluketjumallit väkivallan eri osapuolien auttamiseksi. Palveluketjumallit on kirjattava, jotta vaihtuvat työntekijät voivat pitää ne käytössä.
5. Kuntien tulee lisätä terveystieteiden päivystysten valmiuksia tukea ja ohjata väkivallan uhreja ja tekijöitä sekä lisätä ja kehittää edelleen muita päivystysmuotoja, kuten moniammatillisia päivystysrenkaita.
6. Kuntien on tuettava myös valtakunnallisesti toimivia järjestöjä, erityisesti jos kunnan omalla alueella ei ole paikallista naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista toimintaa.
7. Kuntien on varattava väkivaltatyöhön asianmukaiset resurssit, kuten riittävät tilat, työntekijät ja budjettivarat. Lisäksi kuntien on huolehdittava työntekijöiden ammattitaidon kehittämisestä.
8. Kuntien tulee varmistaa, että työntekijöillä on perusvalmiudet tunnistaa ja puuttua väkivaltaan sekä kohdata ja tukea uhreja ja väkivallan tekijöitä.
9. Kuntien tulee lisätä väkivallan ehkäisyssä kuntayhteistyötä, jolloin pienempienkin kuntien asukkaiden avunsaantimahdollisuudet paranevat.
10. Kunnissa tulee edelleen lisätä naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisevää toimintaa, kuten tiedottamista väkivallasta ja palveluista sekä esitteiden ja muun materiaalin tuottamista asukkaille ja ammattihenkilöstölle.

9.5 Luettavaa

Kirjallisuus, selvitykset, viranomaisaineistot

Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen: Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 2016.

Estimating the costs of gender-based violence in the European Union, European Institute for Gender Equality EIGE, 2014.

Fagerlund, Monica: Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 2016.

Hansen, Saana, Anni Sams, Maija Jäppinen & Johanna Latvala: Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliitto 2016.

Heiskanen, Markku & Minna Piispa: Usko, toivo, hakkaus. Kysely miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus 1998.

Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina: Tuhansien iskujen maa – miesten kokema väkivalta Suomessa. Helsinki: HEUNI, 2010.

Honkatukia, Päivi: Uhrin rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2011.

Husso, Marita & Risto Heiskala (toim.): Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus, 2016.

Jokila, Helena: Tahdonvastainen suostumus ja liiallisen luottamuksen hinta. Raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten oikeudellisen tiedon konstruktio. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 2010.

Kainulainen, Heini & Elsa Saarikkomäki: Rikosprosessi väkivaltarikosten uhrien näkökulmasta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2014.

Kainulainen, Heini: Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2004.

Kantola, Johanna, Kevät Nousiainen & Milja Saari: Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 2012.

Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. STM, 2005.

Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 2012.

Keskinen, Suvi: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press, 2005.

- Lahti, Martti: Henkirikoskatsaus 2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 2016.
- Laine, Terhi: Turvakodit Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 2/2010, s. 194–202.
- Lidman, Satu: Country Report Finland. Study to map the current situation and trends of FGM in the 27 Member States and Croatia. European Institute for Gender Equality (EIGE), 2013, s. 83–88.
- Lidman, Satu: Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus, 2015.
- Läheisväkivallan ehkäisyn kansallinen osaamiskeskus –hankkeen 2012–2014 loppuraportti. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, 2014.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy kunnassa ja koordinaattorin tehtäväkuvamalli. Käytännön ohjeita lähisuhde- ja perheväkivallan strategiseen suunnitteluun ja ehdotuksia väkivallan ehkäisyn koordinaattorin toimenkuvamalliksi. Aluehallintovirasto, STM & THL, 2013.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. STM & Kuntaliitto, 2008.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn, tunnistamisen, puuttumisen ja hoitoon ohjaamisen toimintamalli. Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystoimintakeskus, 2010.
- Lähisuhde- ja perheväkivallan, lapsen seksuaalisen riiston ja pahoinpitelyn ehkäisyn toimintamalli. Eksote, 2013.
- Lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Keuruun toimintaohjelma. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, 2014.
- Mäkeläinen, Terhi: Tukitoimenpiteet lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille. STM, 2012.
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. STM, 2010.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY, 2004.
- Nikupetri, Anna: Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2016.
- Nipuli, Suvi & Katriina Bildjuschkin: Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi. THL, 2016.
- Piispa, Minna & Laura Lappinen: MARAK. Moniammatillista apua väkivallan uhrille -arviointiraportti. THL, 2014.
- Piispa, Minna, Jukka Taskinen & Helena Ewalds: Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriö & THL, 2012.

- Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reijo Sirén: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2006.
- Plan för barns och ungas välmående inom K5. Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymä, 2013.
- Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymä: Tietoa lähisuhdeväkivallasta – opas. Ei päiväystä.
- Rikollisuustilanne 2006. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspolitiikan tutkimuslaitos, 2007.
- Rikollisuustilanne 2015. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 2016.
- Ronkainen, Suvi, Marianne Silén, Pekka Vasari & Helena Laukkala: Asenne esiin! Mielipidekysely seksuaalisesta väkivallasta. Lapin yliopisto ja Amnestyn Suomen osasto, 2010.
- Ronkainen, Suvi: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (4/2008), s. 388–401.
- Seikkula, Minna: Viranomaiskoulutus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Kouluttajan materiaali. 2012.
- Siltala, Heli, Juha Holma & Maria Hallman-Keiskoski: psykososiaaliseen hyvinvointiin. Psykologia 49(02), 2014, s. 113–120.
- Special Eurobarometer 449. Gender-based violence. European Commission, 2016.
- Turvallisempi huominen – Lapin alueellinen toimeenpanosuunnitelma. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Lapin aluehallintovirasto, 2012.
- Tyttöjen ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016 (FGM). STM, 2012.
- Törmä, Sinikka & Merja Pentikäinen: Tavoitteena naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. STM, 2016.
- Törmä, Sinikka, Kati Tuokkola & Johanna Hurtig: Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. STM, 2013.
- Violence against women. An EU-wide survey. European agency for fundamental rights (FRA), 2014.
- Virkki, Tuija, Anssi Vartiainen, Pekka Kettunen & Liisa Heinämäki: Sosiaalipalvelut muutoksessa. Kuntalaisten ja henkilöstön näkemyksiä Paras-uudistuksesta. THL, 2011.

Virkki, Tuija, Marita Husso, Marianne Notko, Aarno Laitila, Juha Holma & Mikko Mäntysaari: Lähisuhdeväkivallan kehystäminen erikoissairaanhoidossa: puuttumisen ja muutoksen mahdollisuudet. Lääketieteellinen aikakauslehti, 2011, s. 280–293.

Voutilainen, Helena & Marja Kaasalainen: Etelä-Suomen aluehallintoviraston lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn kuntaseurantakysely 2011. Etelä-Suomen aluehallintovirasto, 2011.

Väinälä, Anna, Jarmo Kärki, Ari Suhonen & Riikka Väyrynen: Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista ensi- ja turvakotipalveluissa sekä väkivaltatapauksissa. THL, 2011.

Lait ja sopimukset

Direktiivi 2012/29/EU (uhridirektiivi).

Esitutkintalaki 805/2011.

Euroopan Neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).

Kuntalaki 365/1995.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005.

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014.

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 922/2011.

Perustuslaki 731/1999.

Poliisilaki 493/1995.

Rikoslaki 39/1889.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 6/1976.

Terveystieteellinen huoltolaki 1326/2010.